

Seitsmenda Päeva Adventistide Koguduse Piiblikommentaar

TAANIELI RAAMAT 4BC

SISSEJUHATUS

(743)

1. Pealkiri. Raamat on saanud oma nime selle peamise tegelase Taanieli järgi. Tava nimetada VT raamatuid peakangelase järgi ilmneb ka teistes raamatutes, nagu Joosua, Saamueli, Estri, Iiobi raamat jt. Selline pealkiri ei tarvitse viidata autorlusele, ehkki see võib ka nii olla, nagu näiteks Taanieli raamatu puhul.

2. Autor. Traditsiooniline vaade nii juutide kui kristlaste hulgas on see, et raamat kirjutati 6. saj e.m.a ning et selle raamatu autor on Taaniel. Seda traditsioonilist vaadet toetavad järgmised punktid:

a. Raamatus endas sisalduvad tõendid. Taaniel kõneleb paljudes lõikudes esimeses isikus (ptk 8:1-7. 13-19-27; 9:2-22; 10:2-5 jne). Ta väidab, et ta isiklikult sai Jumalalt korralduse raamat alles hoida (ptk 12:4). Tõsiasi, et esineb tekstilõike, kus autor viitab endale kolmandas isikus (ptk 1:6-11.17.19.21; 2:14-20 jne), ei ole võõrastav, kuna vana-aja kirjatöodes oli selline tava harilik (vt Esra 7:28 komm.).

b. Autor on ajalooaga hästi tuttav. Ainult 6. saj e.m.a elanud mees, kes tundis hästi Babüloonia riigiasju, võis kirjutada mõnedest raamatus esinevatest ajaloolistest faktidest. Teadmine nende faktide kohta läks pärast 6. sajandit e.m.a jälle kaduma ning pole kirja pandud üheski vana-aja kirjandusallikas pärast seda (vt 4BC 748). Suhteliselt hiljutised arheoloogilised kaevamised on need faktid uuesti päevavalgele toonud.

c. Jeesuse Kristuse tunnistus. Tsiteerides teksti kõnesolevast raamatust mainib Kristus Taanieli kui selle autorit (Matteuse 24:15). Igale kristlasele peaks see tõend olema otsustava tähtsusega.

Raamat jaguneb kahte selgelt eristatud ossa, kusjuures esimene (peatükid 1-6) on peamiselt ajalooline, teine aga (peatükid 7-12) peamiselt prohvetlik; ometi moodustab raamat ühtse kirjandusliku teose. Selle ühtsuse toetuseks võib loetleda järgmisi argumente:

1) Raamatu erinevad osad on vastastikusel seoses. Templiriistade kasutamist Belsassari pidusöögil võib mõista aruande valgelt selle kohta, kuidas need riistad Baabüloni toodi (ptk 5:3; vrd ptk 1:1.2). Peatükk 3:12 viitab tagasi Nebukadnetsari poliitilisele ettevõtmisele, mis on esmakordselt kirjeldatud peatükk 2:49. Peatükk 9:21 on viidatud varasemale nägemusele (vt 8:15-16).

(744)

2) Raamatu ajaloolises osas sisaldub prohvetikuulutus (peatükk 2), mis on tihedalt seotud raamatu lõpuosas esinevate prohvetikuulutuste teemaga (peatükid 7-12). Peatükk 7 sisaldab peatükis 2 esitatud teema edasiarendust. On ilmne ka seos raamatu ajalooliste ja prohvetlike elementide vahel. Raamatu ajalooline osa (peatükid 1-6) sisaldab aruannet Jumala suhetest ühe rahva ja riigiga – Babülooniaga, samuti selle rahva osast jumalikus plaanis. Aruanne pandi kirja selleks, et illustreerida Jumala vahekorda kõigi rahvastega (vt Ed 175-177). Nagu Babüloonialegi, anti ka teistele prohvetikuulutuses piltlikult kujutatud üksteisele järgnevatele maailmaimpeeriumidele võimalus tundma õppida Jumala tahet ning sellega koostööd teha; igaüht mõõdeti vastavalt ustavusele, millega ta täitis jumaliku eesmärgi. Seega tuleb raamatu prohvetlikus

osas kirjeldatud rahvaste tõusu ja langust mõista ajaloolises osas esiletoodud põhimõtete valgel, nii nagu kehtisid Babüloonia puhulgi. See tõsiasi seob raamatu mõlemad osad kokku ning annab aluse iga üksteisele järgneva maailmimpeeriumi poolt etendatud osa mõistmiseks.

Seda, et raamat moodustab kirjanduslikult ühtse terviku, võib demonstreerida niivõrd veenvalt, et enamiku koolkondade esindajad üldiselt seda kõik tunnistavad. Kompositsioon, üldine mõttesuund ning kahes kasutatud keeles esinevad väljendid (vt 4BC 748) on niivõrd ühised kõigis raamatu osades, et nende väiteid, kes omistavad mõned osad ühele autorile, teised aga teisele, osutuvad alusetuiks.

Sadade Qumrani esimeses koopas leitud käsikirjafragmentide hulgas (vt 4BC 86-88) on ka kolm fragmenti Taanieli raamatust. Need on välja antud teoses D.Barthélemy ja J.T.Milik *Discoveries in the Judaean Desert I : Qumran Cave I* (Oxford, 1955), lk 150-152. Fragmentid on kirjutatud kahe ümberkirjutaja poolt ning kuuluvad kas kahte eraldi kirjarulli või ühte rulli, milles peatükid 1 ja 2 olid kirjutatud ühe ning peatükk 3 teise ümberkirjutaja poolt.

Fragmentid sisaldavad osi kahekümne kahest salmist: peatükk 1:10-17; 2:2-6. 22-30. Nende teksti võrdlemisel masoreetide tekstiga ilmneb 16 erinevust, millest siiski ükski teksti tähendust ei mõjosta. Üheksa nendest kuueteistkümnest on vaid õigekirja erinevused, millest igaüks mõjutab vaid üht kirjatähte; kaks neist näivad olevat õigekirjavead; ülejäänud seitse on mitut moodi kirjutatud ka masoreetide tekstis. Leidub neli lisandit: esiteks sidesõna „ja“, teiseks sõna „see“ enne sidesõna „kui“; ülejäänud kahele sõnale on lisatud täishäälikut tähistav märk. Peale selle on üks masoreetide tekstis esinev täishäälikut märkiv kirjatäht Qumrani fragmentist puudu. Kaks verbilõppu näivad olevat ümberkirjutusvead. Loetelu näitab, et erinevused nii niivõrd tühised, et tõlkes pole nad üldse märgatavad. See on kindel tõend selle kohta, et Taanieli raamatu heebreakeelne tekst on praegu sisuliselt seesama, mis ta oli vähemalt Kristuse ajal.

On veel huvitav märkida, et peatükk 2 fragmentis esineb lõik, kus toimub üleminek heebrea keelelt aramea keelele (vt peatükk 2:4 komm.) Selles kohas on jäetud pisut vaba ruumi viimase heebreakeelse sõna ja esimese arameakeelse sõna vahele, eristades selliselt selgesti eri keeles esitatud osad. On ka tähelepanuväärne, et nagu masoreetide tekstiski, ei esine ka neis fragmentides nn kolme lapse apokrüüfilist laulu (vt peatükk 3:23 komm.).

3. Ajalooline tagapõhi. Taanieli raamat sisaldab (1) aruannet teatud ajaloolistest juhtumitest Taanieli ning tema kolme sõbra elust, kes olid juudi vangid Babüloonia valitsuse teenistuses, (2) (745)

aruannet kuningas Nebukadnetsari prohvetlikust unenäost, mida Taaniel tõlgitses, samuti aruandeid nägemustest, mida prohvet ise oli saanud. Ehkki raamat kirjutati Babüloonias vangipõlve kestel ning pisut pärast seda, ei olnud selle eesmärk esitada ei juutide vangipõlve ajalugu ega ka Taanieli biograafiat. Raamat toob ära vaid eriti silmapaistvad läbielud prohveti-riigimehe ning tema sõprade elust ning see on kirjutatud erilisi eesmärke silmas pidades.

Esiteks toob Taaniel ära lühida informatsiooni põhjustest, miks ta osutus Babüloonia kuninga teenistuses olevaks (peatükk 1). Olles toodud Baabülioni esimese vangiviimisega a 605 e.m.a Nebukadnetsari esimese Süüria sõjakäigu ajal, valiti Taaniel ning teised kuninglikust soost noormehed välja, et neid riigiteenistuseks kasvatada. Taanieli esimesed 19 Babüloonias veedetud aastat olid ühtlasi Juuda kuningriigi eksisteerimise viimased aastad, ehkki Juudamaa oli juba siis Baabülioni alluvuses. Juuda viimaste kuningate ajastu Babüloonia-vastane poliitika tõi Juuda riigile ja rahvusele ühe katastroofi teise järel.

Kuningas Joojakim, kelle valitsuse ajal Taaniel oli vangi viidud, jäi mõneks ajaks Baabülonile lojaalseks. Lõpuks ühines ta siiski Juuda egiptusemeelse erakonna poliitilise joonega ning tõstis mässu Baabüloni vastu. Selle tagajärjel kannatas Juudamaa sõjaliste sissetungide all, selle kodanikud kaotasid vabaduse ning võeti vangi. Kuningas ise kaotas elu. Tema poeg ja järeltulija Joojakin nägi pärast lühikest, ainult kolmekuulist valitsemist Babüloonias vägesid tagasi pöördumas, et karistada juute ustavusetuse eest. Koos tuhandete juudamaa kõrgklassi kuuluvate kodanikega viidi Joojakin a 597 e.m.a vangi. Tema järglane Sidkija püüdis ilmselt Babülooniale ustavaks jääda, kuid olles nõrk ja kõikuva iseloomuga, ei suutnud ta kaua vastu panna Egiptuse intriigidele ning oma peamiste nõuandjate Babüloonias vastastele meeleoludele. Selle kõige tagajärjel otsustas Nebukadnetsar, kes oli väsinud korduvatest vastuhakkudest Palestiinas, Juuda kuningriigi hävitada. Kahe ja poole aasta jooksul rüüstasid Babüloonias väed Juudamaa ning vallutasid ja hävitasid linnad, nende hulgas ka Jeruusalemma koos selle templi ja lossidega, viies suurema osa Juudamaa elanikkonnast a 586 e.m.a vangi.

Nendel sündmusriikastel päevadel oli Taaniel Baabülonis. Ta pidi nägema, kuidas Babüloonias väed suundusid mitmel korral sõjakäikudele tema kodumaa vastu ning olema tunnistajaks, kuidas nad võidukalt koos vangistatud juutidega tagasi pöördusid. Vangide hulgas oli ka noor kuningas Joojakin oma perekonnaga (2Kn 24:10-16) ning hiljem, pimedaks pistetuna ka kuningas Sidkija (2Kn 25:7). Nende aastate kestel pidi Taaniel olema teadlik ka poliitilistest rahutustest pagenduses viibivate juutide hulgas, mille tagajärjel Nebukadnetsar põletas tulega ära mõned peamised mässule õhutajad. Just need rahutused andsidki Jeremijale põhjust saata kiri oma vangistatud kaaspatriootidele, veendes neid rahulikule ja vaiksele elule Babüloonias (Jr 29. peatükk).

Kõikide nende aastate kestel täitsid Taaniel ja tema kolm sõpra vaikselt, ustavalt oma kohustusi kuninglike ametnikena ning riigi alamatena. Pärast oma ettevalmistuse saamist said nad ühe eliitgrupi liikmeteks, keda nimetati kaldealasteks. See grupp teenis kuningat nõuandjana. Just siis oli Taanielil erakordne võimalus seletada Nebukadnetsarile unenägu tulevaste maailma-impeeriumide kohta (Tn 2. peatükk). Selle tagajärjel edutati Taaniel erakordselt kõrgele kohale, kuhu ta nähtavasti jäi paljudeks aastateks. See amet andis talle võimaluse tutvustada kuningat taeva ja maa Jumala väega, keda Taaniel ja tema sõbrad teenisid. Kui kaua Taaniel sellele kohale jäi, ei ole teada. Nähtavasti kaotas ta selle enne aastat 570 e.m.a, kuna tema nime ei leidu tolle aja (746)

„Õukonna ja riigi almanahhis“, mis on kirjutatud kiilkirjas. Almanahhis on loetletud Nebukadnetsari valitsuse peamisi ametnikke, kes sel ajal teenistuses olid. Ei ole säilinud ühtki teist õukonna ja riigi almanahhi Nebukadnetsari valitsemise ajast. Tegelikult ei ole Taanieli üheski tolle aja mittepibellikus allikas mainitud.

Taanieli nime puudumine selles dokumendis ei ole üllatav, kuna me ei tea, kui kauaks Taaniel ametisse jäi. Taanieli raamatus on kirja pandud ainult neli peamist sündmust Nebukadnetsari valitsemise ajal, ning Taaniel osales neist kolmes: (1) Juuda kõrgest soost noormeeste väljaõpe kuninga kolme esimese valitsusaasta jooksul, kaasa arvatud ka troonileastumise aasta (peatükk 1); (2) Nebukadnetsari unenäo seletus kuninga teisel valitsusaastal (peatükk 2); (3) kuju sissepühitsemine Duura orus koos Taanieli sõprade läbieluga selle tagajärjel (aasta määratlemata, peatükk 3); (4) Nebukadnetsari unenäo tõlgitsemine Taanieli poolt, kes teatas, et kuningas peab taluma hullumeelsust seitsme aasta jooksul. See sündmus toimus tõenäoliselt kuninga viimastel valitsusaastatel (peatükk 4).

Ei ole midagi teada Taanieli tegevusest Nebukadnetsari debiilsuse ajal. Samuti ei tea me ka seda,

mida tegi Taaniel pärast seda, kui kuningas oli oma vaimsed võimed ning trooni tagasi saanud, või kas nõuti Taanieli teeneid ka järgmiste kuningate Amel-Marduki ning Nabunaidi ajal. Kuid tal oli võimalus jälgida, kuidas võimas Nebukadnetsari impeerium mandus ning muutus moraalselt nõrgaks kuningate ajal, kes olid tema eelkäijate mõrvarid. Ta pidi ka rohkem kui tavalise huviga jälgima kuningas Koorese komeedisarnast tõusu ida pool, Pärsias, kuna sellenimelist meest oli prohvetikuulutuses mainitud Iisraeli vabastajana (Js 44:28; 45:1). On samuti võimalik, et Taaniel nägi aastal 553 e.m.a (aasta, mil Koorese tõenäoliselt sai valitsejaks kogu Meedia impeeriumi üle), kuidas Nabunaid määras oma poja Belsassari valitsejaks Babüloonias üle, samal ajal kui ta ise asus sõjakäigule, et vallutada Teema Araabias. Just Belsassari kolme esimese valitsusaasta kestel anti Taanielile suured nägemused (peatükid 7 ja 8) ning mees, keda seni oli tuntud ainult unenägude ning nägemuste tõlgendajana, sai üheks kõikide aegade suurimaks prohvetiks.

Babüloomlased vajasisid siiski veelkord Taanieli teeneid – sel ööl, kui Baabülön langes, a 539 e.m.a, selleks et lugeda ning tõlgitseda saatuslikku kirja Belsassari pidusaali seinal. Pärast seda, kui pärslased olid saanud Baabülönini ning selle impeeriumi peremeesteks, kasutasid ka uued valitsejad vana, möödunud põlvkonna riigimehe talente ja kogemusi. Taaniel sai jälle trooni peamiseks nõuandjaks. See oli eeldatavasti tema, kes juhtis kuninga tähelepanu Jesaja prohvetikuulutusele (vt PK 557). Need prohvetikuulutused mõjutasidki Pärsia valitsejat andma välja dekreedid, mis lõpetas juutide vangipõlve ning andis neile tagasi nende kodumaa ning templi. Sellel Taanieli viimasel ametiajal avalikus teenistuses püüdsid tema kadedad kolleegid kord tema elu kallale kippuda, kuid Jehoova sekkus imeväärselt asjasse ning päästis oma sulase (peatükk 6). Taanieli viimastel eluaastatel sai ta veel lisaks tähtsaid nägemusi, ühe nägemuse meedialase Daarjavese valitsuse ajal (peatükk 9; vt lisamärkust peatükk 6. järel) ning teise Koorese ajal (peatükid 10-12).

Ükskõik missugusest aspektist Taanieli raamatut uurida, nõuavad kaks punkti erilist tähelepanu.

a. Taaniel kui ajalooline kuju. Sellest ajast kui esimesena ründas Taanieli isikuajaloolisust uusplatooniline filosoof Porphyrios (233 – ca 304 m.a.j), on Taanieli raamat olnud pidevalt kriitikute tules, algul ainult aeg-ajalt, viimase kahe sajandi kestel aga pidevalt. Selle tagajärjel peavad enamik kristliku maailma piibliuurijaid tänapäeval Taanieli raamatut kellegi anonüümse autori teoseks, kes elas umbes makabeide mässu ajal, 2. saj e.m.a.

(747)

Need uurijad esitavad kaks peamist põhjust, miks nad Taanieli raamatu kirjutamise nii hilisesse ajastusse paigutavad: (1) kuna, nagu nad väidavad, teatud prohvetikuulutused Taanieli raamatus osutavad Antiochus IV Epiphanes'ele (175 – ca 163 e.m.a), ning nende kontseptsiooni kohaselt enamik prohvetikuulutusi – vähemalt need, mis on täpselt täitunud – kirjutati alles pärast toimunud sündmusi, siis ka Taanieli prohvetikuulutused pidid nende väidete kohaselt olema kirjutatud alles pärast Antiochus IV valitsemist; (2) kuna nende väidete kohaselt mõned Taanieli raamatu ajaloolises osas kirja pandud sündmused ei lähe kokku säilinud allikatest teadaolevate teiste ajalooliste sündmustega, siis võib neid läbiminekuid kõige paremini seletada oletustega, et autor oli neist sündmustest sedavõrd kaugel nii ajalisel kui ruumilisel, et tal olid ainult piiratud teadmised selle kohta, mis oli tegelikult juhtunud 7. ja 6. sajandil, st 400 aastat varem.

Esimesel neist kahest argumendist ei ole mingit kaalu inimese jaoks, kes usub, et vana-aja inspireeritud prohvetid kuulutasid tegelikult sündmuste ajaloolist käiku ette. Teine argumentidest väärneb aga üksikasjalikumalt tähelepanu, kuna selles on tõsiselt väidetud, et Taanieli raamat sisaldab ajaloolisi ebatäpsusi, anakronisme ning väärmõisteid. Seepärast on järgnevalt esitatud lühike arutlus Taanieli raamatu ajaloolise usaldusväärsuse kohta.

On tõsi, et Taanieli raamatus on kirjeldatud teatud sündmusi, mida isegi tänapäeval ei saa kontrollida säilinud muistse allikmaterjali põhjal. Üks sellistest sündmustest on Nebukadnetsari hullumeelsus, mida ei ole mainitud üheski säilinud muistses ürikus. Kuid kinnituse puudumine suurima Uus-Babüloonia impeeriumi kuninga ajutise debiilsuse kohta ei ole sugugi imelikuks erandiks ajal, mil kuninglikud aruanded sisaldasid ainult ülistusi (vt Taanieli 4:30 komm). Teine mõistatuslik kuju on meedlane Daarjaves, kelle tõelist kohta ajaloos pole õnnestunud mittepiibelliku allikmaterjali põhjal kindlaks määrata. Kuid vihjeid tema kohta leidub kreeka autorite teostes ning osalist informatsiooni võib saada ka kiilkirjalistest allikatest (vt peatükk 6 lisamärkust).

Teised niinimetatud ajaloolised probleemid, mis oli mõistatuseks Taanieli raamatu konservatiivsetele kommentaatoritele sada aastat tagasi, on lahenenud uuemate ajalooliste teadmiste alusel, mida on andnud arheoloogilised väljakaevamised. Loetleme mõned neist tähtsamatest probleemidest, mis nüüdseks on lahendatud.

1) Oletatav kronoloogiline lahkumine Taanieli 1:1 ja Jeremija 25:1 vahel. Jeremija raamatus, mis, nagu uurijad üksmeelselt usuvad, on usaldatav ajalooline allikas, on viidud Juuda kuninga Joojakimi neljas valitsusaasta kokku Baabüloni kuninga Nebukadnetsari esimese valitsusaastaga. Kuid Taaniel kõneleb, et kuningas Nebukadnetsar alistas esmakordselt Jeruusalemma Joojakimi kolmandal aastal, viidates sellega ilmselt, et Nebukadnetsari esimene valitsusaasta pidi kokku langema Joojakimi kolmanda valitsusaastaga. Seda näilist lahkuminekut oli uurijatel raske seletada, seni kui avastati aruanded tollest ajast, mis osutasid vana-aja kuningate valitsusaastate arvestamise süsteemidele. Uurijad püüdsid varem lahendada probleemi, oletades, et Nebukadnetsar võis valitseda ju ka koos oma isa Nabopolassariga (vt 3BC 91) või et Jeremija ja Taaniel dateerisid sündmusi vastavalt erinevatele ajaarvestussüsteemidele; Jeremija kasutas juudi ja Taaniel Babüloonia süsteemi. Mõlemad seletused on tänaseks aegunud.

Kogu probleem on tänapäeval lahendatud avastusega, et Babüloonia kuningad nagu Juuda kuningadki sellel ajal, arvestasid oma valitsusaastaid nn „troonileastumise aasta“ meetodit (748)

kasutades (vt 2BC 138). Aastat, mis Babüloonia kuningas astus troonile, ei arvestatud tema esimeseks valitsusaastaks, vaid lihtsalt tema troonileastumise aastaks. Tema esimene valitsusaasta, st täielik kalendriaasta, algas alles järgmise Uusaasta Päevaga, kui ta religioosel tseremoonial „võttis Babüloonia jumala Bel'i käed“.

Teame ka Berossuse kaudu, nagu teda tsiteerib Josephus (Apion'i vastu, I 19), et Nebukadnetsar asus sõjakäigul Egiptuse piiride lähedal, kui ta isa suri ning ta isa järglasena troonile astus (vt 2BC 95, 96, 161; 3BC 91). Vastavalt sellele kooskõlastuvad Taanieli ja Jeremija aruanded teineteisega täielikult. Jeremija sünkroniseeris Nebukadnetsari esimese valitsemisaasta Joojakimi neljanda aastaga, samal ajal kui Taaniel võeti vangi Nebukadnetsari troonileastumise aastal, mida ta samastab Joojakimi kolmanda valitsusaastaga.

2) Nebukadnetsar kui Baabüloni suur ehitaja. Vastavalt kreeka ajaloolastele etendas Nebukadnetsar vana-aja ajaloos vaid tähtsusetut osa. Temale pole kusagil viidatud (st kreeka allikates) kui suurele ehitajale või uue ja suurema Baabüloni rajajale. Seda au omistatakse tavaliselt kuninganna Semiramisele, kellele on antud Babüloonia ajaloos väljapaistev koht, nagu iga klassikalise kreeka ajaloo lugeja võib veenduda.

Kuid tänapäeval ilmsiks tulnud kiilkirjalised ürikud, välja kaevatud arheoloogide poolt viimase saja

aasta jooksul, on klassikaliste autorite poolt loodud pilti täielikult muutnud. See uus pilt sobib Taanieli raamatu aruandega, mis viitab Nebukadnetsarile kui „sellesinase suure Paabeli“ (peatükk 4:27) ehitajale (ünberehitajale). Semiramis, keda kiilkirjatahvlites on nimetatud „Sammu-ramat“, oli, nagu nüüd on avastatud, hoopiski Assüüria kuninganna (kuninga ema), kes oli asevalitsejaks-hooldajaks (regendiks) oma väikese poja Adad-nirari III ajal, mitte aga Babüloonia kuningannaks, nagu klassikalised allikad väitsid. Kiilkirjatahvlid on näidanud, et tal polnud üldse midagi tegemist Baabüloni ehitamisega. Ja teisest küljest – arvukad pealiskirjad Nebukadnetsari ehitistel tõestavad, et just tema sai teatud mõttes uue Baabüloni loojaks, ehitades ümber templid, paleed, linna tempeltorni (tsikkurat) ning püstitades ka uusi ehitisi ja kindlustusi (vt peatükk 4 lisamärkust).

Sellist informatsiooni võis olla ainult Uus-Babüloonia ajastu autoril, sest hellenistlikuks ajastuks oli see täielikult kaduma läinud. Sellise informatsiooni olemasolu Taanieli raamatus ajab suuresti segadusse kriitilise koolkonna uurijad, kes ei usu, et Taanieli raamat on kirjutatud 6. sajandil, vaid teisel sajandil e.m.a. Tüüpiline näide nende dilemmast on järgmine väide R.H.Pfeiffer'ilt Harvardi ülikoolist: „Oletatavasti ei saa me iialgi selgust selle kohta, kuidas Taanieli raamatu autor teada sai, et uus Baabülon oli Nebukadnetsari looming..., nagu väljakaevamised on tõestanud“ (Introduction to the Old Testament, New York 1941, lk 758,759).

3) Belsassar, Baabüloni kuningas. Imeväärse loo kohta sellest, kuidas tänapäeva orientalistid avastasid Belsassari identsuse, vt lisamärkus peatükk 5 kohta. Tõsiasi, et selle kuninga nime ei leitud kusagil antiikaja mittepiibellikes allikates, vaid igal pool nimetati Nabunaidi viimaseks Babüloonia kuningaks enne pärslaste vallutamist, kasutati reeglina ühe tugevaima argumendina Taanieli raamatu ajaloolisuse vastu. Kuid viimase aastasaja avastused on selles suhtes kummutanud kõikide Taanieli raamatu kritiseerijate arvamused ning tõestanud prohveti ajaloolise aruande usaldusväärsust Belsassari kohta kõige mõjuvama viisil.

(749)

b. Raamatu keel. Samuti nagu Esra raamat (vt 3BC 320), kirjutati ka Taanieli raamat osalt heebrea ja osalt aramea keeles. Mõned uurijad on pannud kahe keele kasutamist Esra puhul selle arvele, et autor kasutas arameakeelseid dokumente koos nendes sisalduvate ajalooliste kirjeldustega ning paigutas need raamatusse, mis muus osas oli kirjutatud heebrea keeles, tema rahva emakeeles. Selline tõlgendus ei sobi aga Taanieli raamatu puhul, kus arameakeelne osa algab peatükk 2:4 ning lõpeb 7. peatüki viimase salmiga.

Järgnevalt esitatakse osaline loetelu paljudest seletustest, mida uurijad selle probleemi kohta on andnud. Sulgudes on toodud mõned tähelepanekud, mis näivad olevat vastavate seletuste tõepärasuse vastu:

1. Raamatu autor kirjutas oma ajaloolised jutustused aramea keelt kõneleva lihtrahva jaoks ning prohvetikuulutused heebrea keelt kõnelevate õpetlaste jaoks. (Ometi on arameakeelsed peatükid 2 ja 7, milles on esitatud mõlemad suured prohvetikuulutused, selle vaate vastu.)
2. Kaks keelt osutavad kahele erinevale allikale. (See vaade ei saa olla õige, kuna raamat on selgesti ühtne teos, mida isegi paljud karmid kriitikud tunnustavad, vt 4BC 743.)
3. Raamat kirjutati algselt ühes keeles, kas aramea või heebrea keeles, mõned osad aga hiljem tõlgiti. (See vaade jätab lahtiseks asjaolu, miks tõlgiti ainult mõned osad teise keelde, mitte aga kogu raamat.)
4. Autor andis raamatu välja kahes väljaandes, ühe heebrea ja teise aramea keeles, nii et

kõikidesse klassidesse kuuluvad inimesed võiksid seda lugeda: Makabeide tagakiusamiste perioodil läks muist raamatu osi kaduma, need osad aga, mis mõlemast väljaandest säilinud olid, pandi kokku ilma mingi muudatuseta. (Selle vaate puuduseks on asjaolu, et selle õigsust ei saa tõestada ning selles esineb liiga palju ebamääraseid oletusi.)

5. Autor hakkas kirjutama aramea keeles sellest kohast, kus on mainitud, et kaldea targad rääkisid kuningale aramea keeles (peatükk 2:4) ning jätkas selles keeles kirjutamist, kuni ta selleks korra kirjutamise lõpetas, kirjutamist uuesti alustades (peatükk 8:1) kasutas ta uuesti heebrea keelt.

Viimane vaade näib viivat õiges suunas, kuna raamatu erinevad osad näivad tõepoolest olevat kirjutatud erinevatel aegadel. Hea ettevalmistuse saanud valitsusametnikuna kõneles ja kirjutas Taaniel mitmes keeles. Tõenäoliselt kirjutas ta mõned oma ajaloolised jutustused ning nägemuste aruanded heebrea, teised aramea keeles. Selle oletuse kohaselt kirjutati peatükk 1 heebrea keeles, võimalik, et Koorese esimesel aastal, peatükkides 3-6 toodud jutustused aga aramea keeles erinevatel aegadel. Prohvetlikud nägemused pandi enamikus kirja heebrea keeles (peatükid 8-12), ehkki nägemus peatükis 7 kirjutati aramea keeles. Teisest küljest on aga aruanne Nebukadnetsari nägemusest tulevastest kuningriikidest (peatükk 2) kirjutatud heebrea keeles selle kohani, kus on tsiteeritud kaldea tarkade kõnet (peatükk 2:4), siis aga jätkatud aramea keeles kuni vastava aruandeosa lõpuni.

Kui Taaniel elu lõpul kõik oma kirjutised ühte raamatusse koondas, võis ta mittevajalikuks pidada teatud osi tõlkida, et raamat keeleliselt ühtseks muuta, teades, et enamik tema lugejaist olid kakskeelsed – fakt, mis on teada teistest allikatest.

(750)

Edasi võib märkida, et kahe keele kasutamist Taanieli raamatus ei saa kasutada argumendina raamatu hilise päritolu kohta. Need, kes paigutavad Taanieli raamatu kirjutamisaja teise sajandisse, seisavad ka probleemi ees, kuidas seletada, miks heebrea autor makabeide ajastust kirjutas mõned raamatu osad heebrea ja mõned aramea keeles.

On tõsi, et Taanieli raamatu arameakeelsete osade ortograafilised iseärasused sarnanevad kõige rohkem 4-3. saj e.m.a kasutatud keelega. See näib olevat tingitud keele edasiarenemisest, kuna see joon esineb enamikus Piibli heebreakeelsetes raamatutes. Ortograafia ei osuta kirjutamisajale. Ei saa ju väita, et viimaste inglisekeelsete piiblitõlgete ortograafia tõestaks, et Piibel kirjutati või tõlgiti alles kahekümnendal sajandil m.a.j. Ortograafilised iseärasused võivad parimal juhul osutada, missugusel ajal leidsid aset viimased õigekirjamuutused.

Surnumere rullide hulgas (vt 1BC 31-34) on mõningad fragmendid Taanieli raamatust, dateeritud 2. sajandisse e.m.a. Vähemalt kahes neist on säilinud see osa, kus toimub muutus heebrea keelelt aramea keelele, mis osutab selgelt raamatu kakskeelsele olemusele sel ajal (vt 4BC 744).

4.Teema. Taanieli raamatut võib õigusega nimetada käsiraamatuks ajaloo ning prohvetikuulutuste alal. Ennustava iseloomuga prohvetikuulutused on otsekui ajaloo proloog, ajalugu ise aga epiloog prohvetikuulutusele. Ennustav element prohvetikuulutuses lubab Jumala rahval näha ajutisi asju ja sündmusi igaviku valgel, õhutab neid energilisele tegutsemisele õigel ajal, tagab vajaliku ettevalmistuse lõpukriisiks ning annab kindla aluse usule ettekuulutuste täitumisse.

Neli peamist liini Taanieli raamatu prohvetikuulutustes esitavad kokkuvõtlikult maailma üldise ajaloo taustal Jumala rahva kogemusi Taanieli päevadest kuni aegade lõpuni. „Eesriie on kõrvale tõmmatud, ning me näeme kogu inimlike huvide, kirgede ja võimu vaatamängu kohal ja taga

tegutsemas halastava Jumala tööriistu, kes vaikselt ja kannatlikult suunavad plaane Tema tahte kohaselt“ (PK 500). Kõik neli prohvetikuulutuste liini jõuavad haripunkti siis, kui „taeva Jumal“ püstitab „kuningriigi, mis jääb igavesti hävitamatuks“ (peatükk 2:44), kui Inimese Poeg saab „igavese valitsuse“ (peatükk 7:13.14), kui vastupanu „vürstide Vürstile“ murtakse „ilma inimkäteta“ (peatükk 8:25) ning kui Jumala rahvas oma rõhujast igaveseks vabaneb (peatükk 12.1). Seega moodustavad Taanieli prohvetikuulutused jumaliku silla üle ajakuristiku igaviku ääretute kallasteni, silla, milles need, kes Taanieli sarnaselt on oma südames ette võtnud Jumalat armastada ja teenida, võivad usu läbi minna üle – praeguse elu teadmatusest ja muredest igavese elu kindlusetundesse ja rahu.

Taanieli raamatu ajalooline osa näitab kõige tabavamalt tõelist ajaloo filosoofiat (vt Ed 173-184). See osa on prohvetlikule osale justkui eessõnaks. Esitades üksikasjalise aruande Jumala vahekorra ühe rahva ja riigiga – Babülooniaga, võimaldab raamat meil mõista ka teiste rahvaste ja riikide tõusu ja languse tähendust, nii nagu see raamatu prohvetlikus osas on esitatud. Ilma selge arusaamiseta ajaloo filosoofiast, nii nagu see on ilmutatud aruandes Baabüloni osast jumalikus plaanis, ei ole võimalik täielikult mõista ega hinnata ka teiste, Baabülonile järgnevate rahvaste ja riikide osa, mis meile prohvetliku nägemuse ekraanil on ette toodud. Kokkuvõtet jumalikest ajaloo filosoofiast, nagu see on esitatud inspiratsiooni kaudu, vt Taanieli 4:17 komm.

(751)

Raamatu ajaloolises osas leiame, kuidas Taaniel, Jumala mees oma aja jaoks, seatakse silm-silm vastu Nebukadnetsariga, paganliku maailma suurmehega, et kuningal võiks olla võimalus tundma õppida Taanieli Jumalat, ajaloo Kohtunikku ja Juhti, ning Temaga koostööd teha. Nebukadnetsar ei olnud ainult oma aja suurima riigi valitseja, vaid ka erakordselt tark mees, kel oli kaasa sündinud sisemine õiglusetunnetus. Tegelikult oli ta paganliku maailma juhtiv isik, „rahvaste valitseja“ (Hesekieli 31:11), kellele oli antud võime, et täita erilist osa jumalikus plaanis. Tema kohta ütles Jumal: „Ja nüüd ma annan kõik needsinatsed maad oma sulase Paabeli kuninga Nebukadsetsari kätte“ (Jeremija 27:6). Kui juudid Babülooniasse vangi viidi, oli soovitatav, et nad oleksid käe all, mis oleks kindel, kuid mitte julm (vastavalt muidugi tolle aja arusaamisele). Taanieli missioon Nebukadnetsari õukonnas seisnes selles, et tagada kuninga tahte allutamist Jumala tahtele, et jumalik eesmärk võiks täide minna. Ühel ajaloo dramaatilisel hetkel viiski Jumal need kaks suurt isiksust kokku. Vt 4BC 569. Taanieli raamatu neljas esimeses peatükis on näidatud vahendeid, mida Jumal kasutas Nebukadnetsari kuulekuse tagamiseks. Eelkõige vajab Jumal üht meest, kes oleks taeva tegevuspõhimõtete sobivaks esindajaks Baabüloni õukonnas; seega valis Ta Taanieli oma isiklikuks saadikuks Nebukadnetsari juurde. Vahendid, mida Jumal kasutas, et tõmmata vang Taanielile positiivses mõttes Nebukadnetsari tähelepanu, ning vahendid, mille kaudu Nebukadnetsar hakkas usaldama esmalt Taanieli ning seejärel ka Taanieli Jumalat, illustreerivad neid vahendeid, mida Jumal kasutab ka tänapäeval oma tahte täitmiseks. Jumal võis kasutada Taanieli, kuna Taaniel oli põhimõttekindla, terasest iseloomuga mees, kelle peamine eesmärk elus oli elada Jumalale.

Taaniel „võttis südames ette“ (peatükk 1:8) elada kooskõlas Jumala kogu ilmutatud tahtega. Esmalt „laskis Jumal Taanieli leida heldust ja armu“ Baabüloni ametnike ees (salm 9). See valmistas ette tee järgmiseks sammuks, mis ilmutas Taanieli ja tema seltsiliste füüsilist üleolekut teistest (salmid 12-15). Siis järgnes intellektuaalse üleoleku demonstratsioon. „Jumal andis neile neljale noorele mehele tarkust ja taipu igasuguses kirjas ja teaduses“ (salm 17). Kõige selle tulemus oli, et nad leiti oma lähimatest konkurentidest „kümme korda üle“ olevat (salm 20). Nii osutas Taaniel oma kaasinimestest nii isiksuselt kui ka kehalise arengu ja intellekti poolest kaugelt kõrgemal seisvaks

ning seeläbi võitiski Nebukadnetsari usalduse ja lugupidamise.

Need sündmused valmistasid Nebukadnetsarit ette kohtuma Taanieli Jumalaga. Rida dramaatilisi läbielusi – peatükis 2 esitatud unenägu, imeväärne pääsemine tulisest ahjust (peatükk 3) ning peatükk 4 unenägu – kõik see ilmutas kuningale põhjalikult Taanieli Jumala tarkust, väge ja võimu. Inimlike teadmiste puudulikkus, nagu see ilmnes peatükis 2 esitatud läbielus, mõjutas Nebukadnetsarit möönma: „See on tõsi, et teie Jumal on jumalate Jumal ja kuningate Issand ning saladuste paljastaja“ (peatükk 2:47). Ta tunnistas ausalt, et Jumala tarkus on ülim mitte ainult inimlikust tarkusest, vaid ka tema enda jumalate arvatavast tarkusest. Juhtum kuldkuju ja tulise ahjuga pani Nebukadnetsari möönma, et taeva Jumal „päästis oma sulased“ (peatükk 3:28). Tema järelolus oli, et ükski tema kuningriigis ei tohi „kõnelda häbematult“ heebrealaste Jumala kohta, arvestades tõsiasja, et „ei ole muud Jumalat, kes suudaks nõnda päästa“ (salm 29). Nebukadnetsar tunnistas nüüd, et taeva Jumal ei ole mitte ainult kõiketeadja, vaid ka Kõigevägevam. Kolmas (752)

läbielu – seitse aastat, mille kestel tema enda kiidetud tarkus ja vägi olid temalt ajutiselt ära võetud – õpetas kuningale mitte ainult seda, et „Kõigekõrgem“ on tark ja vägev, vaid et Ta ka rakendab oma tarkust ja väge selleks, et juhtida inimeste asju (peatükk 4:32). Tal on tarkus, vägi ja võim. On tähelepanuväärne, et esimene asi, mida Nebukadnetsar pärast mõistusele tulekut tegi, oli „kiita, ülistada ja austada taeva Kuningat“ ning tunnistada, et „Tema võib alandada neid, kes käivad kõrkuses“ (peatükk 4:37), nagu temagi oli paljude aastate kestel teinud.

Kuid need, kes Nebukadnetsarile Baabülioni troonil järgnesid, ei võtnud omaks õppetunde, mida Nebukadnetsar isiklikult nii paljude aastate kestel oli õppinud. Baabülioni viimane valitseja Belsassar esitas taeva Jumalale avalikult väljakutse (peatükk 5:23), hoolimata sellest, et ta oli tuttav Nebukadnetsari läbieludega (salm 22). Selle asemel, et töötada kooskõlas jumaliku plaaniga, „sai Baabülön uhkeks ja julmaks rõhujaks“ (Ed 176) ning tõi taeva põhimõtete hülgamisega ise endale hävingu (Ed 177). Babülooni kaaluti ja leiti kerge olevat (peatükk 5:25-28). Ülemvõim maailmas läks pärslaste kätte.

Päästes Taanieli lõukoorte august, demonstreeris Jumal oma väge ja võimu Pärsia impeeriumi valitsejatele (vt peatükk 6:21-23.24; PK 557), nii nagu Ta seda varem oli ilmutanud Baabülioni valitsejaile. Meedlane Daarjaves tunnustas oma ediktiga „elavat Jumalat“ ning möönis, et „Tema valitsus ei lõpe“ (salm 27). Isegi „meedlaste ja pärslaste muutumatu seadus“ pandi alluma „Kõigekõrgema“ käskudele, kes „valitseb inimeste kuningriigi üle“ (peatükk 4:29). Imeväärne jumaliku väe ilming tuli esile Taanieli päästmisel lõukoorte august, jättes Kooresele mõjuva mulje. Ka prohvetikuulutused, mis näitasid tema enda osa Jeruusalemma ja templi taastamisel (Jesaja 44:26 – 45:13), mõjusid talle sügavalt. „Tema süda sai sügavalt liigutatud ning ta otsustas täita talle Jumalast määratud ülesande“ (PK 557).

Nii esitab Taanieli raamat meile põhimõtteid, mille kohaselt Jumala tarkus, vägi ja võim tegutsevad läbi kogu rahvaste ja riikide ajaloo, et jumalik eesmärk võiks lõpuks täituda. „Jumal ülendab Baabülön selleks, et see võiks täita Tema eesmärgi“ (Ed 175). Baabülönil oli oma prooviaeg; kui ta seda „läbi ei teinud, siis tema au lahkus temast, võim kadus ning tema asemele astus teine“ (Ed 177; vt ka Taanieli 4:17 komm.).

Kõik neli Taanieli raamatus esitatud nägemust käsitlevad võitlust headuse ja kurjuse jõudude vahel selle maa peal, alates Taanieli ajast kuni Kristuse igavese kuningriigi rajamiseni. Kuna Saatan kasutab selle maa võimuseid oma püüetes takistada Jumala plaane ning hävitada Jumala rahvast, siis esitavad need nägemused just neid jõudusid, mille kaudu Saatan on olnud kõige aktiivsem.

Esimene nägemus (peatükk 2) käsitleb peajaslikult poliitilisi muutusi. Selle peaesmärk oli näidata Nebukadnetsarile tema osa Baabülioni valitsejana ning teha talle teatavaks, "mis tulevasil päevil sünnib" (salm 28).

Otsekui lisandina esimesele nägemusele rõhutab teine nägemus (peatükk 7) Jumala rahva läbielusid esimeses nägemuses mainitud võimude valitsemise ajal, kuid kuulutab ka ette pühade lõplikku võitu ning Jumala kohtumõistmist oma rahva vaenlaste üle (vt peatükk 7:14.18.26-27).

(753)

Kolmas nägemus (peatükis 10-12) võtab eelnevad nägemused kokku ning esitab rohkem üksikasju kui eelmised nägemused. See laiendab teise ja kolmanda nägemuse teemat. Peatähelepanu on suunatud sellele, „mis rahvale juhtub viimseil päevil, sest on veelgi üks nägemus neiks päeviks“ (peatükk 10:14; ingl k „nägemus on paljudeks päevadeks“ ning peatükk 10:1: „määratud aeg oli pikk“; vt vastavate tekstide komm.) Peatükis 11:2-39 esitatud ajalooline aruanne juhib meid selle juurde, „mis rahvale juhtub viimseil päevil“ (peatükk 10:14) sündmuste juurde „lõpuajal“ (peatükk 11:40).

Taanieli raamatu prohvetikuulutused on tihedalt seotud Ilmutusraamatu kuulutustega. Suurelt osalt käsitleb Ilmutusraamat sama perioodi, kuid pöörab erilist tähelepanu kristliku koguduse kui Jumalast valitud rahva rollile. Üksikasjad, mis võivad Taanieli raamatus ebamääraseks jääda, saavad võrdlemisel Ilmutusraamatuga sageli selgemaks. See osa „prohvetikuulutusest, mis viitab viimastele päevadele, kästi Taanielil sulgeda ning kinni pitseerida „lõpuajaks““ (GC 356), mil selle raamatu hoolsa uurimise tulemusena „arusaamine“ selle tähtsusest „kasvab“ (peatükk 12:4). Ehkki „see osa Taanieli prohvetikuulutusest, mis viitab viimsetele päevadele“, kinni pitseeriti (peatükk 12:4; AA 585), anti Johannesele erilised juhtnöörid, mis olid nüüd vastupidised: „Ära pane pitseriiga kinni selle raamatu ennustussõnu, sest aeg on lähedal!“ (Ilmutuse 22:10). Niisiis, et võida selgemini tõlgendada ükskõik millist Taanieli raamatu osa, mis võib näida arusaamatuna, peaksime hoolikalt uurima Ilmutusraamatut, et saada valgust, mis hajutaks pimeduse.

5. Sisü

I Ajalooline osa, 1:1-6, 28

A. Taanieli ja seltsiliste ettevalmistus kuningakojas, 1:1-21

1. Esimene vangiviimine Juudamaalt Baabülioni, 1:1-2
2. Taaniel ja tema sõbrad valitakse välja, et neid ette valmistada kuninga teenistuseks, 1:3-7
3. Taaniel saab loa elada vastavalt oma käsule, 1:8-16
4. Edukas ettevalmistus ning vastuvõtmine kuninga teenistusse, 1:17-21

B. Nebukadnetsari unenägu suurest kujust, 2:1-49

1. Nebukadnetsar saab unenäost häiritud, 2:1-11
2. Antakse välja käsk targad hukata; käsu tühistamine, 2:12-16
3. Taaniel saab tarkust ning väljendab tänu, 2:17-23
4. Taaniel esitab kuningale unenäo uuesti, 2:24-35
5. Taaniel seletab unenäo, 2:36-45
6. Nebukadnetsar tunnustab Jumala suurust, 2:46-49

C. Taanieli sõprade päästmine tulisest ahjust, 3:1-30

1. Nebukadnetsar laseb püstitada kuju ning nõuab selle kummardamist, 3:1-7
2. Kolm ustavat heebrealast keelduvad kuju kummardamast, 3:8-18
3. Pääsemine tulisest ahjust jumaliku sekkumise tõttu, 3:19-25
4. Nebukadnetsari tunnistus ja dekreet; heebrealaste edutamine, 3:26-30

D. Nebukadnetsari teine unenägu, tema alandamine ning mõistuse ja võimu tagasisaamine hiljem, 3:31-4:34

1. Nebukadnetsar tunnustab Jumala tarakust ja väge, 3:31-4:6
2. Unenäo kirjeldus, 4:7-15
3. Taaniel seletab unenäo, 4:16-24
4. Nebukadnetsari langus; tema tervis ja võim taastatakse, 4:25-33
5. Nebukadnetsar kiidab taeva Jumalat, 4:34

(754)

E. Belsassari pidusöök ning valitsuse kaotamine, 5:1-31

1. Belsassar rüvetab templiriistu, 5:1-4
2. Saladuslik kiri seinal, 5:5-12
3. Taanieli seletus, 5:13-28
4. Taanielile osutatakse austust; Baabülon langeb, 5:29-6:1

F. Taanieli päästmine lõukoerte august, 6:2-29

1. Taanieli ülendamine ning tema kolleegide kadedus, 6:2-6.
2. Daarjavesse dekreet palvete keelamise kohta, 6:7-10
3. Taanieli üleastumine kuninglikust dekreedist ning tema hukkamõistmine, 6:11-18
4. Taanieli päästmine ja tema süüdistajate karistamine, 6:19-25
5. Avalik tunnistus Taanieli Jumala suuruselt, 6:26-29

II Prohvetlik osa, 7:1-12:13

A. Taanieli teine prohvetlik kuulutus, 7:1-28

1. Neli metsalist ja väike sarv, 7:1-8
2. Kohtumõistmine ning Inimese Poja igavene valitsus, 7:9-14
3. Ingel seletab nägemuse, 7:15-27
4. Nägemuse mõju Taanielile, 7:28

B. Taanieli kolmas prohvetlik kuulutus, 8:1-9:27

1. Jäär, sikk ja sarved, 8:1-8
2. Väike sarv ja selle kurjus, 8:9-12
3. Ajaline prohvetikuulutus pühamu puhastamise kohta, 8:13-14
4. Gabriel seletab nägemuse esimese osa, 8:15-26
5. Taanieli haigus nägemuse tagajärjel, 8:27
6. Taaniel palvetab oma rahva olukorra taastamise pärast ja tunnistab rahva patte, 9:1-19
7. Gabriel seletab nägemuse ülejäänud osa, 9:20-27.

C. Taanieli neljas prohvetlik kuulutus, 10:1-12:13

1. Taaniel paastub, 10:1-3
2. Ilmub „üks mees“; selle mõju Taanielile, 10:4-10
3. Selle „mehe“ ettevalmistav vestlus Taanieliga, 10:11 – 11:1
4. Nägemus tuleviku ajaloolistest sündmustest, 11:2 – 12:2
5. „Imede“ kestus; isiklikud töötused Taanielile, 12:4-13.

(755)

1. PEATÜKK

1. kolmandal valitsusaastal – Piibellike sünkroniseerivate andmete alusel, mis võimaldavad seostada mõningate Juuda kuningate valitsusaegu Nebukadnetsari valitsusajaga – tema valitsusaastad Babüloonias on aga astronoomiliste faktide abil kindlaks tehtud – kestis Joojakimi kolmas valitsusaasta juudi kalendri kohaselt a 606 e.m.a sügisest a 605 e.m.a sügiseni (vt 2BC 160; 3BC 91). Sellest järeldub, et nii selles kui järgnevas salmis äratoodud sündmused pidid aset leidma juudi tsiviilaasta kestel, mis algas a 606 e.m.a ja lõppes a 605 e.m.a. Enne kui muistseid kuningate ajaarvestussüsteeme mõistma hakati, esitas see salm Piibli kommentaatoritele näiliselt ületamatu probleemi, olles ilmselt vastuolus tekstiga Jeremija 25:1. Viimase aja arheoloogiliste väljakaevamiste tulemusena on kõik ajaloolised ja kronoloogilised probleemid selles suhtes aga kadunud ning kõik andmed on omavahel täielikult kooskõlas (vt 4BC 747). Pühakirja aruanne on taas, järjekordselt õigeks tunnistatud (vt 4BC 746).

Joojakim oli Joosija teine poeg. Kui Joosija kaotas Megiddo all oma elu, pani rahvas Joosija neljanda poja Jooahase (vt 1Aj 3:15 komm) tema isa asemele kuningaks. Kui Jooahas oli valitsenud kolm kuud, kõrvaldas Egiptuse vaarao Neko oma esimeselt Mesopotaamia-sõjakäigult tagasi pöördudes ta troonilt ja asetas tema asemele troonile Joojakimi (2Kn 23:29-34). Juudamaa uus valitseja, kellele Egiptuse kuningas pani tema endise nime Eljakim (tõlkes „minu Jumal tõstab üles“) asemele nime Joojakim („Jehoova tõstab üles“), oli sunnitud Egiptusele ränka maksu maksma (2Kn 23:34.35), kuid näis ometi olevat meelsasti ustav oma Egiptuse ülemvalitsejale.

Paabeli kuningas – Kui Nebukadnetsar Joojakimi kolmandal valitsusaastal Jeruusalemma vastu sõdima läks, siis oli veel mõni nädal või kõige enam mõni kuu tema isa surmani ning ta ise ei olnud veel kuningas. Taaniel aga nimetab neid sündmusi kirja pannes – tõenäoliselt tegi ta seda Koorese esimesel valitsusaastal (Tn 1:21), st ligikaudu 70 aastat pärast kirjeldatud sündmuste toimumist – Nebukadnetsarit „Paabeli kuningaks“. Kui Taaniel noore vangina Baabüloni saabus, oli Nebukadnetsar juba kuningas. Siitpeale nägi ta Nebukadnetsarit valitsemas 43 aasta kestel. Seetõttu näib ka täiesti loomulikuna, et Taaniel nimetab teda „kuningaks“. Teiselt poolt ei ole võimatu – ehkki see on vaevalt tõenäoline – et Taaniel võeti vangi lühikese ajavahemiku kestel Nabopolassari surmast kuni hetkeni, mil Nebukadnetsar sellest teada sai ja Baabüloni tagasi pöördus.

(756)

Nebukadnetsar – hbr k *Nebukadne'ssar*, tavaline hbr translitereering babüloonia nimest *Nabû-kudurri-usur*, tõlkes „/jumal/ Nabû kaitsku poega“ või „Nabû kaitsku mu piirikivi“. Nimevorm *Nebukadne'ssar* (Nebukadnetsar) esineb heebreakeelses piiblitekstis sagedamini kui korrektsem translitereering *Nebukadre'ssar* (Nebukadretsar) (vt Jr 21:2; Hes 26:7 jne ingl k). Ka kreekakeelsetes allikates esineb samasugune *n* ja *r* vaheldumine. LXX-s esineb vorm *Nabouchodonosor*, Straboni teostes ja ühes Josephuse käsikirjavariandis aga *Nabokodrosoros*. On veider, et Herodotos ei maini

Nebukadnetsarit kusagil. Selle ajaloolise vaikimise tõttu on mõned ülearu kriitilised uurijad varematal aegadel selle kuninga olemasolu kahtluse alla seadnud, kuid kiilkirjatahvlitelt selgus, et neil õpetlastel polnud õigus; taas tõestati Piibli aruannete korrektsus.

Nebukadnetsari viibimisest Palestiinas varasuvel a 605 e.m.a, nii nagu Tn 1:1 on osutatud, tõendab babüloonia ajaloolane Berossos, kelle algkäsikiri on kaduma läinud, kuid keda selle sündmusega seoses tsiteerib Josephus (Against Apion, I,19). Berossos osutab, et Nebukadnetsari isa Nabopolassar käskis oma pojal suruda maha mäss Egiptuses, Foiniikias ning Coele-Süürias /kr k tulenev termin tõlkes 'Madaliku-Süüria'. Süüria osa Liibanoni ja Antiliibanoni mäeahelike vahel ning neist ida poole - T/. Olles oma ülesande täitnud, kuid ikka veel impeeriumi lääneosas viibides, sai Nebukadnetsar sõnumi oma isa surmast. Jättes vangid – kelle seas on nimetatud ka juute – oma kindralite hoolde, tõttas ta lühimat kõrbeteed kaudu nii kiiresti kui võimalik Baabülioni tagasi. Kahtlemata oli kiirustamine tingitud ka püüdest takistada võimalikke troonihõivamiskatseid. Tema isa suri a 605 e.m.a juulis või augusti algul, nagu tõendavad Babüloonia riigi savitahvlitest asjaajamisdokumendid (vt 3BC 86,87). Viimane selline ürik, mis kannab veel Nabopolassari nime, on dateeritud 8.augustiga a 605 e.m.a, esimene Nebukadnetsari nime kandev dokument aga on pärit *Duzu* kuust (kuupäeva pole säilinud), mis algas a 605 e.m.a 9. juulil ja lõppes 7.augustil. See tõend osutab, et vähemalt 7.augustil a.605 pidi keegi teadma tõsiasjast, et Nebukadnetsar on oma isa asemel troonile astunud. Et sõnumid Nabopolassari surmast ei olnud veel kõikidesse Babüloonia osadesse jõudnud, ilmneb tõsiasjast, et veel 8.augustil leidis ametnik, kes pani aruandeid kirja vana kuninga nimel.

Seega on ilmne, et Nebukadnetsar oli a 605 juulis või augustis veel impeeriumi lääneosas. Et ta oli sel ajal juba sõdinud Juuda kuninga Joojakimi vastu, ilmneb Berossose aruandest, kes teatab meile, et Nebukadnetsar jättis juudi vangid oma kindralite hoolde, kui ta kiirustades Baabülioni tagasi pöördus. Nende vangide seas pidid olema ka Taaniel ja ta sõbrad. Tn 1:1.2 väide ning Berossose aruanne on ainsad muistsed säilinud ürikud, mis kõnelevad sellest Nebukadnetsari sõjakäigust. Ometi on selle ajastu peamiste sündmuste kronoloogia täielikus kooskõlas Pühakirja aruandega. Sellega seoses tuleks mees pidada, et tänini on säilinud vaid vähesed ajaloolised aruanded Nebukadnetsari valitsemise kohta ning et Jeruusalemma hävitamise kohta a 586 e.m.a ei ole seni leitud ühtki kiilkirjaürikut.

2. osa ... riistu – Kahtlemata võttis Nebukadnetsar kaasa kõige väärtuslikumad ja kaunimad templi riistadest, et kasutada neid oma jumala Marduki teenistuses. Loomulikult ei jätnud ta Jeruusalemma templisse alles rohkem, kui oli minimaalselt vajalik igapäevase teenistuse läbiviimiseks. Kaldealased viisid üldse pühi riistu Baabülioni kolmel korral: 1) selles tekstis äratoodud sõjakäigul;

(757)

2) kui Jeruusalemm Joojakini valitsuse lõpul a 597 e.m.a ära võeti (2Kn 24:13); 3) Sidkija valitsuse lõpul, kui Jeruusalemm pärast kestvaid piiramist a 586 e.m.a ära võeti ja hävitati (2Kn 25:8-15). Jeruusalemma aarete röövimisega Babüloonia vägede poolt täitus Jesaja poolt ligi sajand varem antud prohvetikuulutus (Js 39:6). Seaduselaeka saatuse kohta vt Jr 37:10 komm.

Sinearimaale – Varasemad Piibli kommentaatorid samastasid seda terminit nimetusega *mât Sumêri*, 'Sumeri maa' (ehk Lõuna-Babüloonia), nüüd on see tõlgendus aga üldiselt kõrvale jäetud. Enamikus VT tekstides viitab *Sinear* lihtsalt Babülooniale. Sõna *Sinear* /*Shinar*/ päritolu on tänini ebaselge (vt 1Ms 10:10 komm). Siiski näib see nimetus 1Ms 14:1.9 osutavat territooriumile Põhja-Mesopotaamias, mida kiilkirjatekstides on nimetatud '*Sanhar*'. Nii nagu tekstides 1Ms 11:2; Js

11:11 ja Sak 5:11 viitab Sinear (ingl k tekstis *Shinar*) selgesti Babülooniale üldiselt.

oma jumala – Babüloonlaste peajumal oli Marduk, keda juba alates 1.dünastiast – rohkem kui tuhat aastat enne kirjeldatud sündmusi – oli üldiselt nimetatud „Bel“ - 'isand'. Tema peatempel *Esagila*, mille õues asetses ka suur templitorn *Etemenanki*, asus Baabüloni südalinnas (vt lisamärkust 4.peatüki kohta; vt ka kaarti 4BC 796).

varakambrisse – Babüloonia kiilkirjatahvlitel on sageli mainitud *Esagila*, suure Marduki templi varandusi. Missugustes paljudest templi juurde kuuluvatest abiehitistest need varandused täpselt asetsesid, ei ole teada. On aga välja kaevatud varakamber kuningapalee territooriumil. Väljakaevajad on nimetanud selle ehitise „lossimuseumiks“, kuna sellest leiti palju skulptuure ja raidkirju, mis olid kogutud vallutatud linnadest. Nii nagu tänapäeva muuseumideski, olid ka selles välja pandud esemed impeeriumi erinevatest osadest. Ehkki ehtis oli avalikkusele juurdepääsetav, ei lubatud sinna siseneda – vastavalt ühele toleaeegsele raidkirjale - „halval rahval“. Pole võimatu, et ka paljud Jeruusalemmast toodud aarded, eriti need, mis olid pärit kuninglikust varakambrist, olid paigutatud sellesse „lossimuseumi“ ning neid vaatlesid paljud külastajad.

3. Aspenast – Nimi, mis esineb Nippurist leitud 5. sajandist e.m.a pärit kiilkirjatekstides pisut erinevas vormis *Ashpazanda*, aramea loitsitekstides, mis on samuti Nippurist pärit, aga kujul *Aspenaz*. Ehkki selle nime tähendus pole seni selge, on arvatud, et see viitab Pärsia päritolule. On võimalik, et nimetatud kõrge ametnik oli rahvuselt pärslane. Paljud välismaalased said kaldealaste teenistuses kõrgete ametite ja au osalisteks.

kammerteenrite ülemat – See heebreakeelne tiitel *rab-saris*, 'peaeunuhh' ehk 'eunuhhide ülem' /ingl k piiblitõlkes ongi Aspenast nii nimetatud/, esineb ka ühes a 682 e.m.a kirjapandud arameakeelses tekstis. Babüloonia raidkirjades leiame selle ekvivalendina tiitli *rab-sha-rēshi*, otseses tõlkes 'kellegi eesotsas oleva /st kuninga/ pealik'. Tiitlit kasutati kuninga usaldusmehe /nõuandja/ kohta.

Sageli on vaieldud, kas terminit *saris* kasutati ainult nendele ametnikele viitamiseks, kes olid otseses, füüsilises mõttes eunuhhid, st kastreeritud, või üldiselt igasuguste kuninglike ametnike kohta. Kindlat vastust sellele küsimusele ei ole võimalik saada. Siiski võib Assüüria õukonnaelupiltidel selgesti näha – näiteks habeme olemasolu või puudumise tõttu – et kuningas oli ümbritsetud nii sellistest ametnikest, kes olid eunuhhid sõna otseses mõttes, kui ka nendest, kes seda ei olnud. Nende kujutiste põhjal näib, et tegelikke eunuhhe oli rohkem. Mõned Assüüria ajaloo suurimatest meestest kuuluvad just sellesse klassi, näiteks *Daiân-Ashshur*, Salmanassar III suurvesiir, samuti palju teisi sõjaväejuhte ning muid kõrgeid ametnikke. Jesaja kuulutas prohvetlikult ette, et mõned Hiskija järglastest tehakse kord Baabüloni kuninga lossis eunuhhideks (Js 39:7). Mõned Piibli kommentaatorid on olnud seisukohal, et see prohvetikuulutus viitab ka Taanielile ja tema kolmele kaaslasel.

israeli – Pärast Samaaria hävitamist a 723/722 e.m.a, kui kümme põhjapoolset suguharu lakkasid eksisteerimast eraldi rahvana, jäi Juuda kuningriik ainsaks Jaakobi ehk israeli järeltulijate esindajaks. Seetõttu kasutatakse nimetust israel sageli nii vangipõlve kestel kui ka pärast seda viitamaks lõuna-kuningriigile (vt Hes 14:1; 17:2 jne; Esra 3:1.11 jne).

(758)

Kuninglikust soost – Kui Nebukadnetsar a 605 e.m.a Jeruusalemma vallutas, võttis ta pantvange nii Juuda kuninglikust kojast kui ka selle õnnetu maa suursugustest perekondadest. See oli vallutajate vana tava: viia ära suursugusest soost pantvangid, et tagada vallutatud vaenlase ustavus. Sellisest

teguviisist kõneldakse ka Egiptuse vaarao Thutmosis III annalides, kes pärast Süüria ja Palestiina valitsejate liidu purustamist Megiddo lahingus 15. saj e.m.a jättis kaotuse osaliseks saanud kuningad troonile, viis aga iga vallutatud rahva hulgast Egiptusse ühe printsipi. Egiptuses kasvatati neid Egiptuse eluviisides, kui aga keegi Palestiina või Süüria vasallkuningatest suri, pandi tema Egiptuses kasvatatud ja vaarao suhtes sõbralikult meelestatud poeg vabanenud troonile.

suursuguste hulgast – hbr k *partemim*, laen vanapärsia sõnast *fratama*, 'ülilikud', põhiliselt aga tähenduses 'silmapaistvaimad, kõige esimesed'. *Partemim* esineb mujal Piiblis ainult Estri raamatus (ptk 1.3; 6:9). Selle ja teistegi pärsia laensõnade esinemist Taanieli raamatus võib kergesti seletada loogilise oletusega. Et Taanieli raamatu esimene peatükk pandi kirja kuningas Koorese esimesel valitsusaastal, kui Pärsia mõjud olid juba tugevad (vt Tn 1:21).

4. noori mehi – hbr *yeladim*, 'noorukid, noormehed'. Noori nõuandjaid, kes olid üles kasvatatud koos kuningas Rehabeamiga, nimetati samuti *yeladim* (1Kn 12:8) /Ehkki mõnedes piiblitõlgetes on see sõna tõlgitud „lapsed“ ning hbr k sõna küllaltki lai tähendus seda tõlget ka lubab, on ilmne, et kõnesolevad noorukid ei olnud lapsed tänapäeva tähenduses./ Sama terminit kasutatakse ka Benjamini kohta – ajal, mil ta oli ligikaudu 30-aastane ja kümne poja isa, pisut enne Egiptusse elama asumist (1Ms 44:20; vrd ka 1Ms 46:21). Seepärast pole ka imestada, et seda sõna on siin kasutatud noorukite kohta, kelle hulgast vähemalt Taaniel oli saanud juba 18-aastaseks (4T 570). Sellega seoses tasub märkida, et kõneldes hilisemast ajastust, väidab Xenophon, et noormehed ei võinud astuda Pärsia kuningate teenistusse enne 17-aastaseks saamist (Cyropaedia, I,2).

ühtki kehalist viga – Muistsel Hommikumaal peeti kõrgete ametnike puhul hädavajalikuks laitmatut tervist ja meeldivat välimust. Neid omadusi peetakse ülimalt soovitatavaks ka tänapäeva Idas.

Kaldea – See termin (akadi *kaldu*) osutab ühe aramea hõimu liikmetele, kes varem paiknesid Alam-Mesopotaamias, olid aga haaranud võimu Babüloonia üle, kui kuningas Nabopolassar Uus-Babüloonia dünastia rajas. See termin aga osutab ka teatud õpetlaste klassile Babüloonia õukonnas, kes olid oma aja silmapaistvaimad astronoomid. Sageli olid need õpetlased asjatundjateks ka muudes teadustes, nagu näitriks matemaatika, ehkki nende tegevus hõlmab ka maagiat ja astroloogiat. Fraasi „kaldea kirja ning keelt“ tõlgendamises puudub Piibli kommentaatorite hulgas üksmeel. Varasema vaate pooldajad – alates kirikuisadest – näevad selles viidet aramea keele ja kirjanduse õppimisele, paljud tänapäeva kommentaatorid aga kalduvad tõlgendama seda osutusena kaldealaste mitmesugustele teaduslikele ja lingvistilistele teadmistele. Kõik tole aja teadaolevad teaduslikud kirjutised – kiilkirjas savitahvlitel – on kirja pandud babüloonia keeles. Seepärast tuleb järeldada, et lisaks igapäevasele aramea keelele kuulus „kaldea kirja ja keele“ õpetuse hulka põhjalik stuudium maa klassikalises kirjas ja keeles – st babüloonia keeles ja kiilkirjas. Kuna kiilkirja ladusat valdamist selle sadade märkide tõttu ei olnud kerge omandada, peeti kuninglikku kooli astuvate tulevaste õukondlaste jaoks soovitatavaks eelduseks tugevat hariduslikku tagapõhja, loomupäraseid eeldusi õppimiseks ning talenti uut keelt kergesti omandada (vt PK 480).

5. määras – Kuna noorukid olid õukondlaste kuningliku kooli õppurid, määrati neile kuningakojust ka toit. See tava on kindlaks tehtud ka hilisemal Pärsia-perioodil, mille kohta meil on säilinud rohkem kaasaegsete aruandeid kui Uus-Babüloonia perioodi kohta.

(759)

Osa ... roast – hbr k *pathbag*, laen vana-pärsia sõnast *patibaga*, 'osa' või 'delikatessid, maiusroog'. Selliste laenude kasutamise kohta vt salm 3 komm. Sõna *pathbag* esineb Taanieli raamatus kuuel

korral (ptk 1:5.8.12.15.16; 11:26).

kolm aastat – st muistse ajaarvamissüsteemi kohaselt, mispuhul algus- ja lõppaasta loetakse aastate üldarvu hulka (vt 2BC 136,137). Kirjeldatud periood kestis Nebukadnetsari troonileastumise aastast, kui Taaniel vangi võeti (vt salm 1 komm), kuni kuninga teise valitsusaastani (vt salm 18 komm).

6. nende seas – See väljend osutab, et lisaks neljale nimepidi mainitule valiti õpetamiseks välja ka teisi noormehi. Neid nelja on kahtlemata nimetatud tänu nende ainulaadsetele läbieludele. Kõikumatu truudus Jumalale tõi neile rikkaliku tasu – nii maist au kui ka vaimulikke õnnistusi (vt ptk 2:49; 3:30; 6:2; 10:11).

Taaniel – Nimi tähendab „Jumal on mu kohtumõistja“. VT-s esineb see nimi esmakordselt ühe Taaveti poja puhul (1Aj 3.1), seejärel ühe preestri nimena 5.saj e.m.a (Esra 8:2; Neh 10:6). Siiski oli see nimevorm tuntud juba muistses Ugaritis (Ras Šamra) teise aastatuhande keskelt e.m.a ühe legendaarse õiglase kuninga nimena, keda mõned õpetlased on ekslikult samastanud Hesekieli nimetatud Taanieliga (vt Hes 14:14; 28:3). Et Taanieli nimi oli semiidi rahvaste hulgas väga tavaline, ilmneb tõsiasi, et seda on leitud babüloonlaste, Lõuna-Araabia saabalaste ja ka teiste nabatealaste – eedomlaste järeltulijate – samuti ka palmüüralaste juures Põhja-Araabias.

Hananja – Nimi tähendab „Jehoova on armuline“. Hananja oli tavaline heebrea nimi, mida kandsid vähemalt 14 VT-s nimetatud isikut. Nimi esineb ka akadi translitereeringus kujul *Hananiyama* – ühe Nippuris 5. saj e.m.a elanud juudi nimena. Ühel teisel Nippurist leitud kiilkirjaürikul on nimi kraabitud savisse aramea kirjamärkidega. See esineb ka hilisemates juudi raidkirjades, samuti ühel Elephantine arameakeelsel papüürusullil.

Miisael – Tõenäoline tähendus: „Kes kuulub Jumalale“. Seda nime kandsid mitmed Piiblis mainitud isikud nii enne kui pärast babüloonia vangipõlve (vt 2Ms 6:22; Neh 8:4).

Asarja – Nime tähendus: „Jehoova aitab“. Nimi esineb Piiblis sageli. Peale Piibli on seda leitud lõigatuna Palestiinas väljakaevatud kannude käepidemetesse, samuti kiilkirjaürikutel kujul *Azriau*.

7. pani neile nimed – Heebrea noorukitele antud uued nimed viitasid nende vastuvõtmisele Babüloonia õukonda. Sellel taval on Piibli ajaloos mitmeid paralleele. Kui Joosep astus Egiptuse õukonnaellu, sai ta Egiptuse nime (1Ms 41:45), samuti muudeti Hadassa nimi Estriks (Estri 2:7) – tõenäoliselt siis, kui ta kuningannaks sai. Muistsed allikad tunnistavad selle tava käibelolekust ka babüloonlaste hulgas. Assüüria kuningas Tiglatpileasar III võttis endale nime Pulu (Piiblis Puul), kui ta Baabüloni kuningaks sai (vt 1Aj 5:26 komm; vt ka 2BC 156,157), samuti näib, et Salmanassar V kandis Baabüloni kuningana nime Ululai.

Beltsassariks – Heebrea ja aramea translitereering, mis osutab selle babüloonia nime hilisemale, masoreetide hääldamisele. Ehkki õpetlased on püüdnud seda mitmete babüloonia nimevormidega samastada, pole ükski neist täielikult rahuldav. Pidades silmas Nebukadnetsari poolt palju aastaid hiljem tehtud märkust, et Taanielile oli tema babüloonia nimi antud „minu jumala nime järgi“ (ptk 4:5), näib ilmsena, et selle esimene silp „Bel“ viitab Baabüloni peajumala Marduki rahvapärasele nimele Bel. Seetõttu tuleb kõrvale heita nii samastus-variant nimega *Balât-sharri-usur*, 'kaitse kuninga elu', kui ka variant *Balâtsu-usur*, 'kaitse tema elu', ehkki mõlemad kui lähedasemaid ekvivalente heebreakeelsele vormile on paljud assürioloogid suuresti pooldanud. R.D.Wilsoni ettepanek Beltsassari samastamise kohta vormiga *Bêl-lit-shar-usur*, 'Bel, kaitse kuninga pantvangi', saab samuti vaevalt õige olla, kuna on ülimalt ebatõenäoline, et babüloonlased võisid vangile anda sellise nime, nii nagu kiilkirjaürikutes leiduvate tuhandete nimede põhjal otsustada võime. Parim

samastusvariant näib ikkagi olevat Delitzschi poolt ettepandu, nimelt, et nimi on lühend vormist Bêl-balâtsu-usur, 'Bel, kaitse tema /kuninga/ elu'.

(760)

Sadrakiks – Nime tähendust pole babüloonia keele alusel võimalik seletada. Mõned õpetlased on oletanud, et nimi on *Marduki* moonutatud vorm, teised aga on püüdnud seletada seda sumerikeelsete sõnade abil. Jensen oletas, et tegemist oli eelamlaste jumala nimega *Shutruk*, kuid on raske seletada, miks pidid babülooniased andma kellelegi eelami nime.

Meesakiks – Selle nime päritolule ei ole rahuldavat seletust veel leitud. Nii nagu Sadrak (vt komm ülalpool), ei ole ka Meesak babüloonia nimi.

Abednegoks – Üldine seisukoht on, et nime võib samastada fraasiga *Ebed-Nebo*, '/jumal/ Nabu sulane'. Selline nimi esineb ühel arameakeelsel, Egiptusest leitud papüürusel.

8. ennast mitte roojastada – Oli mitu põhjust, miks jumalakartlik juut kuninglikust toidust hoiduda võis: (1) babülooniased, nii nagu teisedki paganrahvad, söid ebapuhtaid toite (vt CD 30); (2) loomi ei olnud toiduks õigesti, vastavalt Moosese poolt antud seadustele, tapetud (3Ms 17:14.15); (3) osa söödavate loomade lihast toodi enne söömist ebajumalatele ohvriks (vt Ap 15:29); (4) luksuslike ja ebatervislike toitade ning jookide tarvitamine oli vastuolus rangete kasinuspõhimõtetega; (5) Taanielil ja tema sõpradel oli eriline soov lihatoitudest hoiduda (vt EGW lisamaterjali Tn 1:8 kohta). Need heebrea noorukid otsustasid hoiduda kõigest, mis võiks kahjustada nende füüsilist, vaimset ja hingelist arengut.

9. heldust ja armu – Vrd Joosepi (1Ms 39:4.21), Esra (Esra 7:28) ja Nehemja (Neh 2:8) läbieluga. Kahtlemata oli see nende meeste armastusväärus, viisakus ja ustavus, mis kindlustas neile ülemuste heatahtlikkuse (vt PP 217; CD 31). Samal ajal pidasid nad aga oma edu aluseks Jumala õnnistust. Jumal töötab koos nendega, kes töötavad koos Temaga. Vt 4BC 750.

10. viite mu pea hädaohtu – Lause kõlab otseses tõlkes: „Te teete mu karistatavaks kuninga ees“. Väljend ei viita surmanuhtlusele, vaid, nagu James A. Montgomery on osutanud, tähendab lihtsalt seda, et peaeunuhh oli vastutav oma hoolealuste tervise eest.

11. ülevaatajale /v.t. Meltsar/ - hbr k *melsar*, mis vastavalt hiljuti avastatud Babüloonia kiilkirjaürikutele oli ilmselt tuletatud akadi sõnast *massaru*, 'ülevaataja, hoidja, hooldaja'. Määrava artikli olemasolu heebreakeelses tekstis osutab täiendavalt, et tegemist ei saanud olla pärisnimega. Seega ei ole madalama ametniku nime, kes oli heebrea kasvandike vahetuks hooldajaks, teada. Ehkki Aspenas suhtus Taanieli palvesse sõbralikult ja osavõtlikult, ei sõandanud ta ometi noort vangi aidata. Seepärast läks Taaniel ametniku juurde, kes oli nende vahetuks hooldajaks määratud, ning esitas oma erilise palve temale.

12. kümme päeva – See näib olevat tõepoolest lühike periood tajutavate muudatuste esilekutsumiseks välimuses või kehalises jõus. Range mõõdukuse harjumuste tulemusena aga oli Taanielil ja tema sõpradel juba terve organism (vt PK 482), mis reageeris õigest toitumisest saadavale kasule. Ilmselt toimus nende taastumine pika teekonna vaevadest Juudamaalt Babülooniasse märgatavamalt kui teistel vangidel, kel polnud juba kodumaal mõõdukusharjumusi välja kujunenud. Nüüd aga liitus Taanieli ja tema kolme sõbra juures jumalik vägi inimlike püüetega ning tulemused olid tähelepanuväärsed (vrd PP 214). Noorukite õilsa otsusega mitte ennast kuninga maiusroogadega roojastada kaasnesid Jumala õnnistused. Nad teadsid, et ergutava toimega toitade ja jookide tarvitamine takistab neil saavutamast kõrgeimat kehalist ja vaimset arengut. Ülevaataja oli kindel, et kasin toitumine teeb need noorukid välimusest kahvatuks ja

haiglaseks..., luksuslik toit kuninga laualt aga jumeakaks ja kauniks, füüsiliselt aktiivseks ja energiliseks“ (CD 31). Ta oli üllatunud, kui tagajärjed olid otse vastupidised.

Jumal austas neid noormehi, kuna nad olid seadnud oma kõrvalekaldumatuks eesmärgiks toimida õigesti. Jumala heakskiit oli neile kallim kui võimsamate maiste valitsejate soosing, isegi kallim kui elu (vt CD 31). Nende kindel otsus ei olnud tekkinud vahetu olukorra surve all. Juba lapsepõlvest oli neid harjutatud elama kooskõlas range mõõdukuse harjumustega. Nad olid teadlikud ergutava toidu laostavast mõjust ning olid juba kaua aega tagasi otsustanud

(761)

isu ebaõige rahuldamisega oma kehalisi ja vaimseid võimeid mitte nõrgestada. Katseperioodi lõpul osutusid nad kõigist teistest kõrgemal tasemel olevaiks nii välimuse, füüsilise aktiivsuse ja energia kui ka vaimujõu poolest.

Taaniel ei keeldunud kuninga piduroogadest soovi tõttu teistest erinev olla. Paljud võivad arutleda, et olukorra tõttu oli küllalt vabandavaid põhjusi rangeist põhimõttest loobuda ning järelikult – kuna ta seda ei teinud – oli Taaniel kitsarinnaline ja fanaatiline. Tegelikult oli lugu nii, et Taaniel püüdis elada rahu kõikidega ning osutada oma ülemustele kaastööd nii ulatuslikult kui võimalik – seni kui see kaastöö ei nõudnud põhimõtete ohverdamist. Kui aga kõne alla tuli ustavus Jehoovale, oli ta tahtlik ohverdama ilmaliku au, rikkuse, positsiooni ja isegi elu.

taimetoitu – hbr k *zero'im*, 'taimedest saadud toit', näiteks teravili ja aedvili. Vastavalt juudi traditsioonile hõlmas see termin ka marju ja datleid. Kuna datlid kuuluvad mesopotaamlaste põhitoidu hulka, siis on tõenäoline, et need kuulusid ka Taanieli ja ta sõprade toiduratsiooni. Vt salm 8 komm.

17. tarkust ja taipu – Õpetus, mida Taaniel ja tema kolm sõpra said, oli neile ka usuprooviks. Kaldealaste tarkus oli tihedalt läbi põimunud ebajumalateenistustlike ja paganlike tavadega, teadus oli segunenud nõidusega, õpetatus ebausuga. Neist asjust hoidsid heebrea noormehed end kõrvale. Kuidas nad konflikte vältisid, sellest pole meile räägitud, kuid roojastavate mõjude kiuste hoidsid nad kõvasti kinni oma isade usust, nagu hilisem ustavusproov selgesti näitab. Need neli noormeest õppisid kaldealaste teadusi ja oskusi, ilma et oleksid omaks võtnud nendega põimunud paganlike elemente.

Põhjuste hulgas, miks need heebrealased oma usu rikkumatuna hoidsid, võiks märkida järgmisi: (1) Nende kindel otsus Jumalale ustavaks jääda. Nad *tahtsid* teha õigust ja hoiduda kurjast. Võit on võimalik ainult tahte õige rakendamise korral (vt SC 48). (2) Nende toetumine Jumala väele. Ehkki nad hindasid inimlike võimeid ning tunnistasid inimlike püüete vajadust, teadsid nad, et see ei taga veel edu. Nad uskusid, et lisaks sellele peavad nad alanduses ja täielikult toetuma Jumala väele (vt CD 154). (3) Nende keeldumine rikkumast oma vaimset ja moraalset olemust söögiisu ebaõige rahuldamisega. Nad mõistsid, et ainuski kõrvalekaldumine põhimõtetest nõrgendab nende võimet teha vahet õige ja väära teguviisi vahel, mis omakorda võib viia ka teistele väärtegadele ning lõppude lõpuks täielikule ärataganemisele (vt CD 155). (4) Nende järjekindel palveelu. Taaniel ja tema noored sõbrad mõistsid palve vajalikkust, eriti kurjuse õhkkonna tõttu, mis pidevalt neid ümbritses (vt SL 20).

nägemusist ja unenägudest – Samal ajal kui Taanieli kolmele sõbrale olid nagu temalegi antud erakordsed vaimsed võimed ning nad kõik neljakesi Jumalale võrdselt ustavad olid, oli Taaniel valitud Jumala eriliseks sõnumivijaks. Mõned tänapäeva õpetlased, kes eitavad tõelise prohvetliku anni olemasolu, on esitanud oletuse, et see salm viitab Taanieli erilisele andekusele ära õppida

kaldealaste unenägude ja nägemuste seletamismeetodeid, nii et „koolisestel võistlustel“ oli ta selles aines oma kaasõpilastest üle. Tegelikult ei kuulunud Taaniel seda tüüpi unenäoseletajate hulka. Tema prohvetlik and ei olnud kuningliku kooli lausujate, võlurite ega maagide eduka kasvatustöö tulemus. Ta oli kutsutud Jumalast tegema erilist tööd ja talle anti mõned kõikide ajastute tähtsaimad prohvetikuulutused (vt ptk 7-12).

18. kui need aastad olid möödunud – Mõned piibliseletajad on arvanud, et kui kuningas käskis oma teisel valitsusaastal tarkadel oma unenägu seletada (ptk 2:1), ei kutsutud Taanieli sellele koosviibimisele seetõttu, et tema õpinguperiood polnud veel lõpule jõudnud ning et tema ja ta sõbrad mõisteti jagama teiste tarkade saatust seepärast, et nad selle elukutse esindajate hulka kuulusid, ehkki nad veel selle klassi täisõiguslikud liikmed polnud. Seda vaadet ei saa pidada õigeks. Noori kasvandikke tuli õpetada kolm aastat, „et nad seejärel võiksid astuda kuninga teenistusse“ (ptk 1:5); kui need kindlaksmääratud „aastad olid möödunud“, viidi nad kuninga ette

(762)

eksamineerimiseks. Siis „tulid nad kuninga teenistusse“ (vt salm 19 komm). See väide osutab, et kolmeaastane õppeperiood lõppes enne, kui kuningas neid eksamineeris ning leidis, et Taaniel ja tema kolm sõpra olid kõikidest teistest kandidaatidest paremad. See sündmus võis vaevalt aset leida pärast seda, kui ühele neist, Taanielile, oli osutatud juba nii suurt au, et ta oli edutatud valitsema kogu provintsi ning pandud ülevaatajaks kõigi tarkade üle, tema kolmele kaaslasele aga olid samuti kõrged ametid antud (ptk 2:46-49). Nii sündmuste loogiline areng kui ka Taanieli raamatu aruande järjestus eeldavad, et Taanieli kolmeaastane õppeperiood pidi lõppema enne Nebukadnetsari kuulsat unenägu tema teisel valitsusaastal.

Kõik see viib järeldusele, et ka siin on kasutatud ajaarvamissüsteemi, mille puhul algus- ja lõpuaasta loetakse aastate üldarvu hulka; nende kolme aasta hulka kuulub seega: (1) Nebukadnetsari troonileastumise aasta (vt salm 2 komm), mil heebrea vangid saabusid Baabülioni ning alustasid oma stuudiumi; (2) Nebukadnetsari 1. valitsusaasta, st kalendriaasta, mis algas järgmise uusaastaga pärast troonileastumist, ning (3) Nebukadnetsari 2. valitsusaasta, mil Taaniel oma õpingud lõpetas ning „kuninga teenistusse tuli“, hiljem aga kuninga unenäo ära seletas (vt ptk 2:1; vt ka PK 491).

Rakendades seda ülalmainitud muistset ajaarvamissüsteemi, mis arvukate tõendite kohaselt oli nendel aegadel tavaline (vt 2BC 136,137), ei ole vajadust väita – nagu paljud tänapäeva kommentaatorid on teinud – et Taanieli 1. peatükk on kronoloogiliselt vastuolus 2. peatükiga, või pöörduda kunstlike ja veidrate seletuste poole, mis paljudes kommentaarides leiduvad. Näiteks väitis Hieronümus, et Nebukadnetsari „teine valitsusaasta“ (ptk 2.1) viitab teisele aastale pärast Egiptuse vallutamist, juudi õpetlane Ibn Ezra aga oli seisukohal, et unenägu leidis aset teisel aastal pärast Jeruusalemma vallutamist Nebukadnetsari poolt.

19. rääkis nendega – Kui õppeaja lõpul eunuhhide ülevaataja kuningale oma kasvandikke esitles, osutas Nebukadnetsari poolt isiklikult läbi viidud eksam, et heebrea noorukid olid paremad kõigist teistest. „Kehalise jõu ja ilu, samuti vaimujõu ning teaduslike saavutuste poolest ei olnud neil võrdset“ (PK 485). Eksamineerimise meetodile pole viidatud. Ühest hilisemast kirjeldusest Taanieli võimete kohta – antud Belsassari ema poolt, kes oli tõenäoliselt Nebukadnetsari tütar - saame teada, et Taaniel oli talle tuntud kui mees, kel oli „mõistust ning taipu unenägude seletamiseks, mõistatuste lahendamiseks ning sõlmede harutamiseks“ (ptk 5:12). Eksamineerimisküsimuste hulgas võidi nõuda ka mõistatuste seletamist, mis on alati olnud hommikumaa õukondades lemmikajaviiteks. Eksamiküsimuste hulka võis kuuluda ka matemaatiliste ja astronoomiliste

probleemide lahendamine, milles babüloonlased olid asjatundjad, nagu nende ürikud osutavad, või ka võimekuseproov lugeda ja kirjutada rasket kiilkirjateksti.

Taanieli ja tema noorte kaaslaste suurema tarkuse põhjuseks ei olnud juhus, saatus ega isegi ime selle sõna tavalises mõttes. Noormehed pühendusid hoolsalt ja teadlikult õpingutele ning Jumal õnnistas nende jõupingutusi. Tõelise edu alus ükskõik millises ürituses on jumalike ja inimlike jõupingutuste liitumine; inimlikest püüetest üski ei piisa millekski, jumalik vägi aga ei tee inimlikku kaastööd ebavajalikuks (vt PK 486,487; vrd PP 214).

nõnda tulid nad kuninga teenistusse – vrd salm 5 ja peatükk 2:2. Vrd ka sarnase tähendusega fraasidega – 1Ms 41:46; 1Sm 16:21.22; 2Aj 9:7; 10:6.8 (lisaks vt 4Ms 16:9; 27:21; 5Ms 10:8; 2Aj 29:11).

20. teaduse ja tarkuse – Otseses tõlkes „mõistmise tarkuse“. Mõned kommentaatorid on heebreakeelsest lausekonstruktsioonist lugenud välja autori soovi rõhutada teaduse, tunnetuse kõrgeimat vormi või sisendada lugejale mõtet, et silmas peeti tarkust, mida reguleerib mõistus; seega ei olnud tegemist maagiliste teadmiste ega mingi üleloomuliku teadusega. See seletus viitab, (763)

et Taaniel ja tema sõbrad ületasid oma kolleege täppisteadustes, nagu astronoomia ja matemaatika, samuti lingvistikas. Nad olid omandanud kiilkirja, babüloonia ja aramea keeled ning aramea kvadraatkirja.

ennustajaist – hbr k *chartummim*, sõna, mis esineb ainult Pentateuhis (1Ms 41:8.24; 2Ms 7:11.22; 8:7.18) ning Taanieli raamatus (käsitletavas tekstis ning ptk 2:2). Tegemist on laenuga egiptusekeelsest sõnast *cheri-dem*, milles *cheri* tähendab 'pealik, ülem, silmapaistev mees', *dem* aga 'mainima mingit nime maagias'. Seega tähendab *cheri-dem* 'ülemmaagi'. Vastavalt praegustele andmetele ei ole seda sõna Babüloonia kasutatud ning kiilkirjatekstides ei esine seda kusagil. Ilmselt oli Taaniel selle terminiga tutvunud Pentateuhhi lugedes ega tarvitsenud seepärast tingimata tuttav olla käibelolevate egiptuse oskussõnadega. Taaniel tundis hästi Moosese raamatuid ja uuris hoolsalt oma rahva pühi kirju (vt ptk 9:2). Viis, kuidas seda egiptuse keelest heebrea keelde tulnud laenu kasutatakse, on kujukaks näiteks, kuidas tol ajal kättesaadavas Piibli osas leiduv sõnavara mõjutas Taanieli stiili ja sõnavalikut.

nõidadest - /ingl k astrologers, 'astroloogid'/ - hbr k *ashshaphim*, laen akadi sõnast *ashipu*, 'manaja', 'lausuja', 'vaimude väljaajaja'.

Lausumine, maagia, vaimude väljaajamine ja astroloogia olid vana-aja rahvaste seas laialdaselt levinud, mõnedes maades – nagu ka Babüloonia – tegelesid sellega aga ka teadlased. Lausumisega püüti kindlaks määrata tuleviku sündmusi – otsides märke ohvriks toodud loomade sisikonnast või lindude lennust. Lausumist praktiseeriti eriti sageli ohvriloomade maksa uurimise (hepatoskoopia) abil, võrreldes seda savist valmistatud ja vormeleid täis kirjutatud „etalonmaksaga“. Nendel „etalonidel“ - sarnaselt tänapäeva käejoonteuurijate käsiraamatutega – olid ära toodud kõikide erinevusvariantide seletused ja tõlgendussuunad. Väljakaevamistel Mesopotaamias on toodud päevavalgele arvukad savist valmistatud maksakujutised. Vana-aja lausujatel oli palju erinevaid meetodeid. Mõnikord püüdsid nad saada informatsiooni õli vette valades ning õli laialivalgumisevormidele erinevaid tõlgendusi andes (nn lekanomantia) või siis nooli nooletupes raputades ning esimese noole kukkumissuunda jälgides (nn belomantia). Vt Hes 21:21.

Lausujad tõlgitsesid ka unenägusid ning töötasid välja manamissõnu, millega võis eeldatavalt välja ajada kurje vaime või haigusi, samuti küsisid nõu oletatavalt surnute vaimudelt (nn

nekromantia). Iga hommikumaa valitseja teenistuses oli hulgaliselt lausujaid ja maage. Nad olid käepärast kõikide juhtumite puhuks ning käisid valitsejaga kaasas ka sõjakäikudel, jahil ja riiklikel visiitidel. Nendelt küsiti nõu mitmesuguste otsuste tegemiseks, näiteks rännakumarsruudi või vaenlastele kallaletungimise päeva kindlaksmääramisel. Need mehed juhtisid ja korraldasid suurel määral kuninga elu.

On aga viga arvata, et Baabülioni targad olid ainult lausujad ja maagid. Ehkki nad olid vilunud ka nendes kunstides, olid nad ühtlasi õpetlased selle sõna tõelises tähenduses. Nii nagu keskajal praktiseerisid alkeemiat tõelise teadusliku hariduse saanud mehed ning astrooloogilisi horoskoope valmistasid astronoomid, kes muudes valdkondades teaduslikke meetodeid kasutasid, nii tegelesid vana-aja lausujad ja maagid ka rangelt teadusliku uurimistööga. Nende astronoomilised teadmised olid saavutanud üllatavalt kõrge arengutaseme, ehkki Babüloonia astronoomia jõudis kulminatsiooni alles pärast Babüloonia vallutamist pärslaste poolt. Astronoomid suutsid arvutamise teel ette öelda nii päikese- kui kuuvarjutusi. Ka matemaatika oli suuresti arenenud. Nad kasutasid matemaatikavormeleid, mille avastamist on ekslikult – ehkki üldiselt – omistatud kreeka matemaatikutele. Pealegi olid babüloonlased võimekad arhitektid, ehitajad ja küllalt osavad arstid, kes olid empiiriliste katsete teel avastanud vahendeid paljude haiguste raviks. On ilmne, et just nendes teadmisharudes ületasid Taaniel ja tema kolm sõpra Babüloonia maage, astrolooge ja õpetlasi.

21. /kuningas Koorese/ esimese aastani – Mõned kommentaatorid on väitnud, et selle salmi ja Taanieli 10:1 väite vahel, et Taaniel sai nägemuse Koorese kolmandal aastal, on vastuolu.

(764)

See tekst aga ei tarvitse viidata, et Taaniel ei elanud kauem kui Koorese esimese valitsusaastani. Taaniel võis viidata sellele aastale mõne erilise sündmuse pärast, mis sel aastal aset leidis. Mõned on oletanud, et selleks sündmuseks võis olla kuningas Koorese poolt tema esimesel valitsusaastal välja antud dekreet, mis tähistas juutide jaoks Babüloonia vangipõlve lõppemist (2Aj 36:22.23; Esra 1:1-4; 6:3). See dekreet viis täide tähtsa prohvetikuulutuse, mida Taaniel oli hoolsalt uurinud, nimelt prohvet Jeremija ennustuse, et vangipõlv kestab 70 aastat (Jer 29:10; Tn 9:2). Taaniel elas kogu selle vangipõlve kestel – alates esimesest vangiviimisest a 605 e.m.a kuni Koorese poolt välja antud dekreedini, mis võis aset leida tõenäoliselt suvel a 537 e.m.a (vt 3BC 96,97). Taaniel võis soovida informeerida oma lugejaid, et ta oli Juudamaalt ära viidud esimeses vangiviimises, oli aga 70 aastat hiljem, vangipõlve lõppedes, veel elus. Arvestatav näib olevat ka järeldus, et Taanieli 1. peatükk ja võib-olla ka mõned teised peatükid kirjutati alles Koorese esimesel valitsusaastal. See seletaks ka pärsia laenude kasutamist. Pärsia valitsuse all, lühikest aega pärast Baabülioni langemist (Tn 6:1.2) omandas Taaniel taas kõrge seisukoha ning oma kontaktide tõttu Pärsia ametiisikutega kasutas kahtlemata oma raamatus mõningaid pärsia laene.

Ellen G. White'i kommentaarid

- 1-21 Ed 54,55; FE 77-81; PK 479-490
- 1,2 PK 422
- 1-4 PK 428
- 2 Ed 54; PK 479
- 3,4 PK 480

- 3-5 SL 18
3-6 MH 148; PP 592
4 FE 77; PK 484
4,5 Te 271
5 CD 29; PK 481; 4T 570
6 PK 480
7 PK 481
8 CD 28.30.154; CE 43; CG 166; CH 50,65; CT 478,496; Ed 54; Fe 78,86,227; MH 75.120.147.254; MM 276; CL 19; TE 35,101,151,189,237,271; 4T 515,570; 5T 448; 9T 157.165
8-12 CH 64; PK 483
9 PK 546
10 SL 21
12 CD 31; FE 79
12-20 SL 22
15-17 PK 484
15-20 CH 65; FE 80
17 CD 31,154; CH 50,65; COL 357; CT 456; FE 87,225, 247, 339, 358; MM 89
17-20 FE 193
18-20 CH 65
19 CD 32; Te 271
19,20 Ed 55; ML 147; MYP 241; PK 485
20 CH 50; FE 247, 358, 374; MM 276; Te 191; 6T 220

2. PEATÜKK

(766)

1. teisel valitsusaastal – Nebukadnetsari teise valitsemisaasta määratlust ning seletust, kuidas Taanieli kolm õpinguaastat (ptk 1:5-18) enne kuninga teist valitsemisaastat lõppeda said, vt ptk 1:18 komm.

Nägi ... unenäo – Selle salmi algtekstis esinev mitmus („unenäod“) tuleneb võib-olla kavatsusest kirjeldada unenäos esinevat paljude sündmuste seeriat. Salmides 3-6 jne esineb ainsus. Muistse Mesopotaamia ürikkud jutustavad paljudest kuningate unenägudest. Ühes neist nägi valitseja Gudea meest kuningliku krooniga, kes pikkuselt ulatus maast taevasse. Vana-aja inimesed suhtusid unenägudesse aukartlikult, pidasid neid oma jumaluste ilmutusteks ning püüdsid avastada nende tõelist tähendust.

Selle unenäo andis Nebukadnetsarile Issand oma ettenägevuses. Jumalal oli sõnum Babüloonia impeeriumi valitseja jaoks. Nebukadnetsari paleedes oli taevase Jumala esindajaid, kelle kaudu Ta võis edasi anda Enda tundmist. Jumal ei pea ühest isikust või rahvast lugu enam kui teisest. Tema

(767)

eesmärk on päästa kõik inimesed, kes seda soovivad, kuulugu nad siis ükskõik millise hõimu või rahva hulka. Ta soovis samapalju päästa muistseid babüloonlasi nagu iisraellasi.

Selle unenäo eesmärk oli ilmutada Nebukadnetsarile, et ajaloo käiku määrab Kõigekõrgem ning see allub Tema tahtele. Nebukadnetsarile näidati tema vastutavat kohta taeva suures plaanis, selleks et

tal oleks võimalus mõjuvalt jumalikus programmis kaasa töötada.

Ajaloo õppetunnid, mis anti Nebukadnetsarile, olid määratud juhtnöörideks rahvastele ja inimestele kuni ajastute lõpuni. Hiljem on babüloonlastele maailma rahvaste valitsemises järgnenud teised; igale vana-aja rahvale oli Jumal määranud erilise koha oma suures plaanis. Kui valitsejad ja rahvas oma võimalust ei kasutanud, paisati nende hiilgus põrmu. Tänapäeva rahvad teeksid hästi, kui õpiksid ajaloo õppetundidest. Kõikuvast rahvusvahelisest diplomaatiast kõrgemal istub taevane Jumal oma troonil ning „viib vaikselt ja kannatlikult läbi oma tahet“ (PK 500). Lõppude lõpuks saabub stabiilsus, kui taeva Jumal ise ajastute lõpul rajab oma riigi, mida ial ei hävitata (Tn 2:44). Vt ptk 4:17 komm.

Jumal ligines kuningas Nebukadnetsarile unenäo kaudu tõenäoliselt seetõttu, et see oli kõige mõjuvam vahend, millega Ta sai sisendada talle edasiantava sõnumi tähtsust, võita tema usaldust ja tagada tema kaastöö. Nii nagu kõik vana-aja inimesed, uskus ka Nebukadnetsar, et unenäod on üheks vahendiks, mille kaudu jumalad oma tahet inimestele ilmutavad. Jumalik tarkus otsib inimesed alati üles seal, kus nad on. Andes edasi oma tahet tänapäeva inimestele, võib Jumal ehk kasutada küll vähem silmapaistvamaid vahendeid, kuid need on sama kindlalt määratud Tema õnnistusrikaste eesmärkide teenistusse. Ta kohandab alati oma tegutsemismeetodeid inimestega suheldes vastavalt iga üksikisiku võimetele, samuti keskkonnale ja ajastule, milles nad elavad. Vt täiendavalt ptk 4:10 komm.

muutus rahutuks – Nii tõlgitud heebreakeelne verb esineb veel 1Ms 41:8 ning Ps 77:4. See unenägu avaldas Nebukadnetsarile väga tugevat muljet.

2. ennustajaid – hbr k *chartummim*; egiptuse laensõna (vt ptk 1:20 komm).

nõidu – hbr k *'ashshaphim*; akadi laensõna (vt ptk 1: komm).

posijaid – hbr k *mekashshephim*, tuletatud tüvest tähendusega 'manamisi kasutama', 'lausumisi kasutama'. Babüloomlased hüüdsid neid tarku sellega suguluses oleva sõnaga *kashshapu*. Mehed, keda nimetati *mekashshephim*, väitsid end olevat võimelised kasutama maagia võlukunsti (vt 2Ms 7:11 komm). Moosese käsuõpetuses oli sellise musta maagia praktiseerimine surmanuhtluse ähvardusel keelatud (3Ms 20:27; vrd 1Sm 28:9).

Kaldea tarku – hbr k *Kaśdim* (vt ptk 1:4 komm).

3. unenägu mõista – Ehkki unenägu oli kuningale tugeva mulje jätnud, ei suutnud ta ärgates selle üksikasju meelde tuletada (vt PK 491). Mõned uurijad on oletanud, et Nebukadnetsar ei olnud tegelikult unenägu unustanud, vaid pani nende eeldatavalt tarkade meeste kuulsa ametiosavuse proovile. Näib siiski, et kuningas tundis unenäo ja selle tõlgenduse pärast liiga suurt muret, et kasutada seda juhust unenäo tõlgenduse õigsuse kindlakstegemiseks.

4. aramea keeli – hbr k *'aramith*, 'aramea keeles' /mõnedes piiblitõlgetes, ka eesti k.v.t ja ingl k.KJV: „süüria keeles“/. Kuninglik perekond ning impeeriumi valitsev klass olid aramea keelt kõnelevad kaldealased, pärit Lõuna-Mesopotaamiast. Seepärast ei ole üllatav, et kuninga õukondlased kõnelesid temaga aramea ning mitte babüloonlaste keeles, mis oli põlisbabüloomlaste keeleks. Aramealased olid semiini rahvaste tähtis haru ning nende keeles oli palju erinevaid dialekte.

Alates sellest salmist kuni 7. peatüki lõpuni on Taanieli raamat kirjutatud aramea ning mitte heebrea keeles nagu esimene osa ning lõpuosa, 8-12. peatükid. Selle võimalike põhjuste kohta vt 4BC 748.

Kuningas elagu igavesti! - Üks babüloonlaste käibefraas, mis esineb tolle aja pealiskirjadel, kõlab

ligikaudu nii: „Võiksid Nabu ja Marduk anda pikki päevi ja igavesi aastaid mu isandale kuningale!“
Vrd 1Sm 10:24; 1Kn 1:31; Neh 2:3; Tn 3:9; 5:10; 6:22.

5. Minu sõna on kindel /v.t „sõna on mu käest välja läinud“/ - Need erinevad tõlkevariandid /erinevad on ka ingl k KJV ja RSV jt/ tulenevad tõsiasjast, et mõnede uurijate arvates on aramea (768)

sõna 'azda' verb /sel alusel v.t ja KJV/, teiste arvates adjektiiv /u.t ja RSV/. Esimest varianti toetab LXX, samuti pooldas seda Rashi /kommentaator 11. sajandist m.a.j, juudi rabi Prantsusmaalt, vt 5BC 100), kes on tõlkinud 'azda' „on läinud“. Ükskõik missugust tõlkevarianti arvestada, ei ole kahtlust, et Nebukadnetsar tõepoolest ei suutnud unenäo üksikasju meelde tuletada (vt salm 3 komm). Unenägu võeti kuningal ettekavatsetult meelest ära, et Baabülioni targad ei saaks seda vääralt tõlgitseda (Vt FE 412).

raiutakse teid tükkideks – otseses tõlkes „raiutakse teil liikmed ihu küljest“. Vt 2.Mak 1:16; Josephus, *Antiquities*, XV, 8.4. Siinkirjeldatud julmus oli vana-aja maailmas tavaline. Assüürlased ja babüloomlased olid tuntud oma barbaarsuse poolest nende suhtes, kes neile meele järele polnud. Assurbanipal teatab, et ta laskis mässulised valitsejad tükkideks raiuda.

rusuhunnikuks – aramea sõna *newali*, mida selle sarnasuse tõttu akadi tüvega mõned uurijad tõlgivad 'rusuhunnik', teised 'sõnnikuhunnik, prügimägi' /vt ingl k KJV ja eesti k v.t/. Vt ka 2Kn 10:27. LXX ei toeta kumbagi tõlget, vaid annab teksti: „teie kojad hävitatakse“.

8. tahate aega võita – Targad laveerisid ning nende korduvad küsimused äratasid kuninga kahtluse, et nad püüavad olukorrast välja tulla asja edasilükkamisega. On küll kahtlane, kas ta juba sel hetkel tõepoolest tõsiselt kahtles nende võimes talle nõutud informatsiooni anda; oli ju kogu tema ususüsteem rajatud seisukohale, et kasutades mitmesuguseid meetodeid suhtlevad jumalad inimestega, need mehed aga on seejuures vahetalitajateks. Nende kõhklused kohe tema küsimusele vastata võisid algul äratada kahtlust, et nad on moodustanud tema vastu mingi salajase kokkuleppe. Kui unenägu sisaldas informatsiooni soodsal hetkel vajaliku tegevuse kohta, siis võis edasilükkamine tuua kaasa suured kahjud. Lausumise teel saadavad sõnumid nõudsid mõnikord viivitamatut tegutsemist – näiteks arvestades planeetide seisu antud hetkel. Väljendid „tahate aega võita“ ning „kuni ajad muutuvad“ (salm 9) võisid viidata just sellisele eeldatavalt soodsale hetkele.

9. ainult see üks otsus – Sõna otsus asemel võib tõlkida ka „karistus“.

kuni ajad muutuvad – st kuni kuningas kogu asja unustab või kuni nad mõne vastuse siiski valmis fabritseerivad. „Ajad“ võib viidata ka soodsale hetkele jumalatel saadud eeldatava informatsiooni kasutamiseks (vt salm 8 komm).

10. ei ole maa peal inimest – Kaldea targad olid nüüd sunnitud tunnistama oma võimetust unenägu teatavaks teha. Nad väitsid, et kuningas küsib seda, mis on väljaspool inimlikke võimeid; nad osutasid, et ükski kuningas polnud iial esitanud oma alluvatele nii mõistmatut nõudmist.

ükski suur ja vägev kuningas - „Suur kuningas“ (vt 2Kn 18:28) on vana babüloonia tiitel. Sellised väljendid nagu „Suur Kuningas“, „Vägev Kuningas“, „Assüüria Kuningas“, „Babüloonia Kuningas“ jne on raidkirjadel tavalised.

11. jumalad – Mõned uurijad näevad siin vihjet kahele jumalate klassile. Nad osutavad, et need targad mehed väitsid end olevat ühenduses teatud madalamate jumalustega, keda eeldati inimestega suhtlevat, kuid et kõrgemad jumalused olid inimeste jaoks ligipääsmatud. Igal juhul mõõnsid kaldea targad oma võlukunsti piiratust.

Teised viitavad, et mitmusvormi *'elahin, 'jumalad'* võidi nii nagu ka hbr k mitmusvormi *'elohim* (vt 1BC 170,171) kasutada üheainsa jumaluse kohta ning et nii nagu mitmed teised polüteistid, tunnistasid ka kaldealased mõnd kõrgemat jumalust /madalamate hulgas/. Igal juhul mõõnsid targad avameelselt, et nad usuvad kellegi kõrgema mõistuse eksisteerimist, kel on teadmisi, mis on inimolevustele kättesaamatud. See oma võimetuse tunnistamine andis Taanielile märkimisväärse võimaluse ilmutada midagi selle Jumala väest, keda tema teenis ja kummardas.

12. käskis hukata – Otsuse karmus ei olnud tolle aja tavade juures ebaharilik. Ometi oli see kuninga poolt julge samm, kuna mehed, keda ta surmata käskis, moodustasid ühiskonna õpetatud klassi.

(769)

Paabeli – Võib-olla on mõeldud ainult linna – Baabüloni, mitte aga kogu Babüloonia riigi territooriumi.

13. otsiti ka Taanieli – Taanieli ja tema sõpru poleks „otsitud“, kui nad ei oleks juba kuulunud „tarkade“ hulka. Seega on seisukoht, et nad olid alles õpilased, alusetu (vt ptk 1:18 komm). Tõsiasi, et nad olid alles hiljuti oma stuudiumi lõpetanud, on piisav seletamiseks, miks neid ühes teistega unenägu tõlgitsemaks ei kutsutud. Valitseja kutsus ainult tarkade silmapaistvaimad esindajad, juhid. Polnud ju tõenäoline, et kuningas ja juhtivad targad kutsuksid Taanieli ja ta kolm sõpra, nii nagu polnud mõeldav, et kuninga haigusest häiritud maa juhtivad meedikud kutsuksid konsulteerima äsja arstiteaduskonna lõpetanud noorukid. Ei tarvitse ka oletada, et Taanieli õpingud sisaldasid lausumise ning vaimude väljaajamise kursust, nagu palju tänapäeva kriitikud vihjavad (vt ptk 1:20 komm).

14. targad – aramea *te'em*, mida võib tõlkida ka 'maitse', 'taktitunne'. Taaniel ilmutas ülemuse poole pöördudes suurt taktitunnet.

15. vali – LXX-s *pikros*, 'kibe', 'karm'. Mõned õpetlased omistavad ka vastavale aramea sõnale sama tähenduse, samal ajal kui teised väidavad, et selle põhitähenduseks on siiski 'kiire' /vt eesti k v.t ja ingl k KJV/.

16. antaks aega – Üks asjaoludest, mis kuninga raevu ajas, oli see, et targad püüdsid vastuse andmist edasi lükata (vt salm 8 komm). Ilmselt oli kuningas ikka veel unenäo pärast mures ning võis olla nüüd õnnelik uue väljavaate üle leida lahendus saladusele, mis tema vaimu häiris. Kuna Taanieliga polnud enne konsulteeritud, võis kuningas pidada ka õiglaseks talle seda võimalust anda. Eelnevas kohtumises selle noore Juudamaa vangiga oli Nebukadnetsarile jäänud ilmselt tema siirusest ja võimekusest hea mulje. Taanieli varasem ustavus väiksemas asjus avas talle nüüd ukse suuremate asjade juurde.

tähenduse seletamiseks – Taanieli palve erines kaldealaste omast. Need targad nõudsid, et kuningas neile oma unenäo jutustaks. Taaniel aga palus lihtsalt aega ning kinnitas kuningale, et unenägu seletatakse.

18. paluksid ... halastust – Taaniel ja ta kaaslased võisid läheneda Jumalale kindlas usus ja piiritus usalduses seetõttu, et nad olid elanud läbi Tema ilmutatud tahet oma parima tundmise ja võimete kohaselt (vt 1Jh 3:22). Nad uskusid, et on kohal, kuhu Jumal nad on pannud ning teevad taeva poolt määratud tööd. Kui nad varasemates läbieludes oleksid läinud põhimõtetega kompromissile ning alistunud kiusatustele, mis neid kuninglikus õukonnas pidevalt ümbritsesid, ei oleks nad saanud oodata sellist silmapaistvat jumalikku vahelesegamist selles kriisiolukorras. Võrrelge nende kogemust ühe Juudamaa prohveti omaga, kes mõtlematu sõnakuulmatusega jumaliku kaitse minetas (1Kn 13:11-32; vt 1Kn 13:24).

19. öises nägemuses – aramea *chezu*, mis on suguluses hbr k sõnaga *chazon* (vt 1Sm 3:1 komm).

Taaniel kiitis – saanud jumaliku ilmutuse, oli Taanieli esimeseks mõtteks tuua kiitust saladuste Ilmutajale. See on järgimistvääriv eeskuju kõigile, kes saavad suurte õnnistuste osalisteks Issanda poolt. Väljendi „kiitis Jumalat“ kohta vt Ps 63:4 komm.

20. Jumala nimi – Seda väljendit on sageli kasutatud, viitamaks Jumala olemusele, väele ning tegevusele. Sõna „nimi“ on Piiblis tihti kasutatud sõna „iseloomu“ sünonüümina.

tarkus – Need, kellel on puudu tarkusest, võivad seda saada selle tõelisest allikast vastusena usupalvele (Jak 1:5). Oli näidatud, et babüloomlaste hooplemine oma jumalate tarkuse ja mõistusega oli väär. Paganlikud jumalused on oma kummardajatele korduvalt pettumusi valmistanud.

21. Tema – Asesõna on aramea keeles rõhuline, mida võiks demonstreerida tõlkega „see on tema, kes muudab...“ jne.

aegu ja aastaid – Need kaks sõna on peaaegu sünonüümid. Viimane võib osutada konkreetsemale ajahetkele, esimene aga rõhutada kestvat ajaperioodi.

tagandab kuningaid – Siin on esitatud inimkonna ajaloo tõeline filosoofia. Kuningad ja valitsejad (770)

on lõppude lõpuks kõik Kõikväelise Valitseja juhtimise ja kontrolli all (vt Ed 173; vt salm 1 ja ptk 4:17 komm).

tarkadele – Issandal on hea meel jagada tarkust neile, kes seda arukalt kasutavad. Ta tegi seda Taanieli puhul ning soovib teha seda ka tänapäeval igäühele, kes täiesti Tema peale loodab.

22. paljastab – Jumal ilmutab (v.t ja ingl k KJV: „ilmutab“) Ennast looduses (Ps 19), isiklikes kogemustes, prohvetliku anni ning teiste Püha Vaimu andide kaudu (1Kr 12), samuti oma kirjutatud Sõna kaudu.

sügavused – st asjad, mis on kuni ilmutamiseni inimestele kättesaadamatud.

pimeduses – See, mida inimene ei ole suuteline nägema, ei ole Jumala silma eest varjatud (vt Ps 139:12; 1Jh 1:5).

23. Sind ... kiidan – Arameakeelses tekstis on asesõna rõhuline. Algtekstis on seega sõnade järjekord sama nagu eesti k u.t.

mida me sinult oleme palunud – Ehkki unenägu oli ilmutatud Taanielile, ei osuta ta ainult endale, vaid nimetab ka oma kaaslast, kes koos temaga palvetanud olid.

24. Ära hukka Paabeli tarku – Taanieli esimeseks mureks oli paluda Baabülioni tarkade pärast, et nende surmaotsus tühistataks. Nad ise ei olnud teinud oma surmaotsuse edasilükkamiseks midagi, kuid nad päästeti, kuna nende seas oli üks õige inimene. Nii on juhtunud sageli. Õiged on „maa sool“. Neil on säilitav omadus. Kuna Paulus laeval viibis, päästeti kõik meremehed ning pardalviibijad (Ap 27:24). Õelad ei tea, kui palju nad võlgnevad õigetele. Ja ometi – kui sageli õelad pilkavad, naeruväärivad ning kiusavad taga just neid, keda nad peaksid oma elu säilitamise eest tänama.

25. kiiresti – Arjok kiirustas võib-olla suure rõõmu pärast, et saladus viimaks ometi avastatud oli. Nüüd oli ta vaba ka verisest ülesandest – kõik targad hukata. Ilmselt oli see ülesanne talle vastumeelt.

Ma olen leidnud – Näib, et Arjok võttis teenimatult au enesele, kuna tema lause paistab vihjavat, et pingeliste otsingute tagajärjel oli ta leidnud kellegi, kes võib unenägu seletada. Siiski – Arjok võis ka Taanieli kokkusaamisest kuningaga mitte teada (salm 16). Sel juhul oli sellisest leiust teatamine loomulik.

26. Beltsassar – Selle nime tähenduse ja põhjuse kohta, miks see Taanielile anti, vt ptk 1:7 komm. Nebukadnetsari juuresolekul tarvitas Taaniel loomulikult oma Babüloonia nime.

27. ei suuda ... seletada ei targad – Taanielil ei olnud soovi iseennast teistest tarkadest kõrgemale tõsta. Pigem püüdis ta sisendada kuningale, kui asjatu on üldse toetuda tarkade nõule ja abile. Ta lootis pöörata kuninga silmad suurele taeva Jumalale, Jumalale, keda teenis Taaniel ning teised heebrealased – rahvas, kelle kuningas oli alistanud.

nõiad ... täheteadlased – Vt ptk 1:20 komm.

ennustajad – aramea *gazerin*, tüvest tähendusega 'lõikama', 'otsustama'. Siit tuleneb ka üldiselt tunnustatud tähendus 'otsustajad', '/tuleviku/ ennustajad'. Need ennustajad arvasid, et tähtede asukoha järgi ning mitmesuguste lausumiste ja arvutuste abil on nad võimelised otsustama tuleviku üle (vt ptk 1:20 komm).

28. tulevasil päevil – Vt Jes 2:2 komm. Unenäos sisalduv kuulutus oli mõeldud õpetuseks niihästi Nebukadnetsarile kui ka valitsejatele ja rahvastele ajastute lõpuni (vt salm 1 komm). Need prohvetlikud ennustused ulatuvad Nebukadnetsari päevist (vt salm 29 komm) kuni maailma lõpuni ja Kristuse teise tulekuni (vt salm 44.45). Nebukadnetsar oli murelike eelaimustega tulevikku vaadanud (vt SL 34). Nüüd ilmutas Jumal talle tulevikku, mitte et rahuldada tema uudishimu, vaid et äratada ta mõistus isikliku vastutuse tunnetamisele taeva plaanide suhtes.

29. tulevikus – Selles unenäos on kujutatud tulevikusündmuse alates Taanieli ja Nebukadnetsari ajast kuni maailma lõpuni.

(771)

31. kuju – aramea k *šelem*, 'kuju' vastab hbr k sõnale *šelem*, millel on sama tähendus.

hirmus – see sõna esineb taas tn 7:7.19.

32. vasest – pigem „pronksist“ (vt 2Sm 8:8; 1Kn 7:47 komm).

33. sääred – Nii tõlgitud sõna näib viitavat jalgade alumisele osale, sõna, mis salm 32 on tõlgitud „puusad“, ülaosale. Millises punktis läks vask üle rauaks, ei ole neist algkeele sõnadest täpselt selge.

savist – aramea k *chasaph*. Sugulaskeeltega võrdlemise tulemusena näib, et sõna *chasaph* osutab pigem savist nõule või potitükile kui savile enesele, millest need riistad valmistatud on. Aramea sõna *tin*, 'savi', esineb salmides 41 ja 43 ühenduses sõnaga *chasaph* ning on seal tõlgitud 'savimuld'. Seepärast näib, et salm 33 esinevat sõna *chasaph* oleks parem tõlkida 'vormitud savi', 'põletatud savi' vms.

34. käte abita – st inimeste abita.

35. aganate – Rehepeksu kirjeldust muistsel Hommikumaal vt Ruti 3:2; Mt 3:12 komm. Kuna Inspiratsioon ei ole „aganatele“ ja „tuulele“, mis need ära puhub, erilist tähendust omistanud (Vt Mt 13:3 komm), siis on parem pidada neid üksikasju lihtsalt juurde lisatuiks, et pilt oleks täielik. Rehealuse kui tavalise illustratsiooni kirjeldust vt Ps 1:4 komm (vrd Mt 13:3; vt ka 3BC 1111).

36. nüüd ütleme – Mitmus võib osutada, et Taaniel viitas koos endaga ka oma kaaslastele. Nad olid

ühinenud temaga tõsisel palvel, et Jumal ilmutaks unenäo tõlgenduse; Taaniel võis soovida nüüd tunnustada ka nende osa (salm 17.18).

37. kuningate kuningas – Sama tiitel leidub ühel Pärsia kuninga Ariaramnese, Nebukadnetsari kaasaegse raidkirjal.

Taeva Jumal on andnud – Oma raidkirjades peab Nebukadnetsar enda kui kuninga edu põhjuseks oma jumala Marduki abi. Taaniel aga korrigeerib siin viisakalt tema ekslikku seisukohta. Ta kinnitab, et see on taeva Jumal, kes Nebukadnetsarile sellise võimu on andnud.

kuningriigi – Nebukadnetsari poolt valitsetaval territooriumil oli olnud väga pikk ja kirju ajalugu. Seda olid valitsenud erinevad rahvad ja kuningriigid. Vastavalt 1.Moosese raamatu aruandele oli Baabüloni linn osa Nimrodi, Noa pojapojapoja rajatud kuningriigist (1Ms 10:8-10). Teatud arv linnriike eksisteeris Tigrise ja Eufrati orus juba väga varasel ajalooajal. Hiljem rühmitusid need osaliselt mõnedeks Sumeri kuningriikideks. Sumeri valitsemise esimesele perioodile järgnes Akadi kuningriik oma suurte semiidi rahvusest kuningate Sargon I ja Naram-Siniga. Neid semiite aga asendasid taas mitmed teised rahvad, nagu guti, elami ja sumeri rahvad. Need pidid omakorda andma maad semiitidele, kes rajasid Vana-Babüloonia impeeriumi, mille õitsenguperiood oli hilispatriarhide ajal. See Amoriitide impeerium, mille kõige tähtsamaks kuningaks oli Hammurabi, hõivas kogu Mesopotaamia ning laiendas oma võimupiire ka Süüriale, nagu oli teinud ka Akadi impeeriumi kuningas Sargon I. Hiljem vallutasid Mesopotaamia hurriitid ja kassiidid, Babüloonia aga muutus Heti ja Egiptuse impeeriumide kõrval vähemtähtsaks. Siis aga kerkis Mesopotaamia põhjaosas esile uus maailmavõim, Assüüria impeerium, mis ühendas taas Mesopotaamia ja Väike-Aasia kuni Vahemereni. Pärast teatud aega Assüüria võimu all viibimist muutus Baabülon aga taas kaldealaste valitsuse all iseseisvaks ning haaras peagi maailma valitsemise veelkord enda kätte.

(772)

Nabopolassar (626-605 e.m.a) oli riigi rajaja, mida nüüd nimetame Kaldea ehk Uus-Babüloonia impeeriumiks, mille kuldne ajastu oli kuningas Nebukadnetsari päevil (a 605-562 e.m.a) ning mis kestis seni, kuni Baabülon langes meedialaste ja pärslaste kätte a 539 e.m.a (vt 2BC 92-94; 3BC 45-50).

38. metselajad – Vt Jer 27:6; 28:14; vrd 1Ms 1:26. Sobiv sümbol Baabüloni valitsemisest kuningas Nebukadnetsari ajal. Viis, kuidas muistsed kuningad lülitasid oma võimufääri ka loomariigi, illustreerib Salmanassar III väide: „Ninurta ja Palil, kellele mu preestriamet meeldib, on andnud mulle kõik väljaloomad.“

Järgmine tekst nn Ida-India dünastia raidkirjast on tüüpiline arheoloogiline tõend, mis kinnitab Taanieli kirjeldust Nebukadnetsari vallutuste kohta:

„Tema /Marduk/ ülevas teenistuses olen ma läbi rännanud kaugeid maid ja mägesid Ülemisest Merest (Vahemerest) Alumise Mereni (Pärsia laheni), mööda järske ja tõkestatud radu, kus samm on takistatud, /kus/ ei ole võimalik jalga maha panna, /ka/ varemtundmata, märgistamata radu /ja/ kõrbeteid. Sõnakuulmatud ma alistasin; ma olen vaenlased vangi võtnud ning seadnud maal sisse õigluse. Ma olen ülendanud rahvast, kõik kurja olen ma saatnud kaugele inimestest ära.“

sina oled see ... pea – Nebukadnetsar kehas Uus-Babüloonia impeeriumi. Nii Babüloonia sõjalised vallutused kui arhitektuuriline ilu tulenesid suurel määral tema võimekusest.

kullast – Baabüloni kaunistamisel kasutati rikkalikult kulda. Herodotos kirjeldab ülevoolavate sõnadega, kuidas kuld säras linna pühades templites. Jumala kuju, troon, millel ta istus, laud ja altar – kõik olid valmistatud kullast (Herodotos, I,181,183; III 1-7). Prohvet Jeremija võrdleb

Baabüloni kuldkarikaga (Jer 51:7). Plinius kirjeldab kullaga tikitud preestrite rüüsid.

Nebukadnetsar oli vana-aja kuningate seas silmapaistev kuju. Ta jättis oma järeltulijaile suure, õitsva kuningriigi, nii nagu nähtub järgnevast raidkirjast:

„/Alates/ Ülemisest Merest /kuni/ Alumise Mereni /siit on üks rida hävinud/, mille Marduk, mu isand, mulle on usaldanud, olen ma teinud /.../ Baabüloni linna esimeseks kõigi maade ja inimeste elupaikade seas; selle nime olen ma /teinud v ülendanud/ kõige /enam/ kiitust väärivaks pühade linnade hulgas. /.../ Minu isandate Nebo ja Marduki pühamud olen ma targa valitsejana /.../ alati ...

Sel ajal /soovis/ minu *nâbû* Marduk sobiva kaunistusena taeva ja maa valitseja lossi jaoks Liibanoni (La-ab-na-a-nu), /seedrite/ Mäge, luksuslikku Marduki metsa, mille lõhn on magus, mille kõrgeid seedreid /ei ole/ ükski teine jumal /soovinud, mida/ ükski teine kuningas ei ole /langetanud/, seda Liibanoni, mille üle võõras vaenlane valitses ja selle rikkusi rõõvis – selle rahvas sai laiali pillatud ning nad põgenesid kaugesse /piirkonda/. /Lootes/ oma isandate Nebo ja Marduki väele, organiseerisin /oma armee/ üheks /sõjakäiguks/ Liibanoni. Tegin selle maa õnnelikuks, hävitades selle vaenlased kõikjal /otseses tõlkes: „all ja üleval“/. Kõik selle laialipillatud elanikud viisin ma tagasi nende elupaikadesse /otseses tõlkes: „kogusin ja paigutasin uuesti“/. Seda, mida ükski varasem kuningas polnud teinud /saavutasin mina/: Ma lõikasin läbi järsud mäed, ma lõhestasin kaljud, avasin läbipääsud ning rajasin /nõnda/ sirge tee seedrite /transportimiseks/. Ma lasksin Arahtu /alla/ voolata ning viia minu kuningale Mardukile võimsad seedrid, tugevad ja kõrged, hinnalised oma ilu poolest ja suurepärased oma musta, väärtusliku puidu poolest. Lasksin selle rikkaliku Liibanoni anni jõest /kanda/, /otsekui oleks see/ pilliroog. Baabaüloni /ma istutasin/ mooruspuusalu. Ma panin Liibanoni elanikud ohutult koos elama ega lubanud kellelgi neile häda teha. Selleks, et keegi /neile/ mingit kahju ei teeks, ma /püstitasin/ /sinna/ müüri, /mis osutab /minule/ kui/ igavesele kuningale“ (Ancient Near Eastern Texts, lk 307).

39. teine kuningriik, väiksem – Nii nagu hõbe on kullast vähemväärtuslik, nii oli ka Meedia-Pärsia impeerium nõrgem Uus-Babüloonia impeeriumist.

Mõned kommentaatorid on seletanud terminit, mis on tõlgitud „väiksem“, tähenduses „madalam kuju osa“, „allpool“. Väljend tähendab aramea keeles otseses tõlkes „allapoole“, „maa poole“. Selles salmis ei kõnele Taaniel aga kuju erinevate metallide paigutusest üksteise suhtes, vaid

(773)

rahvastest. Kui kõrvutame mainitud kaht kuningriiki, leiame, et ehkki viimane hõlmas suuremat territooriumi, oli see kindlasti hiilguselt ja luksuse poolest madalam kui Babüloonia. Meedia ja Pärsia vallutajad võtsid üle Babüloonia küllaltki kõrgetasemelise tsivilisatsiooni, kuna nende enda kultuur oli kaugelt vähem arenenud.

Seda teist kuningriiki Taanieli prohvetikuulutuses nimetatakse mõnikord Meedia-Pärsia impeeriumiks, kuna see sai alguse Meedia ja Pärsia kaksikriigist. Riik hõlmas endist Meedia impeeriumi ning Pärsia kuninga Koorese poolt äsja vallutatud alasid. Teiseks riigiks prohvetikuulutuses ei saa pidada Meedia impeeriumi üksi ning Pärsiat kolmandaks, nagu mõned uurijad väidavad. Meedia impeerium ei olnud Uus-Babüloonia järeltulija, vaid kaasaegne. Meedia langes Koorese kätte enne Baabüloni. Tõsiasi, et pärast Belsassari surma oli meedlane Daarjaves, „saanud kaldealaste kuningriigi kuningaks“ (ptk 9:1), ei tähenda, et eksisteeris eraldi Meedia impeerium pärast seda, kui pärslased võimu üle võtsid (vt 3BC 48-56, 94-96). Meedlane Daarjaves valitses Baabülonis tegeliku vallutaja, Koorese loal (vt lisamärkust 6. peatüki kohta), mida ka Taaniel ilmselt teadis. Taanieli raamat viitab korduvalt rahvale, kes Baabüloni vallutas. Daarjaves esindas

seada võimu kui „meedlaste ja pärslaste“ võimu (vt ptk 5:28; 6:8.28 komm). Hiljem on Taanieli raamatus kujutatud seda kaksikimpeeriumi prohvetlikult kahe sarvega jäärana (vt ptk 8:3.4 komm).

Meedlaste ja pärslaste päritolu ei ole selge. Usutakse ometi, et ligikaudu a 2000 e.m.a hakkas teatud arv aarialaste suguharusid, kelle juhid olid madai (meeda) hõimust, rändama praeguselt Lõuna-Venemaalt Põhja-Pärsiasse, kus nad ka esmakordselt ajaloo areenile ilmusid (vt 1Ms 10:2 komm; vt ka 3BC 50.51). Nende aarialaste hulgas olid ka pärslased, kes asusid Elami piirile Zargose mäestikku 9. saj lõpul e.m.a. Ligikaudu a 675 e.m.a sai nende valitseja Anshani linna kuningaks. Seal valitsesid tema ja ta järeltulijad suhteliselt silmapaistmatult tükk aega. 6. saj algul e.m.a olid nad meedialaste kuninga vasallid, valitsedes suhteliselt vähetähtsas riigis suure Meedia impeeriumi piiril. See impeerium ulatus Väike-Aasia idaosast ümber Babüloonia impeeriumi põhjaosa itta (vt kaarti 4BC 417 vastas; vt ka 3BC 50.51).

Aastal 553 või 550 e.m.a lõi Kooses, kes oli saanud Meedia impeeriumi raames vasallina Pärsia kuningaks, puruks Meedia kuninga Astyagese. Nii omandasid siiani alluvad pärslased senises Meedia impeeriumis valitseva seisundi. Kuna alates Koosesest olid impeeriumis võimul pärslased, siis viidatakse impeeriumile selle ajaperioodil üldiselt kui Pärsia impeeriumile. Meedia endine kuulsus aga peegeldub fraasis „meedlased ja pärslased“, mida tarvitati Baabülioni vallutajate kohta nii Taanieli ajal kui isegi hiljem (Estri 1:19 jne). Meedlase Daarjavesse kõrge seisukoht pärast Baabülioni vallutamist demonstreerib Koosesse lugupidamist meedlaste vastu isegi pärast seda, kui ta ise impeeriumis ülemvõimu omandanud oli (vt 3BC 512-53, 95,96).

Juba palju aastaid varem oli Jesaja kirjeldanud prohvetlikult Koosesse tegevust (Jes 45:1). See Meedia vallutaja alistas peagi ka naaberhõimud ning valitses Araratist põhjas kuni Babüloonia kogupiirkondadeni ja Pärsia laheni lõunas. Oma impeeriumi suurendamisel alistas ta rikka Lüüdia kuninga Kroisose a 547 e.m.a ning vallutas a 539 e.m.a strateegilise kavalusega Baabülioni (vt 3BC 51-55). Kooses tunnistas, et kõik need kuningriigid oli talle andnud Jehoova (2Aj 36:23; Esra 1:2). Paralleelprohvetikuulutusest selle impeeriumi kohta vt ptk 7:5; 8:3-7; 11:2 komm).

kolmas kuningriik – Meedia-Pärsia impeeriumi järeltulijaks oli Aleksander Suure ja tema järglaste „Kreeka“ impeerium (õigem nimetus oleks Makedoonia e Helleni imp). Vt ptk 8:20.21).

Heebrea keeles tähistatakse Kreekat sõnaga *Yawan* (Javan), mis oli ühe Jaafeti poja nimeks. Jaavanit on suguvõsaregistris nimetatud vahetult Madai, meedlaste esiisa järel (vt 1Ms 10:2 komm). Ligikaudu sel perioodil, kui iisraellased Kaananit asustasid, rändasid indo-euroopa hõimud, keda hiljem hakati kreeklasteks nimetama, järjestikuste lainetena Egeuse mere piirkonda (Kreeka (774)

mandripiirkonda, saartele ning Väike-Aasia läänerannikule), alistades või ajades ära endised vahemereäärsed asukad. Need ümberasumised olid seotud nn mererahvaste (sealhulgas vilistite) rändega Vahemere idarannikule (vt 2BC 27,33,34). Joonia kreeklaste leidus Egiptuses Psamtik I (a 663-609 e.m.a) ajal ning ka Babüloonia Nebukadnetsari (a 605-562 e.m.a) ajal, nagu kirjalikud aruanded kinnitavad.

Kreeka jagunes väikesteks linnriikideks, kus kõneldi küll ühist keelt, kuid kelle tegevus oli üksteisest sõltumatu. Kui kõneldakse antiiksest Kreekast, mõeldakse põhiliselt Kreeka tsivilisatsiooni kuldset ajastut Ateena juhtimise all 5. saj e.m.a. See kreeka kultuuri õitseperiood järgnes eraldatud linnriikide ühisele suurele kampaaniale – Kreeka edukale kaitsmisele Pärsia vastu ligikaudu kuninganna Estri ajal. Pärsia sõdade kohta vt ptk 11:2 komm; vt ka 3BC 59-62).

Sõna „Kreeka“ ptk 8:21 ei viita aga klassikalise Kreeka üksteisest eraldatud linnriikidele, vaid pigem

hilisemale Makedoonia kuningriigile, mis vallutas Pärsia. Makedoonlased, päriskreeklaste põhjapoolne sugulasrahvas, vallutasid Kreeka linnad ja ühendasid need esmakordselt üheks tugevaks riigiks. Aleksander Suur, pärides oma isalt vastmoodustatud Kreeka-Makedoonia kuningriigi, hakkas Makedoonia võimu ning kreeka kultuuri ida poole viima ning vallutas Pärsia impeeriumi. Prohvetikuulutuses on Kreeka kuningriiki kujutatud Pärsiale järgnevana, kuna Kreeka sai ühendatud kuningriigiks alles Makedoonia impeeriumi moodustamisel, mis asendas selle ajastu juhtiva maailmavõimuna Pärsia (paralleelprohvetikuulutuste kohta vt ptk 7:6; 8:5-8.21.22; 11:2-4 komm).

Pärsia impeeriumi viimane tegelikult valitsev kuningas oli Daarjaves III (Codomannus), kelle Aleksander Suur Granikose (334 e.m.a), Issose (333 e.m.a) ning Arbela e Gaugamela (331 e.m.a) lahingutes puruks lõi. Kommentaare Aleksander Suure perioodi ning hellenistlike riikide kohta vt ptk 7:6 komm; vt ka ajaloolist artiklit Vana ja Uue Testamendi vahelise perioodi kohta 5BC alguses.

vasest – tegelikult pronksist (vt 2Sm 8:8 komm). Kreeka sõdurid olid kuulsad oma pronksrelvade poolest. Nende kiivrid, kilbid ja sõjakirved olid valmistatud pronksist. Herodotos jutustab, et Egiptuse vaarao Psamtik I nägi Kreeka piraatide sissetungis ühe oraakli ennustuse täitumist, kes oli öelnud, et „pronksmehed tulevad merest üles“ (Herodotos, I, 152,154).

mis valitseb kogu maa üle – Ajalugu tõendab, et Aleksandri võim laienes nii Makedooniale, Kreekale kui Pärsia impeeriumile, hõlmates ka Egiptust ning ulatudes itta kuni Indiani. See oli vana-aja maailma seni kõige ulatuslikum impeerium. Selle võim ulatus „kogu maa üle“ selles mõttes, et ükski võim maailmas polnud sellega võrdne, mitte selles mõttes, et see oleks kogu maailma või isegi kogu tollal tuntud maailma hõlmanud. Riiki võib defineerida „maailmavõimuks“, kui see püsib võitmatult kõigist teistest kõrgemal, mitte aga, et see peaks tingimata otseses mõttes kogu tuntud maailma valitsema. Vana-aja valitsejad kasutasid enda kohta tihti ülivõrdeid. Koos nimetas ennast „maailma kuningaks, /.../ „nelja ääre“ /st maailma nelja nurga/ kuningaks“. Xerxes nimetas end „suureks kuningaks, kuningate kuningaks, /.../ selle suure ja kaugeleulatuva/ maailma kuningaks“.

40. neljas kuningriik – Siin ei ole viidatud Aleksandri impeeriumi hilisemale, jagatud perioodile, vaid järgmisele impeeriumile, mis vallutas Makedoonia maailmariigi. Oma raamatu lõpuosas kujutab Taaniel Aleksandri impeeriumi osi, hellenistlikke riike Kreeka siku nelja sarvena (ptk 8:22), mitte eri loomaga (vrd pantri nelja peaga; vt ptk 7:6 komm).

On ilmne, et riik, mis järgnes Aleksandri Makedoonia impeeriumi jagatud jäänustele, on – nagu ajaloolane Gibbon seda tabavalt nimetab - „raudne“ Rooma, kuigi see ei olnud kuningriik ajal, mil ta sai maailma juhtivaks jõuks. Varajane Rooma rajati kaua aega enne traditsioonilist algusaastat 753 e.m.a ladina hõimude poolt, kes olid mitmete järjestikuste lainetena Itaaliasse rännanud – ligikaudu samal ajal, kui teised, nendega lähisuguluses olevad indo-euroopa hõimud asustasid Kreeka. Ligikaudu 8-5. saj e.m.a allus ladinlaste linnriik Etruski kuningatele. Üldse avaldasid etruskid, kes tulid Itaaliasse 10. saj e.m.a, Rooma tsivilisatsioonile suurt mõju; veelgi suuremat mõju avaldasid aga kreeklased, kes asusid Itaaliasse kaks sajandit hiljem.

Ligikaudu 500 a e.m.a sai Rooma vabariigiks ning jäi selleks peaaegu 500 aastaks. Aastaks 265 e.m.a oli kogu Itaalia Rooma võimu all. Aastaks 200 e.m.a väljus Rooma võitjana surmaheitlusest (775)

oma võimsa Põhja-Aafrika rivaali Kartaagoga (mis oli algselt Foiniikia koloonia). Siitpeale oli Rooma Vahemere läänepoolses osas peremeheks. Ta oli ka võimsam Vahemere idaosas asuvatest riikidest,

ehkki ta polnud veel neid enda võimu alla haaranud. Seejärel haaras Rooma algul oma kontrolli alla, hiljem aga ühendas üksteise järel täielikult oma impeeriumiga Aleksandri järeltulijate kolm allesjäänud kuningriiki (vt ptk 7:6 komm), ning sai seega järgmiseks suureks maailmavõimuks pärast Aleksandri impeeriumit. See neljas impeerium oli kõige kauakestvam ning kõige suurema territooriumiga nelja hulgast, ulatudes 2. saj e.m.a Briti saartest Eufрати jõeni. Paralleelprohvetikuulutuse kohta vt ptk 7:7 komm.

kuna ju raud kõike lõhub ja pihustab – Kõik, mida ajaloolastel on Rooma ajaloost teada, kinnitab seda kirjeldust. Rooma võitis oma hiigelterritooriumi jõuga või ähvardades oma relvade võimsusega. Esmalt sekkus ta rahvusvahelistesse asjadesse võideldes olemasolu nimel oma rivaali Kartaagoga, kellega ta pidas sõja sõja järel. Seejärel, alistades ükshaaval kõik vastased, sai ta viimaks agressiivseks, võitmatuks jõuks Vahemeremaades ja Lääne-Euroopas. Alates kristluse algperioodist, kaitses Rooma leegionide raudne võimsus mitmeid sajandeid niinimetatud Pax Romana't – Rooma rahu. Rooma oli suurim ja tugevaim impeerium, keda maailm seni tundnud oli.

41. varbad – Ehkki Taaniel mainib varbaid, ei pööra ta erilist tähelepanu nende arvule. Ta mainib vaid, et see riik pidi jagatama (vt 1T 361). Paljud kommentaatorid on seisukohal, et varbad, mille arv oli ju eeldatavasti 10, vastavalt kümnele sarvele prohvetikuulutuses neljandast metsalisest ptk 7 (vt ptk 7:7 komm).

savimullaga – Vt s 33 komm. Rooma oli kaotanud oma raudse vastupidavuse ja jõu; tema järeltulijad olid märgatavamalt nõrgemad – sarnaselt savi ja raua segule.

42. osa /.../ on tugev – Roomale järgnenud barbarite riigid erinesid sõjaliselt võimsuselt üksteisest suuresti. Gibbon viitab „frankide ja läänegootide võimsatele monarhidele ning sueebide ja burgundide sõltuvatele kuningriikidele“.

43. inimseemne pooldest – Paljud kommentaatorid näevad siin viidet kuninglikele segaabeludele, ehkki prohvetikuulutuse mõte võib olla palju avaram. Sõna, mis on tõlgitud „inim-“, on aramea k 'enash, 'inimkond'. „Seeme“ viitab järglastele. Seega võib olla siin ka üldiselt osutatud populatsioonide siia-sinna nihkumisele, millest hoolimata igaühe rahvuslik meelsus tugevaks jääb. Algses LXX tõlkes esineb masoreetide tekstiga võrreldes teatud varieerumine. Salmid 42 ja 43 kõlavad LXX- järgmiselt: „Ja jalgade varbad osalt rauast ja osalt savimullast: osa kuningriiki on tugev, osa aga murtud. Ja kuna sa nägid raua savimullaga segatud olevat, siis /tähendab see, et/ leiab aset segunemine rahvaste /v põlvkondade/ vahel, kuid nad ei lepi üksteisega kokku /otseses tõlkes: „ei ole ühel meelel“/ ega ole sõbralikud üksteisega, nii nagu raua on võimatu segada saviga“. Theodotoni tõlge Taanieli raamatust, mis praktiliselt asendas algset kreekakeelset tõlget, Septuagintat /LXX/, sarnaneb enam masoreetide tekstiga, kuid isegi selles on erinevusi: „Ning jalgade varbad osalt rauast ja osalt savist; osa kuningriiki on tugev ja /osa/ sellest murtud. Kuna sa nägid raua savimullaga segatud olevat, siis /tähendab see, et/ leiab aset inimseemne segunemine ning nad ei jää üksteisega kokku, nõnda nagu raua ei saa segada savimullaga.“

On raske hinnata LXX teksti autoriteetsust antud salmides, seepärast pole meil ka võimalik teada, mil määral sarnanesid ülaltoodud tõlkevariandid Taanieli algtekstiga. On huvitav, et hiljuti avastatud Chester Beatty papüüruste (mille Taanieli raamatu osa dateeritakse 3. sajandiga m.a.j) tekst sisaldab LXX versiooni, mitte aga Theodotoni oma.

ei püsi üksteise küljes – Taanieli prohvetikuulutuse on vastu pidanud ajaproovile ning peab ka edaspidi. Mõned maailmavõimud on olnud nõrgad, teised tugevad. Natsionalism, rahvuslik vaim on olnud pidevalt tugev. Püüded ühendada neljanda impeeriumi järgseid eri rahvaid üheks suureks impeeriumiks, on luhtunud. Ajutiselt on küll selle mõned osad ühendatud, kuid see ühendus ei ole

kunagi osutunud püsivaks ega rahumeelseks.

(776)

Rahvaste vahel on sõlmitud ka palju poliitilisi liituseid. Ettenägelikud riigimehed on püüdnud mitmesuguste meetoditega luua edukalt funktsioneerivat rahvaste föderatsiooni, kuid kõik sellised püüded on toonud vaid pettumust.

Prohvetikuulutuses ei ole eriliselt väidetud, et eri rahvusi ja territooriume ei võidaks ajutiselt relvajõul või poliitiliselt ühendada. Selles on aga väidetud, et sellise liidu alla kuuluvad rahvused ei segune orgaaniliselt, et nad jäävad vastastikku ebasõbralikeks ja üksteist kahtlustavaiks. Sellised föderatsioonid on määratud hävingule. Seetõttu ei saa mõne diktaatori või rahva ajutist edu tõlgendada Taanieli prohvetikuulutuse luhtumisena. Päril maailma ajaloo lõpul õnnestub Saatana tegelikult saavutada kõikide rahvaste ajutine liit (Ilm 17:12-18; vrd ka Ilm 16:14; GC 624), kuid see liit osutub lühiajaliseks ning peagi pöörduvad selle liikmed üksteise vastu (GC 656; EW 290).

44. püstitab /.../ kuningriigi – Paljud kommentaatorid on püüdnud prohvetikuulutuse seda detaili tõlgendada ennustusena Kristuse esimesest tulekust ning sellele järgnevast maailma vallutamisest evangeeliumi poolt. Prohvetikuulutuse kohaselt aga ei pidanud see „kuningriik“ eksisteerima samaaegselt ühegi neljast nimetatud kuningriigist; see pidi alles järgnema raua-savi perioodile, mis ei olnud veel Kristuse maa peal viibides saabunud. Sel ajal oli Jumala riik veel tulevikus, nagu Kristus ise viimsel püha-õhtusöömaajal selgesti oma jüngritele ütles (Mt 26:29). See riik rajatakse alles siis, kui Kristus tuleb viimsel päeval elavate ja surnute üle kohut mõistma (2Tm 4:1; vrd Mt 25:31-34).

45. kivi – aramea *'eben*, identne hbr sõnaga *'eben*, 'üksik kivi'; kasutatakse kivitükkide, lingukivide, tahutud kivide, kiviriistade, kalliskivide kohta. Sõna „kalju“, mida sageli on kasutatud Jumala kohta (5Ms 32:4.18; 1Sm 2:2 jne), tuleneb pigem hbr k sõnast *sur*, mitte aga sõnast *'eben*. Ei ole võimalik kindlaks määrata, kas eksisteerib mingit konkreetset seost Taanieli kasutatud Jumala riigi sümboli ja mujal kasutatud kalju või „kivi“ vahel või mitte. Taanieli pakutud tõlgendusest enesest piisab, et sümboli tähendust määratleda.

käte abita – See riik on üleloomuliku päritoluga. Seda ei rajata inimkäte oskuse ega võimuga, vaid Jumala võimsa käega.

46. langes silmili maha – lugupidamise ja austuse märk. Sellistele austusväljendustele on VT-s viidatud sageli (1Ms 17:3; 2Sm 9:6; 14:4).

kummardas – aramea k *segad* – sõna, mis tavaliselt viitab tegelikule /jumala/ kummardamisele. Kuningas oli teksti kohaselt juba silmili maas, seega võib see sõna tähendada midagi enam kui kummargile laskumist (vt 2BC 49 illustratsiooni, kus paluja on kuninga ette silmili maha kummardunud). Sõna *segad* on kasutatud kogu 3. peatüki tekstis, et kirjeldada kuninga poolt nõutud kuldkuju kummardamist, millest aga heebrea noorukid keeldusid. Ka algteksti sõnad, mis on tõlgitud „roaohvrit“ ja „suitsutusohvrit“, viitavad koos sõnaga „ohverdada“ küllalt konkreetset tegelikule kummardamisele või teenistusele /eesti k puudub ingl k sõna *worship* tõlkimiseks küllalt avaramõisteline sõna, kuna see viitab kummardamisele, jumalateenistusele, palvetamisele jne kui komplekssele tegevusele – T/. Pole mainitud, kas Taaniel tegelikult neid auavaldusi ilma protesteerimata lubas või mitte. Aruanne väidab ainult, et Nebukadnetsar käskis roaohvrit ja suitsutusohvrit Taanielile ohverdada, kuid ei osuta, kas see korraldus tegelikult täideti. Taaniel võis taktitundeliselt juhtida tähelepanu tõsiasjale, mida ta juba oli otsustavalt kinnitanud, nimelt, et ilmutus on saadud taeva Jumalalt ning ta polnud saanud seda mitte oma teistest suurema tarkuse

tõttu (vt salm 30 komm).

Pidades silmas Peetruse keeldumist, kui Korneelius teda kummardada tahtis (Ap 10:25.26), Pauluse ja Barnaba keeldumist Lüstra inimeste jumaldamisest (Ap 14:11-18), samuti ingli etteheidet Johannesele, kui ta kummardamiseks tema jalgade ette laskus (Ilm 19:10), on paljud pidanud ebatõenäoliseks, et Taaniel lubanuks kuningal end kummardada. Teised väidavad, et kuna Jumal arvestab motiivide siirust, kui inimesed järgivad seda valgust, mis neile parajasti kättesaadav on, võidi Taanieli seekord juhtida sellesse asja mitte vahele segama. Paljud kommentaatorid on nõus Hieronymuse oletusega, et Nebukadnetsar ei kummardanud Taanieli, vaid ülistas Taanieli kaudu Taanieli Jumalat. Nad juhivad tähelepanu ka Josephuse aruandele selle kohta, kuidas Aleksander Suur kummardas juutide ülempreestri ees. Kui Barmenio, kuninga väejuht, selle teo tähenduse (777)

kohta küsimuse esitas, vastas kuningas: „Ma ei ülistanud teda, vaid Jumalat, kes on teda selle kõrge preestriametiga austanud“ (Antiquities XI, 8.5). Siiski, kui arvestada rangelt teise käsu teksti, tuleb kõik sellised teod asetada tõsise kahtluse alla.

Sel ajal teadis Nebukadnetsar siiski veel vähe tõelisest Jumalast, veelgi vähem aga sellest, kuidas Teda kummardada. Seni piirdus tema tutvus Jumala iseloomuga sellega, mida ta oli näinud peegelduvat Taanieli elust, samuti sellega, mida Taaniel oli talle Jumala kohta kõnelnud. On täiesti võimalik, et Nebukadnetsar, nähes Taanielis nende jumalate esindajat, „kelle eluase ei ole inimeste juures“ (salm 11), kavatses Taanielile osutatud auavaldustega ülistada Taanieli Jumalat. Oma piiratud teadmistega tõelisest Jumalast tegi Nebukadnetsar kahtlemata sel hetkel oma parima, et vältida oma tänu ja austust Temale, kelle tarkust ja väge oli nii mõjuvalt demonstreeritud.

roahvrit – Heebreakeelne sõna, mis vastab siinkasutatud arameakeelsele sõnale, tähistab üldiselt vereta ohvrit (vt ptk 9:21 komm).

suitsutusohvrit – st viirukit.

47. teie Jumal on jumalate Jumal – Tegemist on ülivõrdes esitatud väljendiga. Nebukadnetsar, kes nimetas oma kaitsejumalat Mardukit „jumalate isandaks“, tunnistas siin, et Taanieli Jumal on lõpmatult kõrgem kõigist babüloonlaste niinimetatud jumalatest.

kuningate Issand – Ilmselt teadis Nebukadnetsar, et Babüloonia loomisloos omistati see tiitel Mardukile; uusaastapidustustel võttis ta igal aastal Mardukilt oma kuningaseisuse otsekui uuesti vastu. Pealegi oli talle endale antud nimi Marduki poja Nabu järgi, kes pärimuse kohaselt pani kirja nn saatusetahvlid.

Nebukadnetsar ise oli sügava mõistusega ja ettenägelik mees, nii nagu näitab asjaolu, et ta hoolitses oma õukondlaste professionaalse väljaõppe eest (ptk 1:3-4), samuti tema võime hinnata neid ise „kõigis teaduse ja tarkuse asjus“ (ptk 1:18-20). Ehkki Nebukadnetsari arusaamised tõelisest Jumalast olid kaugel täiuslikkusest, oli tal nüüd vaieldamatu tõend, et Taanieli Jumal oli lõpmatult targem nii Baabülioni tarkadest kui babüloonlaste jumalatest. Hilisemad kogemused pidid kuningas Nebukadnetsarit taeva Jumala omaduste suhtes veelgi enam veenma (vt ptk 3:28.29; 4:34.37; vt ka 4BC 751).

48. ülem-eestseisjaks – Taaniel ei tõlgitsenud kuningale unenägu selle mõttega, et selle eest kuningalt mingit tasu saada. Tema ainus eesmärk oli ülistada Jumalat nii kuninga kui kogu Baabülioni rahva ees.

49. Taaniel palus – Suur au, mida Taanielile osutati, ei ajanud ta pead segi. Ta tuletas meelde ka

oma sõpru. Nemad olid jaganud tema palveid (salm 18), nüüd pidid nad jagama ka tema tasu.

kuningahoovi /v.t ja ingl k „väravasse“/ - Värav oli paik, kus Hommikumaa kuningad kohut mõistsid ning kus toimusid ka suuremad nõupidamised (vt 1Ms 19:1 komm).

Ellen G. White'i kommentaarid

1-49 FE 410-413; PK 491-502; 7T 151
1,2 FE 410
1-4 PK 491
1-5 SL 34
4-12 FE 410
5-11 PK 492
12 SL 34
12-18 PK 493
12-19 FE 374
16-18 FE 411
16-19 SL 35
19-26 PK 494
20-22 FE 411
20-28 FE 374
21 Ed 175
22 MH 433; 8T 282
24-30 AA 13; 6T 227
27-28 SL 36
27-36 PK 497
28 FE 411
37 PK 514
31-49 7T 16
37-43 PK 498, 548
38 Ed 175; PK 504
42,43 1T 361
44 DA 34; 1T 360
44,45 PK 503
44-49 PK 499
46-49 FE 412
47 Ed 56; PK 503,513; SL 36; 6T 220

(779)

3. PEATÜKK

1. Nebukadnetsar – Selles peatükis kirjeldatud sündmuste kohta pole antud mingit daatumit. Sündmuste toimumise ajale viitab ainult kuninga nimi. LXX ja Theodotioni kreeka keelne tõlge asetavad selle peatüki sündmused Nebukadnetsari 18. valitsusaastasse. Mõned uurijad on aga seisukohal, et see viide on hiljem vahele asetatud. Nad väidavad, et tõlkijad pidasid mainitud kolossaalse kuju püstitamist Jeruusalemma lõpliku vallutamise tähistamist märkivaks sündmuseks. Tegelikult ei hävitatud Jeruusalemma aga Nebukadnetsari 18. vaid pigem tema 19. valitsusaastal

(2Kn 25:8-10). Jeruusalemma hävitamise daatum a 580 e.m.a, mis pikka aega KJV tõlke ääremärkustes on figureerinud, on võetud Ussheri kronoloogiatabelistest (vt BC 179.195) ning see on ajalooliselt põhjendamata. Mõned kommentaatorid on asetanud 3. peatükis mainitud sündmused isegi perioodi pärast Nebukadnetsari hullumeelsust (kirjeldatud ptk 4), kuid ka see seisukoht on alusetu, nagu hiljem näidatakse.

Niipalju on kindel, et 3.peatükis äratoodud sündmused leidsid aset pärast 2.peatüki sündmusi, kuna ptk 3:12,30 viitab tekstile ptk 2:49. Pealegi osutab Nebukadnetsari ülistussõnade võrdlus tekstides ptk 3:28,29 ning ptk 4:34-37, et tema hullumeelsus leidis aset pärast 3.peatüki sündmusi. Mittepiibellikust ajaloost ei ole selles peatükis käsitletud sündmuste dateerimisel samuti abi, kuna tolleaja aruannetes ei ole kusagil mujal Taanieli 3. peatükis esitatud sündmusi mainitud. Siiski välistab a 570/569 e.m.a kirjutatud õukonna-aastaraamat selle aasta siintoodud sündmuste võimaliku daatumina ning teeb ka ülimalt ebatõenäoliseks, et need olid aset leidnud vahetult enne seda. Selles aastaraamatus on ära toodud kõikide kõrgemate riigiametnike loetelu, kes sel aastal ametis olid. Taanieli ega tema kolme sõbra nime pole aga mainitud. Kuna Tn 3. peatükis mainitud sündmuste tagajärjeks oli kolme heebrealase edutamine ning on ebatõenäoline, et nad peagi pärast edutamist ametist kõrvaldati – või vähemalt kõik kolm korraga – siis pidi 3. peatüki sündmustest kuni mainitud aastaraamatu kirjutamiseni mööduma hulk aega.

Taanieli 2. peatükis on toodud unenäo mõju 3. peatüki sündmustele (vt PK 504,505) osutab veenvalt, et 3. ptk sündmusi ei või paigutada Nebukadnetsari valitsuse hilisemasse perioodi. Mõned uurijad on määratlenud need aastaga 594/593 e.m.a järgmistel põhjustel: See aasta langeb kokku Juuda kuninga Sidkija neljanda valitsusaastaga, kes sel aastal Baabülioni reisis (Jr 51:59). On (780)

võimalik, et reis võeti ette Nebukadnetsari kutsel, et kõik tema „asehaldurid, ülemad ja maavalitsejad“ (Tn 3:2) ilmuksid Baabülioni, et anda au kuninga püstitatud kujule. Vaevalt võis oodata, et Sidkija oma nõrga ja kõhkleva iseloomuga peab rangelt kinni religioossetest põhimõtetest, mis tegid Sadrakil, Meesakil ja Abednegol võimatuks kuninga korraldusele alluda. Siiski on selle sündmuse paigutamine Sidkija aega vaid oletus. Vt täiendavalt SL 27.

Miks pole 3.peatüki aruandes mainitud Taanieli, pole võimalik öelda. Pole teada, kas ta oli sel ajal haige või Baabülionist mingi tähtsa ülesandega eemal. Mõned on oletanud, et tundes kohmetust selle üle, et ta unenäos esitatud kuulutuse hülgas, saatis Nebukadnetsar Taanieli selleks ajaks mingi riiklikult tähtsa ülesandega Baabülionist ära. Üks on siiski kindel: oleks Taaniel selle proovi ette asetatud, oleks ta jäänud sama ustavaks nagu tema kolm sõpragi.

kuldkuju – ptk 2 toodud unenäos esitati Nebukadnetsari kuningriiki sümboliseeriv kuldast kuju (salm 38). Selle sümboliga rahuldumata, laskis kuningas valmistada kuju, mis oli üleni, peast jalgadeni kuldast, soovides seega sümboliseerida oma impeeriumi kestvat, kõikevaldavat aulikkust ning osutades, et tema riigile ei järgne mingid teised, väiksema auhiilgusega riigid.

kuuskümmend küünart – Kuju mõõtmetele viitavad arvud annavad tunnistust Baabülionis kasutatavast kuuekümnendsüsteemist, nagu seda kinnitavad ka kiilkirjatekstit. Arvule 60 rajanev süsteem oli babüloonlaste endi leiutis. Näiteks on arvu 60 võimalik jagada /nii et saadakse täisarv/ kaheteistkümne oma koostisosaga, arvu 100 aga ainult üheksaga. Teatud mõõtühikute puhul kasutatakse kuuekümnendsüsteemi tänapäevani, nagu näiteks sekundid, minutid, tunnid. Seepärast oli ka loomulik, et babüloonlased valmistasid selle kuju just kuuekümnendsüsteemist lähtudes. Selle üksikasja märkimine annab kogu aruandele tõeliselt babüloonipärase tausta.

Kriitikud on osutanud kuju proportsioonidele (meetermöödustikku ümberarvestatult kõrgus ligikaudu 30 ja laius 3 meetrit; vt ka 1BC 165) kui tõendile, et kogu kuju on vaid legendaarne; on ju inimkeha kõrguse ja laiuse suhe vähem kui 5:1. Ometi ei ole meil ju tegelikult täpseid andmeid kuju välisilme kohta. On täiesti võimalik, et kuju inimfiguuri osa proportsioonid olid väiksemad, näiteks kõrgus 15 ja laius 3 meetrit, figuur aga seisis pjedestaalil kõrgusega 15 meetrit või isegi rohkem, nii et kogukõrgus on ligikaudu 100 m, kuid üle poole sellest moodustab pjedestaal; inimfiguuri kõrgus on pisut alla 34 meetri. J.A.Montgomery märgib, et arameakeelset sõna *šelem*, mis on siin tõlgitud 'kuju', on 7. sajandist pärit arameakeelses raidkirjas, avastatud Nerabist Aleppo lähedal, kasutatud tähistamiseks sammast, mis oli vaid osaliselt skulptuuriselt vormitud. Ainult samba ülaosa oli kaunistatud inimkeha büsti reljeefiga. Seega ei saa sõna *šelem*, 'kuju' tähendust piirata inimfiguuriga või mõne kuu skulptuuriga, vaid siia juurde võidi arvata ka pjedestaal.

Selle tohutute mõõtmetega kujuga võrreldavaid näiteid on ajaloost hõlbus leida. Pausanias kirjeldab Apolloni kuju Amyklas, mis kujutas endast inimfiguurina vormitud, pea, käte ja jalgadega varustatud saledat sammast. Niinimetatud Memnoni koloss muistses Teebas Ülem-Egiptuses, millega tegelikult kujutati kuningas Amenhotep III, oli ehitatud kivist. Mõlema kuju varemed seisavad tänapäevalgi püsti ning ühe kõrgus on üle 20 meetri. Parimaks vana-aja paralleeliks võib kahtlemata pidada Rhodose kolossi, mis kujutas jumal Heliost. See ehitati sõjaotstarbelisest materjalist, mille jättis maha Demetrios Poliorketes, kui ta saare edutu piiramise a 305 e.m.a lõpetas. Kolossi ehitati 12 aastat. See ehitati metall-lehtedest, millega kaeti seespool asuv karkass, ning kuju üldkõrgus oli ligikaudu 35 meetrit, seega 5 meetrit Nebukadnetsari kujust rohkem. Aastal 224 m.a.j hävitas maavärisemine kolossi, jättes selle peaaegu 900 aastaks varemeisse, kuni saratseenid selle vanametallina maha müüsid. Selle ostnud juudid lõikasid kuju tükkideks ja kasutasid tõenäoliselt jälle sõjariistade valmistamiseks.

Duura orgu – Selle tasandiku nimi on säilinud ühe Eufrati lisajõe *Nahr Dūra* nimena. Nimetatud jõgi voolab Eufratti suubudes ligikaudu 8 km allpool Hillat. Ka mõned naabruskonna künkad kannavad Dura nime. Vastavalt tänapäeva Iraagi elanike hulgas käibelolevatele traditsioonile leidsid

(781)

Tn 3. peatükis kirjeldatud sündmused aset Kirkukis, mis on tänapäeval Iraagi naftaväljade keskuseks. Traditsioon võis tekkida seetõttu, et selles piirkonnas asuvaist maapinnalõhedest paiskus välja põlevaid gaase, samuti seetõttu, et sellel territooriumil leidis palju põlevainet, nagu naftat, asfalti jm. Loomulikult tuleb see traditsioon kõrvale jätta. Sündmus leidis aset Baabüloni lähedal /ingl k piiblitekstis: „in the province of Babylon“; eesti k u.t „Paabeli linnas“/.

2. asehaldureid – Aramea sõna *'achashdarpan*, 'vürst' ehk 'satraap' peeti varem pärsia päritoluga sõnaks. Nüüd on see seisukoht kõrvale jäetud, kuna kiilkirjatekstide põhjal kasutati seda vormi *satarpanu* kujul juba Sargon II ajal (722-705 e.m.a). Tänapäeval arvatakse, et see sõna on hurri päritoluga ning pärslased võtsid selle ametliku tiitli üle tõenäoliselt läänest. Seega on selle kasutamine Nebukadnetsari ajal täiesti loomulik. Vaata ka Estri 3:12 komm.

Pärsia riigis tähistati selle tiitliga satraapiate, impeeriumi suurimate alajaotuste eesotsas olevaid ametnikke.

ülemaid – aramea k *pechah*, sõna *signin* (vt allpool olev kommentaar märksõna „maavalitsejaid“ all) sünonüüm.

maavalitsejaid – Aramea sõna *segan* on õigesti tõlgitud sõnaga „maavalitseja“. Sõna on tuletatud akadi sõnast *shaknu*, millel on sama tähendus. Need ametnikud valitsesid provintside üle, millesse

satraapiad jagatud olid.

nõunikke – aramea k sõna *'adargazar* on seni leitud ainult kesk-pärsia vormi *andarzaghar*, 'nõunik' kujul. Tõsiasi, et seda seni varasemates tekstides pole avastatud, ei tähenda, nagu see ei oleks võinud enne Pärsia-perioodi eksisteerida, kuna peaaegu iga uue raidkirja avastamisega avastatakse ka sõnu, mida enne nii varase perioodi tekstides ei ole leitud.

varahoidjad – vastava aramea sõna *gedabar* päritolu pole seni kindlaks tehtud.

kohtunikke – Vastav aramea sõna *dethabar* tähendab otseses tõlkes „käsu kandja“; siit ka tähendus „kohtunik“. Sõna on leitud kiilkirjatekstides lähedase sugulasvormi *databari* kujul.

korralvureid – aramea k *tiphtay*, 'šerif', 'politseiohvitser'. Samas vormis ja tähenduses esineb see sõna Elephantine'i saarelt leitud arameakeelsetel papüürustekstidel (nende papüüruste kohta vt 3BC 79-83).

ametikandjaid – aramea k *shilṭon*, 'valitseja', 'ülem'; sellest sõnast on tuletatud ka tiitel „sultan“. Selle terminiga tähistati igasuguseid madalamaid ametnikke, kelle ametikohal oli riiklikus mõttes siiski mingi tähtsus.

3. Siis kogunesid asehaldurid ... - Kõikide tiitlite kordamine, mis on sama iseloomulik semiitlikule retoorikale nagu ka samas leiduv muusikainstrumentide neljakordne loetelugi (vt salmid 5,7,10,15), puudub LXX originaaltõlkes, ilmselt seetõttu, et sellised kordamised ei sobinud kokku klassikalise maitsega. Hilisemas Theodotoni kreekakeelses tõlkes see kordamine siiski on säilitatud.

4. hüüdja – aramea k *karoz*; arvati üldiselt olevat pärit kreeka keelest (vrd kr k *kerux*). Aastaid tagasi esitasid kriitikud selle sõna ühe tõendina Taanieli raamatu hilise päritolu kohta. H.H.Scaeder on aga näidanud, et see sõna on iraani päritoluga (Iranische Beiträge I, [Halle 1930], lk 56).

5. sarvede – Üldist heebrea muusikainstrumentide käsitlust vt 3BC 29-42. Käesolevas tekstis on siiski kirjeldatud babüloonia orkestrit ning selles on mõned instrumendid vana-aja heebrealaste instrumentidest erinevad.

vilede – aramea k *mashroqi*; tähistab flööti või vilepilli, nii nagu sama sõna süüria ja manda keeleski.

kannelde – aramea k *qithros*, 'harf'. Üldiselt arvatakse, et *qithros* tuleneb kr k sõnast *kitharis* või *kithara*, 'tsitter'. Seni pole ühtki tõendit, et see sõna esineks akadi või iraani päritoluga tekstides. Ometi ei tarvitse pidada imelikuks leida mõnes babüloonia kirjutatud raamatus kreeka laensõnu. Nebukadnetsari-aegsetest kiilkirjatekstidest teame, et joonialased ja lüüdiälased olid paljude võõramaalaste hulgas, keda kuninglike ehitiste juures kasutati. Need puusepad ja käsitöölised võisid tuua Babüloonia kaasa ka mõningaid muusikariistu, mis siin enne tundmatud olid. On vaid loomulik eeldada, et kui babülooniased need instrumendid omaks võtsid, võtsid nad üle ka nende

(782)

instrumentide kreekakeelsed nimetused. Nii võib hõlpsasti seletada mõnede muusikainstrumentide kreeka päritolu nimetusi.

sabeka /v.t; u.t harfide/ - aramea k *sabbeka'* (salmides 7,10,15 *šabbeka'*), kolmnurkne instrument nelja keele ja särava kõlaga. Ehkki see nimetus esineb kreeka keeles kujul *sambukē* ja ladina keeles kujul *sambuca*, ei ole see ometi pärit Läänest, nagu Lidzbarski on näidanud. Kreeklased ja roomlased võtsid lihtsalt selle nimetuse koos teiste muusikainstrumentide nimetustega üle

foiniiklastelt, nagu kinnitab ka Strabon, kes väidab (Geography, X,3.17), et sõna on pärit „barbaritelt“.

naablite – aramea k *pesanterin*, mis on LXX translitereeritud kujul *psalterion*. Inglise *psaltery* /sellisel kujul esineb ka siin piiblitekstis/ on tuletatud kreeka ja ladina keele kaudu. *Psalterion* oli kolmnurkse kujuga keelpill, mille kõlakast paiknes keelte kohal.

torupillide – aramea k *sumponayah*. See sõna esineb kreeka keeles (*sumphonia*) muusikaterminina, samuti ka ühe muusikainstrumendi – torupilli nimetusena. Esmakordne kirjanduses – peale Taanieli raamatu – leiduv viide sellele instrumendile esineb Polybiosel (XXVI,10; XXXI, 4), kelle kirjelduse kohaselt *sumphonia* oli instrument, mis etendas osa kuningas Antiochos IV-ga seotud lugudes. Seda pilli on siiski kujutatud ka ühel hetitide reljeefil, leitud Eyukist, linnast, mis asub üle 30 km Boghazköy'st põhjas Kesk-Anatoolias ja on pärit juba teise aastatuhande keskelt e.m.a. Reljeef näib osutavat, et – nagu ka hilisematel aegadel – valmistati torupill koeranahast.

kummardage kuldkuju – Seni polnud aruandes midagi kõneldud tõsiasjast, et nõuti kaju kummardamist. Vastavalt Taanieli kirjapanekule kõneldi Nebukadnetsari riigi kõigile juhtivatele ametnikele saadetud kutses koguneda Duura orgu ainult kaju pühitsemisest (salm 2), ehkki tolle aja ebajumalateenistustlike tavade harjunud inimestel võib-olla ei olnud kahtlust kaju püstitamise tõelise eesmärgi suhtes. Kaju austamine pidi tõestama alistumist kuninga võimule, samal ajal aga tunnistati sellega, et Babüloonia jumalad – Nebukadnetsari impeeriumi jumalad – olid kõrgemad kõikidest teistest kohalikest jumalatest.

6. kes ei heida maha – Ilmselt eeldades ka keeldumisi, ähvardasid kuningas ja ta nõuandjad korraldusele mitteallujaid kõige julmema karistusega. Peale juutide, kelle religioossed veendumused keelasid kummardamist ükskõik milliste kujude ees (2Ms 20:5), ei olnud vana-aja rahvastel ebajumalakujude kummardamise vastu midagi. Seepärast nähti Nebukadnetsari püstitatud kaju kummardamisest keeldumises vaenu ilmingut kuninga ja tema valitsuse vastu. Kas kuningas teadis ette, millisesse raskesse olukorda ta oma ustavad juudi rahvusest sulased asetab, pole teada. Võimalik, et ta saatis Taanieli reisile (vt salm 1 komm), et teda raskest olukorrast säästa. Oma kokkupuudete tulemusel Taanieliga pidi kuningas teadma, et ustav juut kaju kummardamisest keeldub ning et seda keeldumist ei tule tõlgendada ustavusetuse märgina.

tulisesse ahju – Ehkki vana-aja aruannetes ei ole palju andmeid surmanuhtluse täideviimise kohta sellisel kujul, mõned siiski leiduvad. Teame üht juhtumit teisest aastatuhandest e.m.a, mil sulaseid ähvardati sellise karistusega. Väärrib tähelepanu, et sama sõna, mida Taaniel selle ahju tähistamiseks tarvitas (*'attun*), leidub ka selles babüloonia kiilkirjatekstis (*utûnum*). Teine juhtum on seotud Nebukadnetsari väimehe Nergal-shar-usuriga. Ühel oma kuninglikus raidkirjas väidab ta, et „põletas ära vaenlased ja sõnakuulmatud“. Vrd Jer 29:22.

Mainitud „tuline ahi“ oli ilmselt tellisepõletusahi. Kuna kõik Babüloonia ehitised olid tellistest, paljud isegi põletatud tellistest, leidis linna ümbruses arvukalt tellisepõletusahje. Väljakaevamised osutavad, et vana-aja tellisepõletusahjud sarnanesid tänapäevastele, mida selles piirkonnas praegugi suurel hulgal leidub. Tavaliselt on need ahjud koonusekujulised tellistest ehitised. Toortellised laotakse põletamiseks piki ahju siseseinu. Avause kaudu koonuse küljel on võimalik visata sisemusse kütust. Kütus koosneb toornafta ja õlgede segust. Selle põlemisel tekib tohutu kuumus: läbi avause võib näha valgeina hõõguvaid telliseid.

8. kaldea mehi – Ilmselt on siin tegemist maagide-teadusemeeste ning astroloogide-tähetundjate rühmitusega, ja ei ole kaldea rahva esindajaid vastandatud juudi rahvusest kodanikega (vt ptk 1:4

komm). Siin ei olnud nii palju tegemist rassilise ja rahvusliku antagonismiga kuivõrd ametialase kadedusega. Süüdistajad kuulusid samasse ühiskonnalikku rühmitusse kuhu kolm ustavat juutigi.

süüdistasid – aramea k *'akalu qarṣehon*, värvikas väljend, mille tähendus otseses tõlkes oleks: „nad sõid tükkideks“, „nad närised tükkideks“, seega ülekantud tähenduses: „Nad laimasid“, „nad süüdistasid“. Samas vormis ja sama tähendusega väljend esineb ka akadi, ugariti jt semiidi keeltes.

9. Kuningas elagu igavesti! - Vt ptk 2:4 komm.

12. sa oled pannud – Siin on selgelt viidatud eelmise peatüki lõpus (ptk 2:49) mainitud edutamisele. Nende juutide kõrge ametiseisundi mainimisega taheti rõhutada selliste meeste sõnakuulmatusega kaasnevat ohtu, samuti juhtida tähelepanu nende jultunud tänamatusetele oma kuningliku heategija vastu. Teiselt poolt aga tõsiasi, et kaldealased rõhutasid ametiseisundit, mille kuningas neile juutidele oli omistanud, viitab, et nende süüdistuse põhjuseks oli kadedus. Nende sõnades peitus ka varjatud vihje kuninga enda vastu – tegelikult süüdistasid nad teda tema poliitilise ettenägelikkuse puudumise pärast, kuna ta oli määranud kõrgetesse administratiivametitesse võõramaalastest sõjavangid, kellelt loomulikult ei saanud oodata mingit ustavust ei Babüloonia kuninga ega tema jumalate suhtes. Nad vihjasid, et kuningas oleks pidanud seda asjaolu ette nägema.

14. teie ei teeni – Nebukadnetsari esimene küsimus rajanes kaldealaste poolt esitatud süüdistusele. Pidi olema üldiselt teada, et need juutidest ametnikud Babüloonia ebajumalaid ei kummardanud. Kuna aga kuningas ise oli varem tunnistanud, et „Jumal on jumalate Jumal ja kuningate Issand“ (ptk 2:47), siis ei olnud seni olnud ühtki sobivat põhjust neid mehi riigivastastes tegudes süüdistada. Nüüd aga olid nad otsest kuninga käsku ignoreerinud, isegi seda põlanud, ning tõenäoliselt tõlgitseti nende julget keeldumist kuju kummardamise käsule alistuda tõsiasjana, et kuninga sallivus nende sõnakuulmatute ametnike suhtes oli viinud nad otsese vastuhakuni kuningliku võimu vastu. See seletabki Nebukadnetsari viha ja raevu.

15. kes oleks see jumal? - Seda lauset ei tarvitse tingimata tõlgendada juutide Jumala otsese teotamisena. Ometi oli see Jehoovale esitatud väljakutse, kuna ilmutas jultunud meelsust ja kõrkust igasuguse kõrgema võimu suhtes. Mõned kommentaatorid on võrrelnud neid sõnu Assüüria kuninga Sanheribi sõnadega: „Ära lase ennast petta oma Jumalast, kelle peale sa loodad“ (Jes 37:10). Nebukadnetsari puhul oli asi siiski teistsugune. Sanherib tõstis oma jumalad üle Jehoova, juutide Jumala, Nebukadnetsar aga väitis ainult, et tuleahjust päästmine on selline asi, mida ükski jumal ei suuda teha. Seda väites võrdles ta vaid kaudselt juutide Jumalat omaenda jumalatega, kelle võimetuses sellistes asjades oli ta küllaldaselt veendunud.

16. pole meil tarvis – aramea k *chashach*, 'tarvis olema'. Mõned on pidanud seda vastust ülimalt ülbeks ning on osutanud, et ka märtrid käitusid oma tagakiusajate suhtes selliselt. J.A.Montgomery on siiski näidanud, et terminit „vastata“ tuleb siin tõlgendada juriidilises tähenduses. Analoogilised vormid sugulas- ja muudest keeltest osutavad, et kõne all oli „enda kaitsmine“, „apoloogia“. Kuna süüdistatavad ei eitanud süüdistuse õigsust, ei leidnud nad ka põhjust end kaitsta. Nad usaldasid oma asja Jumala kätte (vt salm 17) ning väljendasid oma vastuses täielikku alistumist Tema tahte, ükskõik milline oleks ka nende läbikatsumise tagajärg. Et nad polnud veendunud, kas nad sellest katsumusest eluga pääsevad, ilmneb nende edasisest väitest (salm 18). Kui nad oleksid oma

(784)

pääsemises kindlad olnud, võinuks nende vastust tõepoolest pidada vaimulikuks kõrkuseks. Sel juhtumil aga näitas nende hoiak vaid nende kindlat veendumust oma teguviisi õigsuses, mis ei

vajanud ei kaitset, õigustust ega täiendavaid selgitusi.

17. kui see peab olema - Selle fraasi sissejuhatav sõna „kui“ on põhjustanud palju vaidlusi kommentaatorite hulgas. Nii vanad kui uusimad piiblitõlked peegeldavad mõningat ebakindlust selle õige tähenduse suhtes. Domineerivad kaks tõlgendust: (1) KJV, RV, ASV, RSV jt peegeldavad järgmist tähendust: „Kui see on nii, siis meie Jumal /.../ on võimeline meid päästma, /.../ aga kui mitte“ jne. (2) Paljud tänapäeva kommentaatorid on järgmise tõlgitsuse poolt: „Kui meie Jumal, keda me teenime, on võimeline meid päästma tulisest ahjust ja sinu käest, oh kuningas, siis Ta päästab; aga kui mitte“ jne. Viimatimainitud tõlgitsus ei ole aga kooskõlas kolme süüdistatud juudi usuga, mis tuleb ilmsiks muust kontekstist. Esimene tõlkevariant näib peegeldavat õigemini nende õilsate noormeeste kindlat usku Jumala kõikvõimsusse ja äraarvamatusse tarkusse. Nad uskusid, et Jumal võib neid päästa, kui see nende jaoks, samuti Tema töö jaoks ja nime auks parem on. Sõna „kui“ ei tohiks tõlgendada kahtluse ilminguna Jumala väesse päästa, vaid viidet teadmatusesele, kas Jumala tahe on neid päästa või mitte.

LXX-s see sissejuhatav sõna „kui“ puudub ning kogu tekst (salmid 16-18) kannab jaatavat, otsustavat vormi: „Oh kuningas, meil ei tarvitse vastata sulle selle korralduse suhtes. On ju Jumal, kes on taevastes, meie ainus Issand, keda me kardame ning kes on võimeline päästma meid tulisest ahjust; ka sinu käest, oh kuningas, päästab Ta meid; nii saab sulle ilmsiks, et me ei teeni ei ebajumalaid ega kummarda ka sinu kuldkuju.“ Ometi pooldavad enamik uurijaid masoreetide tekstivarianti (vt salm 16 komm).

19. seitse korda enam – Aramea k *chadshib'ah*, otseses tõlkes 'üks seitse', tähendusega 'seitse korda', on kaunis ebaharilik grammatiline konstruktsioon. Sama vormi aga on tarvitatud ka ühes arameakeelses kirjas 5. sajandist e.m.a, leitud Elephantine'i saarelt. Mõned lingvistid on pidanud seda mingi tavalise arameakeelse idiomatilise väljendi lühendiks, teised aga, näiteks Montgomery, arvavad, et „see võib tulla mäluseostest korrutustabeli tsiteerimisega“. Suurem kuumus ahjus tulenes tõenäoliselt täiendavast kütusest – õlgedest ja toornaftast. Naftat saadi Mesopotaamia paljudest maapealsetest naftaallikatest, mis juba muistsetest aegadest peale on seda piirkonda rikkalikult kütusega varustanud ning millega köetakse tellisepõletusahje selles piirkonnas ka tänapäeval (vt salm 6 komm). Selle ebatavalise korralduse eesmärk ei olnud tõenäoliselt karistust suurendada – suurem kuumus ahjus ei oleks ju suurendanud ohvrite piinu. Kuninga eesmärk oli ära hoida iga võimalikku vahelesegamist (vt EGW lisamaterjal selle salmi kohta).

20. mõningaid tugevaid mehi – Silmapaistva jõuga sõdurite valik pidi tõenäoliselt ära hoidma võimaliku vahelesegamise jumalate poolt.

21. kuubede – Arameakeelseid sõnu, mis on tõlgitud „kuubede“ ja „pükste“, ei ole seni täielikult mõistetud. Leksikograafid on siiski arvamusel, et see tõlge on ligikaudu õige.

mütside – aramea k *karbelah*, kiilkirjatekstide põhjal akadi päritoluga sõna. Akadi keeles esineb see vormi *karballatu*, 'müts', 'kübar' kujul. Daarjaves I Naqsh-i-Rustam'i raidkirjas tähistab see sõna kiivrit, hilisemates babüloonia tekstides aga kübarat. Põhjus, miks mainiti eraldi mitmeid riidesemeid, mis kõik olid kergesti süttivast materjalist, tulenes kahtlemata soovist rõhutada järgnevat imet (vt salm 27 komm).

23. tulisesse ahju -Pärast 23. salmi järgneb Taanieli raamatu vanimates tõlgetes, LXX-s ja Theodotioni tõlkes pikk, 68 salmist koosnev apokrüüfiline lisandtekst pealkirjaga „Kolme püha lapse laul“. See laul koosneb kolmest osast: 1) Asarja (Abednego) palve, mis koosneb tunnistusest ja palvest (s 24-45); 2) vahepala proosas, mis kirjeldab kuumuse suurenemist ning Issanda inglil allalaskumist, et leeke jahutada (s 46-50); 3) kõigi kolme õnnistussõnad (s 51-91) /eestikeelses

apokriivas on nimetatud tekst kahes osas: 1) „Asarja palve“ (s 24-49) ja 2) „Kolme noore mehe kiitus tulises ahjus“ (s 50-88)/. Ehkki kirikuisa Hieronymus seda teksti ebaautentseks pidas, leidis (785)

see apokrüüfiline lisand tee Rooma Katoliku Kiriku tunnustatud Piibli kaanonisse. Uurijad vaidlevad, kas see laul on juudi või kristliku päritoluga. Teatud hulk neist usub, et see osa on pärit ligikaudu a 100 e.m.a. Vt 4BC 744.

24. tõusis kähku üles – Ilmselt oli kuningas ise läinud karistuse täideviimise paika, kahtlemata selleks, et veenduda oma korralduse täpses täitmisel. Tõenäoliselt istus ta sellises kohas, kust võis ohvreid nende ahju viskamisel jälgida.

25. jumalate poja sarnane /v.t: „Ühe Jumala poja sarnane“; ingl k KJV: „Jumala Poja sarnane“/ - kommentaatorid on Nebukadnetsari hämmastunud hüüatust tuleahjus viibivat neljandat isikut nähes mitmeti tõlgitsenud. Juudi õpetlased on alati samastanud seda isikut lihtsalt inglga. Seda seisukohta peegeldab ka LXX, kus fraas on tõlgitud: „Jumala inglgi sarnane“. Teiselt poolt olid varakristlikud piibliuurijad (Hippolytus, Chrysostomus jt) arvamusel, et tegemist oli Jumala Kolmainsuse Teise Isikuga. Seda seisukohta peegeldab ka KJV tõlge. Suurem osa kristlasi-fundamentaliste pooldavad seda vaadet, ehkki tänapäeva kriitilised kommentaatorid on selle üldiselt kõrvale heitnud, nagu nähtub RV, ASV, RSV ja paljudest kaasaegsetest tõlgetest: „jumalate poja sarnane“ /ka eesti k u.t./

Probleem seisneb arameakeelse fraasi grammatilises konstruktsiooni tõlgendamises. Aramea k on 'elahin, 'jumalad', mitmusvorm sõnast 'elah, 'jumal'. Mõnel juhtumil, kus kasutatakse vormi 'elahin, viidatakse paganlikele jumalatele (Tn 2:11.47; 5:4,23). Siiski on peale käesoleva teksti veel kaks piibliteksti, kus vormi 'elahin võib tõlgitseda viitena tõelisele Jumalale, Taanieli Jumalale (ptk 5:11,14; vt ka RSV ääremärkust; eesti k on siiski nii u.t kui v.t tõlgitud 'Jumal', kui on võimalik kindlaks teha, et Nebukadnetsar kasutas seda terminit pärisnime tähenduses. Grammatilisest seisukohast on mõlemad tõlked - „Jumala poja sarnane“ ja „jumalate poja sarnane“ - õiged.

Kontekstist nähtub siiski, et Nebukadnetsar tunnistas Iisraeli kõigekõrgema Jumala ülemvõimu (vt ptk 3:26,28,29,32). Nendes tekstides ei viidanud kuningas jumalatele üldiselt, vaid eriliselt ühele Jumalale. Sel põhjusel eelistavadki fundamentaalse-traditsioonilise koolkonna tõlgendajad KJV versiooni ning neil on võimalik seda ka lingvistiliselt tõestada (vt PK 509; vt *Problems in Bible Translation*, lk 170-173).

26. kõrgeima Jumala – Nebukadnetsari tunnistus, et kolme heebrealase Jumal on „kõrgeim Jumal“, ei tarvitse viidata, et kuningas oli oma polüteistlikest kontseptsioonidest loobunud. Tema jaoks ei olnud Sadraki, Meesaki ja Abednego Jumal mitte ainult tõeline Jumal, vaid lihtsalt kõrgeim Jumal, st kõrgeim kõikidest jumalatest, nii nagu ka kreeklased nimetasid oma jumalat Zeusi *ho hypsistos theos*, 'kõrgeim jumal'. Selles tähenduses esineb see termin ka foiniikia tekstides ning hiljem ka Palmyra raidkirjades.

27. asehaldurid – Siinnimetatud ametiisikute kohta vt salm 2 komm.

kuued – Vt salm 21 komm.

28. Kiidetud olgu /.../ Jumal – Kolme mehe pääsemine ime läbi jättis kuningale sügava mulje ning muutis tema varasemat, ekslikku arvamust (salm 15) heebrealaste Jumala kohta. Nüüd kõneles Nebukadnetsar selle Jumala vägevusest kiitusõnu, teatades avalikult, et see Jumal oli Enda sulased päästnud. Ta kuulutas, et igaüks, kes seda Jumalat teotab, saab surmanuhtluse osaliseks (salm 29). Tema tunnistus näitas, et ta oli Jumala tundmises edusamme teinud (vt ptk 2:47; vt ka 4BC 751).

29. Nüüd antakse minu poolt käsk – Sel ebatavalisel viisil said paljud rahvad, kes muidu iial heebrealaste Jumalast kuulnud poleks, Temast teada. Ometi astus Nebukadnetsar üle oma õigustest, kui ta püüdis inimesi heebrealaste Jumalat austama sundida (PK 511).

raiutakse tükkideks – Siinmainitud karistuse kohta vt ptk 2:5 komm.

30. andis hea põlve – avaramas tähenduses „edutas“ /vt ka KJV promoted/. Milles see edutamine seisnes, pole märgitud. Võib-olla said kolm õilsat noormeest raha; võib-olla anti neile nüüd suurem mõjuvõim provintsi valitsemisel või kõrgemad tiitlid. Jäädes ustavaks ka surma ähvardusel, demonstreerisid heebrea noorukid iseloomuomadusi, mis osutasid, et neile võis usaldada nüüd isegi suurema vastutuse kui enne.

(787)

31. kõigile rahvastele - /ingl k KJV-s algab sellest salmist 4. peatükk/. Järgnevatest sündmustest on jutustatud kuningliku dekreeedi vormis. Kuna sellise avalikult väljakuulutatud pöördumise kohta pole ajalooos mujal andmeid, peavad paljud tänapäeva õpetlased seda aruannet ajalooliselt

(788)

absurdseks. Ajalooliste andmete puudumine aga ei ole selliseks järelduseks piisav tõend. Teiselt poolt leidub tõendeid teiste kuningate pöördumise kohta uude religiooni või uue jumala poole. Näiteks loobus Egiptuse vaarao Amenhotep IV oma esiisade ja rahva polüteistlikust religioonist ning tegi suuri jõupingutusi, et juurutada oma valitsuse all oleval territooriumil uut, monoteistlikku religiooni. Ta ehitas uue pealinn, vahetas nime, püstitas oma jumalale uued templid ja tegi uue religiooni edendamiseks kõik, mis võimalik.

Nebukadnetsari eluloost on muudest allikatest peale Piibli suhteliselt vähe teada. Seega on võimatu kontrollida kõiki tema valitsemisaja sündmusi tollest ajast kättesaadava materjali põhjal. Tegelikult puuduvad ka mittepiibellikud tõendid Jeruusalemma hävitamise kohta Nebukadnetsari poolt, samuti ka Tüürose pika piiramise kohta, ehkki nende sündmuste ajaloolisust ei saa kahtluse alla seada. Seepärast ei ole imelik mitte leida Babüloonia aruandeid kuninga vaimuhaiguse kohta. On ju loomulik, et mingi rahvuse aruannetes jäetakse välja ebameeldivad asjaolud rahvuskangelase kohta. Esimese ja kolmanda isiku vaheldumist aruande grammatilises vormis (vt ptk 3:32 – 4:24; vrd ptk 4:25-30; 31-34) on seletatud oletusega, et Taaniel oli kuninga korraldusel edikti kirjapanija või et kuninga peamise nõuandjana lisas ta kuninga enda poolt kirjutatud ediktile veel üht-teist. Edikt peegeldas kuninga tundeid pärast vaimutervise täielikku taastumist. „Kord uhke isevalitseja oli muutunud alandlikuks Jumala lapseks“ (PK 521; vrd Tn 4:33 EGW).

Teie rahu olgu suur! - Dekreeedi sissejuhatuses väljendatakse kuninga häid soove. Hiljem Pärsia kuningate poolt väljaantud ediktid olid vormilt sellele sarnased (vt Esra 4:17; 7:12). Elephantine'i arameakeelsete kirjade tüüpiliseks fraasiks 5. sajandist e.m.a on: „Võiks Taeva Jumal anda tervist...“

33. Tema kuningriik – 33. salmi teises osas esitatud doksologia esineb varieeritult taas ptk 4:1; vrd ptk 7:14.18.

Ellen G. White' kommentaarid

1-30 PK 503-513

1 PK 505

1-6 SL 36

4,5 PK 506

4-7 ML 68

7 PK 506
9,12-15 PK 507
12-18 SL 37
16-18 5T 43
16-20 LS 329
16-22 PK 508
17-22 ML 68
23 Ed 254; 5T 453
24,25 ML 256; SL 38; 3T 47; 4T 212
24-26 PK 509
25 ML 68,317
25-27 AA 570; LS 330
26-29 SL 39
27-29 PK 510; 5T 453

(788)

4. PEATÜKK

1. muretu – See fraas osutab, et Nebukadnetsari kuningriigis valitses nüüd häirimatu rahu. Seepärast kuuluvad selle peatüki sündmused tema 42-aastase valitsusaja teise perioodi. Kuningas oli oma Baabülioni palees „õnnelik“ (vt lisamärkust peatüki lõpus) ning mõistmatu rikka mehe sarnaselt tähendamissõnas, kelle põllud olid rikkalikult vilja kandnud (Luuka 12:16-21), unustas ta oma vastutuse Jumala ees, kellele ta oma suuruse võlgnes.

2. kohutas – Järsk viis, millega sündmuse aruannet alustatakse, osutab sündmuse ootamatusele, äkilisusele (vt ptk 2:1).

3. käsu – Vrd ptk 3:29 kasutatud fraseoloogiaga. Nii nagu 2.ptk unenäo puhul, kutsuti ka nüüd kokku Baabülioni targad. Seekord aga polnud kuningas unenäo sisu unustanud ja seepärast erines ta nõudmine unenägu tõlgendada suuresti ptk 2:5 kirjeldatust.

4. ennustajad – neljast selles salmis esitatud Baabülioni tarkade grupist oli kaht – ennustajaid ja nõidu (ingl k „maage ja astrolooge“/ - nimetatud ptk 2:2 (vt ptk 1:4 komm), neljandat – täheteadlasi /ingl k „lausujaid“/ - aga ptk 2:27 (vt komm selle kohta).

nad ei suutnud – Mõned kommentaatoritest on esitanud oletuse, et kuna Baabülioni targad olid üleloomulike unenägede ja märkide tõlgitsemisel asjatundjad, pakkusid nad kindlasti välja mingi seletuse. Tegelikult oli unenägu nii selge, et kuningas ise tunnetas, et seal peab sisalduma tema jaoks mingi halb sõnum (vt PK 516). See teda ärevaks tegigi. Muistsetel õukondlastel aga oli tavaks oma valitsejaid meelitada ning hoiduda neile otseselt midagi ebameeldivat ütlemast. Seepärast, isegi kui targad osaliselt unenägu mõistsid ja kui neil mingi aimus selle tähenduse kohta tekkiski, ei olnud neil tõenäoliselt julgust oma järeldusi teatavaks teha. Kui nad mingi seletuse ka esitasid, ei rahuldanud see kuningat sugugi. Kindlasti ei andnud nad aga sellist täpset ja üksikasjalikku seletust nagu hiljem Taaniel (vt PK 517,518). RSV-s /ka eesti k u.t./ on tõlgitud: „nad ei suutnud mulle seletada selle tähendust“. Mõned uurijad peavad küll KJV tõlget paremaks: „nad ei teatanud mulle

(789)

selle tähendust“. Igal juhul on selge, et „ükski tarkadest meestest ei võinud unenägu seletada“ (PK

516).

5. Beltsassar – Aruandes on esitletud Taanieli algul tema juudi nimega, mille kaudu tundsid teda ta kaasmaalased, seejärel aga tema babüloonia nimega, mis oli talle antud Nebukadnetsari peajumala auks (vt ptk 1:7 komm).

Pole selgitatud, miks Taaniel esialgu kõrvale jäeti, ehkki teda peeti „ennustajate ülemaks“ (salm 6). Mõned on oletanud, et Nebukadnetsar kavatses algul teada saada, mida Kaldea tarkadel öelda oli, enne kui kuulda täit tõde, mille ta aimas olevat kaunis ebasoodsa (vrd kuningas Ahabi juhtumiga 1Kn 22:8). Alles pärast seda, kui okultse teaduse esindajate klassi teised liikmed ei suutnud kuningat rahuldada, kutsus ta mehe, kes eelmisel korral oli demonstreerinud oma ülimat oskust ja tarkust unenägude tõlgitsemisel (ptk 2; vrd ptk 1:17,20).

pühade jumalate – või „püha Jumala“ (vt RSV ääremärkust). Aramea k *'elahin*, 'jumalad' kasutatakse sageli väärjumalate kohta (vt Jer 10:11; Tn 2:11,47; 3:12; 5:4), kuid see termin võib viidata ka tõelisele Jumalale (vt Tn 3:23 komm; vrd Tn 5:11,14). Väljend osutab asjaolule, mis sisendas kuningale usaldust Taanieli suuremasse väesse ja arusaamise. See näitab ka, et Nebukadnetsaril oli teatud arusaamine selle Jumaluse olemusest, kellele Taaniel oma väe ja tarkuse võlgnes. Taaniel ja tema kaaslased olid kõhklemata tunnistanud Jumalast, keda nad teenisid.

See väljend, mida korratakse Tn 4. peatüki 6. ja 15. salmis, osutab selgesti, et Nebukadnetsar ei olnud mingil juhul unustanud seda, mida ta eelmisel korral oli teada saanud selle juudi väljapaistva prohvetliku anni kohta ning tema suhtlemise kohta ainsa tõelise Jumalaga.

Theodotioni tõlkes kõlab see fraas järgmiselt: „kelles on Jumala püha vaim“. Algses LXX tõlkes on salm 2 II osa – 7. II osa täielikult puudu.

6. ennustajate ülem – See kuninga poolt kasutatud termin on tõenäoliselt sünonüümne ptk 2:48 kasutatuga: „ülem-eestseisjaks kõigile Paabeli tarkadele“. Sõnad „ülem“ ja „ülem-eestseisja“ (ptk 2:48) on mõlemad tõlgitud samast aramea sõnast *rab*.

üttele selle tähendus! - Näib, et kuningas küsis Taanielilt nii unenäo sisu kui selle tähendust, kuid hakkas samas siiski kohe unenägu jutustama (s 7). Säilinud LXX-i käsikirjades see salm puudub. Ptk 3:31 – 4:6 on aruanne esitatud suuresti lühendatuna. Theodotioni kr k tõlkes kõlab käsitletav fraas: „Kuula unenäo nägemust, mida ma olen näinud, ja jutusta mulle selle tähendus.“ Süüriakeelne tõlge annab teksti parafraaseritult: „Oma unenäo nägemistes nägin ma nägemuse oma peas; seleta nüüd see hästi ära.“ Mõned tänapäeva uurijad (Marti, Torrey jt) peavad Theodotioni versiooni parimaks, teised aga, näiteks Montgomery, on seisukohal, et algselt vokaalimärkidega varustamata aramea sõnakuju (tõlgitud „nägemused“) ei olnud *chzwy*, vaid *chzy*, 'vaata', nii nagu selgub ka Elephantine'i arameakeelsetelt papüürustelt. Sel juhul kõlaks tekst nii nagu RSV tõlkes: „Siin on unenägu, mida nägin; üttele mulle selle tähendus.“

7. ennäe /.../ üks puu – Jumalik tarkus on sageli kasutanud tõe edasiandmiseks tähendamissõnu ja võrdlusi. See meetod on ülimalt mõjuv. Kujundpildid aitavad vastuvõtjal meeles pidada nii sõnumit ennast kui selle tähendust palju kauem kui siis, kui sõnum oleks edasi antud mõnel teisel viisil. Vrd Hes 31:3-14 kujunditega.

Vana-aja inimesed olid harjunud andma igale ebatavalisele unenäole mingit tähendust. Võib-olla selles ongi põhjus, miks Jumal kasutas ka sel juhtumil oma sõnumi edasiandmiseks just unenägu.

10. püha ingel /v.t „vahimees“/ - aramea k *'ir*, tuletatud verbist *'ur*, 'jälgima', 'valvama'; vastab hbr sõnale *'er*, mis ei tähenda aga 'vahti pidama', vaid pigem 'valvas olema' või 'see, kes on ärkvel', nii

nagu ääremärkus selle sõna kohta Codex Alexandrinuses seda seletab. LXX tõlgib seda sõna *aggelos*, 'ingel'. Theodotion aga tõlkimise asemel lihtsalt translitereerib selle – *ir*. Juudi (790)

piiblitõlkijad Aquila ja Symmachus tõlgivad selle *egrēgoros*, 'valvas', termin, mis leidub Eenoki raamatus jt juudi apokrüüfilistes raamatutes ja märgib kõrgemaid ingleid, nii häid kui halbu, kes valvavad ega uinu iialgi. Mis puutub terminisse „vahimees“ ingli tähenduses, siis on see tekst VT-s ainulaadne. On oletatud, et kaldealased võisid ingleid tunda selle nimetuse all, ehkki pole leitud ühtki tõendit, mis sellele osutaks. Sellele, et „vahimehe“ all on mõeldud just taevast käskjalga, osutab täiendav termin „püha“, samuti fraas „astus taevast alla“. Kõike arvestades on siiski selge: tunnustati, et see vahimees tegutses taeva Jumala volitusel (vt PK 518).

12. tema juur jätke – Vrd Iiobi 14:8; Jes 11:1. Nagu ilmneb võrdlusest salmidega 23 ja 33, sümboliseeris hilisem uute juurevõsude hargnemine allesjäetud peajuurest (vt Ib 14:7-9) Nebukadnetsari tervenemist oma haigusest, mitte aga tema dünastia püsivust, nagu mõned kommentaatorid on seletanud. Kogu tekst osutab ilmselt vaid temale kui üksikisikule, mitte aga kogu babüloonia rahvale tervikuna.

ahelasse – Paljud kommentaatorid näevad selles fraasis viidet tavale kinnitada peajuure või peatüve ümber metallvitsu, et hoida ära lõhenemist, ehkki tõendeid sellise tava kohta pole. LXX-s ei ole neid ahelaid mainitud. Salm 12 kõlab LXX-s järgmiselt: „Ja nii ta ütles: Jätke üks selle juurtest maa sisse, et ta võiks härja sarnaselt koos teiste maa elajatega mäestikurohust toituda.“ Theodotioni tõlge on kooskõlas masoreetide tekstiga. Kuna unenäo tõlgitsuses ei ole neile ahelatele tähelepanu pööratud, siis võib selle kujundi tähendust vaid oletada. Kusagil 12. või 13. salmis leiab aset üleminek „juurelt“ sellele, mida juur tähendab. Mõned uurijad on seisukohal, et see üleminek toimub juba siinkäsitletavas fraasis ning näevad neis „ahelais“ kas otseseid, tegelikke metallahelaid, millega kuningat tema hullumeelsuses siduda tuli (Hieronymus), või siis sümboolseid ahelaid, mis viitasid kitsendustele ja piiramistele, mida kuningas oma haiguse tagajärjel taluda tuli. Loomulikum näib siis, et need „ahelad“ on seotud juure endaga ning viitavad hoolitsusele, mida selle säilitamiseks tuli ilmutada.

13. tema inimsüda – Üleminek puult kui sümbolilt tegelikule, sümboliseeritavale objektile on nüüd selgesti toimunud (vt salm 12 komm). Näib, et termin „inimsüda“ viitab siin olemusele. Kuningas pidi omandama looma olemuse.

seitse aega – Enamik muistseid ja ka tänapäeva tõlgitsejaid seletavad arameakeelset sõna *'iddan*, 'aeg' (samuti ka salmides 20, 22, 29 ning ptk 7:25; 12:7) tähenduses 'aasta'. LXX-s ongi otseselt öeldud: 27 aastat“. Selle seisukoha varasemate pooldajate hulgas olid Josephus (Antiquities X,10.6), Hieronymus, Ibn Ezra ja Jephet. Ka enamik tänapäeva kommentaatoreid nõustuvad selle vaatega.

14. inglite /v.t „vahimeeste“/ - Vt salm 10 komm. Mitmus viitab taevase nõukogu või kogunemiste eksisteerimisele (vt Iiobi 1:6-12; 2:1-6).

selleks et elavad ... - Lause viitab jumalikule eesmärgikindlusele korra säilitamisel. Jumala teguviis Baabüloni ja selle kuninga suhtes pidi demonstreerima näitlikult ka teistele rahvastele ja nende kuningatele, millised on jumaliku plaani vastuvõtmise või äraheitmise tagajärjed rahvastele.

Kõigekõrgem valitseb – Suhetes rahvastega viib Jumal alati „vaiksel ja kannatlikult läbi oma tahet ja plaane“ (Ed 173). Mõnikord, nagu näiteks Aabrahami kutsumisel, korraldab Ta terve rea sündmusi nii, et need demonstreeriksid Tema meetodite tarkust. Mõnikord – nagu enne-

veeuputusaegse maailma puhul – lubab ta kurjusel minna oma rada ning näidata, milline rumalus on osutada õigetele põhimõtetele vastupanu. Lõpuks aga – nagu näiteks heebrealaste vabastamisel Egiptusest – sekkub Ta, et kurjuse jõud ei võidaks Tema tööriistu maailma päästmisel. Ükskõik, kas Jumal korraldab, lubab või sekkub, „on maised sündmused kogu oma keerukuses alati jumaliku kontrolli all“ ning „läbi kõigi ajastute on ilmnunud jumalikud, kõike juhtivad eesmärgid“ (PK 536, 535; vt ka Ed 174; Rm 13:1).

„Igale rahvale/.../ on Jumal määranud koha oma suures plaanis“ ning andnud võimaluse „viia täide (791)

Püha Vahimehe eesmäärke“ (Ed 178, 177). Jumalikus süsteemis on riigivalitsuste ülesandeks rahvast kaitsta ja edasi viia, anda talle võimalus saavutada Looja eesmäärke enda jaoks ning lubada seda ka teistele rahvastele (Ed 175), et kõik inimesed „otsiksid Jumalat, kas nad teda ehk saaksid kätega kombata ja leida“ (Ap 17:27).

Rahvuse tegevus sõltub ustavusest, millega ta täidab Jumala eesmäärke temaga; rahvuse edu sõltub sellest, kuidas ta kasutab talle usaldatud võimu; rahvuse õitsengu määraks on alati kooskõla jumalike põhimõtetelega; rahvuse saatus sõltub sellest, kuidas selle juhid ja ka lihtliikmed suhtuvad neisse põhimõtetesse ja milliseid otsuseid nad selles suhtes teevad (Ed 175, 174, 177, 178; PP 536). Jumal annab tarkust ja väge, mis hoiab tugevatena neid rahvaid, kes jäävad Talle ustavaks, hülgab aga need, kes omistavad oma hiilguse inimlikele saavutustele ning tegutsevad Temast sõltumatult (PK 501).

Inimesed, „kes keelduvad allumast Jumala valitsusele, on täiesti kõlbmatud valitsema ka iseendid“ (GC 584). Kui mingi rahvas seeasemel, et inimeste kaitsjaks olla, muutub uhkeks ja julmaks rõhujaks, siis on selle langemine vältimatu (Ed 176). Kui rahvad üksteise järel on hüljanud Jumala põhimõtteid, on nende hiilgus ja väge kadunud ning nende asemele on astunud teised (Ed 177). „Kõik otsustavad omaenda vabal valikul oma saatus“ ning viivad Jumala põhimõtteid hüljates ennast hävinguni (Ed 178, 177). „Inimlikud sündmused kogu oma keerukuses on alati jumaliku kontrolli all. Keset rahvastevahelisi segadusi ja konflikte juhib see, kes istub keerubite kohal, ikkagi kogu tegevust maa peal“ ning korraldab „kõike nii, et Tema eesmärgid täide läheksid“ (Ed 178). Vt ptk 10:13 komm.

kõige alama – aramea k *shephal*, 'madal', 'lihtne', 'alandlik'. Vastav verb on ptk 5:22 tõlgitud „alandanud“ ning ptk 4:34 „alandada“.

15. ütle, mida see tähendab – Vt salm 4 komm.

pühade jumalate – Vt salm 5 komm.

16. kohkus – aramea k *shemam*, mis siinesitatud vormis tähendab 'kohkuma', 'hämmeldusse sattuma', 'kimbatusse sattuma'. Viimane neist tähendustest on ehk sobivaim, kuna Taaniel, mõistes kohe nii unenägu kui selle tähendust, pidi sattuma kahtlemata äärmisse kimbatusse vastutuse tõttu unenäo kohutav tähenduse kuningale teatavaks teha (vt ptk 2:5).

silmapilguks /v.t ja ingl k KJV „tunniks“/ - aramea k *sha'ah*. Võimatu on määratleda täpselt perioodi, millele see sõna viitab. Tegemist võib olla lühikese hetkega aga võib-olla ka pikema perioodiga. Vrd sõna *sha'ah* kasutamisega ptk 3:6, 16; 4:30; 5:5. Pidi mööduma küllaldane ajavahemik, enne kui Taaniel oma kuninglikule käskijale ilmutas, et „ta mõtted teda ehmatasid“. Ilmselt otsis Taaniel sobivaid sõnu ja väljendeid, millega teatada kuningale kohutavaid uudiseid tema tuleviku kohta.

Kuningas rääkis – Asjaolu, et Nebukadnetsar kõneleb nüüd kolmandas isikus, ei õigusta kriitikute väiteid, et kas tema eest kõneles keegi teine, või pole see ürik üldse ehtne, või kujutab see salm endast ajaloolist märget, mis on hiljem ürikusse vahele asetatud. Samasuguseid vahetusi esimese ja kolmanda isiku vahel leidub ka muudes allikates, nii piibellikes (vt Esra 7:13-15; Estri 8:7, 8) kui mittepiibellikes, nii muistsetes kui tänapäevastes (vt Esra 7:28 komm).

Kuningas nägi selgesti ehmatust Taanieli näol. Ka unenäo olemust arvestades võis ta vaevalt midagi meeldivat oodata. Ometi õhutas ta oma ustavat õukondlast avaldama täielikku tõde, ilma et tal tarvisenuks karta kuninglikku pahameelt.

su vihkajaid – Ehkki kuningas oli Taanieli vangistanud ning toonud ta kodumaalt ära teenima võõraid, oma rahva rõhujaid, ei olnud Taanielil Nebukadnetsari vastu mingeid vaenulikke tundeid. Tema sõnad osutavad hoopis, et ta oli kuningale ülimalt ustav – võib-olla vastandina paljudele juutidele tol ajal. Teiselt poolt ei tarvitse Taanieli sõnu ka tõlgendada tõendina, et ta kuninga vaenlasi vihkas. Tema vastus lihtsalt väljendas õukondlikku viisakust hommikumaa stiilis.

19. see oled sina – Hoidmata kuningat kauem teadmatuses – ehkki ka kuningas ise kahtlemata juba tõe oletas – teatas Taaniel kuningale otsekoheselt ja selgelt, et puu kujutas kuningat ennast.

(792)

taevani – Mõnedele võivad terminid, mida prohvet kasutas Nebukadnetsari suuruse kirjeldamisel, näida liialdatuina, kuid tuleb meeles pidada, et Taaniel tarvitas hommikumaa õukonna keelt ja väljendeid, millega oli harjunud nii kuningas kui tema ise. Need terminid on tähelepanuväärselt sarnased Nebukadnetsari hooplevate sõnadega, mis esinesid mitmetel arheoloogide poolt avastatud raidkirjadel. Need meenutavad ka Nebukadnetsari eelkäijate, Assüüria kuningate, samuti ka teiste idamaa valitsejate sõnu.

22. välja loomade juurde – Ehkki taevase käskjala sõnad osutasid selgesti mingile karistusele, käis selle olemuse kindlaksmääramine Kaldea tarkadele üle jõu. Kuninga ühiskonnast kõrvaldamise põhjust ei ole esitatud, ehkki kuningas võis seda tõenäoliselt mõista. Et karistuseks oli hullumeelsus, võib järeldada mitte ainult selle salmi üldistest märkustest kuninga tulevase seisundi kohta, vaid ka väitest, et talle „tuli mõistus tagasi“ (salm 31). Kriitikute väide, et kuninga kõrvaldasid rahulolematud isikud valitsuses või et see oli mässu või ülestõusu tagajärg, on alusetu.

23. jääb sinule – Paljud on imestanud, miks hullumeelset kuningat ei tapetud või miks tema alluvad ja riigiministrid ei asetanud Nebukadnetsari hullumeelsuse kestel vabanenud kohale kedagi teist. Võib esitada järgmise seletuse: vana-aja ebausklikud inimesed olid seisukohal, et igasugused vaimsed hälbepidused tulenevad kurjadest vaimudest, kes oma ohvri üle kontrolli haaravad; kui aga keegi tapab vaimuhaige, siis haarab kuri vaim mõrvari või mõrvale õhutaja oma kontrolli alla; nad uskusid, et kui tema varandus konfiskeerida või tema ametikoht anda kellelegi teisele, siis tabab sellise ebaõigluse eest vastutavaid isikuid range kättemaks. Sel põhjusel kõrvaldati vaimuhaiged küll inimeste seltskonnast, kuid ei tehtud neile muud kahju (vt 2Sm 21:12 -22:1).

24. vabasta ennast oma pattudest – Siin on antud uhkele valitsejale edasi jumalik põhimõte. Jumala karistused võidakse ära muuta, kui inimene kahetseb ja pöördub (vt Jes 38:1, 2, 5; Jer 18:7-10; Joona 3:1-10). Sel põhjusel teataski Jumal Nebukadnetsarile teda ootavast karistusest, kuid andis talle veel terve aasta meelega paranduseks ning selle ähvardava õnnetuse ärahoidmiseks (vt Tn 4:26). Kuningas aga ei muutnud oma eluviisi ning seepärast tõmbas ta enda peale ka karistuse. Vastandina tema teguviisile kasutasid Ninive asukad, kellele anti 40 päeva meelega paranduseks, seda võimalust ning nii neid endid kui nende linna säästeti (Joona 3:4-10). „Tõesti, Issand Jehoova ei tee

midagi ilmutamata oma nõu oma sulaseile prohveteile!“ (Amose 3:7). Jumal hoiatab inimesi ja rahvaid läheneva karistuse suhtes. Ta saadab ka tänapäeva maailmale sõnumi, hoiatades kiirelt läheneva lõpu eest. Võib-olla küll vaid vähesed panevad selliseid hoiatusi tähele, kuid kuna küllaldane hoiatus on antud, on inimesed häda saabudes ilma vabanduseta.

halastades – Kuningat manitseti rakendama õiglust kõigi oma alluvate suhtes ning ilmutama halastust rõhutute, viletsate ja vaeste vastu (vt Miika 6:8). Neid voorusi on sageli loetletud koos (vt Psalm 72:3,4; Jes 11:4).

26. palee katusel – Ei ole teada, millisest paleest Nebukadnetsar linna vaatles. Tal oli võimalik seda teha kas kuulsate rippuvate aedade katusele, mille paksud ja tugevad alusmüürid on tänapäeval välja kaevatud, või siis uuest Suvepaleest uue linnaosa põhjaservas (nüüd varemeis kungas nimega *Babil*). Nebukadnetsari-aegse Baabülioni kirjeldust vt peatüki kommentaaride lõpus asuvas lisamärkuses.

27. mille ma /.../ olen ehitanud – Muistse Babüloonia ajaloo uurijaile meenuvad need uhked sõnad, kui nad loevad kuninga poolt raidkirjades esitatud väiteid. Need kirjad on keset Baabülioni varemete rägastikku ja tolmu säilinud. Ühel neist kuulutab uhke kuningas: „Siis ehitasin ma lossi, oma kuningliku au paiga, inimsoo orjuse, juubeldamise ja rõõmustamise paiga“ (S.Schrader, *Keilinschriftliche Bibliothek*, 3.kd, 2.osa, lk 39). Teises tekstis ta ütleb: „Baabülonis, linnas, mida (793)

ma eelistan, mida ma armastan, oli loss, mis oli inimestele imestamiseks ja maale orjuseks, hiilgav palee, valitseja asupaik Baabülonis“ (samas, lk 25). Nagu R.Koldewey väljakaevamised on näidanud, oli Nebukadnetsaril tõepoolest põhjust oma imeväärse loomingu üle uhkust tunda, ehkki tänapäeva andmed kõigis üksikasjades klassikaliste autorite liialdatud väidetega muistse Baabülioni mõõtmete kohta kooskõlas ei ole (vt lisamärkust peatüki kommentaaride lõpus).

Nebukadnetsari väidet, et ta on Baabülioni „ehitanud“, ei pea tõlgendama viitena linna rajamisele, kuna see rajati tegelikult juba varsti pärast veeuputust (1Ms 11:1-19; vrd 1Ms 10:10). Ta osutab hoopis suurele ümberehitustööle, mida alustas juba ta isa Nabopolassar ja mille ta ise lõpule viis. Nebukadnetsari ehitustegevus oli nii ulatuslik, et jättis varju kõik eelnenu. Kõneldi, et oli üldse vähe näha ehitisi, mida polnud püstitatud tema ajal. See oli kehtiv paleede, templite, linnamüüride ja isegi elamurajoonide kohta. Linna territoorium oli suurenenud enam kui kaks korda, kuna vanale Baabülionile olid lisandunud uued linnaosad – eeslinnad mõlemal pool Eufraati jõge.

28. taevast langes hääl – Vrd Jes 9:7. Kuninga uhketele sõnadele järgneb silmapilkselt tema alandamine. Ei ole öeldud, kas häält kuulis kuningas üksi või kuulis taevaseid sõnu ka tema kaaskond.

30. sai /.../ tõeks – paljud kommentaatorid on samastanud Nebukadnetsari tõbe teatud vaimuhaiguse liigiga, mille puhul inimesed peavad end loomadeks ning jäljendavad loomade eluviise. Allikate põhjal on kindlaks tehtud üks sellise haiguse juhtum ka vanast ajast. Ühel seni avaldamata kiilkirjatahvilil, mis asub praegu Briti Muuseumis, mainitakse meest, kes sõi rohtu nagu lehm (F.M.Th.de Liagre Böhl, *Opera Minora*, [1953], lk 527). Muidugi pole vajalik Nebukadnetsari haigust täpselt identifitseerida ega samastada seda mõne tänapäeva meditsiinile tuntud haigusega. Tema kogemus võis olla ka ainulaadne. Aruanne selle kohta on küllalt lühike ning nii napi informatsiooni alusel ei ole võimalik täpset diagnoosi määrata.

kotkasuled – Sõna „suled“ on siin algtekstile juurde lisatud. Juuksed, kui nende eest ei hoolitseta ja nad pika aja jooksul igasugustele ilmastikutingimustele on välja pandud, muutuvad karmiks ja

pulstuvad.

31. pärast selle aja möödumist – st „seitsme aja“ ehk seitsme aasta lõpul, Nebukadnetsarile ette kuulutatud hullumeelsusperioodi lõpul (vt salm 13 komm).

tõstsin oma silmad – On tähelepanuväärne, et aruandes öeldakse: mõistus tuli kuningale tagasi koos tõelise Jumala tunnustamisega. Kui alandatud kuningas palvemeelselt taeva poole vaatas, tõsteti ta mõistusega looma seisundist taas Jumala kuju sarnasesse olekusse. See, kes oli aastaid abitult oma alanduses maapinnal lebanud, tõsteti jälle inimolemuse väärikusse, mille Jumal oma kuju sarnaseks loodud olevustele on andnud. Sellele Nebukadnetsari juures teostatud imeteole olemuslikud jooned korduvad iga patuse pöördumisel ka tänapäeval, ehkki võib-olla vähem silmapaistval viisil.

ma õnnistasin Kõigekõrgemat – See on uhkele kuningale tunnustuseks, et pärast tema kohutavat kogemust oli tema esmaseks sooviks Jumalat tänada, Teda kiita kui igavest Olevust ning tunnustada, et Ta valitseb igavesti.

32. ei tule panna mikski – Vrd Jes 40:17. Selle salmi teine pool on sarnane tekstiga Jes 43:13. Mõned on isegi oletanud võimalust, et suhtlemises Taanieliga oli kuningas tutvunud Jesaja sõnadega ning need tulid talle nüüd äkki meelde. Tema tunnistus oli tõepoolest imeväärne, kuna see tuli kord nii uhke isevalitseja suust. See on kahetseva, pöördunud patuse tunnistus, mis tuleb inimese südamest, kes on oma isikliku kogemuse kaudu õppinud Jumalat tundma ja austama.

33. tulid tagasi – Mõistuse taastumisega sai Nebukadnetsar tagasi ka oma kuningliku hiilguse ja trooni. Et näidata lähedast seost mõistuse tagasituleku ja võimu tagasisaamise vahel, mainitakse (794)

selles salmis (vt ka salm 31) esmalt mõistuse taastumist, vahetult selle järel kõneldakse lihtsas semiitlikus stiilis kohe ka võimu tagasisaamisest.

otsisid mind – Sõna „otsinud“ ei tarvitse tähendada, et oma hullumeelsuse kestel lubati kuningal järelvalveta väljadel ja kõrbetes ringi rännata. See osutab inimese otsimisele tema ametiseisundit silmas pidades. Kui saadi teada, et kuningas on mõistuse tagasi saanud, tõid asevalitsejad ta kogu väärilise lugupidamisega tagasi, et taas valitsus tema kätte anda. Tema hullumeelsuse ajal olid need mehed riigiasjadega tegelenud.

34. kiidan ja ülistan – See on Nebukadnetsari manifesti kokkuvõte, millega ta pöördunud patusena Jumala õiglust tunnistas. Tema tunnistus, et Jumal on „taeva kuningas“, väljendas tema lugupidamist vastleitud Jumala vastu. Terveksaanud Baabüloni valitseja oli oma läbielust hästi õpetust võtnud (vt PK 521; vt ka EGW kommentaare selle salmi kohta). Sellest, kuidas Nebukadnetsar aja jooksul üha enam Jumalat tundma õppis, vaata ptk 2:47; 3:28; 4BC 751).

Lisamärkus 4. peatüki kohta

Aastatel 1899-1917 viidi Robert Koldewey, Saksa Idamaadeühingu kaastöölise poolt Baabülonis läbi tähtsad väljakaevamised. Nendel väljakaevamistel avastati muistse Baabüloni varemeteväljast mõned tähtsaimad rajatised, ehkki suuri alasid tookord ei puudutatudki. Baabülon oli olnud Mesopotaamias tähtsaks linnaks juba ajaloo koidikust peale (vt 1Ms 11ptk). Hammurabi oli teinud selle oma dünastia pealinnaks. Kuulsa jumala Marduki asupaigana jäi see religioosseks keskuseks isegi neil perioodidel, kui sel poliitilist ülemvõimu polnud, näiteks ajal, mil maailma juhtivaks

võimuks oli Assüüria. Kui Nabopolassar Babülooniale iseseisvuse tagasi võitis, sai linn taas maailma pealinnaks. Eriti aga just Nebukadnetsari ajal, suure Uus-Babüloonia impeeriumi rajaja ajal sai Baabülön „kuningriikide ehteks“, „kaldealaste kõrgiks toreduseks“ (vt Jes 13:19). See, mis Koldewey saksa arheoloogide 18 aastat kestnud töödel välja kaevas, oli just Nebukadnetsari linn; varasemaist perioodidest ei leitud praktiliselt midagi. Seda on pandud kahe põhjuse arvele: 1) Eufrati jõesängi muutumine tõstis veetaset, nii et varasemate linnade tasandid on nüüd sellest allpool; 2) Baabülöni hävitamine Assüüria kuninga Sanheribi poolt a 689 e.m.a oli nii põhjalik, et vanast linnast jäi järeltulevatele sugupõlvetele avastamiseks vaid vähe järele. Seega on kõik nähtavad varemed tänapäeval pärit Uus-Babüloonia perioodist. Isegi need on erakordselt segi paisatud ja purustatud, ja nimelt kahel põhjusel: 1) Pärast kaht kiirelt allasurutud mässu hävitas Pärsia kuningas Xerxes suure osa Baabülönist; 2) Baabülöni varemeid kasutas Seleukos Seleukeia ülesehitamiseks ligikaudu a 300 e.m.a. Enamik ehitisi naabruskonna küldes ning Hilla linnas, samuti suur jõetamm Hindija juures on ehitatud Baabülönist hangitud tellistest.

Kõigi nende kahjustuste kiuste õnnestus väljakaevamistel päevavalgele tuua suur osa Nebukadnetsari rajatud Baabülönist. Selles töös olid arheoloogidel abiks ka väljakaevamiste käigus leitud kiilkirjaüririkud. Need sisaldasid linna, selle peamiste ehituste, müüride ja linnaosade üksikasjalisi kirjeldusi, nii et Nebukadnetsari-aegse Baabülöni linnaplaani kohta on rohkem teada kui paljude keskaja Euroopa linnade paigutuse kohta. Seega on meil ainulaadne informatsioon linnast, mille tänavail kõndis Taaniel ning kus Nebukadnetsar lausus oma Tn 4:27 kirja pandud uhked sõnad.

Muistse Baabülöni mõõtmed – Enne kui arheoloogilabidas Nebukadnetsari-aegse Baabülöni ning varasemate perioodide Baabülöni tõelised mõõtmed kindlaks tegi, toetusid õpetlased Herodotose kirjeldustele. See ajaloolane väidab, et külastas Mesopotaamiat 5. sajandi keskpaigas e.m.a ning (795)

seepärast peetakse tema väiteid sageli otsese pealtnägija tunnistusteks. Herodotos väidab (I, 178,179), et Baabülöni põhiplaani kujutas suurt ruutu, küljepikkusega ligikaudu 22,5 km. Herodotose antud mõõtude kohaselt oli Baabülöni müüri üldpikkuseks seega 90 km ja linna pindala üle 500 km². Herodotos väidab selgesti, et linnamüür oli ligikaudu 25 m paks ning 100 m kõrge. Varasemad kommentaatorid tsiteerivad sageli Herodotost, et viidata Baabülöni ebatavalisele suurusele ja tohututele müüridele.

Enne kui väljakaevamistel muistse Baabülöni tegelik suurus kindlaks tehti, püüti Herodotose väiteid viia kooskõlla nähaolevate varemetega. Näiteks püüdis prantsuse assüroloog Jules Oppert seletada Herodotose väiteid nii, et ta võttis Baabülöni linna territooriumi alla ka Babülöni varemeist peaaegu 20 km kaugusel edelas asuva *Birs Nimrudi* või 23 km läänes asuva *Tell el-Oheimiri*. Selline seletus on aga täiesti ebarahuldav. Juba Opperti ajal oli teada, et *Birs Nimrud* asub muistse Borsippa kohal, *Tell el-Oheimir* aga muistse Kishi kohal. Need mõlemad olid kuulsad iseseisvad linnad ja neil mõlemal olid eraldi kaitsemüürid. Kuna pole kunagi leitud sellist müüri, mis oleks ümbritsenud samaaegselt Baabülöni ja üht neist linnadest ning kuna sellist müüri pole mainitud ka üheski muistset Baabülöni kirjeldavas ürikus, siis ei saa Opperti sellise tõlgendusega Baabülöni müüride pikkuse kohta nõustuda.

Väljakaevamised osutavad, et enne Nebukadnetsari aega oli Baabülön peaaegu ruudukujuline ning selle müüri piiratud territooriumi iga külg oli üle 1,5 km pikk. See Baabülöni vanalinn oli Nebukadnetsari ehitatud Baabülöni üheks osaks. 4BC 796 toodud skeemil on seda osa nimetatud „seesmiseks linnaks“. Paleed ja administratiivhooned asusid selle linnaosa loodunurgas, sellest

lõunas aga oli peamine templite kompleks, mis oli pühendatud Baabülioni peajumalale Mardukile ja mida nimetati *Esagila*. Eufrati jõgi voolas piki selle linnaosa läänemüüri.

Kui Baabülön sai Nabopolassari ja Nebukadnetsari ajal suureks paisunud impeeriumi pealinnaks, oli vaja seda laiendada. Eufrati läänekaldale ehitati uus linnaosa. Selle suurus on teada, kuid selles piirkonnas on teostatud vähe väljakaevamisi. Põhiline selle linnaosa kohta teadaolev informatsioon on saadud seda kirjeldavaist kiilkirjaürikuist. Nii nagu väljakaevamised on näidanud, ühendas seda uut linnaosa vanalinnaga kaheksale sambale toetuv sild.

Nebukadnetsar ehitas vanalinnast küllalt kaugemale põhja poole uue lossi, niinimetatud Suvepalee. Püstitati ka suur välismüür, mis ulatus selle palee ümbert kuni Eufratini ja laiendas suuresti linna territooriumi. Ei ole mingeid tõendeid, et oleks eksisteerinud müüri Suvepaleest piki Eufratti lõunasse vana lossi piirkonnani. Seepärast on järeldatud, et jõge peeti küllalt mõjuvaks kaitseks vaenlase rünnakute vastu läänest.

Suuremalt osalt võib müüride suunda veel tänapäevalgi piklike küngaste näol jälgida. Nende üldpikkus – st nii seesmise kui välimise linna müüride kogupikkus – on ligikaudu 21 km. Nebukadnetsari-aegse Baabülioni ümbermõõt aga, arvestades selle hulka ka jõeosa Suvepaleest vana lossi piirkonnani, oli ligikaudu 16 km.

Tänapäeva väljakaevamistel on ilmsiks tulnud ka mitmete müüriosade paksus ning osutatud, et Herodotose kirjeldust tuleb selles suhtes mõista reservatsioonidega. Seesmist linna ümbritsevaid kindlustused koosnesid kahekordsest müürist, seesmine neist peaaegu 4 m ja välimine peaaegu 7 m paks. Välised kindlustused koosnesid samuti kahest müürist, vastavalt ligikaudu 7 ja 8 m paksud. Vastavalt Diodorose andmetele asetsesid umbes iga 50 m järel tornid – kokku 250 torni. Neist 15 torni alusmüürid on välja kaevatud.

Väljakaevamistel ei ole selgunud muistsete müüride kõrgus, kuna järel on ainult müürijäänused, mis on kõige kõrgemad – umbes 12 m – Ištari värava juures. On peaaegu mõeldamatu, et vaid 8 m paksune müür oleks võinud olla 100 m kõrge. Pole teada ühtki selliste proportsioonidega – ligikaudu 13:1 – müüri ei muistsest ega uuemast ajast. Sel põhjusel tuleb Herodotose väide Baabülioni linnamüüri kõrguse kohta kõrvale heita.

(797)

Mis on nende ebatäpsuste põhjuseks? On esitatud järgmine seletus. Kui Herodotos Baabülioni külastas, oli linn juba suurelt osalt varemeis, kuna Xerxes oli selle pärast kaht tõsist mässu hävitanud. Templid, lossid ja kõik kindlustused olid põhjalikult hävitatud. Oma külaskäigu ajal tuli Herodotosel juba toetuda suulisele informatsioonile linna ehitiste endise välimuse ja müüride mõõtmete suhtes. Kuna ta ei osanud babüloonia keelt, vaid sõltus oma kreeka keelt kõneleva teejuhi seletustest, võis ta tõlkeraskuste tõttu saada küllalt väärast informatsiooni. Pealegi võis mõnede tema ekslike väidete põhjuseks olla halb mälu.

Hiljuti esitas F.M.Th /de Liagre/ Böhl veel teistsuguse seletuse. Ta oletab, et Herodotos võis silmas pidada kogu Baabülioni kindlustatud territooriumi, sealhulgas ka maa-alasid, mida oli ohu korral võimalik kunstlikult üle ujutada. Böhl meenutab, et asjatundmatul inimesel on äärmiselt raske vahet teha kuivaksjäänud kanalite tammide ning vanade linnamüüride jäänuste vahel. Ainsaks erinevuseks on potikildude puudumine tammides. Endiste linnamüüride piirkonnas võib potikilde leida tohutul hulgal. Seepärast võib eeldada, et Herodotos pidas paljusid kanalitamme linnamüüride jäänusteks (vt *Ex Oriente Lux*, Jaarbericht nr 10,1945-48, lk 498, märkus 28).

Ehkki Baabülönil polnud Herodotose viidatud fantastilisi mõõtmeid, oli see siiski hiiglaslik, pidades

silmas aega, mil linnad võrreldes tänapäeva mõõtmetega olid suhteliselt väiksed. Übermööduga ligikaudu 16 km ületas see Assüüria impeeriumi pealinna Ninive übermöödu (12 km), keisririigiaegse Rooma übermöödu (6,5 km; kõik möödud antud piki müüre) selle õitseajal, 5. saj e.m.a. See võrdlus teiste vana-aja kuulsate linnadega näitab, et Baabülon oli neist suurim (peale võimaliku erandi Teeba, mis siis juba varemeks oli), ehkki palju väiksem, kui klassikalised autorid Baabüloni hiljem kujutasid. On mõistetav, miks tundis Nebukadnetsar, et tal oli õigus kiidelda, kuna oli ehitanud „sellesinase suure Paabeli... oma võimsa jõuga ... kuninglikuks valitsuspaigaks ja oma väarikuse auks“ (Tn 4:27).

Templite ja paleede linn. - Kuna Baabülonis asus jumal Marduki pühamu, keda peeti taeva ja maa isandaks, ülimaks kõigist jumalaist, pidasid muistsed babüloonlased oma linna maailma „nabaks“. Seega oli Baabülon religioosne keskus, millele polnud maailmas võrdväärset. Ühel Nebukadnetsari-aegsel kiilkirjatahvilil on loendatud 53 väiksemat pühamut ja 384 tänavaalartit; kõik need asusid linna territooriumil. Võrdluseks mainitagu, et Assur, üks Assüüria suuremaid linnu, jättis oma 34 templi ja palvepaigaga suhteliselt tagasihoidliku mulje. Seega võib mõista, miks babüloonlased oma linnale nii uhked olid, öeldes: „Baabülon on kõigi maade keskuseks. Kõik on saanud oma alguse siit.“ Nende uhkust peegeldavad Tn 4:27 kommentaaris tsiteeritud Nebukadnetsari kuulsad sõnad, samuti üks muistne kiituslaul (tsiteeritud teoses: E.Ebeling, *Keilschrifttexte aus Assur religiösen Inhalts*, I osa, [Leipzig 1915]; nr 8):

„Oo Baabülon, kes iial sind näeb, täitub rõõmuga,
see, kes elab Baabülonis, pikendab oma elupäevi,
kes iial kõneleb halba Baabülonist, sarnaneb ematapjale.
Baabülon on otsekui kaunis datlipalm,
mille vilju on meeldiv vaadata.“

Baabüloni hiilguse keskmeks oli kuulus templitorn *Etemenanki*, „taeva ja maa nurgakivi“, mille ruudukujulise alusmüüri külje pikkus oli üle 90 m ja kõrgus sama suur. Kõrguselt ületasid seda hiiglaslikku ehitist muistsel ajal vaid kaks suurt Giza püramiidi Egiptuses. Torn võis olla ehitatud kohale, kus seisis kord Paabeli torn. Tellistest ehitise koosnes seitsmest järgust, millest ülemine, väikseim oli Mardukile, Baabüloni peajumalale pühendatud tempel. Vt ka 1Ms 11:9 komm.

(798)

Etemenanki torni ümbrises suur templite kompleks *Esagila*, otseses tõlkes 'see, kes tõstab pead'. Selle ehitistes ja õuedes leidsid aset paljud Marduki auks toimepandavad religioosed tseremooniad. Selles paigas jõudsid lõpule paljud suured ja värvikad rongkäigud. Välja arvatud suur Amoni tempel Karnakis, oli *Esagila* muistse Hommikumaa suurim ja kuulsaim tempel. Nebukadnetsari troonileastumisel oli sel juba seljataga pikk ja kuulsusrikas ajalugu, uus kuningas aga ehitas ümber ja kaunistas templite kompleksi ulatusliku osa, sealhulgas ka *Etemenanki* torni.

Nii Baabüloni losside arv kui nende mõõtmed andsid tunnistust ebatavalisest luksusest. Oma pika, 43-aastase valitsemisperioodi kestel ehitas Nebukadnetsar kolm uut losskindlust. Üks neist asus seesmise linna territooriumil, teised väljaspool seda. Üks neist oli tuntud Suvepaleena ja asus uue, idapoolse linnaosa põhjatipus. Kungas, mis selle jäänuseid tänapäeval katab, on muistse Baabüloni varemete hulgas kõrgeim ning kannab ainsana muistset nime *Babil*. Selle palee põhjalik hävitamine muistsetel aegadel ja ehitise telliste hilisem äratassimine ei ole arheoloogile palju avastada jätnud. Seega teame selle palee kohta küllalt vähe.

Teine suur loss, mida väljakaevajad tänapäeval nimetavad Kesk-paleeks, asus vahetult väljaspool seesmise linna põhjamüüri. Ka selle ehitas Nebukadnetsar. Tänapäeva arheoloogid leidsid ka selle

suure ehitise lootusetult purustatud seisundis, välja arvatud lossi üks osa, Muinsuste Muuseum. Siia olid kogutud ja „inimestele vaatamiseks välja pandud“ (nagu Nebukadnetsar seda ühes oma raidkirjas väljendas) hinnalised esemed Babüloonia hiilgavast ajaloost, nagu vanad raidkirjad, raidkujud ja sõjatrofeed.

Niinimetatud Lõunapalee asus seesmise linna loodenurgas ja sisaldas muude ehitiste kõrval ka kuulsaid rippuvaid aedu, üht vana-aja Seitsmest Maailmaimest. Suure võlvitud ehitise katusel asetses aed, mida niisutati torude süsteemi kaudu. Vastavalt Diodorose andmeile püstitas Nebukadnetsar selle imeväärse ehituse oma meedlasest naise jaoks, et anda talle tasases ja puudeta Babüloonias mingi aseaine tema kodumaa metsadega kaetud küngastele, mille järele ta suurt puudust tundis. „Rippuvate aedade“ all asuvates keldrites hoiti vilja, õli, puuvilja ja vürtside tagavarasid õukonna ja õukonnast sõltuvate isikute vajadusteks. Väljakaevajad leidsid neist ruumidest administratiivürikud, millest mõningais oli mainitud ka Juuda kuningat Joojakini kui kuninga ülalpeetavat.

Rippuvate aedade juurde kuulus ulatuslik ehitiste, saalide ja ruumide kompleks, mis olid ehitatud Nebukadnetsari isa Nabopolassari väiksema lossi asemele. Lõunapalee oli enam-vähem kuninga ametlikuks residentsiks, kus leidsid aset ka kõik riiklikud tseremooniad. Selle keskel asetses suur troonisaal, 53 m pikk, 17,5 m lai ja 20 m kõrge. See tohutu saal oli tõenäoliselt kohaks, kus Belsassar oma elu viimsel ööl pidutses, kuna lossis polnud ühtki teist küllalt suurt saali, mahutamaks tuhat külalist (vt Tn 5:1).

Üks linna värvikaid rajatisi oli kuulus Ištari värav, mis kuulus Lõunapalee juurde ja moodustas ühe seesmise linna põhjapoolsetest sissepääsudest. See oli kõigist Babüloonia väravaist kauneim, kuna läbi selle suundus Rongkäikude värav, mis viis mitmete kuningalosside juurest *Esagila* templikompleksi juurde. Õnneks oli see värav vähem hävinud kui ükski teine Baabülioni ehitis ning on nüüd kõige muljetavaldavam kõigist linna allesjäänud varemeist. Tänapäevalgi on see ligikaudu 12 m kõrge.

Linnamüüride ja -väravate, losside ja templite siseküljed olid ehitatud toortellistest. Väljastpoolt olid kõik ehitised põletatud, mõnel puhul aga isegi glasuuritud tellistest. Linnamüüride väliskate oli kollastest, väravate kate sinistest, losside kate roosadest ja templite kate valgetest tellistest. Ištari värav oli topeltehitis, sest läbis kaht linnamüüri. See oli 52 m pikk ja koosnes neljast mitmesuguse (799)

läbimõõduga ja kõrgusega tornikujulisest ehitisest. Seinad olid tellistest, mille glasuuritud välispinnal olid loomade reljeefsed kujutised. Kokku oli neid vähemalt 575. Seal olid kollastest tellistest härgade kujutised, kaunistatud dekoratiivsete telliseridadega, mis kujutasid siniseid karvatuuste ning rohelisi sarvi ja sõrgu. Härgade kujutised vaheldusid kollastest tellistest valmistatud mütoloogiliste olenditega, nimetati *sirrush*, kel olid lohe pead ja sabad, soomustega kaetud kehad ning kotkaste ja kasside jalad (vt illustratsiooni teoses: LeRoy Edwin Froom, *The Prophetic Faith of Our Fathers*, I kd, lk 52).

Juurdepääsutee Ištari väravale (vt illustratsiooni 4BC 864 vastas) oli mõlemalt poolt piiratud kaitsemüüridega. Nendel müüridel olid glasuurtellistest lövide reljeefid kas valge-kollasekirjulistest või kollase-punasekirjulistest (nüüd roheliseks muutunud) lakkadega sinisel taustal.

Selline oli see Nebukadnetsari ehitatud värvikas ja võimas linn, kõikide rahvaste imetluse objekt. Tema uhkust selle linna üle võib näha raidkirjadest, mis ta jättis järeltulevatele põlvedele. Üks neist, mis nüüd asub Berliini Muuseumis, kõlab:

„Mina olen teinud Baabüloni, püha linna, suurte jumalate auhiilguse, palju silmapaistvamaks kui enne. Olen algatanud selle ümberehitamise. Olen pannud jumalate ja jumalannade pühamud hiilgama nagu päike. Ükski kuningas kõikide kuningate hulgas pole iial loonud midagi sellist, ükski varasem kuningas pole ehitanud midagi nii suurepärast, nagu ma olen püstitatud Mardukile. Olen ülimalt välja ehitanud *Esagila* templid ja uuendanud Baabüloni enam kui seda iial varem on tehtud. Kõik oma väärtuslikud tööd, suurte jumalate pühamute kaunistamise, mida ma olen teinud rohkem kui kõik minu kuninglikud esiisad, olen ma kirjutanud ürikuisse ja pannud selle hoiule järeltulevatele sugupõlvade jaoks. Kõiki minu tegusid, mis ma olen sellesse ürikusse kirja pannud, loevad need, kes oskavad /lugeda/ ja mäletavad suurte jumalate hiilgust. Võiks minu elutee olla pikk ning võiks ma tunda rõõmu oma järglase üle; võiks mu järglane valitseda mustapealiste inimeste üle kogu igaviku ning võiks minu nimi olla mainitud hea sõnaga kõikidel tulevastel ajastutel.“

Ellen G.White'i kommentaarid

1-34 PK 514-521; 8T 126
4 PK 516
6 PK 517
7,8 PK 515
8,9 Ed 175
9-14 PK 516
10 Ed 177
11 8T 127
14 DA 129; PK 500
15-19 PK 517
20-24 PK 518
24 Ed 174; PK 502
27 Ed 175; 8T 127
27-29 PK 519
28 Ed 176; PK 533
30-32 PK 520
31 Ev 88; PK 514
32 8T 180
33,34 PK 521
(801)

5. PEATÜKK

1. kuningas – Kui Nabunaid Liibanoni mägedes enne sõjakäiku Teema vastu Lääne-Araabias tervist parandas, kutsus ta oma vanima poja (Belsassari) ja „andis kuningavõimu tema kätte“ (vt lisamärkust selle peatüki kommentaaride lõpus). See leidis aset „kolmandal aastal“. Kui see oli tema kolmas valitsusaasta, on tegemist talvega a 553/552 e.m.a. Mõned uurijad aga arvavad, et see oli kolmandal aastal pärast templiteenistuse lõpetamist Haranis; kui see oli nii, siis toimus Belsassari nimetamine kaasvalitsejaks kaks-kolm aastat hiljem, kuid mõnda aega enne Nabunaidi seitsmendat valitsemisaastat, mil ta juba Teemas oli. Sellest ajast alates juhtis Belsassar Babüloonia valitsusasju oma isa kaasvalitsejana, Nabunaid aga jäi paljudeks aastateks Teemasse. Vastavalt „Nabunaidi värssaruandele“ oli Belsassaril „kuningavõim“. Seepärast Taaniel ei eksinud, kui ta nimetas Belsassarit „kuningaks“, ehkki kriitikud seda varem väitsid.

Belsassar – Babüloonia nimi *Bêl-shar-ušur* tähendab 'Bel, kaitse kuningat'. Belsassar oli Nabunaidi, viimase Uus-Babüloonia impeeriumi kuninga esimene poeg. Vt lisamärkust selle peatüki kommentaaride lõpus.

suure pidu – Salmide 28 ja 30 põhjal võib järeldada, et pidu leidis aset samal ööl, kui Baabülon Koorese vägede kätte langes. Xenophon oli traditsioonilisel seisukohal, et Baabüloni langemise ajal „peeti Baabülonis teatud püha, mille kestel kogu Baabülon oli harjunud terve öö jooma ja prassima“ (*Cyropaedia*, VII, 5.15). On seletamatu, miks korraldas Belsassar peo vahetult pärast Sippari langust ning ainult mõned päevad pärast kaotatud lahingut Opise all (vt 3BC 49). Ilmselt tundis ta end oma pealinnas muretult ja julgelt, olles kaitstud tugevatest müüridest ning kanalitesüsteemist, millega võis hädaohu korral kogu ümbritseva territooriumi veega üle ujutada ning seega teha sissetungijaile linna pääsemine raskeks (vt PK 523).

On hästituntud tõsiasi, et vana-aja valitsejatel oli tavaks oma õukondlastele pidusid korraldada. Hiljuti Nimrudis (muistne Kalah) avastatud kivisambal on mainitud, et kuningas Ashurnasirpal II korraldas uue palee valmimise puhul suure peo. Väidetakse, et ta toitis, jootis ja majutas 10 päeva kestel 69574 inimest. Kreeka ajaloolane Ctesias mainib, et Pärsia kuningad toitsid iga päev 15000 inimest ning et Aleksander Suure pulmapeost võttis osa 10000 külalist. Samasugust pidu on kirjeldatud ka Estri 1:3-12.

tuhande ees – See, et eraldi on osutatud Belsassari joomisele oma külaliste ees, näib osutavat, et Babüloonia õukonnas eksisteeris samasugune tava nagu Pärsia õukonnaski, kus kuningas sõi tavaliselt eraldiasuvas saalis ning ainult harvadel juhtudel koos oma külalistega. Belsassari pidu näib olevat üks sellistest juhtudest. Saali kirjeldust, kus pidu tõenäoliselt aset leidis, vt 4BC 798 (Tn 4. peatüki lisamärkuses).

2. Viina mõjul /v.t : „kui ta sai palju viina maitsnud“/ - Mõned kommentaatorid mõistavad neid sõnu viitena, et Belsassar oli purjus, kui andis käsu Jeruusalemma pühad riistad tuua. Teised seletavad seda fraasi nii, et see korraldus anti pärast sööki, hetkel, kui hakati veini ringi jagama. Nad osutavad klassikaliste kreeka autorite väidetele, et pärslastel oli tavaks juua veidi pärast sööki. Siiski tuleb märkida, et Hommikumaal oli väga haruldane asi rüvetada teiste religioonide pühi esemeid; seega näib ebaloomulikuna, et Belsassar oleks andnud sellist korraldust seni, kui ta kaine mõistuse juures oli (Vt PK 523).

(802)

kuld- ja hõberiistad – Templi riistu oli Jeruusalemmast ära viidud kolmel korral: (1) osa neist viidi ajal, kui Nebukadnetsar a 605 Jeruusalemmast vange võttis (Tn 1:1,2); (2) suurem osa allesjäänud väärismetallidest riistu viidi ära siis, kui kuningas Jojakin a 597 vangi viidi (2Kn 24:12,13); (3) ülejäänud metallriistad, enamik portselanist, viidi ära siis, kui hävitati tempel, a 586 (2Kn 25:13-17).

tema isa – Näib, et Belsassar oli tegelikult suure kuninga tütrepoeg (vt PK 522); tema ema oli tõenäoliselt Nebukadnetsari tütar (vt 4BC 806). Sõna „isa“ tuleb mõista siin „vanaisa“ või „esiisa“ tähenduses, nii nagu paljudes teisteski piiblitekstides (vt 1Aj 2:7 komm). Belsassari pärinevuse kohta Nebukadnetsarist vt Lisamärkust selle peatüki kommentaaride lõpus. Väljendit „tema isa“ võis iseenesest väga hästi mõista tähenduses „tema eelkäija“. Näide sellise kasutusviisi kohta leidub ühes assüüria raidkirjas, milles lisareli kuningat Jehut nimetatakse „Omri pojaks“, ehkki neil üldse veresugulust ei olnud. Tegelikult oli Jehu hävitanud kogu Omri suguvõsa (2Kn 9. peatükk; 10. peatükk).

Tema naised ja liignaised – Siintoodud kaks arameakeelset sõna, mis on tõlgitud „naised“ ja

„liignaised“, on tegelikult sünonüümid ja tähendavad mõlemad „liignaisi“. Üks neist sõnadest võis osutada kõrgemale klassile kui teine. On oletatud, et ühte liignaiste klassi võisid kuuluda lugupeetud perekondadest ja isegi ülikute kodudest pärit naised, teised aga raha eest ostetud naised ja sõjavangid. Ehkki naised peost osa võtsid, nagu tekstist ilmneb, osutub, et „kuningannat“ prassivate piduliste hulgas polnud. Tekstis osutatakse, et ta tuli peosaali pärast seda, kui seinale oli ilmunud saladuslik kiri (salm 10). LXX-s ei mainita üldse naiste osavõttu sellest pühadust-teotavast prassingust. Mõned uurijad arvavad, et see tuleneb asjaolust, et kreeklaste tavade kohaselt naised sellistest pidustustest osa ei võtnud..

4. ülistasid ... -jumalaid – Purjus paganad laulsid oma babüloonia jumalate auks, kelle kujud kaunistasid linna paljusid templeid.

5. lubjatud seinale - Kui Koldwey poolt välja kaevatud Nebukadnetsari-aegse Baabülioni Lõunapalee tohutu troonisaal (vt 4BC 798) oli tõepoolest selle peo toimumispaigaks, pole raske kujutleda, mis sel saatuslikul hetkel seal aset leidis. Saal oli 53 m pikk ja 17,5 m lai. Sissekäigu vastas, pikema külje keskel, asus nišš, milles võis paikneda troon. Seinad olid kaetud Pariisi basseinist kaevandatud peeneteralisest kipsist valmistatud krohviga. Võime kujutleda, et küünlajalg või lambialus asetses kuninga istme lähedal. Sel ajal kasutati lambialuseid, millel oli arvukalt õlilampe. Ruumi vastasseinal, otse selle lambialuse vastas, ilmus saladuslik käsi ja kirjutas krohvile, nii et Belsassar seda nägi. Ei ole seletatud, kas kiri ilmus maalitud tähtede kujul või uuristati krohvikihiti.

kirjutavat kätt /v.t: „käe osa“/ - Ei ole märgitud, kui suur osa käest nähtav oli. Arameakeelne sõna *pas*, KJV-s ja eesti k.v.t tõlgitud 'osa', on mõnikord tõlgitud ka 'peopesa', 'kämmal', mõnikord aga osutab kogu käeosale allpool rannet, vastandina randmest ülalpool asetsevale osale.

6. /niudeliigesed/ lõdisesid – Vrd Jes 21:3. Hirmu suurendas süüdistav südametunnistus, mis ärkas ja täitis kuninga tumedate eelaimustega. Tema mõtted võisid veelgi süngemaks muutuda, kui ta meenutas, millisesse surmaohtu oli impeerium äsjaste poliitiliste vigade tagajärjel paisatud, samuti omaenda ebamoraalset elu ja tegevust, oma armee hiljutist hävitavat kaotust ning pühastrüvetavaid tegusid antud hetkel. Pole ime, et „ta mõtted kohutasid teda“!

7. nõiad – Vt ptk 1:20 komm.

Kaldea targad – Vt ptk 1:4 komm.

täheteadlased – Vt ptk 2:27 komm.

purpurisse – aramea k *argewan*. Vana-aja kuninglik purpur oli värvilt sügavpunane, peaaegu karmiinpunane. Et purpurpunane oli vana-aja kuninglik värvus, on tõestatud dokumentaalselt pärslaste (Estri 8:15; Xenophon, *Anabasis*, I, 5.8), meedlaste (Xenophon, *Cyropaedia*, I, 3.2; II, 4.6) ja hilisemast ajast. Taaniel tunnistab sellest tavast juba uus-Babüloonia perioodil, mis eelnes Pärsia perioodile.

(803)

kuldkee - Tava austada valitsejate lemmikalamaid kuldkeede, kraede ja ehete kinkimisega eksisteeris Egiptuses juba palju sajandeid varem (vt 1Ms 41:21 komm). See tava oli vana-aja rahvaste puhul harilik.

saab kolmandaks valitsejaks - Enne seda, kui Belsassari kohta Babüloonia riigis ja tema vahekorda Nabunaidiga täielikult mõisteti (vt lisamärkust selle peatüki kommentaaride lõpul), võisid kommentaatorid vaid oletada, kes siis sel ajal *teine* valitseja oli. Sellise valitseja olemasolule viidati

töötusega teha salapärase seinakirja seletaja „kolmandaks valitsejaks kuningriigis“. Oletati, et selleks võis olla Belsassari kuningannast ema, tema naine või poeg. Loomulikult arvati, et Belsassar ise oli impeeriumi esimene valitseja. Nüüd, mil on teada, et Belsassar oli vaid oma isa kaasvalitseja, seega teine valitseja kuningriigis, on selge, miks tal polnud võimalik omistada kõrgemat seisundit kui „kolmanda valitseja“ oma.

8. Siis tulid kõik... - Mõned on näinud vastuolu selle väite ja eelneva salmi aruande vahel, kus on ära toodud kuninga pöördumine tarkade poole. Kõige loomulikum seletus on, et salm 7 mainitud üleskutsega pöördus kuningas nende tarkade poole, kes juba peosaalis viibisid, kui kiri seinale ilmus. Salm 8 viitab sel juhul „kõigile tarkadele“, sealhulgas ka neile, kes ilmusid peosaali alles Belsassari korraldusel.

need ei osanud kirja lugeda – Põhjust ei ole ära toodud ning iga pakutud seletus on ainult oletus. Ilmselt olid sõnad kirjutatud aramea keeles (vt salmide 26-28 komm). Sõnu aga oli nii vähe ja nad olid nii salapärased, et isegi igaühe tähenduse teadmine üksikult võttes ei selgitanud neis peituvat sõnumit. Kas ei suutnud kuningas ise veini ülemäärase tarvitamise tõttu lugeda või olid tähed pimestava sära tõttu eristamatud (vt EGW lisamaterjali salmide 5-9 kohta) või oli kiri ainulaadne, dešifreeritav ainult jumaliku valgustuse saamisel, ei ole öeldud. Oletus, et tähed olid muistses heebrea šriftis ja järelikult babüloonlastele arusaamatud, ei näi tõenäolisena. On äärmiselt ebausutav, et Baabülioni targad ei oleks tundnud neid semiidi tähti, mida olid kasutanud mitte ainult heebrealased, vaid ka foiniiklased ja teised Lähis-Ida rahvad.

10. kuninga ema /v.t: “kuninga lesk emand“; KJV: „kuninganna“/ - Juba Josephuse aegadest peale (vt Antiquities, X, 11.2) on kommentaatorid pidanud siinnimetatud „kuningannat“ kuninga emaks või vanaemaks (vt PK 527). Vastavalt Hommikumaa kombele ei tohtinud kuninga palge ette ilma kutsumata minna keegi teine peale valitseja enda ema. Isegi kuninga naine asetas nii toimides oma elu ohtu (vt Estri 4:11,16). Kuningate poolt oma emadele saadetud babüloonia kiilkirjatekstis kirjades ilmneb tähelepanuväärselt lugupidav toon ning need osutavad selgesti austatud seisundile, mille vääriliseks kuningad oma emasid pidasid. Sellist kuningannast ema kõrget seisundit tõestab ka tõsiasi, et kui Nabunaidi ema, Belsassari vanaema a 547 *Dur Karâshu* all (Eufratil ülalpool Sipparit) suri, korraldati õukonnas suur lein. Fakt, et ta suri enne selles peatükis kirjeldatud sündmusi, oli kommentaatoritele teadmata, kes samastasid siinnimetatud “kuninganna“ Belsassari vanaemaga.

Kuningas elagu igavesti! - Selle tavapärase tervituse kohta vt ptk 2:4 komm.

11. on mees – Ei tarvitse pidada imelikuks, et kuninga poolt kutsutud tarkade hulgas polnud Taanieli. Tema avaliku teenistuse periood oli kahtlemata lõppenud juba mõnda aega varem, võib-olla Nebukadnetsari surmaga või isegi enne seda (vt 4BC 746). Ometi oli ta hästi tuntud varasema põlvkonna esindajatele, kelle hulka kuulus ka kuninga ema. Tema teenistusest eemaldamise võimalike põhjuste kohta vt salm 13 komm.

pühade jumalate vaim – Vrd Nebukadnetsari väitega (ptk 4:5,6). See väljendite sarnasus viitab ka teiste tõendite poolt osutatud tõenäosusele, et siinnimetatud kuninganna oli Nebukadnetsari lähedane sugulane, võimalik, et isegi tema tütar (vt 4BC 805). Tema antud informatsioon Taanieli silmapaistva teenistuse kohta minevikus, samuti prohveti kõrge seisundi kohta Nebukadnetsari ajal oli Belsassarile ilmselt uudne. See tõsiasi viitab, et Taaniel polnud avalikus teenistuses juba mõnda aega enne siinkirjeldatud sündmust. Seepärast oli kuninga kaaskonnas võib-olla vähe inimesi või (804)

polnud neid üldse, kes Taanieliga koos olid üles kasvanud ja seetõttu teda hästi tundsid.

Su isa – Vt salm 2 komm.

Ennustajate – Vt ptk 1:20 komm; vrd ka ptk 2:2.27.

12. sõlmede – aramea k *qitrin*. Seda sõna kasutati hiljem Süürias ja Araabias maagia-alase terminina. Siin näib see osutavat „rasketele ülesannetele“, „probleemidele“ (vt RSV tõlge).

13. Kas sina oled Taaniel? - Seda lauset võib tõlkida ka: „Sina oled see Taaniel“ (vt RSV). Kui see tõlge on õige, siis viitab Belsassari tervitus, et ta oli Taanieli päritoluga tuttav, kuid polnud temaga isiklikult suhelnud. Vähemalt on selge, et Taaniel ei olnud sel ajal enam kuningliku õukonna maagide ülemaks (ptk 2:48.49).

Näib, et Nebukadnetsari surmaga oli poliitika, mida Taaniel oli teostanud, sattunud Baabülioni õukonnas ebasoosingusse ning selle tagajärjel oli ta avalikust teenistusest eemaldatud. Ilmselt teadsid Belsassar ja tema eelkäijad kõigist Jumala poolt Nebukadnetsarile antud õpetustest (ptk 5:22), kuid olid meelega hüljanud Nebukadnetsari tegevusjoone tõelise Jumala tunnustamises ja Tema tahtega kaasatöötamises (ptk 4:25-34; 5:23). Tõsiasi, et Taaniel hiljem Pärsia riigi teenistusse astus (ptk 6:1-4), osutab, et tema teenistusest eemaldumise põhjuseks Babüloonia impeeriumi viimastel aastatel ei olnud nõrk tervis ega kõrge iga. Tema poolt Belsassarile tehtud kibedad etteheited (ptk 5:22.23) on tõendiks kuninga vaenulikkusest põhimõtete ja riigipoliitika hukkamõistu vastu, mida esindas Taaniel. Babüloonia ametliku poliitika hukkamõistmine Taanieli poolt võis olla üheks põhjuseks, mis mõjutas Pärsia impeeriumi esimesi valitsejaid suhtuma temasse pooldavalt.

14. jumalate vaim – vastandina kuninganna (salm 11) ja Nebukadnetsari sõnadele (ptk 4:5) jätab Belsassar sõna „jumalate“ ees ära täiendi „pühade“.

17. sulle enesele – Mõned on arvanud, et jumalikult valgustatud prohvetina keeldus Taaniel kirja tõlkijale lubatud andidest ja auavaldustest, et hoiduda vähimastki, mis võis sellisele kuningale jätta mulje, et ta seisab oma huvide eest. See võib tõepoolest nii olla. On ka võimalik, et Taaniel, teades, et Belsassari valitsus on lõpule jõudnud, ei olnud huvitatud mehe soosingust, kes oli selsamal ööl nii sõnade kui tegudega teotanud taeva ja maa Jumalat. Et Taaniel isegi nüüd, vanas eas, ei keeldunud põhimõtteliselt vastu võtmast kõrget seisundit valitsuses, võib näha tõsiasi, et lühikest aega hiljem teenis ta jälle kõrges ametis (ptk 6:3). Ta võttis selle ameti vastu kahtlemata seetõttu, et arvas olevat võimaliku avaldada kuningale head mõju ning olla tööriistaks Jumala käes, et viia täide oma rahva vabastamine vangipõlvest. Võib-olla tundis Taaniel aga käesoleval hetkel, et võtta vastu auavaldus või ameteid Belsassarilt pole mitte ainult kasutu, vaid on ka kahjulik ja ohtlik.

18. Nebukadnetsarile – Enne kirja lugemist ja tõlkimist meenutas Taaniel kuningale, mida oli kogunud Nebukadnetsar, kui ta keeldus täitmast jumalikku tahet enda ja oma rahva suhtes. Peale selle oli Nebukadnetsar olnud vägevam ja targem kui valitsejana vilets Belsassar. Prohvet näitas Belsassarile, kuidas tema, Nebukadnetsari järeltulija, oli teinud kurja Jumala, oma elu Issanda silme ees ega olnud midagi õppinud Nebukadnetsari kogemustest.

24. Sellepärast – Viide äsjasele hetkele, mil Belsassar joobnud üleemeelikus oli kiitnud oma jumalaid ja joonud veini Jeruusalemma templi pühadest riistadest, nagu on kirjeldatud salm 23.

see käsi – Vt salm 5 komm.

see kiri – Kiri oli seinal ikka veel nähtav.

25. see on see kirjutatud kiri – Taaniel hakkab nüüd seinal kirjutatut, ilmselt nelja arameakeelset

sõna lugema. On asjatu arutleda selle kirja olemuse üle ning selle seose üle mingi tuntud kirjaga (vt salm 8 komm). Ometi on selge, et isegi pärast sõnade äralugemist võis neid mõista ainult jumaliku valgustatuse kaudu. Igas sõnas peitus terve tõde; seepärast oli vaja tõlgitsust.

26. menee – Arameakeelne *mene'* on passiivi partitsiip verbist tähendusega 'loendama'. Võetud üksikuna, tähendab see lihtsalt 'loendatud', 'arvestatud'. Jumaliku valgustatuse abil tõlgendas Taaniel

(805)

aga seda sõna järgmiselt: „Jumal on ära lugenud su kuningriigi päevad ja on teinud sellele lõpu!“

27. Tekeel – Masoreetideks nimetatud juudi õpetlased, kes meie ajaarvamise 7-9. saj lisasid Piibli käsikirjadele vokaalimärgid (vt 1BC 34,35), pidasid arameakeelset sõna *teqel* nimisõnaks. Tegelikult tuleb seda aga nagu ka sõna *mene'* (vt salm 26 komm) pidada ilmselt passiivi partitsiibiks (*teqil*). Masoreedid valisid sõnavormi *teqel* tõenäoliselt suurema häälikusarnasuse tõttu sõnaga *mene'*. Sõna *teqil* on tuletatud verbist tähendusega 'kaaluma'. Taaniel informeeris kuningat samas jumaliku kaalumise tähenduse suhtes. Kaalumisel osutus, et Belsassaril puudus moraalne väärtus.

Leitud kerge olevat – Need Baabülioni kõlvatule kuningale adresseeritud kohutavad sõnad peatse hävingu kohta mõistavad hukka kõiki, kes Belsassari taoliselt jätvavad kasutamata Jumalast antud võimalused. Praegu taevas toimivas eeluurimiskohtus (vt Tn 7:10 komm) kaalutakse inimesi taevase pühamu kaaludel, et selgitada, kas nende moraalne olemus ja vaimulik seisund vastavad Jumalast antud õnnistustele ja andidele. Selle kohtu otsuste peale ei ole võimalik enam kusagile edasi kaevata. Pidades silmas käesoleva tunni pühalikkust, peaksid seega kõik olema valvel, et nad otsustaval hetkel, mil iga inimese saatus kindlaks määratakse, ei leitaks „kerged“ olevat. Vrd 2Kr 5:10; Ilm 22:11.12.

28. Peres /v.t; u.t: „ufarsiin“/ - See sõna ei ole passiivi partitsiip nagu eelnevad sõnad *mene'* ja *teqil*, ehkki vokaalimärgid osutavad, et masoreedid pidasid seda verbivormiks. Tegemist on nimisõnaga ainsuses. Seinal asuvas kirjas esines mitmusvorm (salm 25). Seal oli ta seotud eelnevate sõnadega sidesõna *we*, 'ja' abil. Sõnas *ufarsiin* tähistab seda sõna – *we* – esimene häälik *u*. Siit tulenebki erinevus vormide *upharsin* ja *peres* vahel. *Peres* tähendab 'osa', 'portsjon' ning kui võtta aluseks mitmusvorm *upharsin* (salm 25), siis võib seda tõlkida 'tükid'. Taanieli tõlgitsust võib seega esitada ka järgmisel kujul: „Sinu kuningriik on tükkideks purunenud /purustatud/.“ Ei tarvitse olla rõhutatud, et kuningriik pidi jagatama kahte võrdesse ossa – üks osa meedlastele ja teine osa pärslastele. Kuningriik pidi jagatama tükkideks, hävitatama, purustatama. Selle teostajaiks olid meedlased ja pärslased. On tähelepanuväärne, et arameakeelne vorm *peres* sisaldab samu konsonante nagu arameakeelsed sõnad (vt 1BC 25,26), mis osutavad Pärsiale ja pärslastele, kes samal ajal olid juba Baabülioni värvate ees.

29. Siis andis Belsassar käsu – Kuningas täitis Taanielile antud töötuse, ehkki Taaniel selgesti osutas, et ta pakutud auavaldustest huvitatud ei ole. Belsassari joobnud seisundi tõttu polnud ehk võimalik teda selle täitmisest loobuma keelitada. Mõned on väitnud, et kolmanda valitseja ametit ei olnudki Taanielil võimalik saada, kuna vastavalt salm 30 aruandele tapeti Belsassar samal ööl ära. See vastuväide rajaneb oletusel, et Taaniel pidi kolmandaks valitsejaks kuulutatama avalikult, linna tänavail. Tekst aga seda ei tingi. Taanieli amet võidi välja kuulutada ka lossi kogunenud ülikute ees. Järgnevate sündmuste tõttu aga otsus ei jõustunud.

30. Selsamal ööl – Ehkki Baabülioni langemist kirjeldavates kiilkirjaürikutes Belsassarit ei mainita, väidab Xenophon, et Baabülioni „kõlvatu kuningas“, kelle nime aruandes ei öelda, tapeti, kui

Koorese väed Gobryase juhtimisel lossi sisenesid (Cyropaedia, VII, 5.30). Ehkki tuleb möönda, et Xenophoni aruannet kõigis ajaloolistes üksikasjades usaldada ei saa, on paljud tema väited rajatud faktidele. Vastavalt kiilkirjatekstidele ei olnud kuningas Nabunaid Baabülioni vallutamise ajal linnas. Kui Nabunaid alla andis, saatis Koores ta kaugesse Karmaaniasse. Seepärast ei saanud Baabülioni vallutamise ajal tapetud kuningas olla keegi muu kui Belsassar. Kokkuvõtet Belsassari kohta vt peatüki kommentaaride lõpus asuvas lisamärkuses.

(806)

Lisamärkus 5. peatüki kohta

Läbi sajandite on Belsassari isik olnud Piibli kommentaatoritele suureks mõistatuseks. Kuni üsna hiljutiste avastusteni ei olnud muistsetes aruannetes sellisest kuningast midagi teada. Belsassari nime tunti ainult Taanieli raamatu ja selle alusel kirjutatud tööde järgi – näiteks apokrüüfilise Paruki raamatu ja Josephuse teoste järgi. Tehti palju katseid kooskõlastada teadaolevaid ajalooandmeid Piibli aruandega. Raskusi suurendas tõsiasi, et mitmetes muistsetes allikates toodi ära kõikide Baabülioni kuningate loetelu kuni riigi lõpuni ning kõigis neist oli kuningas Nabunaidi (mitmetes erinevates nimevormides) mainitud viimase kuningana enne Koorest, Pärsia esimest kuningat. Kuna Koores vallutas Baabülioni ja hakkas valitsema kohe pärast viimast Babüloonia kuningat, ei tundunud Belsassari jaoks kuninglikus sugupuus ühtki kohta olevat. Taanieli raamat seevastu asetab Baabülioni langemisele vahetult eelnevad sündmused aega, mil valitses Nebukadnetsari „poeg“ Belsassar (vt ptk 5:2 komm), kes kaotas oma elu samal ööl, kui meedlased ja pärslased Baabülioni vallutasid (ptk 5:30).

Järgnevalt tuuakse ära mõned arvukatest tõlgitsustest, seletamaks näilist vastuolu Piibli aruande ja teiste muistsete allikate vahel (vastavalt teosele: Raymond P.Dougherty, *Nabonidus and Belshazzar*, lk 13,14):

Belsassar oli: 1) Nebukadnetsari poja Evil-Merodaki teine nimi; 2) Evil-Merodaki vend; 3) Evil-Merodaki poeg, seega Nebukadnetsari pojapoeg; 4) Nergal-shar-usur'i, Nebukadnetsari väimehe teine nimi; 5) Labashi-Marduki, Nergal-shar-usur'i poja teine nimi; 6) Nabunaidi teine nimi; 7) Nabunaidi ja Nebukadnetsari ühe tütre poeg.

Vastavalt teisele seisukohale, mida pooldas enamik kommentaatoreid-kriitikuid enne Belsassari nime avastamist kiilkirjatahvlitel 19. saj lõpul, oli Belsassari nimi vaid Taanieli raamatu autori väljamõeldis, kes, nagu kriitikud väidavad, elas makabeide ajal 2. saj e.m.a.

See erinevate seisukohtade loetelu näitab ajalooliste probleemide olemust ja ulatust, mis Taanieli raamatu tõlgitsejate ees seisavad; see raamat näib kätkevat palju enam probleeme kui ükski teine VT samasuguse ulatusega raamat. Tõsiasi, et Belsassari isik ja amet on tollest ajast pärinevate ürikute põhjal tänaseks täielikult kinnitust leidnud, osutades nii Tn 5. peatüki usaldusväärsele, on üks piibelliku arheoloogia suurtest võitudest viimase sajandi (XX) kestel. Kuna see saavutus on tõepoolest erakordselt tähtis, tuleks asjal kokkuvõtlikult peatuda.

1861.a publitseeris H.F.Talbot (*Journal of the Royal Asiatic Society*, 19.kd, lk 195) mõned Uri Kuutemplist leitud tekstid. Neis tekstides sisaldus üks Nabunaidi palve oma vanima poja *Bel-shar-uşuri* pärast. Mõned uurijad, nende hulgas ka George Rawlinson, kuulsa kiilkirjatekstide dešifreerija vend, samastasid *Bel-shar-uşuri* Piibli Belsassariga. Teised seevastu heitsid selle vaate kõrvale, sealhulgas ka Talbot ise, kes a 1875 esitas oma vastuargumendid koos Belsassarit mainiva teksti

uue tõlkega (*Records of the Past*, 5 kd, lk 143-148). Seitse aastat hiljem (a 1882) publitseeris (807)

Theophilus G. Pinches eelmisel aastal avastatud teksti, mida nüüd nimetatakse Nabunaidi kroonikaks. Selles tekstis on kirjeldatud Baabülioni vallutamist Koorese poolt, samuti mainitud, et Nabunaid viibis mitmeid aastaid Teemas, samal ajal kui ta poeg oli Babüloonias. Ehkki Pinches tol korral ei mõistnud teksti täielikult ning määratles ebaõigesti ka Teemat, mis asub tegelikult Lääne-Araabias, tegi ta ürikust mõningaid õigeid järeldusi Belsassari kohta. Näiteks märkis ta, et Belsassar „näib olevat olnud armee ülemjuhataja, kel oli riigis tõenäoliselt suurem mõju kui ta isal ning keda peeti seetõttu kuningaks“ (*Transactions of the Society of Biblical Archaeology*, 7. kd, [1882], lk 150).

Järgnevatel aastatel avastati veelgi tekste, mis heitsid valgust mitmetele funktsioonidele ja tähtsatele ametikohtadele, mis Nabunaidi pojalt Belsassaril olid oma isa valitsuse ajal ja juba enne seda. Ehkki üheski neist tekstidest ei olnud Belsassarit nimetatud kuningaks nagu Piiblis, esitasid paljud uurijad kogunenud tõendite alusel seisukoha – mis hiljem osutus tõesks – et kaks meest võisid valitseda ühel ajal, kaasvalitsejatena. Aastal 1916 publitseeris Pinches teksti, milles ühes vandetöötuses pöörduiti ühiselt Nabunaidi ja Belsassari poole. Ta väitis, et sellised tekstid osutavad, et Belsassaril pidi olema „kuninglik/asevalitseja/ seisund“, ehkki ta mõõnas, et „meil tuleb veel uurida, milline oli Belsassari täpne ametiseisund Babüloonias“ (*Proceedings of the Society of Biblical Archaeology*, 38.kd, [1916], lk 30).

Kinnitus järeldusele, et Nabunaid ja Belsassar olidki tegelikult kaasvalitsejad, tuli a 1924, kui Sidney Smith publitseeris Briti Muuseumi nn „Nabunaidi värssaruande, milles väidetakse selgesti, et Nabunaid „usaldas kuningavõimu“ oma vanimale pojale (*Babylonian Historical Texts*, [London, 1924], lk 88; hilisemad tõlked ilmunud Oppenheimeri tõlkes kogumikus *Ancient Near Eastern Texts*, toim Pritchard, [Princeton, 1950], lk 313). See tekst, mis hajutas kõik kahtlused Belsassari kuningliku seisundi suhtes, oli rängaks löögiks õpetlastele nn „kõrgemate kriitikute“ koolkonnast, kes väitsid, et Taanieli raamat pärineb alles 2. sajandist e.m.a. Nende nõutust peegeldavad kujukalt R.H.Pfeifferi sõnad Harvardi Ülikoolist, kes väidab:

„Oletatavasti ei saa me kunagi teada, kuidas nimetatud raamatu autor sai teada, ... et Belsassar, keda on nimetatud ainult Babüloonia ürikutes, Taanieli raamatus ja Paruki 1:11, mis rajaneb samuti Taanieli raamatule, valitses kuningana sel ajal, kui Koore Baabülioni vallutas“ (*Introduction to the Old Testament*, [New York, 1941], lk 758,759).

Asjaolu, et oli avastatud nii palju kiilkirjatekste, mis heitsid valgust Nabunaidi ja Belsassari valitsusele, mõjutas Raymond P. Doughertyt Yale'i Ülikoolist koondama kõik materjalid, nii kiilkirjatekstidest pärinevad kui klassikalised, ühte monograafiasse, mis ilmus a 1929 pealkirjaga „*Nabunidus and Belshazzar*“ (New Haaven, 1929, lk 216).

Kiilkirjatekstid osutavad, et Nabunaid oli Harani vürsti *Nabû-balâţsu-iqbi* ja ühe Harani Kuutempli preestrinna poeg. Pärast Harani vallutamist meedlaste ja babüloonlaste poolt a 610 e.m.a võeti Nabunaidi ema võib-olla silmapaistva vangina Nebukadnetsari haaremisse, nii et Nabunaid kasvas üles õukonnas suure kuninga silme all. Kõige tõenäolisemalt tema oligi Herodotose „Labynetos“ (I, 74), kes toimis rahuobitajana lüüdiaste ja pärslaste vahel a 585 e.m.a. See näib ilmsena järgmiste tähelepanekute põhjal: Herodotos nimetab Baabülioni kuningat, kes valitses Sardese langemise ajal a 546 e.m.a, Labynetoseks (I, 77). Hiljem osutab ta kuninga isale, kes valitses Baabülonis selle langemise ajal a 539 e.m.a, sama nimega (I,188). Me teame, et Nabunaid oli Baabülioni kuningas a 546, samuti seda, et ta oli Belsassari isa. Asjaolu, et Nabunaid valiti Nebukadnetsari diplomaatiliseks esindajaks, oli suur au ning osutab, et see noormees pidi sel ajal

olema üks kuninga lemmikuid. On võimalik, nagu arvab Dougherty, et Nabunaidi naine Nitocris, keda Herodotos kirjeldab targa naisena (I, 185,188), oli Nebukadnetsari tütar, sündinud ühest Egiptuse printsessist.

Siiski ei ole sugulus Nabunaidi poja Belsassari ning Nebukadnetsari vahel tolleaegsete ürikute alusel veel lõplikult kindlaks tehtud.

Täielikumate andmete puudumisel on käesoleval ajal võimatu täpselt määratleda, kuidas tuleb (808)

mõista Tn 5. peatükis korduvaid viiteid, et Nebukadnetsar oli Belsassari isa. Mis puutub Piibli aruannetesse, siis võib „isa“ osutada nii „vanaisale“ kui „esiisale“ (vt 1Aj 2:7 komm). On esitatud kolm tõlgitusvarianti: 1) Nabunaid oli Nebukadnetsari väimees, Belsassar aga Nebukadnetsari tütrepoeg; 2) Nabunaidi nimetati Nebukadnetsari pojaks, kuna tema ema kuulus Nebukadnetsari haaremisse ning Nabunaid oli järelkult tema kasupoeg; 3) Belsassar oli Nebukadnetsari poeg ainult selles mõttes, nagu analoogilisel juhtumil Jehu, Iisraeli kuningas, oli „Omri poeg“ (tolle aja assüüria raidkirjades nimetatakse teda nii). Jehu ei olnud Omri suguvõsaga üldse veresidemetes; ta hävitas Omri rajatud dünastia ning sai järgmiseks Iisraeli kuningaks.

Kiilkirjaürikud on heitnud küllaldaselt valgust Belsassarile, tema ametiseisundile ning tegevusele aastate kestel, mil ta oli oma isa kaasvalitseja. Pärast kuningavõimu andmist Belsassarile a 553/552 e.m.a või varsti pärast seda (vt ptk 5:2 komm), võttis Nabunaid ette eduka sõjakäigu Teema vastu Araabias. Seejärel sai see tema peakorteriks paljudeks aastateks. Kogu selle aja kestel oli tegelikult kuningaks Baabülonis Belsassar, samuti toimis ta armee ülemjuhatajana. Ehkki ametlikke ürikuid dateeriti edaspidigi Nabunaidi valitsusaastate järgi, näitab tõsiasi, et vandetootustes mainiti isa ja poja nime koos – samal ajal kui teiste kuningate valitsusajal mainiti vaid üht nime – selgesti, et Nabunaid ja Belsassar olid kaasvalitsejad.

Ülal lühidalt äratoodud Piibli-välistest allikatest saadud informatsioon on otsustavalt demonstreerinud Tn 5. peatüki ajaloolist usaldusvärsust. Oma monograafia lõpul Belsassari ja Nabunaidi kohta väljendab Dougherty seda veendumust mõjuvate sõnadega:

„Kõigist mitte-babüloonlikest ürikutest, mis käsitlevad ajaloolist olukorda Uus-Babüloonia impeeriumi lõpuperioodil, seisab Taanieli raamatu viies peatükk kiilkirjatahvlite järel täpsuselt teisel kohal, vähemalt selles osas, mis puutub silmapaistvatesse sündmustesse. Pühakirja aruannet võib pidada tõepoolest silmapaistvaks, kuna selles on mainitud Belsassari nime, osutatud, et ta omas kuningavõimu, ning viidatud riigis eksisteerivale kaksikvalitsusele. Babüloonia kiilkirjaürikud 6. sajandist e.m.a annavad selget tunnistust nende kolme põhilise ajaloolise fakti kohta, mis on Piiblis seoses Baabüloni langemisega ära toodud. Kiilkirjaürikutes, mis pandi kirja juba Pärsia mõju all 6. saj e.m.a, ei ole Belsassari nime säilinud, kuid on selgesti osutatud temale kui kroonprintsile, kellele Nabunaid enda Araabias viibimise ajal kuningavõimu andis. Kaks kuulsat kreeka ajaloolast viiendast ja neljandast sajandist e.m.a ei maini Belsassarit nimepidi ning vihjavad vaid ebamääraselt tegelikule poliitilisele olukorrale Nabunaidi ajal. Kreekakeelsed annaaliid kolmandast kuni esimese sajandini e.m.a aga vaikivad absoluutselt Belsassarist ja tema silmapaistvast osast Uus-Babüloonia impeeriumi viimastel aastatel. Kogu informatsioon, mis oli kättesaadav kronoloogiliselt fikseeritud ürikutest perioodil alates 6. saj e.m.a kiilkirjatahvlitest kuni Josephuse teosteni 1. saj m.a.j, ei saanud pakkuda vajalikku materjali Taanieli 5. peatüki ajalooliseks taustaks“ (Nabonidus and Belshazzar, New Haven, 1929, lk 199,200).

Ellen G.White'i kommentaarid

1-30 PK 522-538; TM 434-436
1,2 PK 523
2-5 PK 524
4 COL 259
6 TM 436
6-8 PK 527
10-16 PK 528
17-24 PK 529
23,24 MM 151; 5T 244
24-28 4T 14
25-29 PK 530
25 TM 436
27 CG 155,569; COL 267; CS 142; CT 348; EW 37, 246; FE 228, 468; GC 491; LS 117; MM 151, 164, 195; MYP 229; PK 219; TM 237, 286, 440, 450; 1T 126, 152, 260, 263, 317, 406; 2T 43, 54, 58, 83, 266, 409, 439, 452; 3T 185, 370, 522, 538; 4T 311, 339, 385, 386, 470; 5T 83, 116, 154, 279, 397, 411, 420, 435; 6T 230, 405; 7T 120; 8T 14, 247
27-30 Te 49
30 COL 259; PK 531
(805)

6. PEATÜKK

1. meedlane Daarjaves – Mittepiibelliku ajaloo andmete põhjal on see Tn 6. peatükis mainitud valitseja tänapäevani ebamäärane kuju. 6.peatüki lõpus asuv lisamärkus esitab lühikese ülevaate kommentaatorite mitmesugustest määratlustest, samuti sellega seoses olevate ajalooliste probleemide võimaliku lahenduse.

(806)

Sidesõna „ja“, millega salm algab, osutab, et raamatu autor seostas eelmises salmis äratoodud Belsassari surma „meedlase Daarjavese“ troonileastumisega. Heebreakeelse Piibli trükitud väljaannetes /nagu ka eesti k tõlgetes/ on käsitletav salm 6. peatüki esimeseks salmiks, enamik tänapäeva piiblitõlkeid aga asetavad selle LXX-i eeskujul /nagu ka KJV/ 5. peatüki lõppu, mis on eelistatavam.

Nii nagu ka ingl k ja eesti k, on siinnimetatud „Daarjavese“ ning Esra 4:24, samuti mujal mainitud Pärsia kuningas Daarjavese /Dareios I/ (vt Esra 4:24 komm) nimekujud ka aramea ja hbr k tekstides ühesugused.

kuuskümmend kaks aastat – Tõenäoliselt oli Daarjavese kõrge iga tema lühikese valitsemisaja võimalikuks põhjuseks. Taanieli raamatus on mainitud ainult Daarjavese esimest valitsusaastat (ptk 9:1,2; 11:1). See kuningas suri „Baabüloni langemisele järgneva kahe aasta jooksul“ (PK 556).

(810)

2. asehaldurid – aramea k '*achashdarpan*, otseses tõlkes 'satraabid' (vt ptk 3:2 komm). Pärsia impeeriumi provintside valitsemise paljud üksikasjad enne Daarjaves I ümberkorraldusi pole seni selged. Herodotos (III,89) väidab, et Daarjaves I moodustas 20 satraapiat impeeriumi põhiliste alljaotustena. Iga satraapia oli jagatud provintsideks. Daarjavese raidkirjad toovad ära satraapiate mitmesuguse arvu (21,23,29), osutades, et kuningas muutis oma valitsusajal tõenäoliselt nii

satraapiate arvu kui suurust. Mõned kreeka ajaloolased tarvitavad terminit „satraap“ madalamal seisvate ametiisikute kohta, nii nagu tegi ilmselt ka Taaniel, osutades selle terminiga provintsi valitejatele. Vrd Pärsia riigi 127 provintsi (Estri 1:1) kuningas Xerxese ajal.

3. kolm ametikandjat – Neid kõrgeid ametikandjaid ei ole väljaspool Piiblit mainitud. Pärsia impeeriumi haldussüsteemist enne Daarjaves I valitsemisaega puuduvad igasugused ürikulised andmed.

kelledest üks oli Taaniel – Elatanud prohvet paistis peagi nende kolme seast oma hoolsa teenistuse tõttu silma.

ei sünniks kahju – siin on värvikalt kirjeldatud Pärsia riigi haldussüsteemi eksisteerimise põhjust. Ettevaatusabinõude kohta, mida võeti impeeriumi haldussüsteemis tarvitusele sissetulekute vähenemise ja muude kahjude vastu, vt ka Esra 4:13-16.

4. eriline vaim – Ei juhtunud esimest korda, et kuningad panid tähele Taanieli „erilist vaimu“. Nebukadnetsar oli tunnistanud, et Taanielis „on pühade jumalate vaim“ (Tn 4:5). Belsassari kuningannast ema oli vestluses pojaga seda väljendit korranud tema viimasel saatuslikul ööl (ptk 5:11). Samal korral juhtis ta tähelepanu „erilisele vaimule“, mida Taanieli juures tähele oli pandud (ptk 5:12). Kahtlemata oli see vaim ilmnenu mitte ainult „mõistatuste lahendamises“ (ptk 5:12), vaid ka üliras vagaduses, kõrvalekaldumatus ustavuses kohustuste täitmisel, õigluses sõnades ja tegudes – omadustes, mis olid tolle aja ametikandjate juures haruldased. Põgus tutvus selle elatanud riigimehega, kes pärines Babüloonia impeeriumi kuldsest ajastust, oli küllaldane, veenmaks Daarjavest, et on tark valida Taaniel uue impeeriumi peadministraatoriks ja kuninglikuks nõuandjaks.

5. ettekäänat Taanielile kuningriigivastase süü leidmiseks – Kavatsedes tõsta Taaniel kõrgeimasse riigiametisse, juhendus kuningas kahtlemata enda ja riigi huvidest. Siiski jättis ta arvestamata kadeduse, mis pidi eeldatavasti tärkama meedlastest ja pärslastest ülikute hulgas, kui juut, pealegi endine Babüloonia riigiminister, hõivab seisukoha, mis nende ootuste kohaselt oleks pidanud kuuluma kellelegi nende seast.

mingit hooletust – Hoolimata oma kõrgest eest – ta oli nüüd ligikaudu kaheksakümne viie aastane – oli Taaniel võimeline täitma kohustusi riigiasjus nii, et teda ei saadud süüdistada mingis

(811)

eksimuses ega hooletuses. See tulenes tema isiklikust vagadusest ning usaldusest taevase Isa lakkamatusse juhtimisse. Teenida ja armastada Jumalat oli tema jaoks tähtsam kui elu ise. Kahtlemata andis ka hoolikas tervishoiupõhimõtteist kinnipidamine juba noorusest peale talle elujõu, mis ületas kaugelt temaealiste tavalise taseme.

6. tema Jumala seadusega – Uurides hoolikalt Taanieli harjumusi, jälgides tema käitumist oma ametikaaslaste ja alluvatega ning kontrollides aruandeid, ei leidnud Taanieli vaenlased mingit ebakorrapärasust, mis oleks andnud põhjust kaebusteks või süüdistusteks. Siiski avastasid Taanieli vaenlased, et ta ei käinud iial kummardamas üheski Baabülioni templis ega võtnud osa ühestki paganlikust religioosest tseremooniast. Kahtlemata olid nad ka märganud, et ta puudus oma ametiruumidest igal hingamispäeval, mil „tema Jumala seaduse“ kohaselt oli iganädalane rahu- ja puhkuse päev. Kindlasti tulid nad järeldusele, et ta säilitas kindlad palveajad ka ametikohustuste täitmise juures.

7. need ametikandjad ja asehaldurid – Ei tarvitse oletada, et kõik impeeriumi provintside valitsejad kogunesid selle asja pärast kuninga ette. Kahtlemata ilmusid ainult need, kes Taanieli

vastu tema seisukoha pärast kadedust tundsid. Kui kõik oleksid selleks puhuks kokku kutsutud, oleks kuningal võinud tärgata kahtlus, eriti kuna Taaniel nende seas polnud. Vandenõulased arvestasid tõenäoliselt sellega, et kui ainult vähesed esinevad kuninga ees selle palvega, on valitsejat petta rohkem šansse kui oodates, kuni kõigi provintside valitsejad kõigist impeeriumi osadest kuninga ette kogunevad.

elagu igavesti – Vt ptk 2:4 komm.

8. kõik – kahtlemata oli tegemist valega, sest on ülimalt kaheldav, et kõigiga oli nõu peetud.

palub midagi – Sellise olemusega dekreet oli pärslastele täiesti võõras, kuna nad olid tuntud oma sallivuse poolest religiooniküsimustes. On mõeldamatu, et Koorese-taoline mees oleks sellisele dekreedile alla kirjutanud. Meedlasel Daarjavesel oli aga nähtavasti teistsugune loomus. Me teame vähe meedlaste mõtteviisist seoses religioosse sallivuse probleemiga. Pärsia kuningas Koorese ehitas uuesti üles rahvaste templid, mis babüloomlased olid hävitanud, ilmutades seega sallivusvaimu teiste rahvaste religioosete tunnete ja harjumuste suhtes. Teiselt poolt väitis Daarjaves I, et tema eelkäija Vale-Smerdis, maag Meediast, kes valitses a 522 e.m.a ligikaudu pool aastat, oli ilmutanud sallimatuse vaimu templeid hävitades. Ehkki /nii nappide andmete juures/ üldistades võime eksida, peame siiski arvestama võimalusega, et meedlased – või vähemalt mõned nende valitsejatest – näitasid üles vähem religioosset sallivust kui pärslased.

Peale selle on märgitud, et korraldust paluda ühe kuu kestel ainuüksi kuningat, ehkki see oli sel korral sihitud otseselt Taanieli vastu, võidi seostada ka meedlaste varasema religioosse tavaga, mille kohaselt osutati kuningale jumalikke auavaldusi. Herodotos (I, 199) märgib, et üks meedlaste varasemaid tuntud kuningaid Deioces oli muutnud enda isiku oma alamate kummardamise objektiks, varjates end tavaliste inimeste pilkude eest, veenmaks neid, et ta teistest erineb. Et isegi Pärsia kuningad tahtsid mõnikord jumalike auavalduste osaliseks saada, ilmneb tõsiasi, et Egiptuses lubasid nad oma nimele lisada jumalikke tiitleid. Hieroglüüfikirjad viitavad Kambysesele kui päikesejumal „Re pojale“, Daarjavesele aga kui „jumala pojale“. Seega ei tarvitse Tn 6:7 toodud korraldusele ajaloolisi paralleele otsides minna Rooma keisriteni, nagu mõned kriitilise koolkonna õpetlased on väitnud.

lõukoerte auku – Tolle aja kirjanduses ja kunstiteostes on sageli kujutatud vanaaja valitsejaid, näiteks Egiptuse, Assüüria ja Pärsia kuningaid metsloomi küttimas. Jahiti peajasalikul lövisid, aga ka pantreid, metshärgi ja elevante. Ürikutes jutustatakse, kuidas vasallkuningad saatsid kinnipüütud metsloomi oma Mesopotaamia kuninglikele isandatele andamina. Neid hoiti kaasaveetavates puurides – valitseja maailmavõimu sümbolina ning kuninga ja tema sõprade lõbustamiseks. Ehkki Pärsia ürikutest ei ole teada, et surmanuhtlust viidi täide metsloomade ette heitmise teel, kõnelevad

(812)

allikad ometi surmanuhtluse ebatavaliselt barbaarsetest täidesaatmisvormidest muidu suhteliselt humaansete Pärsia kuningate juures.

9. meedlaste ja pärslaste - „Kõrgema kriitika“ esindajad on sageli osutanud selle väljendi esinemisele Taanieli raamatus ja väitnud, et selle tarvitamine ajal, mil pärslased tegelikult valitsesid endist impeeriumi suuremal määral kui meedlased, on tõendiks raamatu oletatavast hilisest kirjutamisajast. Kinnitati, et sellist väljendit võidi kasutada ainult siis, kui tegelik poliitiline olukord oli rahva mälestuses juba suurelt osalt unustushõlma vajunud. Hiljem avastatud ürikud on aga osutanud, et see „kõrgemate kriitikute“ seisukoht on väär. Nendes dokumentides viidatakse

pärslastele kui „meedlastele“, samuti „meedlastele ja pärslastele“ nii nagu Piibliski.

Kiilkirjatekstides viidatakse paljudele Pärsia kuningatele tavapärase tiitli „Pärsia kuningas“ kõrval ka tiitliga „meedlaste kuningas“. Kuna Daarjaves oli „meedlane“, on vaid loomulik, et õukondlased tema juuresolekul riigi seadustest kõneldes viitasid sellele kui „meedlaste ja pärslaste seadusele“.

ei tohi tühistada – „Meedlaste ja pärslaste“ seaduse muutmatuse kohta vrd Estri 1:19; 8:8. Seda iseloomulikku joont kinnitavad ka kreeka autorid. Näiteks kirjeldab Diodorus Siculus (XVII, 30) Daarjaves II suhtumist Charidemose surmaotsusesse. Ta väidab, et pärast surmaotsuse väljakuulutamist kuningas kahetses seda ning ilmutades oma otsuse ekslikkust, tegi endale etteheiteid; ometi oli kuningliku autoriteediga antud korraldust võimatu tühistada.

11. oma kotta – Tõenäoliselt oli Taanieli kodul lame katus, nii nagu enamikul vana-aja ja ka tänapäeva majadel Mesopotaamias. Tavaliselt on selliste majade nurgal üks ruum, mis asub tasasest katusest kõrgemal; selliste ruumide akendel on ees iluvõred ventilatsiooniks ja need ruumid pakuvad ideaalset võimalust segamatult omaette viibida.

aknad olid avatud – Ühel Elephantine'ist leitud papüürusel on tarvitatud samasugust arameakeelset väljendit. Papüürusel on kirjeldatud maja, millel olid „avatud aknad“ nii ülal kui all (Cowley, nr 25,6 rida). Ühel teisel papüürusel on kirjeldatud maja, mille „üks aken avaneb kahte ruumi“ (Kraeling, nr 12,21 rida). Taanieli avatud aknad olid suunatud Jeruusalemma poole, linna poole, mille ta oli maha jätnud poisipõlves ja mida ta tõenäoliselt enam iial ei näinud. Kombe kohta pöörduda palves näoga Jeruusalemma poole vt 1Kn 8:33,35; Laul 5:8; 28:2.

kolm korda päevas – Juutide hilisemas traditsioonis leidsid palveajad kolme korra palvetamise puhul päevas aset päeva kolmandal, kuuendal ja üheksandal tunnil (tunde hakati loendama päikesetõusust). Kolmas ja üheksas tund langesid kokku hommikuse ja õhtuse ohvri ajaga templis. Ka Laulja järgis sama tava (Laul 55:18). Kolm palveaega päevas said hiljem kindlaks tavaks iga õigeuskliku juudi juures, kes elas rabide määruste kohaselt (*Berakoth*, IV,1). Näib, et selle tava võttis omaks ka varakristlik kogudus (*Didache*, 8).

heitis ta põlvili – Piiblis on ära toodud mitmeid erinevaid palveasendeid. Leiame, et Jumala sulased on palvetanud istudes nagu Taavet (2Sm 7:18), kummardudes nagu Elieser (1Ms 24:26) ja Eelija (1Kn 18:42), sageli aga ka seistes nagu Hanna (1Sm 1:26). Näib, et kõige tavalisem palveasend on olnud põlvitades, millest võib tuua näiteid Esra (Esra 9:5), Jeesuse (Lk 22:41) ja Stefanose (Ap 7:60) elust. (Vt täiendavalt PK 48; GW 178.)

12. leidsid Taanieli palvetamast – Vandenõulastel ei tulnud kaua oodata, et leida Taanieli kuninga keelust üle astumas. Hoolimata igasugustest dekreetidest tundis see Jumala mees, et ta peab oma regulaarseid palveharjumusi jätkama. Jumal oli talle kõige tema tarkuse allikaks ja tema eduka elu aluseks. Taeva heakskiit oli talle kallim kui elu ise. Tema käitumine oli Jumala usaldamise loomulikult tagajärjeks.

14. vangide seltsist – Süüdistuse vorm ilmutas nende meeste suurt viha ja põlgust Taanieli vastu. Nad ei osutanud tema ameti väarikusele, vaid iseloomustasid teda lihtsalt kui üht võõramaalast, juuda pagulast. Kahtlemata lootsid nad seega asetada tema teguviisi kahtluse alla ja seostada seda mässuga kuningliku autoriteedi vastu. Tegelikult sisaldas nende pärimine mõtet: Kuidas võib mees, keda kuningas nii suuresti on austanud ja kes peaks range kuulekusega kuninglike korralduste (813)

suhtes igati demonstreerima oma tänutunnet kuninga vastu, olla nii häbitu, et kuninga käsku avalikult ignoreerib? Nende sõnad olid valitud nii, et mõjutada Daarjavest pidama Taanieli

olemuselt tänamatuks, kui mitte otseselt reeturlikuks.

15. tema päästmiseks – Valitseja nägi nüüd püünist, mis talle oli asetatud. Kui oli tehtud ettepanek dekreeidi väljaandmiseks, olid need mehed kasutanud meelitust ning elatanud kuningas oli nõustunud, ilma et oleks näinud vandenõud nende meeste plaani taga, kelle otsustusvõimet ta oli harjunud usaldama. Äkki mõistis ta, et kogu asi oli välja mõeldud mitte selleks, et tuua au tema isikule ja valitsusele – nagu ta algul arvanud oli – vaid et teda ilma jätta tõelisest sõbrast ja usaldusväärsest riigiametnikust. Vaatamata peaaegu meeleheitlikele pingutustele ei suutnud kuningas leida ühtki seaduslikku väljapääsu, et päästa Taanieli elu ja säilitada samal ajal meedlaste ja pärslaste kontseptsioon seaduse muutmatusest.

16. tormasid /v.t: „tulid“; ingl k: „kogunesid“/ - Juba teist korda sel saatuslikul päeval tulid Taanieli vaenlased kuninga ette – seekord õhtul. Palju tunde olid nad oodanud otsuse täideviimist, kui aga midagi ei juhtunud, pöördusid nad uuesti kuninga poole ja nõudsid jultunult oma ohvri elu. Nad teadsid, et neil on seaduslik õigus nõuda Taanieli hukkamist ning et seaduses ei ole ühtki võimalust tema päästmiseks.

17. päästku sind – Kuninga sõnad olid tabavas kontrastis Nebukadnetsari sõnadega, mida see omal ajal teatud mõttes sarnastel asjaoludel oli lausunud (ptk 3:15). Daarjaves võis olla tuttav nende imetegudega, mida Jumal Nebukadnetsari ja Belsassari päevil oli teinud.

18. toodi üks kivi – Seni pole veel välja kaevatud ühtki muistset lõvikoobast ning seepärast on võimatu rekonstrueerida täpset pilti sellisest paigast.

pitseeris selle – Kuninga ja tema vasallide pitseerimistseremoonial oli kahekordne eesmärk. Esiteks oli see kuningale garantiiks, et Taaniel ei tapeta ühelgi teisel viisil, juhul kui lõvid talle kahju ei tee. Kuna Daarjaves lootis, et Taanieli Jumal oma ustava sulase lõvide käest päästab, tahtis ta loomulikult võtta tarvitusele ettevaatusabinõud sekkumise vastu meeste poolt, kes olid otsustanud Taanieli elu võtta. Teiselt poolt kindlustas pitseerimine Taanieli vaenlastele, et ei tehta ühtki katset teda päästa, juhul kui metsaloomad teda kohe tükkideks ei rebi. Daarjavese nõuandjad võisid karta, et niipea, kui hukkamispaiga juurest eemaldutakse, teevad kas Taanieli sõbrad või kuningas katset Taanieli päästa. Seega tagas nii nende kui kuninga pitser, et kivi öö jooksul ei liigutata.

Pitseeritud egiptuse hauakambrid võivad olla heaks näiteks avauste pitseerimise tehnika kohta. Pärast seda, kui üks viimast korda suleti, kaeti see kipsiga ning vajutati kas märjale kipsisegule igale poole pitserid peale või tõmmati üle selle rullikujulise pitseriga. Samuti võidi toimida ka lõvikoopa sulgemisel ja pitseerimisel. Tõenäoliselt võidi pitseerimist toimetada silinderpitsatiga, mis oli tavaline assüürlaste, babüloonlaste ja pärslaste juures. Iga Mesopotaamias ettevõtetud väljakaevamine toob arvukalt selliseid pitsereid päevavalgele.

19. mänguriistu – aramea k *dachawan*. Selle sõna tähendus ei ole selge. Piiblis esineb see ainult selles tekstis. Keskaja juudi kommentaator Rashi tõlkis selle „tahvlid“. Teine juudi õpetlane Ibn Ezra tõlkis selle sõna „muusikainstrumendid“. Tema tõlgendus võis mõjutada ka KJV tõlkijaid. Kõigi teiste tõlgenduste hulgast, mis paljudes piiblitõlgetes ja kommentaarides leiduvad ja mis kõik on ainult oletuslikud, võib loetleda järgmisi: „toit“, „muusikud“, „tantsivad naised“, „lõhnaained“, „lõbustajad“, „liignaised“. RSV tõlkes „meelelahutused“ on nähtavasti püütud anda sõna kõige üldisem tähendus.

20. Koiduajal – aramea k *shepharpar*, 'koit'. Teksti tähendus ilmneb eriti selgesti Keil'i piiblitõlkes: „Niipea kui kuningas koidu ajal ärkas, läks ta kiiresti varavalges /koopa juurde/“.

21. kurva – aramea k *'ašib*, 'kurb', 'piinatud', 'murelik'. Hääl on emotsioonide väljendajaks ning

(814)

inimestel on seetõttu raske oma sisetundeid varjata. Eelmisel päeval oli kuningas pidanud nägema, kuidas tema kõige ustavam sulane lõvide ette heideti. Sellele kohutavale läbielule järgnes pikk, unetu öö. Pole siis ime, et tema hääl reetis seesmist rahutust, muret ja kibedat kahetsust!

Elava Jumala sulane – Daarjavesse sõnad osutavad, mil määral ta oli tuttav Taanieli Jumala ja religiooniga. Tõsiasi, et kuningas kõneles Taanieli Jumalast kui „elavast Jumalast“ näitab, et Taaniel oli talle andnud õpetust tõelise Jumala olemuse ja väe kohta.

22. Kuningas elagu igavesti! - Selle tseremoniaalse tervituse kohta vt ptk 2:4 komm.

23. sulges lõukoerte suud – Heebrea raamatu autor viitab sellele Taanieli läbielule ning osutab, et prohvet pääses usu läbi (Hbr 11:33).

mind leiti olevat tema ees süütu – Eeldatavasti ei olnud Taaniel enne lõvide ette heitmist kaitsnud ei ennast ega oma teguviisi. Iga sellisel juhul lausunud sõna oleksid ta vaenlased võinud tõlgendada nõrkuse või kartuse märgina. Nüüd aga, pärast seda, kui Jumal oli leidnud kohase olevat tema elu päästa, otsustas Taaniel kinnitada oma süütust.

24. käskis Taanieli august välja tuua – Kuningliku dekreedid nõuded olid täidetud. Dekreedis ei olnud nõutud üleastuja hukkamist, vaid ainult tema „viskamist lõukoerte auku“ (vt salm 8), Muidugi ei ole kahtlust, et need sõnad viitasid surmaotsusele. Taaniel oli nüüd lõvikoopasse heidetud ja seaduse järgi ei takistanud kuningat miski teda sealt välja toomast.

25. visata – Vihane kuningas toimis oma aja tüüpiliste despootide tavade kohaselt. Muistses ajaloos on palju selliseid näiteid. Mõned „kriitilise koolkonna“ kommentaatorid on püüdnud näidata, et kogu aruanne pole ajalooliselt usutav, väites, et koobas, kus lõvisid peeti, ei võinud olla küllalt suur, et mahutada 122 meest koos oma perekondadega; nad väidavad veel, et Baabülonis ei võinud olla sel ajal küllalt lõvisid, et nii paljusid ohvreid ära süüa. Piiblis pole aga kusagil öeldud, et inimesi, keda surma mõisteti, oli just nii palju. Need kriitikud on teinud vajaduseta järelduse, et kõik 120 vürsti ja salmis 3 mainitud kaks ametikandjat (peale Taanieli) pidid sellist õnnetut surma kogema. Püüda arvestada, kui palju inimesi hukati, on puhtakujuline mõttespekulatsioon.

nende lapsed – Nii Herodotus (III,119) kui Ammianus Marcellinus (XXIII,6,81) tõendavad, et surmamõistetute hukkamine koos naiste ja lastega oli kooskõlas pärslaste tavadega.

27. Minu poolt on antud käsk – Pärast Taanieli sõprade imeväärset päästmist tuleahjust oli Nebukadnetsar andnud välja dekreedid kõigile oma kuningriigi rahvastele, keelates neil surmanuhtluse ähvardusel rääkida midagi heebrealaste Jumala vastu (ptk 3:29). Nüüd andis Daarjaves Taanieli imeväärse lõvikoopas pääsemise mõjul välja samasuguse dekreedid: käskis kõiki oma valitsuse all olevaid rahvaid karta ja austada Taanieli Jumalat. Meil ei tarvitse sellest tingimata järeldada, et kuningas isiklikult loobus meedlaste polüteismist. Daarjaves tunnistas Taanieli Jumalat elava Jumalana, kelle kuningriik ja valitsus on igavene, pole aga mainitud, et ta oleks tunnustanud Teda ainsaks tõeliseks Jumalaks. Vt täiendavalt 4BC 751.

29. kuningriigis – Selle sõna kordamine 29. salmis ei osuta Pärsia riigi lahutamisele Meedia riigist, vaid lihtsalt eri valitsejatele, kellest üks oli meedlane ja teine pärslane. See lausekonstruktsioon lubab Koorest pidada nii Daarjavesse järglaseks kui kaasvalitsejaks.

Lisamärkus 6. peatüki kohta

Toome ära kokkuvõtte ja hinnangu erinevatest seisukohtadest meedlase Daarjavesse isiku määratlemisel. Enne tänapäeva arheoloogilisi avastusi tekitas Taanieli raamat arvukalt ajaloolisi probleeme, millest nüüd enamik on rahuldavalt lahendatud (vt sissejuhatust Taanieli raamatu kommentaaridele 4BC 747). Seni lahendamata probleemidest on küsimus Daarjavesse isiku ja (815)

seisundi kohta raskeim. Ometi annab silmapaistev viis, kuidas teised Piibli ajaloolised probleemid on viimasel ajal lahendatud, veendumuse, et ka see probleem lahendatakse.

„Kõrgemad kriitikud“ pakuvad välja oma lihtsa, kuid vastuvõetamatu seletuse, et Taanieli raamatu ajaloolised osad on vaid legendaarsed ning et nimetatud Daarjaves on raamatu autori poolt 2. saj e.m.a väljamõeldud isik. Ometi ei ole tõsiasi, et piiblivälised allikad mõningaid Piibli väiteid ei tõesta, mingiks põhjuseks, et kahelda nende usaldusväärsuses ja Pühakirja andmete õigsuses. Paljud Piibli väited, mis kriitiliste õpetlaste poolt on enne kõrvale heidetud, on hiljem osutunud olevat täielikus kooskõlas arheoloogilabida poolt päevavalgele toodud vana-aja sündmustega.

Toome ära kokkuvõtte Pühakirja andmetest Daarjavesse kohta:

1. Daarjaves oli päritolult meedlane (ptk 6:1; 9:1; 11:1).
2. Ta oli „Ahasverose poeg“ (ptk 9:1).
3. Ta „oli saanud kaldealaste kuningriigi kuningaks“ (ptk 9:1), seega „sai kuningriigi enesele“ (ptk 6:1).
4. Daarjaves oli „ligikaudu“ /ingl k/ 62-aastane, kui Baabülön vallutati (ptk 5:30; 6:1).
5. Mainitakse ainult tema esimest valitsusaastat (ptk 9:1; 11:1).
6. Daarjaves määras kogu riigi üle „sada kakskümmend asehaldurit“ (otseses tõlkes „satraapi“), nende üle aga „kolm ametikandjat“ (ptk 6:2.3).
7. Kooses kas järgnes Daarjavessele või valitses temaga koos (ptk 6:29).

Nende andmete põhjal tekib meil Daarjavesest järgmine pilt: Pärast Baabülön vallutamist valitses aruande kohaselt Baabülönis Babüloonia impeeriumi Daarjaves, võib-olla Koorese valitsuse varasel perioodil. Daarjavest, Ahasverose poega (kreekapäraselt „Xerxese poega“) on nimetatud meedlaseks, vastandina Kooresele, keda on nimetatud pärslaseks (ptk 6:29). Daarjaves oli Baabülön vallutamise ajal juba 62-aastane ning eeldatavasti suri peagi pärast seda.

Üheski teadaolevas mittepiibellikus allikas – välja arvatud Taanieli raamatule rajanevates, näiteks Josephuse teostes – ei ole mainitud mingit Daarjavest kui vallutatud Babüloonia impeeriumi valitsejat enne Daarjaves I (a 522-486 e.m.a). Otseseid viiteid meedlaste Daarjavesse võivad päevavalgele tuua avastused tulevikus. Seni peavad Piibli tõlgitsejad püüdma identifitseerida meedlast Daarjavest mingi ajaloolise isikuga Koorese ajast, kes oli tuntud teise nime all. Josephus väidab, et Taanieli raamatus mainitud Daarjavesel „oli kreeklaste hulgas teine nimi“ (Antiquities, X,11.4). Mõnedest määratlustest väärivad tähelepanu järgmised:

1. Meedlane Daarjaves oli Astyages, Meedia riigi viimne valitseja, enne kui Kooses impeeriumi valitsemise üle võttis. Astyages oli Cyaxares I poeg, Cyaxarese nime aga võib lingvistiliselt samastada ptk 9:1 nimetatud Ahasverose nimega, ehkki Ahasveros tavaliselt vastab Xerxesele (vt Estri 1: 1 komm). Kuna Astyages hakkas valitsema ligikaudu a 588 e.m.a, siis pidi ta Baabülön langemise ajal a 539 e.m.a olema juba vana mees, nagu väidetakse ka Daarjavesse kohta (ptk 6:1).

See tõsiasi annab oletatud määratlusele mõningase tõenäosuse.

Sellele määratlusele on aga tõsiseid vastuväiteid. Vastavalt kreeka allikatele oli Astyages Koorese vanaisa. Kui Koores oli alles nooruk, tegi Astyages mitmeid katseid teda tappa. Hiljem, vasallkuningana pärsia hõimude üle tõstis Koores oma isanda vastu mässu ja kukutas Astyagese kas a 553/552 e.m.a või 550 e.m.a. Ta saatis Astyagese valitsema Kaspia merest lõunas asuvat Hürkaaniat. Isegi kreeka allikais pole viidatud, et Astyages oleks Baabülioni vallutamise ajal Kooresega koos olnud. Pealegi on küsitav, kas Astyages, kes oli Nebukadnetsari kaasaegne ning suure Babüloonia kuninga õemees, üldse sel ajal veel elus oli. Seepärast on siiski ülimalt ebatõenäoline, et neid kaht nime võib samastada.

2. Meedlane Daarjaves oli Koorese poeg Kambyse. Kambysest mainitakse mitmetel kiilkirjatahvlitel, osutades talle „Baabülioni kuninga“ tiitliga, kes valitses troonil koos oma isa Kooresega, kellele need tahvlid viitavad kui „maade kuningale“. Siiski on see fakt isaga koos valitsemisest ainus tegur, mis toetab Kambyse samastamist Taanieli raamatu Daarjavesega.

(816)

Muus suhtes ei sobi Kambyse Piibli andmetega. Ta ei saanud a. 539 e.m.a olla 62-aastane. Ta ei olnud meedlane, vaid pärslane nagu ta isagi. Ta ei olnud ka Ahasverose poeg. Kuna tekib nii palju probleeme, tuleb Kambyse samastamine Taanieli raamatu Daarjavesega kõrvale jätta.

3. Meedlane Daarjaves oli Gobryas, Kooresele alluv Babüloonia maavalitseja. Sellel seisukohal on rohkem pooldajaid kui teistel. Xenophon mainib (*Cyropaedia*, VII) Gobryast eaka väejuhina, kes Kooresele alludes juhatas Baabülioni vallutamist. Ka Nabunaidi kroonika, Baabülioni langemist kirjeldav oluline ürik, mainib teda.

Selles dokumendis on öeldud, et 16. tisrikuu päeval „sisenesid *Ugbaru*, Gutiumi maavalitseja ning Koorese väed ilma lahinguta Baabülioni“. Kirjeldanud Koorese sisenemist Baabülioni, mainib dokument ka „*Gubarut*, tema maavalitsejat“, kes „pani Baabülionis ametisse /alluvad/ maavalitsejad“. Kirjeldanud, kuidas Nabunaidi poolt Baabülioni maapakku viidud jumalad oma kodulinnadesse tagasi pöördusid, väidab kiilkirjatahvel, et „arahshamnu kuu 11. päeva öösel *Ugbaru* suri“. Järgnevast lausest on osa puudu ning uurijad ei ole selle rekonstrueerimises ühisele seisukohale jõudnud. Näib, et siin on kõneldud veel midagi kas *Ugbaru* või mõne teise kuningliku isiku surmast. Ülejäärmises lauses on väidetud, et üle kogu maa peeti nädal aega ametlikku leina.

Mõned uurijad on oletanud, et *Ugbaru* ja *Gubaru* on vaid ühe ja sama nime erinevad kirjavariandid ning et nad viitavad kreeka allikates mainitud Gobryasele. See järeldus aga ei saa olla õige, kuna *Ugbaru* suri arahshamnu kuul teadmata aastal – kas Baabülioni langemise aastal või järgmisel – samal ajal kui Baabülioni maavalitseja *Gubaru* elas veel palju aastaid, nagu arvukad tollest ajast pärit ürikud tõendavad. Need aruanded kõnelevad *Gubaru* tegevusest, kes algul oli maavalitsejaks Babüloonia ja Suur-Süüria satraapiate üle, hiljem sai aga Daarjaves I äiaks ja töötas temaga koos. Seega peavad Nabunaidi kroonika *Ugbaru* ja *Gubaru* olema kaks eri isikut. Esimene neist, olles vallutanud Baabülioni, suri peagi pärast seda. Viimane aga elas kauem ja oli Babüloonia maavalitsejaks. Nende nimede sarnasus näib olevat ajaloolasi segadusse ajanud juba Xenophonist alates, kes samuti arvas, et *Ugbaru* ja *Gubaru* on üks ja sama isik.

Need, kes samastavad meedlast Daarjavest Gobryasega ning väidavad, et *Ugbaru* ja *Gubaru* on üks ja sama isik, osutavad, et aruannete kohaselt vallutas Babülioni Gobryas ning tegelikult sai Babüloonia maavalitsejaks tema, seega võidi teda nimetada „kuningaks“, ehkki tolle aja ürikutes nimetatakse teda ainult maavalitsejaks. Tõsiasi, et ta Nabunaidi kroonika järgi olevat määranud

maavalitsejaid Babüloonია üle, näib olevat kooskõlas tekstiga Tn 6:2,3, kus meedlase Daarjavesse kohta väidetakse sedasama. Peale selle on näidatud, et nimi *Gubaru* on meedia päritoluga. Ka *Gubaru* varasem seisund Cutiumi, Meediaga külgneva provintsi maavalitejana näib osutavat võimalusele, et ta oli meedlane.

Ehkki seisukoht, et Daarjaves ja Gobryas on üks ja sama isik, on tõenäolisem kui kaks eelmisena mainitud, on ka selle vaate vastu mõningad tõsised faktid. Gobryas oli ainult maavalitseja, mitte kuningas. Kuna ta elas palju aastaid pärast Baabülioni langemist, pidi ta a 539 e.m.a olema palju noorem kui 62-aastane. Need kaalutlused teevad raskeks pidada seda määratlust õigeaks.

4. Meedlane Daarjaves oli Cyaxares II, Astyagese poeg. Vrd PK 523, 556, 557 väiteid Koorese kui Daarjavesse venna/õe-/poja ja väejuhi kohta Xenophoni väidetega, et 1) Kooses, Astyagese tütrepoeg, oli oma ema Mandane kaudu saanud Koorese valitsusaastate kestel oma meedlasest vanaisa õukonnas veedetud aja jooksul tuttavaks oma onu Cyaxaresega (Cyropaedia, I, 3.1; 4,1,6-9, 20-22; 5,2); 2) et Cyaxares valitses pärast oma isa surma troonil Meedia kuningana (I,5.2): 3) et pärast seda, kui Kooses oli Baabülioni alistanud, läks ta paljude kingitustega oma onule külla ning pakkus talle lossi Baabülonis; et Cyaxares võttis kingitused vastu ja andis Kooresele nii oma tütre kui kuningriigi (VII, 5.17-20).

Ehkki Xenophoni poolt antud üksikasju ei saa kõiki tõena võtta, on võimalik, et see kreeka autor on alal hoidnud õigeaks osutuva pärimuse, et viimane Meedia valitseja oli Cyaxares ning et ta oli Koorese, suure Pärsia kuninga äi ning sõber. Kui neid punkte saab võtta ajalooliste faktidena, võib (817)

oletada, et, tõstes Astyagese vastu mässi, lubas Kooses Cyaxaresel valitseda varikuningana, et teha meedlastele meelehead. Samal ajal teadis riigis igaüks, et tegelik ülemvalitseja oli Kooses ning et Cyaxares oli vaid variisik. Sel juhul võib meedlast Daarjavest tõepoolest samastada Cyaxares II-ga, kes eeldatavasti oli Koorese kutsel Baabülioni tulnud, et seal valitseda auametis kuningana.

Et Cyaxares oli Baabülioni langemise ajal juba kaunis eakas, võib näidata järgneva põhjal, eeldades, et Xenophonil on õigus: Cyaxares oli Koorese äi. Kooses ise oli sel ajal kõige tõenäolisemalt vähemalt 40-aastane, mis ilmneb tõsiasjast, et tema poeg Cambyses oli küllalt vana, et teda järgmistel uusaastapidustustel ametlikult esindada. Seega võis Cyaxares II tõepoolest olla Baabülioni langemise ajal 62-aastane, nagu Taanieli raamatus on väidetud meedlase Daarjavesse kohta. Tema suhteliselt kõrge iga – ajal, mil suurem osa inimesi suri noorelt – võiski olla põhjuseks, et ta pärast Baabülioni langemist enam kaua ei elanud. See seletaks, miks Taaniel mainib ainult tema esimest valitsusaastat. Xenophon ei teata varsti pärast Baabülioni langust Cyaxarese kohta enam midagi.

Taanieli väidet, et Daarjaves oli Ahasverose „poeg“, tuleb tõenäoliselt mõista tähenduses, et ta oli Ahasverose lapselaps. Et heebreakeelne sõna „poeg“ võib viidata ka „pojapojale“ või isegi kaugemale järeltulijale, võib paljude allikate põhjal tõestada (vt 2Kn 8:26 komm). Ahasverose nime heebreakeelne kuju on *'Achashwerosh*, mida võib tõenäoliselt märkida ka *Uvaxshtrah*. Nii märgiti vana-pärsia kirjas Cyaxares I-st, mitte aga Astyagest.

Kui pärast saabumist Baabülioni sai Daarjaves Taanieli lähedaseks sõbraks, siis on ka mõistetav, et prohvet dateeris selle lühikese perioodi kestel saadud nägemusi Daarjavesse valitsusaastatega. Siiski – pärast seda, kui ta ühe aasta kestel oli osutanud Daarjavesse, hakkas Taaniel edaspidi märkima sündmusi Koorese valitsusaastate järgi (ptk 1:21; 10:1).

Tollest ajast pärit tõendid, mis võiksid heita valgust sellele seigale Cyaxares II eluloos, on kasinad ja

ebamäärased. Ka Nabunaidi kroonikas esineb võimalik viide Cyaxaresele. Kuna on kindel, et *Gubaru* elas veel palju aastaid pärast Baabüloni vallutamist, samal ajal kui *Ugbaru* suri peagi pärast seda ning samal kuul korraldati üleriigiline lein kellegi kõrge isiku mälestuseks, siis võib olla võimalik, et Nabunaidi kroonikas on *Ugbaru* nime all viidatud Cyaxares II-le. Ülalmainitud kustunud kiilkirjareas võib olla mainitud ka Cyaxarest seoses leinaga, mida kellegi kõrge isiku mälestuseks peeti. Siiski näib, et seal, kus Nabunaidi kroonikas esmakordselt mainitakse *Ugbarut*, on tehtud viga. Kas on kirjutaja eksikombel kirjutanud *Cubaru* asemele *Ugbaru*, või on ta tiitli „Cutiumi maavalitseja“ omistanud *Gubaru* asemele eksikombel *Ugbarule*.

Teine võimalik tõend tollest ajast võib olla tõsiasi, et suures Behistuni raidkirjas on Daarjaves I maininud kahel korral Cyaxarest (Behistuni raidkirja kohta vt 1BC 98,110). Mitmete troonile pretendeerijate hulgas, kelle vastu Daarjaves I võitles, olid kaks, kes väitsid end olevat pärit Cyaxarese suguvõsast. Mainitud Cyaxares võis olla kas Cyaxares I, Astyagese isa, või ka Cyaxares II, Koorese äi ning viimne Meedia varikuningas.

Ülaltoodud kokkuvõte näitab, et meedlase Daarjavese identifitseerimisel ajalooliste ja arheoloogiliste allikate põhjal on veel palju ebaselget. Kõike olemasolevat arvestades pooldab käesolev kommentaar siiski neljandat võimalust.

Ellen G. White'i kommentaarid

1-29 PK 539-548; 1T 295,296

1-5 SL 42

1-6 PK 539

4,5 1T 295

5 Ed 56; FE 305; ML 75; PK 546; 7T 248

(818)

5-11 4T 368

6 SL 43

7-10 PK 540

8 SL 43

11 CH 423; GW 178; PK 48, 541; SL 43; 1T 296; 4T 373, 569; 5T 43, 453, 527

13,14 PK 542

15-17 SL 44

15-18 PK 543

17 AA 575; Ed 254; 4T 448, 525

18-25 SL 35

21-28 PK 544

23 ML 317; 5T 453, 527

23-29 PK 557; TM 443; 1T 296

26-28 Ed 56

27 PK 545

28 2T 54

29 PK 545

(819)

7. PEATÜKK

1. Belsassari esimesel aastal – Tuleb märkida, et Taaniel ei esita oma raamatu materjale täpses kronoloogilises järjestuses. 5. ja 6. peatüki sündmused leidsid aset pärast 7. peatükis kirjapanduid, kuid – kahtlemata järjepidevuse säilitamise eesmärgil – on ajaloolised sündmused viidud lõpule esimeses kuues peatükis. Belsassari isiku määratlemisest ja tema kohast ajaloos vt 5. peatüki kommentaaride lisamärkusest.

nägi ... und – Otseses tõlkes „nägi unenäo“. Selles unenäos esitas Issand Taanielile piltlikult maailma tulevase sündmusi.

7. peatüki prohvetikuulutus hõlmab põhiliselt sama ajaajaperioodi, mis 2. peatüki unenägu: mõlemad ulatuvad prohveti päevist kuni Jumala riigi rajamiseni. Nebukadnetsar nägi suuri maailmavõimuseid esitatuina suure metallkuju osadena; Taaniel nägi neid sümboliseerituna loomade ja sarvedega, kuid ta nägi ka Jumala rahva läbielude seost ajaloosündmustega ning Jumala suure plaani täidminekut. 2. peatükk käsitleb peaaesjalikult poliitilisi sündmusi. Eelkõige anti see unenägu õpetuseks Nebukadnetsarile, et tagada tema kaastöö jumalikule plaanile (vt ptk 2:1 komm). Selle prohvetikuulutuse teemaks ei olnud Jumala rahva läbielude seos maailma muutuva poliitilise olukorraga. 7. peatüki prohvetikuulutus aga nagu kuulutused raamatu ülejäänud osaski anti eriliselt Jumala rahva jaoks, et nad võiksid mõista oma osa Jumala suures plaanis kõikide ajastute kestel. Sündmuste inspireeritud ülevaade esitati Kristuse ja Saatana vahel toimuva suure võitluse taustal. Paljastati hingede peavaenlase püüded „püha rahvast“ hävitada ning kinnitati tõe lõplikku võitu.

kirjutas – Taaniel kirjutas nähtu üles, et säilitada see tulevaste põlvkondade jaoks.

sisu kokkuvõte – Siintoodud arameakeelseid sõnu on väga raske tõlkida. Sõna, mis on tõlgitud „kokkuvõte“, esineb kujul *re'sh*, mis tähendab 'pea', 'algus'. Algses kreeka keelses tõlkes oli see fraas *kephalaia logōn*, mida võib tõlkida 'kokkuvõte'. Ilmselt oli selle väljendiga mõeldud, et Taaniel kirjutas unenäo põhilise sisu üles. Ehrlich tõlgib selle fraasi: „tähtsad detailid“.

2. tuult – aramea k *ruach*, mis on ekvivalentne hbr k sõnaga *ruach* ja millel on mitmesuguseid tähendusi, nagu 'õhk' (Jer 2:24 tõlgitud 'tuul'), 'hingeõhk' (Ib 19:17), inimese 'vaim' (Ps 32:2), (820)

jumalik 'Vaim' (Ps 51:12), 'tuul' (2Ms 10:13). Ülekantud tähenduses on seda sõna kasutatud ka tühiste asjade tähenduses (Jer 5:13). Tarvitatuna allegoorilises nägemuses nagu siin, näib sõna osutavat mingile energiale või tegevusele, mille konkreetsem tähendus tuleb kindlaks määrata konteksti alusel. Näiteks esitasid „tuuled“ Heseieli prohvetlikus nägemuses (milles neid kujutati kuivanud inimluid elustavatena)) jumalikkude energiat, mis elustas tuima iisraeli rahva (Hes 37:9-14). Taanieli nägemuse „tuuled“, mis puhusid suurel merel ja panid sellest tõusma neli metsalist – st maailmaimpeeriumi – esitasid diplomaatilisi, sõjalisi, poliitilisi vms liikumisi, mis pidid kujundama ajalugu antud perioodi kestel.

„Neli tuult“, mis puhusid neljast ilmakaarest, esitavad kahtlemata poliitilist tegevust maailma erinevates osades (Jer 49:36; vrd Tn8:8; 11:4; Sak 2:6; 6:5).

pani voogama – aramea k *guach*. Verbivorm osutab tegevuse pidevusele.

suure mere – See ei tarvitse viidata mingile konkreetsele merele, nagu näiteks Vahemerele. Merena kujutatakse siin allegooriliselt maailma rahvaid – inimkonna „suurt merd“ kõikide ajastute kestel (vt Ilm 17:15; vrd Jes 17:12; Jer 46:7).

3. neli suurt metsalist – Nende sümbolite tähendus ei ole jäetud seletusetu. Vastavalt 17. salmile esitavad need neli metsalist „nelja kuningat, kes tõusevad maa peal“. „Kuningate“ asemel esineb LXX-s, Theodotoni tõlkes ja Vulgatas „kuningriigid“. Neljandat metsalist on eriliselt nimetatud „neljandaks kuningriigiks“ (salm 23). Kommentaatorid on üldiselt sisukohal, et need neli metsalist esitavad samu maailmavõime, mida kujutati allegooriliselt 2. peatükis metallkujuga.

tõusis – Esitatud maailmavõimud ei valitsenud samaaegselt, vaid kerkisid esile üksteise järel.

erinevad – Siinnimetatud erinevust illustreerisid eri metallid 2. peatüki kuju puhul (ptk 2:38-40).

4. nagu lõukoer ... kotka tiivad – Kohane sümbol Babüloonia kohta. Tiibadega lõvi leidub paljudel Baabülioni kunstiteostel. Lõvi ja kotka ühendamine oli harilik motiiv; sagedamini kujutati lõvi kotka tiibadega, mõnikord ka küünte või nokaga; sisult sarnane kujund oli kotkas lõvi peaga. Sageli on kujutatud tiibadega lõvi võitlemas jumal Mardukiga, Baabülioni linna kaitsejumalaga. Selliste lõvi ja kotka liitkujundite kohta vt teosest S.H.Langdon, *Semitic Mythology* (The Mythology of All Races, 13. kd), lk 118,277-282, illustratsioonid lk 106 (tiibadega lõvi) ja 116,117 (lõvipeaga kotkas); vt ka illustratsioonid mitmesuguste Babüloonia ja Assüüria liitkujundite kohta teoses: L.E.Froom, *Prophetic Faith of Our Fathers*, I kd, lk 50,52.

Teised prohvetid viitasid Nebukadnetsarile samalaadsete kujundite abil (Jer 4:7; 50:17,44; Nutul 4:19; Hes 17:3,12; Hab 1:8). Lõvi kui loomade kuningas ja kotkas kui lindude kuningas esitasid kohaselt Babüloonia impeeriumi selle hiilguse tipul. Lõvi on silmapaistev oma jõu poolest, kotkas peale jõu ka lennuulatuse poolest. Nebukadnetsari väge tunti mitte ainult Babüloonias, vaid territooriumil Vahemerest kuni Pärsia laheni, Väike-Aasiast Egiptuseni. Seega oli Babüloonia võimu leviku kujutamiseks tõepoolest kohane öelda, et lõville tuli anda kotka tiivad.

katkuti – Lõvi ei ole nüüd enam võimeline lendama kotkana oma saagi kallale. Kahtlemata viitas see sümbol ajale, mil Baabülioni riigi üle valitsesid vähem mõjuvõimsad valitsejad kui Nebukadnetsar, mehed, kelle valitsuse all Baabülön kaotas oma hiilguse ja võimu. Mõned on oletanud, et see võib viidata ka Nebukadnetsari hilisemale elule, kui ta oli seitsme aasta kestel ilma mitte ainult võimust, vaid ka mõistusest (ptk 4:28-30).

tõsteti maast üles – Inimesetaoliselt püsti seisev lõvi osutab lõville iseloomulike omaduste kaotamisele.

inimese süda – Inglise kuninga Richardi hüüdnimi „lõvisüda“ osutas tema ebatavalisele vaprussele ja julgusele. Vastupidine kujund - „inimese südamega“ lõvi – osutab kahtlemata argusele. Languseaastatel muutus Baabülön jõukuse ja luksuse tagajärjel nõrgaks ning sai saagiks Meedia-Pärsia riigile.

(821)

Mõned kommentaatorid näevad väljendis „inimese süda“ viidet Baabülioni kuninga loomaliku ahnuse ja julmuse kadumisele, tema „inimeseks saamisele“. See võis tõepoolest kehtida Nebukadnetsari kohta pärast tema alandavat kogemust, mitte aga kogu kuningriigi kohta selle lõpuaastate kestel.

5. karu – Karu sümboliseeris Pärsia ehk Meedia-Pärsia impeeriumi, millele vastas 2. peatükis kuju hõbedane osa (vt ptk 2:39 komm). Nii nagu hõbe on kullast väiksema väärtusega, nii seisab ka karu – vähemalt teatud mõttes – loomade hierarhias lõvist madalamal. Hoolimata sellest on aga ka karu metsik ja saagihimuline; neid iseloomulikke jooni omistatakse meedlastele Jes 13:17,18.

ühe külje peale – Tõlgitseja (vt salm 16) ei selgita nägemuse seda detaili. Siiski näib võrdlus ptk

8:3,20 tekstiga selgesti osutavat, et riik koosnes kahest osast. Mõni aasta enne seda, kui see kaksikimpeerium – Meedia-Pärsia – vallutas Baabüloni, said pärslased riigis domineerivaks võimuks (vt ptk 2:39 komm).

kolm küljeluud – Tõlgitsuses ei ole seda üksikasja mainitud (s 17-27), kuid paljud kommentaatorid on pidanud neid sümboliks kolmest suurvõimust, mille Meedia-Pärsia impeerium alistas; need olid Lüüdia, Baabülon ja Egiptus (vt Jes 41:6 komm).

temale üteldi – Ütlejat ei mainita.

6. otsekui panter – Panter ehk leopard on metsik lihasööja loom, silmapaistev jooksukiiruse ja liigutuste väleduse poolest (vt Hab 1:8; vrd ka Hos 13:7).

Võimu, mis järgnes Pärsia impeeriumile, nimetatakse ptk 8:21 „Kreekaks“. Seda „Kreekat“ ei tohi segi ajaga klassikalise ajastu Kreekaga, kuna see ajastu eelnes Pärsia langusele. Taanieli raamatu „Kreeka“ oli Aleksander Suure poolkreekalik Makedoonia impeerium (vt ptk 2:39 komm), millega algas nn hellenistlik ajastu. Alles Aleksandri päevil võidi viidata „esimesele kuningale“ (ptk 8:21) Kreeka impeeriumis, kelle kohta oli kohane öelda, et ta valitseb „suure võimuga“ (ptk 11:3).

Aastal 336 e.m.a astus Aleksander oma isa järel Kreeka põhjapiiril asuva poolkreekaliku Makedoonia troonile. Aleksandri isa Philippos oli juba a 338 ühendanud enamiku Kreeka linnriike oma võimu alla. Aleksander tõestas oma võimekust, surudes maha mässud Kreekas ja Traakias. Olles omaenda riigis rahu jalule seadnud, seadis Aleksander eesmärgiks alistada Pärsia impeerium. Selle auahne plaani oli ta pärinud juba oma isalt. Tegurite hulgas, mis ajendas noort kuningat oma plaane ellu viima, võib nimetada isiklikku auahnust, vajadust riigi majandusliku tegevuse laiendamiseks, soovi levitada kreeka kultuuri ning teatavas mõttes eelduspärast viha pärslaste vastu – nende vahekorra tõttu oma kaasmaalastega minevikus.

Aastal 334 e.m.a ületas Aleksander Hellespontose väina ja astus Pärsia territooriumile vaid 35000 mehega, kasina summaga (70 talenti) kuninglikus kassas ning vaid ühe kuu toiduvaruga. Tema sõjakäik osutus võitude seerijaks. Esimene võit saavutati Granikose jõel, järgmine Issose all järgmisel aastal ning kolmas ülejärgmisel Tüürose all. Suundudes läbi Palestiina, vallutas Aleksander Gaza ning tungis praktiliselt vastupanu leidmata Egiptusse. Siin rajas ta aastal 331 e.m.a Aleksandria linna. Ta kuulutas end vaaraode järeltulijaks ning tema väed tervitasid teda jumalana. Asudes samal aastal taas sõjaretkele, suundus ta oma vägedega Mesopotaamiasse, Pärsia impeeriumi südamesse. Pärslased asusid kaitsepositsioonidele Arbela lähedal, Tigriise ja Zab al Khabiri jõe ühinemiskohast ida pool, kuid nende väed purustati ja löödi põgenema. Maailma suurima impeeriumi muinasjutulised rikkused olid noore, 25-aastase kuninga valduses.

Korraldanud esialgselt oma impeeriumi administratiivsüsteemi, suundus Aleksander vallutusretkedele põhja ja itta. Aastal 329 e.m.a oli ta vallutanud Marakanda, praeguse Samarkandi Turkestanis /Mitte ära vahetada Turkmeeeniaga; ajalooline piirkond Turkestan hõlmab laiemat territooriumi, praegune Samarkand asub tegelikult Usbeki NSV-s – T/. Kaks aastat hiljem tungis ta Loode-Indiasse. Peagi pärast Induse jõe ületamist keeldusid tema väed aga edasi minemast ja tal tuli neile järele anda. Pärast tagasipöördumist Pärsiasse ja Mesopotaamiasse seisis Aleksandri ees hiiglaslik ülesanne: allutada oma territooriumid ühtsele administratiivsüsteemile. Aastal 323 e.m.a (822)

tegi ta oma impeeriumi pealinnaks Baabüloni, linna, mis veelgi meenutas Nebukadnetsari päevade hiilgust. Samal aastal jäi Aleksander aga pärast ränka joomaperioodi haigeks ja suri „soopalavikku“, mida peetakse malaaria muistseks nimetuseks.

neli linnu tiiba – Ehkki leopard on juba iseenesest kiire loom, näib et tema loomupärasest kiirusest ei piisa Aleksandri vallutuste hämmastava kiiruse sümboliseerimiseks. Allegoorilises nägemuses esitati leopard, kellele oli antud lisaks tiivad - ning mitte kaks, vaid neli. See pidi tõepoolest kirjeldama kohaselt seda välgusarnast kiirust, millega Aleksander oma makedoonlastest sõduritega alistas vähem kui kümne aastaga suurima impeeriumi, mida maailm iial oli tundnud. Muistsetest aegadest ei leidu ühtki teist näidet, kus väed oleksid nii kiirelt nii suurel territooriumil edukalt tegutsenud.

neli pead – Nähtavasti on tegemist paralleelse sümboliga nelja sarvega sikule, kelle sarved osutasid neljale riigile (pärast vähenes see arv kolmele), mis pärast Aleksandri vallutusi tema hiiglaslikel territooriumidel tekkisid (vt ptk 8:8,20-22 komm). Mõne aasta kestel püüdsid Aleksandri makedoonlastest väejuhid siiski säilitada – kui mitte tegelikkuses, siis vähemalt teoreetiliselt – tohutu impeeriumi ühtsust. Aleksander suri, ilma et oleks määranud troonipärijat. Algul tituleeriti valitsejaks tema nõrgamõistlik poolvend Philippos, seejärel aga pärast Aleksandri surma talle sündinud poeg Aleksander, kuna regentidena olid tegelikeks valitsejateks Aleksandri väejuhid. Impeerium jagati arvukateks provintsideks, millest tähtsamaid valitsesid satraadidena kuus juhtivat kindralit (vt 4BC 824, kaart A).

Keskvõim, st kahe marionettkuninga asemikud, polnud aga iial küllalt tugev, et tohutut impeeriumi koos hoida. Pärast 12-aastast sisemiste võitluste perioodi, mille kestel kontroll impeeriumi erinevate osade üle käis korduvalt käest kätte ja mille vältel tapeti mõlemad kuningad, kerkis esile Antigonos viimase isikuna, kes taotles endale keskvalitsemise kogu impeeriumi üle. Talle osutasid vastupanu neli mõjuvõimsat väejuhti – Cassandros, Lysimachos, Seleukos ja Ptolemaios, kes tahtsid impeeriumi eneste vahel ära jagada. Aastal 306 e.m.a kuulutas Antigonos end kuningaks (koos oma poja Demetriose kui kaasvalitsejaga) kogu impeeriumi üle, Aleksandri järeltulijaks. Selle peale kuulutasid aga neli vandenõulast, loobudes satraabitiitlitest kui allumisele osutavatest, end igaüks kuningaks oma territooriumi üle (vt 4BC 824, kaart B).

Pikk võitlus elu ja surma peale, mis pidi lahendama küsimuse, kas impeerium jääb ühtseks Antigonose ja Demetriose valitsuse all või jaotatakse nelja väejuhi vahel, otsustati viimaks Ipsose lahingus a 301 e.m.a. Antigonos tapeti, Demetrios põgenes, territoorium jaotati. Seega jäi – peale mõnede väiksemate osade – Aleksandri tohutu impeeriumi asemele – mille ta küll oli rajanud, kuid mida ta ei suutnud ühtsena hoida, neli sõltumatut kuningriiki (vt 4BC kaart C). Ptolemaiosele jäi Egiptus, Palestiina ja osa Süüriast; Cassandrosele jäi Makedoonia, kusjuures säilis ka formaalne ülemvõim Kreeka üle; Lysimachos sai Traakia ja suure osa Väike-Aasiast: Seleukosele jäi suur osa endisest Pärsia impeeriumist: osa Väike-Aasiast, Põhja-Süüria, Mesopotaamia ja alad sellest ida pool. Demetriosele, kes säilitas kontrolli laevastiku ning mõnede mereäärsete linnade üle, ei jäänud mingit riiki, ehkki ta hiljem kukutas Cassandrose järeltulijad ning rajas Makedoonias Antigonoste dünastia.

Ligikaudu 20 aastat pärast riigi neljaks jagamist vähenes allosade arv kolmele, kuna Lysimachos kõrvaldati (vt 4BC 825, kaart D). Suure osa tema territooriumist haaras Seleukiidide impeerium, osasse aga tungisid keldid. Osa jagunes väikesteks iseseisvateks riikideks, mille hulgast tähtsaim oli Pergamon. Makedoonia, Egiptus ja Seleukiidide impeerium (mõnikord nimetatakse seda ka Süüriaks, kuna idaosa kaotati) eksisteerisid edasi iseseisvate riikidena Vahemere idapiirkonnas, kuni Rooma impeerium nad ükshaaval vallutas.

Paljud ajaloolased, eriti autorid, kes lühemat ülevaadet kirjutades peavad üksikasjad kõrvale jätma, libisevad Aleksandri impeeriumi neljaks jaotamisest üle ning mainivad ainult kolme püsivamalt kestnud peamist osa, mis säilitasid oma sõltumatuse kuni Rooma perioodini.

Mõned kommentaatorid püüavad näidata ka nelja riigi säilitamist Rooma perioodini, pidades Pergamoni Lysimachose lühikest aega kestnud riigi järeltulijaks. Hoolimata aga sellest, kas

(823)

kõneleme kolmest peamisest riigist ja neist palju väiksemast Pergamonist, või kõneleme kolmest riigist pluss neljandast, väiksemate riikide grupist, on tähelepanuväärne, et sel kriitilisel hetkel – kui kadus viimne lootus Aleksandri impeeriumi koos hoida ja jagamine oli vältimatu – jagunes kogu territoorium peale väiksemate osakeste **nelja** suurde ossa. Nende **nelja** riigi tekkimine (vt kaarti C 4BC 825) oli prohvetikuulutuses ette öeldud (ptk 8:22). Nende nelja riigi ligikaudseid piire vt ka kaartidel teoses: Willis Botsford, *Hellenic History*, lk 463; vt ka arutlust samas teoses lk 454 ning W.W.Tarn, *Hellenistic Civilisation*, 2.väljaanne, lk 6,9.

Kuid isegi selles jagatud seisundis oli Aleksandri impeerium oma rajaja ideaali jätkuks ja kehastuseks – paljudest erinevatest rahvastest koosnevat Kreeka-Makedoonia-Aasia maailma ühendas kreeka keel, mõttelaad ja tsivilisatsioon. Välja arvatud poliitiline keskvoim, oli hellenistlik maailm niisama ühtne, kui see oli olnud Aleksandri võimu all, ning palju ühtsem kui enne teda. Seda maailma sümboliseeris tabavalt paljude peadega metsaline (või, nagu 8. ptk, paljude sarvedega metsaline). Hellenistliku perioodi ning Rooma impeeriumi tõusu kohta vt artiklit Vana ja Uue Testamendi vahelisest perioodist 5BC.

7. neljas metsaline – Vrd salm 19. Looduses polnud nähtavasti ühtki looma, kellega seda kohutavat elajat võrrelda, seepärast pole vastandina kolmele esimesele metsalisele ka ühtki võrdlust antud. Pole siiski kahtlust, et see metsaline esitab sama võimu, mida suure kuju rauast jaladki (vt ptk 2:40 komm).

Ajaloo ilmneb, et prohvetikuulutuses ette kuulutatud kolmandale impeeriumile järgnevas maailmavõimuks oli Rooma. Üleminek oli ometi niivõrd järk-järguline, et selles suhtes on võimatu osutada ühelegi konkreetsele sündmusele. Nagu juba märgitud, jagati Aleksandri impeerium pärast aastat 301 nelja (hiljem kolme) hellenistliku riigi vahel (vt ptk 8:8 komm), ning Rooma impeerium astus nende asemele järk-järgulises protsessis, milles oli mitu peamist etappi. Püüdes esile tuua üht silmapaistvat pöördepunkti, erinevad autorid omavahel suuresti.

Aastaks 200 e.m.a, kui Kartaago polnud enam Rooma rivaal (ehkki ta hävitati alles rohkem kui pool sajandit hiljem), oli Rooma saanud Vahemere lääneosa peremeheks ning hakanud astuma kontaktidesse ka Vahemere idapoolse osaga, kus ta siitpeale samuti domineerima hakkas. Aastal 197 lõi Rooma puruks Makedoonia ning võttis Kreeka riigid oma protektsiooni alla. Aastal 190 võitis Rooma ka Antiochos III ning haaras Seleukiidide territooriumi kuni Tauruse mägedeni oma kätte. Pydna lahingus aastal 168 tegi Rooma lõpu Makedoonia monarhiale, jagades selle territooriumi nelja konföderatsiooni; võimalik, et samal aastal hirmutas Rooma ka Antiochos IV tagasi selle rünnakust Egiptusele. Aastal 146 muutis Rooma Makedoonia juba täiesti oma provintsiks ning asetaski enamiku Kreeka linnu Makedoonia provintsi asehalduri võimu alla.

Kui arvestada Rooma ülemvõimu alguseks Idas kolme hellenistliku riigi valitseja eemaldamist, siis võib selle protsessi esimest astet tähistada aastaga 168 e.m.a. Ometi jäid kuningad Seleukiidide ja Ptolemaoiste dünastiast troonile veel palju kauemaks ajaks – Süüriasse 63. ja Egiptusse 30. aastani e.m.a. Kui pidada silmas nende kolme kuningriigi muutmist Rooma provintsideks, siis oleksid daatumid vastavalt 146, 64 ja 30 e.m.a. Mõned ajaloolased rõhutavad aastat 168 e.m.a, kuna sel aastal vallutas Rooma Makedoonia ning päästis Egiptuse Seleukiidide riigi kätte langemast lihtsalt seeläbi, et keelas Antiochos IV sinna sisse tungida. See tõsiasi näitas, et Rooma kontrollis tegelikult kõiki kolme kuningriiki, ehkki seni oli ta alistanud neist vaid ühe.

Seda järk-järgulist protsessi on võimatu tähistada ainsa daatumiga. Hoolimata sellest, missugust tähelepanu väärivat daatumit keegi eelistab silmas pidada, on selge, et maailmavõim läks üle Rooma kätte ning Aleksandri territooriumi alistamine alates Makedooniast kuni Eufratini viidi lõpule aastaks 30 e.m.a. Vt ka artiklit vana ja Uue Testamendi vahelise perioodi kohta 5BC.

suured raudhambad – Need tohutud metallhambad kõnelevad julmusest ja jõust. Nii nagu nägemuses kujutatud metsaline nende grotesksete kihvadega oma saagi tükkideks rebis ja selle alla neelas, nii neelas Rooma oma vallutustega rahvad. Mõnikord hävitati terved linnad, nagu näiteks Korintos a 146 e.m.a, mõnikord jaotati aga terved riigid – näiteks Makedoonia ja Seleukiidide impeerium – provintsideks.

(826)

tallas ülejäägi – Seal, kus Rooma rahvaid ei hävitanud ega alistanud, kasutas ta neid sageli orjadena või müüs nad orjadeks. Oma hävitusvõime intensiivsusest ületas Rooma kõik seni maailma valitsenud riigid.

Kümme sarve – Nägemuse seletuses on öeldud, et need viitavad „kümnele kuningale“ (salm 24). Kui salm 17 „neli kuningat“ viitavad riikidele (vt salm 3), mis vastavad ptk 2. neljale impeeriumile, siis on samapalju põhjust mõista ka nende „kümne kuninga“ all riike, nii nagu siku neli sarvegi kujutasid „nelja kuningriiki“ (ptk 8:22). Ajaloo põhjal on hästi teada, et Rooma impeeriumi tungisid üksteise järel arvukad germaani hõimud ning impeeriumi asemele astus teatud arv eri riike. Kuna Rooma impeeriumi tungis paarkümmend või isegi rohkem barbarite hõimu, on kommentaatorid koostanud rajatud kuningriikide kohta erinevaid loetelusid. Järgnev loetelu on üks tüüpilisemaid neist: idagoodid, läänegoodid, frangid, vandaalid, sueebid, alemannid, anglosaksid, heruulid, langobardid, burgundid. Mõned eelistavad asetada alemannide asemele hunnid, kuigi hunnid kadusid ajaloo näitelavalt küllaltki vara, jätmata enda asemele konkreetset riiki. Kogu perioodi iseloomustasid segadused, muutused ja mässud ning selle kestel omandas sõltumatuse suur hulk riike.

8. veel üks pisuke sarv – Kuigi see sarv oli algul väike, on seda hiljem kirjeldatud teistest suuremana (vt salm 20). Ilmneb, et see osutas Rooma võimu kestmisele Rooma kiriku kaudu.

„Poliitilise Rooma varemeist kerkis suur vaimulik impeerium – Rooma kiriku „hiigelkuju““ (A.C.Flick. *The Rise of the Mediaeval Church*. 1900, lk 150). Vt täiendavalt ka salvide 24 ja 25 komm.

Rooma impeeriumi valitsuse all polnud paavstidel ilmalikku võimu. Kui aga Rooma impeerium oli lagunenu ning selle asemele oli astunud teatud arv metsikuid, barbaarseid riike, sai Rooma katoliku kirik neist riikidest sõltumatuks mitte ainult vaimulikes asjades, vaid hakkas domineerima ka ilmalikes asjades. Teatud aegadel, nagu näiteks selliste valitsejate all nagu Karl Suur (768-814), Otto Suur (936-973) ning Heinrich III (1039-1056), kontrollis ilmalik võim küll mõningal määral kirikut; üldiselt aga oli poliitiliselt nõrga feodaalkorra ajal hästiorganiseeritud, tsentraliseeritud, ühtne kirik paavstiga eesotsas sõltumatu mitte ainult vaimulikes asjus, vaid kontrollis ka riigi asju“ (Carl Conrad Eckhardt. *The Papacy and World-Affairs*, [1937], lk 1).

kolm endistest sarvedest - „Väike sarv“ sümboliseerib paavstlikku Roomat. Siit järeldus, et kolme sarve väljakiskumine kujutab kolme barbarirahva hävitamist. Peamiste takistuste hulgas paavstliku Rooma tõusmisel poliitiliseks võimuks olid heruulid, vandaalid ja idagoodid. Kõik kolm rahvast olid arianismi poolehoidjad, arianism aga oli katolitsismi kardetavaim võistleja.

Esimesed barbaritest hõimud, kes Rooma üle võimu saavutasid, olid heruulid. Heruulid olid need germaanlastest abiväed Roomas, kes mässu tõstsid ning a 476 poisiohtu Romulis Augustuse,

viimase Lääne-Rooma keisri troonilt tõukasid. Heruulide ja teiste palgasõduritest koosnevate vägede eesotsas seisis Odoaker, kes kuulutas enese Rooma kuningaks. Itaallased vihkasid ariaanlast Odoakerit, ehkki ta oli katoliiklaste vastu salliv. Ida-Rooma keisri Xeno õhutusel tungis seejärel Itaaliasse Theodoric, idagootide juht. Ta saabus Itaaliasse aastal 489, alistas Odoakeri a 493 ning varsti pärast seda tappis ta (Thomas Hodgkin. *Italy and Her Invaders*. 3.kd, lk 180-213).

Mis puutus Rooma kiriku olukorda, ei toonud Theodorici saabumine mingit muudatust paremusele; vahetusid vaid valitsejad. Theodorich oli niisama veendunud ariaanlane nagu tema eelkäijagi Itaalia troonil. Ehkki ta andis erinevatele religioonidele oma riigis vabaduse, ei saanud Rooma pontifeksi auahnetel plaanidel olla edu sellises riigisüsteemis, mis teda vaid sallis.

(827)

Vahepeal olid vandaalid Gaiserici juhtimisel asunud Põhja-Aafrikasse ning vallutanud a 439 Kartaago. Fanaatiliste ja sõjakate ariaanlastena ähvardasid nad katoliku kiriku ülemvõimu Õhtumaades. Nad olid katoliiklaste suhtes eriti sallimatud ning nimetasid endi ketseriteks. Katoliiklaste abistamiseks Läänes saatis keiser Justinianus, kes valitses Rooma impeeriumi idaosa Konstantinoopolis, vandaalide vastu oma võimekaima väejuhi Belisariose. Belisarios alistas vandaalid täielikult a 534.

See võit jättis idagoodid Itaalias ainsaks oluliseks ariaanlikuks võimuks, kes võis takistada paavstluse hegemooniat Läänes (vt Hodgkini ülalmainitud teos, 3. kd, ptk 15). Olles vandaalid minema pühkinud, alustas Belisarios a 534 sõjategevust idagootide vastu Itaalias. Ehkki võttis ligikaudu 20 aastat, enne kui keiserlikud väed täieliku võidu saavutasid (vt Hodgkini ülalnimetatud teos, 5. kd, lk 3-66), anti otsustav löök sõjategevuse varasel perioodil. Idagoodid, kes olid Roomast minema aetud, pöördusid tagasi ja piirasid linna a 537 ümber. Piiramine kestis terve aasta, kuid a 538 maabus keiser Justinianus Itaalias värske armeega ning sama aasta märtsis katkestasid idagoodid piiramise (vt Hodgkini ülalmainitud teos, 4. kd, lk 73-113; 210-252; vrd ka Charles Diehl, Justinian, *Cambridge Medieval History*, 2.kd, lk 15). Tõsi küll, nad pöördusid a 540 väga lühikeseks ajaks Rooma tagasi, kuid ei suutnud linna kaua enda käes hoida. Nende tagasitõmbumine Rooma alt a 538 märkis idagootide võimu, kuigi mitte nende kui rahva tegelikku lõppu. Nii „kisti välja“ viimane kolmest sarvest, mis „väikese sarve“ teel ees seisis.

Justinianuse tegevuses polnud tähelepanuväärne ainult tema edu Itaalia ning mõnede endise Rooma impeeriumi lääneosade ühendamisel Ida-Rooma riigiga, vaid ka eksisteerivate impeeriumi seaduste – sealhulgas ka Justinianuse enda uute ediktide – koondamine ühtseks koodeksiks. Selle keiserliku koodeksi alla kuulus ka kaks Justinianuse ametlikku kirja, mil oli kuninglike ediktide jõud, milles ta ametlikult tunnustas Rooma piiskopi „kõikide pühade kirikute peaks“ ning „kõikide Jumala pühade preestrite peaks“ (*Code of Justinian*, 1.raamat, 1.paragrahv). Ühes oma hilisemas läkituses kiidab ta heaks paavsti tegevust ketserite karistamisel.

Ehkki selle, paavsti ilmaliku võimu tunnustamise daatumiks oli a 533, on ilmne, et keiserlik edikt ei saanud astuda paavsti jaoks jõusse seni, kui Roomat ja suuremat osa Itaaliast valitsesid ariaanlikud idagootide hõimud. Alles siis, kui gootide võim murti, võis paavstlus vabalt oma võimu arendama hakata. Aastal 538 vabastati Rooma linn esmakordselt pärast Lääne-Rooma riigi lõppu ariaanliku kuningriigi võimu alt. Sel aastal sai idagootide riik surmava löögi (ehkki idagoodid rahvana veel mõned aastad edasi eksisteerisid). Seepärast ongi a 538 tähelepanuväärsem daatum kui a 533.

Kokkuvõtteks: 1) paavsti oli juba üldiselt (ehkki mitte kõigi poolt) tunnustatud Lääne kirikute ülempiiskopina ning Lääne-Rooma keisrite valitsuse all oli tal aeg-ajalt olnud märkimisväärne poliitiline mõju; 2) a 533 tunnustas keiser Justinianus paavsti vaimulikku ülemvõimu „kõikide

pühade kirikute peana“ nii Idas kui Läänes ning väljendas seda oma keiserlikus seadustekoodeksis (a 534); 3) a 538 sai paavstlus tegelikult vabaks ariaanlike riikide võimu alt, mis olid pärast Lääne-Rooma keisreid Roomat ja Itaaliat valitsenud. Nüüdsest alates oli paavstlusel võimalik oma ilmalikku võimu suurendada. Ka teised riigid said üksteise järel katoliiklikeks ning kuna kaugel asuvad Ida-Rooma keisrid järgnevates tormilistes sündmustes ei säilitanud kontrolli Itaalia üle, oli paavst sageli Läänes juhtivaks kujuks. Paavstlus saavutas ka territoriaalse võimu ning oma kulminatsiooniperioodil domineeris Euroopas nii poliitiliselt kui religioosselt (vt lisamärkust selle peatüki kommentaaride lõpus). Ehkki see laialdasem ülemvõim saabus palju hiljem, toimus pöördepunkt Justinianuse ajal.

(828)

Mõned kommentaatorid peavad tähelepanuväärseks, et a 538 ametisolev paavst Vigilius oli aasta varem astunud gootide mõju all oleva paavsti asemele. Uus paavst võlgnes oma ametisseääramise keisrinna Theodorale ning keiser Justinianus pidas teda vahendajaks kõikidele Ida ja Lääne kirikute ühendamisel oma keiserliku võimu alla. On osutatud, et alates Vigiliusest olid paavstid oma vaimuliku tegevuse kõrval ikka enam ja enam ka ilmalikud mehed ning said sageli riigivalitsejaks (Charles Bémont and G. Monod. *Medieval Europe*, lk 121).

(826)

sest – aramea k *qodam*, sõna, mis esineb Taanieli raamatus sageli ning tähendab kas 'enne teatud ajapunkti' või '/kellegi/ ees, juuresolekul'. Käesolevas tekstis võib fraasi tõlgitseda tähenduses „et teha teed tema jaoks“.

(828)

sellel sarvel – Kui kümme sarve kujutasid jagatud Rooma impeeriumi pärast selle langemist (vt salm 7 komm), siis peab väike sarv esindama mingit võimu, mis kerkis esile nende seas ning astus neist mõningate asemele (vt tsitaati ptk 8:23 komm all).

silmad – Silmi on üldiselt peetud mõistuse sümboliks. Vastandina barbaritele, kes olid suurelt osalt harimatud, paistis „väikese sarve“ näol kujutatud võim silma mõistuse, taiplikkuse ja ettenägelikkuse poolest.

mis suurustas – Vt salm 25 komm.

9. asetati – aramea k *remah*. LXX-s on see sõna tõlgitud sõnaga *tithēmi*, 'asetama', 'püstitama'. Nüüd tuuakse nägemuses esile sümboolne pilt suurest, lõplikust kohtuistungist, kus otsustatakse nii üksikisikute kui rahvaste saatus.

Elatanu – Aramea k sõna-sõnalt: „Vana päevist“ /vt v.t/. Tegemist on pigem kirjeldava väljendiga kui tiitliga. Salmides 13 ja 22 on tarvitatud artiklit ning selle funktsiooniks on viidata, et seda Isikut on juba kirjeldatud. Tegemist on Jumal Isaga.

Tema kuub – Sümboolsetes nägemustes esitatud üksikasjade tõlgitsemisel tuleb olla ettevaatlik. Pühakiri lausub: „Ükski ei ole Jumalat iial näinud“ (Joh 1:18). Taaniel nägi Jumalust vaid sümboolses esituses. Mil määral see peegeldas tõelisust, ei ole võimalik kindlaks teha. Nägemuses on Jumalust esitatud mitmesugustel viisidel ning sümboli vorm viitab tavaliselt nägemuse andmise eesmärgile. Nägemuses Kristuse teisest tulekust nägi Johannes Jeesust istuvat valgel hobusel, rietatud verrekastatud rüüsse, mõõk suust välja tulemas (Ilm 19:11-15). Ilmselt ei eelda me, et näeme oma Õnnistegijat sellisel kujul, kui Ta tagasi tuleb. Igal üksikasjal selles nägemuses on aga õpetlik väärtus (vt Ilm 19:11-15 komm). Taanieli nägemuses võime mõista valget rüüd puhtuse sümbolina, valget

juust aga Jumala igavese olemuse tähisena. Minna sümbolitest kaugemale ning spekulatiivselt arutleda Tema välimuse üle, kes elab „ligipääsmatus valguses, keda ükski inimene ei ole näinud ega võigi näha“ (1Tm 6:16), tähendab laskuda keelatud teoretiseerimise pinnale (vt 8T 279). Ei saa seada kahtluse alla Jumala isikulist olemust. „Jumal on vaim; ometi on Ta isikuline Olevus, kuna inimene loodi Tema kuju järgi“ (8T 263). „Ärgu keegi laskugu arutlustesse Tema loomuse kohta. Selles suhtes on vaikimine parim kõne“ (8T 279). Sümbolsete nägemuste tõlgendamise kohta vt Hes 1:10 komm.

10. Tuhat korda tuhat – Siin kujutatakse taevaseid ingleid, kes ootavad Jehoova ees ja on alati valmis Tema tahet täitma. Inglitel on kohtumõistmise protseduuris tähtis osa. Nad on nii „teenijad kui tunnistajad“ (GC 479).

võttis istet – Taanielile näidatakse lõpukohut selle mõlemas osas – eeluurimis- ning täidesaatvas faasis.

Eeluurimiskohtus uuritakse läbi kõikide elu aruanded, kes mingil ajastul on tunnistanud ustavust Kristusele. Uurimist ei toimetata Jumala ega Kristuse informeerimiseks, vaid universumi üldsuse informeerimiseks – et Jumal võidaks õigeks mõista selles, miks Ta ühed vastu võtab, teised aga hülgab. Saatan väidab, et kõik inimesed alluvad seaduspäraselt temale. Neid, kelle pärast Jeesus kohtus palub, süüdistab Saatan Jumala ees; Jeesus aga kaitseb neid nende kahetsuse ja usu alusel. Kohtupidamise tulemusena koostatakse nende nimistu, kes saavad Kristuse tulevase riigi kodanikeks. Sellesse nimistusse kuuluvad inimesed kõikidest rahvahõimudest, suguharudest, keeltest ja rahvastest. Johannes viitab lunastatutele uuel maal kui päästetud „rahvastele“ (Ilm 21:24).

(829)

raamatud avati – Vrd Ilm 20:12. GC 480,481 on esitatud järgnev klassifikatsioon taevastest raamatutest: 1) eluraamat, kuhu on märgitud kõikide nimed, kes Jumala teenistusse on astunud; 2) mälestusraamat – pühade heade tegude aruanne; 3) inimeste pattude aruanne. Aruandes nägemusest kohtupidamise täidesaatva faasi kohta 1000 aasta lõpul on toodud järgmine klassifikatsioon: 1) eluraamat, mis sisaldab aruannet pühade õigetest tegudest; 2) surmaraamat, mis sisaldab aruannet pöördumatute kurjadest tegudest; 3) seaduseraamat, Piibel, mille sätete järgi inimeste üle kohut mõistetakse (EW 52).

11. Ma vaatasin – Prohvetlikus nägemuses nägi Taaniel sündmusi kiiresti üksteisele järgnemas. Pöörakem tähelepanu väljenditele „ma vaatasin“ ja „ma nägin“ kogu aruande kestel nägemusest. Need fraasid viitavad üleminekule ühelt stseenilt teisele.

suurte sõnade – Vt salm 25 komm.

tapeti – See viitab „väikese sarvega“ sümboliseeritud süsteemi või organisatsiooni lõpule. Paulus viitab samale võimule fraasiga „ülekohtu inimene“, „rumaluse poeg“, „ülekohtune“ ning kõneleb selle hävitamisest Kristuse teisel tulemisel (2Ts 2:3-8; vrd Ilm 19:19-21).

12. võeti valitsus ära – Baabülioni territoorium alistati Pärsiale, ometi lubati Baabülioni alamatel edasi eksisteerida. Samuti ei hävitatud võidetud maade elanikke ka siis, kui Makedoonia alistas Pärsia ning Rooma Makedoonia. „Väikese sarvega“ kujutatud võimu lõpliku hävitamisega jääb aga maailm elanikest tühjaks“ (vt salm 11 komm).

13. Inimesepoja sarnane – aramea k *kebar 'enash*. Aramea keelepruugi kohaselt võib fraasi tõlkida ka „inimese sarnane“ (vt Hans Bauer, Pontus Leader, *Grammatik des Biblisch-Aramäischen*, [Halle 1927], lk 315 d). LXX-s on fraas tõlgitud samuti sõna-sõnalt: *hōs huios anthrōpou*, 'inimesepoja

sarnane'.

Paljudes uuemates, revideeritud tõlgetes (vt RV, RSV jm) on antud samuti sõnasõnaline tõlge. Mõned kommentaatorid on aga tundnud, nagu vähendaks see tõlge meie Lunastaja majesteetlikkust. Inglisekeelne väljend „inimesepoeg“ on kaunis ebamäärane. Siiski – vastav fraas aramea keeles on tähendusrikas. Nii nagu paljudes teisteski muistsetes keeltes, jäetakse ka aramea keeles artikkel ära, kui rõhutatakse esmajoones kvaliteeti; artiklit tarvitatakse, kui kellelegi viidatakse, kedagi määratletakse, samastatakse. Kui prohvet oma nägemusest aru annab, siis kirjeldab ta tavaliselt kõige enne nähtut, hiljem aga osutab tähelepanu määratlemisele. Algul kõneleb prohvet nähtud asjust tavaliselt ilma artiklita, kui aga viitab neile hiljem, kasutab artiklit (vt salm 9 komm). Nii oli see ka „nelja suure metsalise“ puhul, kellest on salm 3 kõneldud artiklita, hiljem (salm 13; salm 22) aga juba artikliga (vt salm 9 komm). Võrrelge ka „jäära“, „arvede“ ja „siku“ grammatilisi vorme ptk 8:3-8 jne. Vastavalt sellele reeglile esitatakse siin algul ka Jumala Poega kellegi „Inimesepoja sarnasena“. Selles prohvetikuulutuses Talle enam selle terminiga ei viidata. Kui seda aga oleks tehtud, oleks tõenäoliselt tarvitatud määravat artiklit. UT-s, kus väljendi „inimese Poeg“ kasutamine rajaneb enamiku kommentaatorite arvates tekstile Tn 7:13, esineb see eranditult artikliga.

Väljendis „/keegi/ inimesepoja sarnane“ asemel esitaks vastavalt arameakeelset fraasi õigemini tõlge „keegi välimuselt inimese sarnane“. Jumal otsustas esitada prohvetlikus nägemuses oma Poega eriliste inimolemuse tunnustega (vt MB 14).

Lihasse tulekul võttis Jumala Poeg Endale inimolemuse (Jh 1:1-4,12,14; Fil 2:7; Heebr 2:14 jne) ning sai Inimese Pojaks (vt Mark 2:10 komm), ühendades selliselt jumaluse inimsusega sidemega, mida iial ei purustata (DA 25). Seega on kahetseval patusel Isa juures esindaja, kes on nende „sarnane“, keda on kõiges kiusatud nagu neidki ja kel on kaastunne „nende nõtrustega“ (Heebr 4:15). Tõepoolest troostipakkuv mõte!

(830)

saabus Elatanu juurde – See pilt ei saa esitada Kristuse teist tulemist siia maa peale, kuna selles Kristus saabub „päevist Vana“ juurde. Siin on kujutatud Kristuse tulekut kõige pühama paiga juurde pühamu puhastamiseks (GC 426,480).

14. temale anti valitsus – Luuka 19:12-15 on Kristust esitatud „suursuguse inimesena“, kes reisis kaugele maale, et võtta seal vastu kuningriik ning seejärel tagasi pöörduda. Oma preesterliku teenistuse lõpul pühamus – ikka veel taevas viibides – võtab Kristus Isalt vastu kuningriigi ning pöördub seejärel siia maa peale tagasi oma pühade järele (vt GC 428; EW 55,280).

15. murelik – aramea k *kerah*, 'häiritud'.

16. ühele seal seisjaist – Seda olevust ei ole määratletud. Taaniel viibib ikka veel nägemuses ning olevus, kelle poole ta pöördub, on arvatavasti üks kohtuistungist osavõtjaist. Mil iganes inimene siira südamega vaimulikku valgust otsib, on Issandal tema jaoks abistaja. Inglise soovid innukalt inimestele tõde teada anda. Nad on teenijad vaimud (Heebr 1:14), kes Jumala korralduse kohaselt taevast maa peale sõnumid toovad (Ap 7:53; Heebr 2:2; Ilm 1:2).

17. neli kuningat – Vt salm 3-7 komm.

18. saavad kuningriigi – Kõik maised kuningad ja valitsused kaovad, Kõigekõrgema kuningriik aga jääb igavesti püsima. Õelad võivad küll teatud aja kestel võimu oma käes hoida ja seda väärsti tarvitada, kõigele sellele tuleb aga peagi lõpp. Siis antakse maa tagasi oma seaduslikule Omanikule, kes jagab oma valitsust pühadega. Need, keda on kaua põlatud ja kes on kõigest ilma jäetud,

saavad varsti austuse osalisteks Jumala poolt.

Igaveseks – igavesest ajast igavesti – Fraasi kordamine rõhutab kestvust, püsivust. Uuendatud maa hõlvamine pole milleski ajutise olemusega. Omanduslepingu tähtaeg ei lõpe iialgi ning maa elanikud on oma elupaikades julged. „Nad ei ehita“ vaid selleks, et keegi teine nende ehitatu endale võtaks. „Nad ei istuta teistele söömiseks“, ütleb Jumal, „vaid mu valitud kasutavad ise oma käte tööd“ (Jes 65:22).

19. tahtsin seletust – Vrd salm 7. Taaniel kordab siin varem esitatud kirjelduse üksikasju. Ta tunneb erilist huvi neljanda metsalise vastu, kes välimuselt ja tegevuselt niivõrd eelnevatest erineb. Küsimuses koondab ta dramaatiliselt oma tähelepanu ajaloo suurele tagakiusavale võimule (vt salm 24,25 komm).

20. suurem – aramea k *rab*. Ehkki algul väike, kasvas väike sarv seni, kui sai teistest sarvedest suuremaks. See võim pidi saama kõrgemaks kõigist maistest võimudest. Siinmärgitud üksikasjade tõlgenduse kohta vt salm 24,25 komm.

21. sõdis pühadega – Selle väikese sarvega kujutati tagakiusavat võimu, mis viis läbi hävituskampaaniat Jumala rahva vastu (vt salm 25 komm).

võitis nad – paljude sajandite kestel (vt salm 25 komm) näisid pühad olevat abitud selle hävitava jõu ees.

22. Elatanu tuli – Taaniel jutustab sündmusi nii, nagu need talle nägemuses ilmnisid. Päevist Vana **tulemisega** kirjeldab ta Tema ilmumist oma prohvetlikule „ekraanile“. Nende sündmuste tähenduse kohta vt salmide 9-14 komm.

kohus anti – Kohtuistung ei leia aset mitte ainult pühade kasuks, vaid vastavalt Pauluse (1Kr 6:2,3) ning Johannese (Ilm 20:4) sõnadele võtavad pühad 1000 aasta kestel ka otseselt kohtupidamisest osa (vt GC 661).

23. sööb – Vt salm 7 komm.

24. kümme sarve – Rooma impeeriumi jagunemise kohta vt salm 7 komm.

kui eelmised – Eelmised sarved kujutasid poliitilisi riike, see võim aga, mida esitati selle ainulaadse sarvega, oli olemuselt poliitilis-religioosne. Paavstlus kujutas vaimulikku riiki, mida valitses pontifeks; teised riigid olid poliitilised jõud ja neid valitsesid kuningad.

25. sõnu – aramea k *millin* (ainsuses *millah*). Sõna *millah* esineb Taanieli raamatus paljudel kordadel (vt ptk 2:5,8,9,10,11,15,17,23; 3:22,28; 4:28,30; 5:10,15,26; 6:13; 7:1,11; 25:28) ning on (831)

tõlgitud mõnikord ka „asi“, ptk 3:22 aga „käsk“.

vastu – aramea k *leşad*; *şad* tähendab otseses tõlkes 'külgl'. *leşad* tähenduseks võiks anda 'vastu, üle'. See viitaks siis, et pannes vastu Kõigekõrgemale püüab see väike sarv seada end Jumalaga võrdsele alusele (vt 2Ts 2:4 komm: vrd ka Jes 14:12-14).

Religioosnes kirjanduses leidub külluses näiteid paavstluse kõrkide, jumalatteotavate väidete kohta. Tüüpilisteks näideteks võivad olla järgnevad katkendid ühe Rooma katoliku vaimuliku kirjutatud suurest entsüklopeedilisest tööst 18. sajandist:

„Paavst on niivõrd kõrge ja suure väärikusega, et ta ei ole lihtsalt inimene, vaid otsekui Jumal, Jumala asemik. /.../

Paavst on kroonitud kolmekordse krooniga – taeva, maa ja madalamate valdkondade kuningana. /.../ Paavst on otsekui Jumal maa peal, Kristusele ustavate ainus valitseja, ülim kuningatest, kelle käes on tohutu võim ning kellele Kõikväeline Jumal on andnud valitsuse mitte ainult maise, vaid ka taevase riigi üle /.../

Paavstil on nii suur autoriteet ja võim, et ta võib ümber kujundada, seletada ja tõlgitseda isegi jumalikke käske. /.../

Paavst võib ümber kujundada jumalikku käsku, kuna talle pole võim antud mitte inimeste, vaid Jumala poolt ning ta tegutseb maa peal Jumala asevalitsejana, omades kõige laialdasemat võimu oma karjalammaste sidumiseks ja vabastamiseks.

Kõike, mida teeb Issand Jumal ise, samuti Lunastaja, teeb ka Tema asemik, eeldusega, et ta ei tee midagi usu vastu“ (tõlgitud teosest: Lucius Ferraris, Papa II *Prompta Bibliotheca*, 6. kd, lk 25-29).

piinab – Sama sündmust on juba varem kirjeldatud sõnadega „seesama sarv sõdis pühadega ja võitis nad“ (salm 21). Fraas osutab pidevale, halastamatule tagakiusamisele. Paavstlus tunnistab, et ta tõepoolest on inimesi taga kiusanud, ning väidab, et tal on olnud selleks seaduslik õigus, kuna ta on saanud oma võimu Kristuse käest. Järgnev katkend on võetud teosest *The Catholic Encyclopedia*“:

„Bullas „Ad extirpanda“ (1252) ütleb Innocentius IV: „Kui piiskop, tema esindaja või inkvisitsioon on need, keda on ketserluses süüdi mõistetud, ilmalikele võimudele üle andnud, peab podestá ehk linnapea nende kohta seadusega tehtud otsuse hiljemalt viie päeva pärast täide viima.“ /.../ Ei peaks jääma ühtki kahtlust, missugustest seadustest on jutt, kuna tekstid kahetsematute ketserite põletamise kohta sisaldasid paavstlikes dekreetides juba alates keiserlikest seadustest „Commissis nobis“ ja „Inconsutibilem tunicam“. Ülalmainitud bulla „Ad extirpanda“ jäi sealtpäele inkvisitsiooni peadokumendiks ning seda uuendati või taaskehtestati mitmete paavstide poolt, nagu Aleksander IV (1254-1261), Clemens (1265-1268), Nicolaus IV (1288-1292), Bonifatius VIII (1294-1303) jt. Seega oli ilmalikel võimudel kirikust väljaheitmise ähvardusel kästud täide viia seadusi, mis mõistsid kahetsematud ketserid hukkamisele“ (Joseph Blötzer, artikkel „Inquisition“, 8. kd, lk 34).

püüab – aramea k *sebar*. Viidatud on sihikindlatele püüetele (vt GC 446).

aegu – aramea k *zinnin* (ainsuses *zeman*), termin, mis osutab kindlale ajale, nagu ptk 3:7,8; 4:33; 6:11,14, või ajaperioodile, nagu ptk 2:16; 7:12. Viide, mida võiks tähendada väljend „muuta aegu“, on antud ptk 2:21, kus samuti esinevad koos identsed arameakeelsed sõnad, mis on seal tõlgitud „muudab aegu“. Seal aga omistab Taaniel õiguse muuta aegu Jumalale. See on Jumal, kelle käes on Tema kontrolli all olevate rahvaste saatus. See on Tema, kes „tagandab kuningaid ja tõstab kuningaid“ (ptk 2:21). „Kõigi inimlike jõudude, huvide ja kirgede tagant näeme halastaja Jumala tööd, kes vaikselt ja pika meelega viib täide oma tahet“ (Ed 173). See on Jumal, kes määrab kindlaks ka selle „aja“ (aramaea k *zeman*), mil kuningriik pühade kätte antakse (ptk 7:22). Asjaolu, et väike sarv püüab muuta aegu, osutab tema püüdele võtta endale Jumala eesõigust kujundada inimkonna ajalugu.

(832)

seadust – aramea k *dath*, mida tarvitatakse nii inimlike (ptk 2:9,13,15; 6:9,13,16) kui ka jumalike (Esra 7:12,14,21,25,26) seaduste kohta. On ilmne, et siin on tegemist jumaliku seadusega, kuna inimlike seadusi ikka muudetakse võimuesindajate poolt ning sellised muudatused oleksid vaevalt prohvetikuulutuse teemaks. Püüdes kindlaks teha, kas paavstlus on püüdnud jumalikku seadust muuta, leiame vastuse kristluse varajaste sajandite suures ärataganemises, mil toodi sisse arvukad

õpetused ja tavad, mis olid vastuolus Pühakirjas väljendatud Jumala tahtega. Kõige jultunum muudatus oli igapäevase Jumala kummardamise päeva äramuutmine. Ärataganenud kirik tunnistab avameelselt, et ta on pühapäeva pidamise sisseseadmise eest vastutav; ta väidab, et tal on õigus sääraseid muudatusi ette võtta (vt GC 446). Ühes preestritele määratud autoriteetses katekismuses on öeldud: „Jumala Kogudus /st ärataganenud kirik/ on aga oma tarkuses kindlaks määranud, et hingamispäeva pidamine tuli üle viia „Issanda päevale“ (*Catechism of the Council of Trent*, Donovan'i tõlge, 1829.a väljaanne, lk 358). See katekismus kirjutati mainitud suure konsiili otsusel ning avaldati paavst Pius V otsese protektsiooni all.

Läbi kogu UT ajastu pidasid kristlased hingamispäevana nädala seitsmendat päeva (vt Ap 17:32 komm). Üleminek hingamispäevalt pühapäevale oli järk-järguline protsess, mis algas kusagil enne 150.a e.m.a ja kestis ligikaudu kolm sajandit. Esimesed ajaloolised viited pühapäeva pidamisele kristlaste poolt leiduvad „Barnabase kirjas“ (ptk 15), ning Justinus Märtri „Esimeses apoloogias“ (ptk 67), mis mõlemad on dateeritud ligikaudu aastaga 150 m.a.j. Mõlemates on hingamispäeva pidamist hukka mõistetud ning õhutatud pühapäeva pidama. Esimesed autentsed viited pühapäevale kui „Issanda päevale“ on pärit apokrüüfilisest „Peetruse evangeeliumist“ ning Clemensilt Aleksandriast (*Miscellanies*, 14 kd) 2. sajandi lõpust.

Enne juutide mässu Bar-Kohba (Bar Cocheba) juhtimisel a 132-135 m.a.j oli judaism Rooma impeeriumis tunnustatud legaalse religioonina ning kristlus judaismi sektina. Selle mässu tagajärjel aga juudid ja judaism diskrediteerisid end. Et pääseda järgnenud tagakiusamisest, püüdsid kristlased siitpeale kõikvõimalike vahenditega teha selgeks, et nemad ei ole juudid. Kristlike autorite korduvad viited järgneva kolme sajandi vältel hingamispäevapidamisele kui „judaismimeelsusele“, samuti tõsiasi, et ei leidu ühtki ajaloolist viidet pühapäeva pidamisele kristlaste poolt püha päevana enne mainitud juutide mässu, osutavad perioodile a 135-150 m.a.j kui ajale, mil kristlased hakkasid hingamispäeva pühadust omistama nädala esimesele päevale.

Pühapäeva pidamine aga ei astunud hingamispäeva pidamise asemele kohe, vaid kaasnes sellega ning oli sellele omalaadseks lisandiks. Mitme sajandi vältel pidasid kristlased mõlemat päeva. Näiteks märkis Tetullianus 3. sajandi algul, et Kristus ei tühistanud hingamispäeva. Pisut hiljem manitseti apokrüüfilises teoses „Apostellikud määrused“ (II, 36) kristlasi pidama „hingamispäeva ja Issanda päeva püha“.

Neljanda sajandi alguseks oli pühapäev omandanud ametlikult otsustava eelise hingamispäeva ees. Oma „Kommentaaries 92. Laulule“ kirjutas Eusebios, selle perioodi väljapaistvaim kirikuajaloolane: „Kõik asjad, mida tuli täita hingamispäeval, oleme me kandnud üle Issanda päevale, mille juurde need õigemini kuuluvad, kuna see on kõrgem ja austusväärsem kui juutlik hingamispäev.“

Katoliku kiriku esimene ametlik otsus, milles väljendati pühapäeva eelistamist, võeti vastu Laodikea kontsiilil 4. sajandil. Selle kontsiili 29. kaanonis on sätestatud, et „kristlased ei peaks langema juudameelsusse ega olema laupäeval /st hingamispäeval/ jõude, vaid sel päeval tööd tegema; Issanda päeva peavad nad aga eriliselt austama ning, olles kristlased, võimaluse korral sel päeval mitte mingit tööd tegema. Kui neid aga leitakse kalduvat juudameelsusse, siis kõrvaldatakse nad osadusest Kristusega.“ Sellel kontsiilil tehti korraldused ka hingamispäevaste jumalateenistuste kohta, kuid nimetati seda päeva tööpäevaks. Väärrib märkimist, et selles esimeses kiriklikus seaduses, mis pühapäeva pidamise ette kirjutab, on mainitud hingamispäeva pidamisest hoidumise põhjusena juudameelsust. Veelgi enam – karm hoiatus hingamispäeva pidamise vastu tõendab, et sel ajal oli olemas veel palju „juudameelseid“. Tõepoolest – 4. ja 5. sajandi autorid hoiatavad korduvalt oma kaaskristlasi selle tava eest. Näiteks märgib Chrysostomos 400. aasta

paiku, et paljud pidasid

(833)

sel ajal ikka veel juutide kombe järgi hingamispäeva ning olid seega juudameelsed.

Ka tolle aja aruanded tõendavad, et pühapäeva pidamise juurutamise eest olid peaaesjalikult vastutavad Aleksandria ja Rooma kogudus. Ligikaudu 440. aastal kirjutas kirikuajaloolane Socrates, et „ehkki kõikides kirikutes kogu maailmas pühitsetakse igal nädalal hingamispäeva pühi müsteeriume, on kristlased Aleksandrias ja Roomas teatud muistse traditsiooni alusel sellest loobunud“ (*Ecclesiastical History*, 22. kd). Ligikaudu samal ajal kirjutas Sozomenius, et „Konstantinoopolis ja peaaegu kõikjal koguneb rahvas hingamispäeval nagu nädala esimesel päevalgi, Roomas ja Aleksandrias aga ei järgita seda tava iialgi.“

Seega on ilmsed kolm tõsiasi: 1. Pühapäeva pühakspidamise tava tekkis kristlaste hulgas eeskätt püüde tulemusena hoiduda kommetest, mis võisid soodustada nende samastamist juutidega ning seega tõmmata nende peale tagakiusamist. 2. Rooma koguduses oli juba küllalt vara pühapäeva eelistamine välja kujunenud; üha kasvav tähtsus, mida algkristlikus koguduses pühapäevale hingamispäeva kõrval omistati, oli lähedaselt seotud Rooma võimu järk-järgulise kasvuga. 3. Viimaks omandas Rooma nii suure võimu, et seadis pühapäeva pidamise sisse kirikliku seadusega, nii nagu ta tegi seda ka paljude teiste tavade, nagu Maarja kummardamise, pühakute ning inglite austamise, kujude tarvitamise ning palvetega surnute eest. Pühapäeva pühadus rajaneb seega samal alusel nagu need teisedki mittepübellikud tavad, mille Rooma piiskop kirikusse sisse tõi.

ajaks, aegadeks ja pooleks ajaks – Aramea sõna *'iddan*, mis siin on tõlgitud 'aeg', esineb ka ptk 4:13,20,22,29. Nendes tekstides on kahtlemata sõna *'iddan* tähenduses 'aasta' (vt ptk 4:13 komm). Sõnavorm, mis tuleneb samast sõnast *'iddan* ja on tõlgitud 'aegadeks', peeti masoreetide poolt mitmusevormiks, tänapäeva õpetlased on aga üldiselt seisukohal, et tegemist on duaaliga (kaksus) ning tõlge peaks seega olema 'kaheks ajaks' (vt v.t). Sõna, mis on tõlgitud 'pool', on aramea keeles *pelag*. Seega oleks õigem tõlge /nagu RSV-s ja eesti k v.t/ „üheks ajaks, kaheks ajaks ja pooleks ajaks“.

Võrdlemine paralleelsete prohvetikuulutustega, mis pööravad tähelepanu samale ajaperioodile, kuigi osutavad sellele teisiti, võimaldab meil kõnesolevat aega välja arvestada. Ilm 12:14 on sama perioodi tähistatud sõnadega „aeg ja ajad ja pool aega“. Samale perioodile viidatakse aga samas peatükis varem (Ilm 12:6) sõnadega „tuhat kakssada kuuskümmend päeva“. Ilm 11:2,3 on väljend „tuhat kakssada kuuskümmend päeva“ võrdsustatud sõnadega „nelikümmend ja kaks kuud“. Seega on selge, et see „kolmest ja poolest“ ajast koosnev periood võrdub 42 kuuga, mis omakorda võrdub 1260 päevaga ning et sõna „aeg“ viitab 12 kuule ehk 360 päevale. Seda perioodi võib nimetada prohvetlikuks aastaks. Ometi ei tohi 360 päevast ehk kaheteistkümnest 30-päevasest kuust koosnevat **prohvetlikku** aastat ära segada ei juudi kalendriaastaga, mis kujutas endast muutuva pikkusega kuukalendrit (nii 29-päevaste kui 30-päevaste kuudega), ega ka 365-päevase päikesekalendriga (vt 2BC 111,112). Prohvetlik aasta tähendab kolmesada kuutkümmet prohvetlikku päeva. Üks prohvetlik päev vastab aga ühele päikeseaastale.

Seda erinevust võib selgitada järgmiselt: 360-päevane prohvetlik aasta ei ole tegelik, vaid sümboolne aasta; seepärast ei ole ka selle 360 päeva tegelikud, vaid prohvetlikud päevad. Päev-aasta printsiibi kohaselt, nii nagu see on illustreeritud 4Ms 14:34 ja Hes 4:6, vastab päev sümboolses prohvetikuulutuses tegelikule aastale. Seega kujutab üks prohvetlik aasta ehk „aeg“ kolmesada kuutkümmet otsest, tegelikku aastat, 1260-päevane, 2300-päevane või mõni muu prohvetlik ajaperiood osutab samapaljudele tegelikele aastatele (st täielikele päikeseaastatele,

igaühes neli aastaaega). Ehki kuukalendri järgi oli päevade arv aastas muutuv suurus, korrigeeriti juudi kalendrit sel teel, et aeg-ajalt lisati sellele lisakuu (vt 2BC 104), nii et Piibli autorite jaoks oli pikkade perioodide vältel – nagu ka meiegi jaoks – ikka sama arv aastaid /nagu päikesekalendri järgi arvestadeski/. Päev-aasta printsiibi ajaloolise rakenduse kohta vt 4BC 39-76.

Päev-aasta printsiibi kehtivust on demonstreerinud selle meetodi järgi arvutatud mitmete prohvetikuulutuste täpne täitumine, millest võib märkida 1260 päeva ja 70 nädalat. Kui siinmainitud kolme ja poole aastast perioodi võtta tegelike aastatena, siis osutub see absurdseks, pidades silmas üksikasju, mis 1260-päeva prohvetikuulutustes paavstluse kohta on
(834)

öeldud. Kui aga vastavalt päev-aasta printsiibile seda perioodi samastada 1260 aastaga, leiab see prohvetikuulutus ainulaadse täitumise.

Juulis 1790 ilmus kolmkümmend rooma-katoliku piiskoppi Prantsusmaa revolutsioonilise valitsuse ette, et protesteerida uue seadusandluse vastu, mis pidi vabastama Prantsusmaa vaimulikud paavsti ülemvõimu alt ning tegema nad vastutavaiks otseselt Prantsusmaa valitsuse ees. Nad küsisid, kas revolutsiooniline valitsus kavatseb anda vabaduse kõigile religioonidele, „välja arvatud see, mis kord oli ülim kõigist ning mida säilitati meie isade vagaduse ja riigi seaduste abil ning mis on olnud tuhat kakssada aastat rahvuslikuks religiooniks?“ (A.Aulard, *Christianity and the French Revolution*, lk 70).

„Väikese sarve“ prohvetlik periood algas a 538, kui idagoodid Rooma piiramise lõpetasid ning Rooma piiskop arianlaste kontrolli alt vabanenuna sai hakata rakendama Justinianuse dekreediga a 533 temale antud eesõigusi, suurendades siitpeale otsustavalt „Püha Tooli“ (vt salm 8 komm) autoriteeti ja võimu. Täpselt 1260 aastat hiljem (1798) asetasid Napoleoni vägede silmapaistvad võidud Itaalias paavsti täielikult Prantsuse revolutsioonilise valitsuse meelevalda, kes teatas Napoleonile, et Rooma religioon on nüüdsest Vabariigi lepitamatu vaenlane ning soovitas täiendavalt, et „ühe asja saavutamine oleks isegi veel olulisem: kui võimalik, hävitada Rooma kiriku ühtsuse keskus; kuna teie isikus on ühendatud nii väejuhi kui valgustatud poliitiku silmapaistvamad omadused, siis jääb selle eesmärgi saavutamine teie hooleks, kui seda praktiliselt oluliseks peate“ (samal, lk 158). Vastusena neile juhiste sisenen kindral Berthier Napoleoni korraldusel prantsuse vägedega Rooma, kuulutas paavstluse poliitilise valitsuse lõppenuks ning võttis paavsti vangi, viies ta Prantsusmaale, kus ta paguluses ka suri.

Paavstluse võimu lõpp a 1798 märgib haripunkti pikas sündmuste seerias, mis üksteise järel selle võimu taandumisega seotud olid; see märgib ka 1260-aastase prohvetliku perioodi lõppu. Täielikumat ülevaadet paavstluse tõusu ja taandumise kohta vt selle peatüki kommentaaride lõpus asuvas lisamärkuses.

26. kohus võtab istet – Vt salm 9-11 komm. Kohus võtab vastu otsuse paavstlus hävitada. See võim jätkab sõda pühade vastu kuni lõpuni. Siis aga kaotatakse tema võim nende üle – ja lõplikult.

27. antakse – Siin on toodud rahustav pilt sellest, missugune lõpp tuleb kord kõigile vaevadele ja tagakiusamistele, mida pühad on pidanud läbi tegema. Õnnistatud mõte! Kristus tuleb peagi tagasi oma pühade järele, et anda neile igavene kuningriik ja tasu.

kõik valitsused – Uueksloodud maal, mis on saanud pühade eluasemeks, ei ole enam mingit vaenu ega ebakõla. Kogu tohutud universumis tuksuvad kõik südamed üksteisega kooskõlas. Kõik päästetud osutavad tahtlikku kuulekust Jumalale ning jäävad igaveseks Tema õnnistatud ligiolekusse.

28. näojume – aramea k *zīw*, mis vastavalt mõnede autoriteetide seisukohale tähendab 'näojume', teiste meelest aga 'sära', ilmselt 'välimuse' tähenduses. Ilmutus pühade olukorrast tulevikus hämmastas ja kurvastas prohvetit suuresti.

Lisamärkus 7. peatüki kohta

Suure ärataganemise arenemine, mis kulmineerus paavstluse võimuletõusuga, oli järk-järguline protsess, mis kestis mitmeid sajandeid. Sama kehtib ka selle võimu taandumise kohta.

Jeesus hoiatas oma jüngreid tuleviku suhtes: „Katsuge, et keegi teid ei eksita“, sest „palju valeprohveteid tõuseb, ja need eksitavad paljusid“, tehes „suuri tunnustähti ja imesid“ oma valeväidete kinnituseks, „et eksitada, kui võimalik, ka äravalituid“ (Mt 24:4,11,24).

Inspiratsiooni läbi kõneldes väitis ka Paulus, et „tõusevad mehed, kes kõnelevad pööraseid asju, et vedada jüngreid eneste järele“ (Ap 20:29,30). Selle tagajärjeks pidi olema „ärataganemine“, mille
(835)

raames tärkab võim, millele Paulus viitab kui „ülekohtu inimesele“ ja „ülekohtu saladusele“, võim, mis tõele vastu pannes ülendab end üle Jumala ning omandab koguduse üle autoriteedi ja võimu, mis kuulub ainuüksi Jumalale (2Ts 2:3,4,7). Paulus hoiatas, et see võim oli piiratud määral juba tegevuses (salm 7), hakkab aga tegutsema „saatana võimu mõjutusel valeimetegudega“ (salm 9). Selle võimu tärkamine pidi olema nii osavalt ja kavalalt maskeeritud, et selle väidete petlikkust pidid mõistma vaid need, kes siiralt uskusid ja armastasid tõe (salm 10-12).

Enne esimese sajandi lõppu kirjutas apostel Johannes, et „palju valeprohveteid on välja läinud maailma“ (1Jh 4:1), pisut hiljem aga, et „palju eksitajaid on tulnud maailma“ (2Jh 7) Johannes väitis, et „see on kristusevastase vaim, kelle te olete kuulnud tulemas olevat ja nüüd juba on maailmas“ (1Jh 4:3).

Nende ettekuulutused hoiatasid, et kurjakuulutavad jõud olid juba koguduses tegevuses, jõud, mis osutasid veelgi suurematele eksiõpetustele, lõhedele ja ärataganemistele tulevikus. Omistades enesele eesõigused ja autoriteedi, mis kuulub ainuüksi Jumalale, samal ajal aga tegutsedes saatanlike põhimõtete alusel ja saatanlike meetoditega, pidi see Saatana tööriist lõppude lõpuks pettusega mõjutama suuremat osa kristlasi vastu võtma enda juhtimise ning kindlustama seega oma kontrolli kogu kristliku koguduse üle (vt Ap 20:29,30; 2Ts 2:3-12).

Apostlite ajal valis iga kohalik kogudus ise endale ametnikud ning reguleeris ise oma tegevust. Ometi oli kogu ülemaailmne kogudus Püha Vaimu nähtamatu tegevuse ja apostlite juhtimise tulemusena „üks ihu“, mis ühendas kõiki kristlasi „ühes Issandas, ühes usus ja ühes ristimises“ (vt Ef 4:3-6). Kohalike koguduste juhid pidid olema mehed „täis Vaimu“ (Ap 6:3), keda valis, juhtis ja tegi kõlblikuks tööle Püha Vaim (vt Ap 13:2), ning keda ametisse seadis ja ordineeris (vt Ap 6:5; 13:3) kogudus.

Kui kogudus aga „jättis maha oma esimese armastuse“ (Ilm 2:4), kaotas ta ka oma õpetuste puhtuse ning kõrge taseme isiklikus käitumises – selle nähtamatu ühtsusesideme, mille andis Püha Vaim. Jumalateenistustes võttis lihtsuse asemel maad vormilikkus. Juhtide valikut hakkas määrama ikka enam ja enam populaarsus ja isiklik võim; juhid omandasid algul üha kasvavat võimu kohalikus koguduses, hiljem aga püüdsid seda laiendada ka naaberkogudustele.

Kohaliku koguduse asjade korraldamise asemel Püha Vaimu juhtimisel võttis maad vaimulik autoritaarsus, kusjuures kogu võim oli koondunud üheainsa ametiisiku, piiskopi kätte, kellele isiklikult allus iga koguduseliige ning ainuüksi kelle kaudu võis ta õndsaks saada. Siitpeale mõtles koguduse juhtkond ainult koguduse juhtimisele, selle asemel, et kogudust teenida, ning „suurim“ ei pidanud enam ennast „kõikide sulaseks“. Nii kujunes järk-järgult välja preesterlik hierarhia, kes astus üksikkristlase ja tema Issanda vahele.

Vastavalt kirjatöödele, mida on omistatud Ignatiusele Antiookiast, kes suri ligikaudu a 117, oli piiskopi kohalolek vajalik religioossete tseremooniade läbiviimisel ning koguduse ametiasjade ajamisel. Irenaeus (suri ligikaudu a 200) klassifitseeris juba erinevate koguduste piiskoppe vastavalt koguduste suhtelisele vanusele ja tähtsusele. Ta omistas erilist au kogudustele, mille olid rajanud apostlid ning oli seisukohal, et usu ja õpetuse küsimustes peavad kõik teised kogudused alluma Rooma kogudustele. Tertullianus (suri a 225) õpetas, et piiskopil on ülemvõim presbüterite – kohalike valitud vanemate – üle.

Cyprianust (suri ligikaudu a 258) peetakse rooma-katoliku hierarhia rajajaks. Ta kaitses teooriat, et on olemas vaid üks tõeline kogudus ning väljaspool seda ei ole kellelgi võimalik õndsaks saada. Ta püstitas väite, et Peetrus on rajanud Rooma koguduse ning Rooma piiskoppi tuleb austada seetõttu ole kõigi teiste piiskoppide; tema seisukohad ja otsused peavad alati peale jääma. Cyprianus rõhutas otsese apostelliku ametijärgluse tähtsust, kinnitas vaimuliku tegelikkude preestriametit ning õpetas, et ükski kogudus ei või läbi viia religioosseid tseremooniaid ega ajada ametiasju ilma piiskopi kohaloleku ja nõusolekuta.

(836)

Tegurid, mis aitasid kaasa Rooma piiskopi tõusule ja lõplikule ülemvõimule, olid järgmised: 1) Impeeriumi pealinnana ja tsiviliseeritud maailma keskusena oli Rooma loomulikuks asukohaks ülemaailmse kiriku peakorterile. 2) Rooma kogudus oli Läänes ainsaks, mis kinnitas oma apostellikku päritolu, see tõsiasi aga tegi neil aegadel loomulikuks, et Rooma piiskopil on eelisõigused teiste piiskoppide ees. Rooma kogudusel oli auväärne seisukoht juba enne a 100 m.a.j. 3) Kui keiser Constantinus a 333 poliitilise pealinna Roomast Konstantinoopolisse üle viis, jäi Rooma piiskop keiserliku kontrolli alt suhteliselt vabaks ning sealt alates toetasid keisrid kaunis järjekindlalt tema pretensioone teiste piiskoppide vastu. 4) Oma keiserliku ediktiga toetas imperaator Justinianus suuresti Rooma piiskoppi ning edendas tema huve, tunnustades tema ülemvõimu nii Ida kui Lääne koguduste üle; see edikt võis aga täielikult jõusse astuda alles siis, kui idagoodid Rooma alt a 538 taganesid. 5) Rooma koguduse edu vastupanus niimetatud ketserlikule liikumisele, mille hulgast silmapaistvaimad olid gnostitsism ja montanism, andis talle õigeusklikkuse kõrge reputatsiooni. Võistlejad erakonnad mujal pöördusid sageli Rooma piiskopi poole, et see nende eriarvamuste üle otsustajaks oleks. 6) Teoloogilised vaidlused, mis kogudust Idas lõhestasid ja nõrgestasid, andsid Rooma kogudusele võimaluse pühendada end praktilisematele probleemidele ning kasutada saadud eelisolukorda oma võimu laiendamiseks. 7) Korduv edu Roomat ründavate barbarite tagasilöömisel või nende rünnakute leevendamisel lisas paavstlusele poliitilist prestiiži; ilmalike võimude puudumisel täitis paavst sageli tsiviilvalitsuse funktsioone. 8) Muhameedlaste sissetungid valmistasid takistusi Ida kirikule, kõrvaldades selliselt konkurentsist Rooma ainsa tähtsa võistleja. 9) Barbarid, kes tungisid sisse läänepiirkonda, olid juba enamasti nime poolest ristiusku pöördunud ning nende sissetungid vabastasid paavsti keiserliku kontrolli alt. 10) Chlodovechi, frankide kuninga pöördumisega (salm 496) sai paavstlus oma huvide eest võistlemiseks enda käsutusse tugeva armee, mis aitas tal mõjuvalt ka teisi barbarite hõime ristiusku pöörata.

Kristluse tunnustades ühendas Constantinus Suur (suri a 337) kiriku ja riigi, allutas kiriku riigile ning tegi kiriku riigi poliitiliseks tööriistaks. Rooma impeeriumi riigiaparaadi ümberorganiseerimine tema poolt sai eeskujuks Rooma kiriku administratsioonile ning seega ka rooma-katoliku hierarhiale. Ligikaudu a 343 kinnitas Sardica sinod Rooma piiskopi ülemvõimu teiste peapiiskoppide üle. Paavst Innocentius I (suri a 417) kinnitas endal olevat ülemvõimu kogu kristliku maailma üle, kuid ei olnud suuteline seda võimu praktiliselt teostama.

Augustinus (suri a 430), üks suurtest kirikuisadest ning keskaja teoloogia rajajatest, väitis, et Rooma kogudus oli alati seisnud teistest kogudustest kõrgemal. Tema klassikaline teos „Jumala Linn“ väljendas julgelt katoliikliku ideaali ülemaailmsest kirikust, kes kontrollib ülemaailmset riiki. See töö sai keskaegse paavstluse teoreetiliseks baasiks.

Leo I Suur (suri a 461) oli esimene Rooma piiskop, kes kinnitas, et Peetrus oli olnud esimene paavst, osutas paavstide ametijärglusele Peetrusest alates ning väitis paavstide võimu saanud olevat otse Jeesuselt Kristuselt. Temal õnnestus neid paavstliku administratsiooni põhimõtteid kiriku juhtimises ka tegelikult rakendada. Leo I formuleeris lõplikul kujul paavstivõimu teooria ning tegi selle võimu reaalsuseks. See oli tema, kes saavutas keisri edikti, mis väitis, et paavsti otsusel on seaduse jõud. Keiserliku toetusega seadis ta ennast kirikukontsiilidest kõrgemale, võttes endale õiguse defineerida doktriine ning dikteerida otsuseid. Tõsiasi, et tal oli edu Attila veenmisel mitte Rooma siseneda (a 455), samuti tema katse peatada Geiserichi (a 455) tõstis nii tema enda kui paavstluse prestiiži. Leo Suur oli juba ilmselt nii oma rahva vaimulik kui ilmalik juht. Paavstluse hilisemad pretensioonid ilmalikule võimule rajanesid suurelt osalt võltsitud dokumentide oletatavale autoriteedile (tuntud nn „vagade valed“ nime all). Üheks näiteks sellistest oli niinimetatud „Constantinuse kingitus“ /võltsürik, mille järgi Rooma keiser Constantinus olevat paavstile kinkinud valitsusvõimu Lääne-Rooma riigi üle; koostatud arvatavasti a 754. Paavstlus rajas „Constantinuse kingitusele“ järgnevail sajandil oma poliitilise ülemvõimu nõudlused. Humanist Lorenzo Valla tõestas a 1440 filoloogilis-kriitilise meetodiga üriku võltsingu. - 1 ENE 446/.

Chlodovechi, frankide juhi pöördumine rooma usku a 495, kui enamik barbaritest sissetungijad olid veel ariaanlased, andis paavstile tugeva poliitilise liitlase, kes oli tahtlik kiriku võitlusi võitlema.

(837)

Rohkam kui 1200 järgneva aasta kestel oli Prantsusmaa, paavstluse „vanima poja“ mõök efektiivseks tööriistaks inimeste pööramisel rooma-katoliku usku ning paavstluse autoriteedi ja võimu säilitamisel.

Paavst Gregorius I Suure (suri a 604), esimese keskaja kiriku-aukandja pontifeksiamet märgib üleminekut vana-ajalt keskajale. Gregorius võttis endale julgelt Lääne imperaatori rolli, ehkki mitte tiitli. Ta pani aluse paavstivõimule kogu keskajaks ning just tema valitsusele rajanevad paavstluse hilisemad pretensioonid absolutistlikule võimule. Gregorius Suure poolt alustatud ulatuslik misjonitegevus suurendas suuresti Rooma ülemvõimu ja autoriteeti.

Kui enam kui sajand hiljem langobardid ähvardasid Itaaliast üle tulvata, pöördus paavst frankide kuninga Pepini poole ja palus teda endale appi tulla. Palvele vastu tulles lõi Pepin langobardid põhjalikult puruks ning kinkis a 756 paavstile neilt äravõetud territooriumi. See üldiselt „Pepini kingitusena“ tuntud tegu märgib paavstiriigi, samuti aga ka paavsti ametliku, tunnustatud ilmaliku võimu algust.

Seitsmendast üheteistkümnenda sajandini oli paavsti võim üldiselt võttes mõõnaperioodis. Järgmine suur paavst – võib-olla suurim kõigist – oli Gregorius VII (suri a 1085). Tema kuulutas, et

Rooma kirik pole iial eksinud ega saa iial eksida, et paavst on ülim kohtunik ning tema üle pole kellelgi õigus kohut mõista. Ta väitis, et paavsti otsuste peale ei või kellelegi edasi kaevata ning et temal üksi on õigus kõikide vürstide ja valitsejate austusele, et tema üksi võib kuningaid ja keisreid tagandada.

Ligikaudu kaks sajandit kestis paavsti ja keisri vahel võitlus ülemvõimu pärast; vaheldumisi saatis ajutine edu mõlemat poolt. Innocentius III (suri a 1216) valitsusajal oli paavstlus oma võimu tipul ning kogu järgnev sajand oli selle hiilguse kõrgperiood. Väites end olevat Kristuse asemiku, rakendas Innocentius III praktikasse kõik Gregoriuse poolt üle sajandi varem väidetud eesõigused.

Sajand pärast Innocentius III püüdis tüüpiline keskaegne paavst Bonifatius VIII (suri a 1303) tagajärjetult valitseda samuti, nagu olid teinud tema hiilgavad eelkäijad. Tema oli ka viimane paavst, kes püüdis rakendada Gregorius VII poolt väidetud ja Innocentius III poolt praktiliselt omandatud üleüldist võimu. Paavstluse võimu taandumine muutus täiesti ilmseks niinimetatud „Babüloonia vangipõlve“ (1309-1377) ajal, kui prantslased vägivaldselt paavstivõimu keskuse Roomast Avignoni, Prantsusmaale üle viisid. Peagi pärast paavsti tagasipöördumist Rooma puhkes tuntud „suur lõhe“ (1378-1417). Selle aja vältel valitses pidevalt vähemalt kaks, mõnikord aga ka kolm omavahel võistlevat paavsti üheaegselt, väites igaüks ainuüksi ennast tõelise paavsti olevat ja oma võistlejaid hukka mõistes ning kirikust välja heites. Selle tagajärjel kannatas paavstivõimu prestiiž Euroopa rahvaste silmis suuresti ja parandamatult. Juba kaua enne reformatsiooniaegu tõusid paljud kriitilised hääled paavsti ülbete nõudmiste ning nii ilmaliku kui vaimuliku võimu kuritarvitamise vastu. Õpetatuse taassünd (renessaans) Lääne-Euroopas, avastuste aeg, tugevate riikide tekkimine ja kasv, trükikunsti leiutamine ning paljud teised tegurid aitasid kaasa paavstivõimu järk-järgulisele taandumisele. Martin Lutheri ajaks oli Rooma võimu õõnestamiseks tehtud juba palju.

Reformatsioon, mille alguseks on tavaliselt peetud aastat 1517 (mil Luther esitas oma kuulsad üheksakümmend viis deesi), leidis paavstivõimu juba suurelt osalt Põhja-Euroopa territooriumilt taandunud olevat. Paavstivõimu katsed usupuhastusega võidelda võtsid selliseid vorme ning inkvisitsioon, keelatud raamatute nimestikud ning jesuiitlike organisatsioonide sisseseadmine. Jesuiidid said katoliku kiriku intellektuaalseks ja vaimulikuks armeeks protestantismi väljajuurimisel. Peaaegu kolme sajandi kestel võitles Rooma kirik energilist võitlust jõudude vastu, mis seisid kodanlike ja religioosete vabaduste eest, jäi aga selles võitluses üha rohkem kaotajaks.

Viimaks asetati katoliku kirik revolutsiooni käigus Prantsusmaal väljaspoole seadust – ehkki just prantslased olid olnud esimeseks rahvaks, kes omal ajal katoliku kiriku huvide eest võitlema oli hakanud ning enam kui kaheteistkümne sajandi kestel kiriku võitlusi oli võidelnud. Just

(838)

Prantsusmaal oli paavstlikke põhimõtteid rohkem kui kusagil mujal proovile pandud – ja need olid leitud kerged olevat! Aastal 1798 andis Prantsuse valitsus Itaalias kindral Berthier' juhatusel all tegutsevale armeele korralduse paavst vangi võtta. Ehkki paavstlus edasi kestis, oli ta võim nüüdsest suuresti hääbunud ning ta pole sellest saadik kunagi endiste aegade võimule tõusnud. Aastal 1870 võeti paavstiriik täielikult Itaalia Ühendatud Kuningriigi koosseisu ning paavsti ilmalik võim, mis oli vormilikult kestnud üle tuhande aasta, jõudis lõpule. Paavst sai vabatahtlikult „Vatikani vangiks“, kuni a 1929 talle ilmalik võim tagasi anti. Vt Taanieli 7:25 komm.

Sellest lühikesest ülevaatest on ilmne, et paavstivõimu tõus oli palju sajandeid kestev järk-järguline protsess. Sama kehtib ka tema võimu languse kohta. Esimese protsessi kestvusajana võib nimetada perioodi aastast 100 kuni aastani 756; viimase algust võib tähistada aastaga 1303 ja lõppu aasta

1870. Paavstlus oli oma võimu haripunktil alates Gregorius VII (1073-1085) ajast kuni Bonifatius VIII (1294-1303) ajani. Seega on selge, et ei ole võimalik anda täpseid daatumeid paavstivõimu üleminekust tähtsusetust seisundist võimule või ülemvõimult suhtelisele nõrkusele. Nii nagu on kõigi ajalooliste protsesside puhul, olid ka paavstluse tõus ja langus järk-järgulised.

Siiski oli paavstlus aastaks 538 täielikult välja kujunenud ning funktsioneeris oma kõigis olulisemates aspektides; aastaks 1798 – 1260 aastat hiljem – oli ta kaotanud praktiliselt kogu oma võimu, mille sajandite kestel oli omandanud. Inspiratsioon eraldas paavstlusele oma põhimõtete, tegevusjoone ja eesmärkide demonstreerimiseks 1260 aastat. Seega tuleb neid kaht daatumit pidada paavstivõimu prohvetlikku perioodi algust ja lõppu tähistavateks aastateks.

Ellen G. White'i kommentaarid

- 1-29 PK 548, 553, 554
- 2,3 GC 440
- 9,10 GC 479
- 10 EW 52; GC 414,480,512; LS 241; MH 417; MYP 330; PP 339,357; 1T 100; 4T 384,453,482
- 13 Ed 132; GC 422
- 13,14 GC 424, 426, 480
- 14 GC 427
- 18 AH 540; ML 273; PP 342
- 22 GC 661
- 25 DA 763; Ev 233; EW 33; GC 51, 54, 439, 446; LS 101; PK 178, 183, 184; SR 328, 331, 382; 1T 76; 9T 230
- 27 DA 828; EW 151, 280, 295; GC 347, 614; MB 108; PP 170; SR 44, 403; 9T 219
- 28 PK 553

(839)

8. PEATÜKK

1. kolmandal aastal – Arutlust Belsassari valitsuse kohta vt Taanieli 5. peatüki kommentaaride järel olevast lisamärkusest. Alates 8. peatükiga pöördub autor tagasi heebrea keelele (vt 4BC 749), mida kasutab raamatu lõpuni.

varem – kahtlemata on tegemist viitega 7. peatüki nägemusele.

2. ma olin ... Suusa /palees/ - On palju arutletud, kas prohvet Taaniel oli tegelikult, füüsiliselt Susa (Suusa) linnas või viibis seal ainult nägemuses. Konteksti arvestades ei tarvitse tegelikku kohalviibimist eeldada. Sõnu „kui ma nägemuses nägin“ võib mõista sissejuhatuseks tervele reale nägemuses nähtud sündmustele ning neid ei tarvitse tõlgendada viitena tegelikule kohalolekule. Teistest näidetest sellise siirdumise kohta nägemuses, mitte aga tegelikkuses, võib mainida

(840)

Hesekieli „külaskäiku“ Jeruusalemma (vt Hes 8.3 komm), samuti Johannese „viibimist“ kõrbes (Ilm 17:3). Võiksime märkida siinjuures ka Ellen G.White'i kogemusi (vt EW 32,39). Teiselt poolt pole võimalik aga ka tõestada, et Taaniel tol ajal tegelikult Susas ei viibinud. Pole raske kujutleda, et tema reisid, nii ametlikud kui eraviisilised, võisid teda mingil ajal viia ka Elami endisse pealinna.

Selle nägemuse ajal – kui arvestada Belsassari esimeseks valitsusaastaks a 553 – oli Elam tõenäoliselt veelgi üks Babüloonia provintse, ehkki ta mõnda aega enne Baabüloni vallutamist läks Koorese valdusse. Josephus on seisukohal, et prohvet viibis selle nägemuse saamise ajal tegelikult Susas (Antiquities, X, 11.7).

palees – heebr k *birah*, 'tsitadell', 'kants' või ka 'akropol'. Heebreakeelses tekstis kuulub see termin otseselt nimetuse „Susa“ juurde. Fraasi võib tõlkida kas „Susa tsitadellis, Susa kantsis“ või ka „Susas, pealinnas“ (vt RSV). Vastavalt kreeka ajaloolase Xenophoni teadetele kasutasid Pärsia kuningad linna talveresidentsina, ülejäänud osa aastast aga viibisid Baabülonis või Ekbatanas. Täiendavat informatsiooni Susa kohta vt Estri 1:2 komm.

Uulai jõe ääres – Seda jõge on samastatud kiilkirjatahvlitel leiduva *Ula* jõega, samuti kreeka klassikaliste autorite töödes mainitud Eulaeuse jõega. See jõgi läbis Susa linna lõuna- ja kagusuunas ning suubus Karuni jõkke.

3. Üks jääb ... ja tal oli kaks sarve – Hiljem määratleb ingel seda sümbolit ja väidab, et see esitab Meedia ja Pärsia kuningaid (s 20).

teisest kõrgem – Ehkki Pärsia kerkis esile Meediast hiljem, sai ta domineerivaks võimuks, kui Kooses võitis Meedia kuninga Astyagese a 553 või 550. Siiski ei koheldud meedlasi alistatud rahvana ega alamatena, vaid pigem liitlastena. Vt ptk 2:39 komm.

4. kaevlevat lääne ... poole – Kooses vallutas Lüüdia a 547 e.m.a ning Baabüloni a 539. Kambyses laiendas vallutusi lõunasse Egiptuse ning Etioopiani a 525. Daarjaves Hystaspes suundus a 513 põhja sküütide vastu (vt 3BC 54-59).

Meedia-Pärsia impeerium hõlmas palju suuremat territooriumi kui tema eelkäija Baabülon. Pärslaste relvad olid niivõrd võidukad, et Ahasverose ajal (Estri 1:1) ulatus impeerium Indiast Etioopiani, tol ajal tuntud maailma ida- ja lõunapiirini. Pärsia valitseja tavaliseks tiitlik oli „kuningate kuningas“ või „maade kuningas“-

5. sikk – Määratletud hiljem (salm 21) Kreeka, st Aleksandri Makedoonia impeeriumi sümbolina (vt ptk 7:6 komm).

lääne poolt – Kreeka asus Pärsia impeeriumist läänes.

ilma et ta oleks puudutanud maad – See viide suurele kiirusele osutab tabavalt Aleksandri vallutuste imeväärsele kiirusele ja täielikkusele (vt ptk 7:6 komm).

väljapaistev sarv – Vastavalt salm 21 (vt ka paralleelset prohvetikuulutust ptk 11:3,4) kujutab see väljapaistev sarv esimest suurt Kreeka kuningat, st Aleksander Suurt (vt ptk 7:6 komm).

7. märatses – hbr k *marar*. Selles salmis kasutatud keelendid kujutavad Pärsia täielikku vallutamist Aleksandri poolt. Endise impeeriumi võim oli täielikult murtud. Maa rüüstati, armeed purustati ja hajutati, linnad riisuti paljaks. Kuningalinn Persepolis, mille varemed tänapäevalgi selle muistsest hiilgusest tunnistust annavad, pandi põlema.

8. suurustas üpris väga – Vt salm 4, 9 komm.

kui ta oli vägevuse tipul – Prohvetikuulutus ennustas, et Aleksander langeb siis, kui ta impeerium on oma võimu haripunktil. 32-aastasena, parimas elueas suri see suur juht palavikku, mille kulgu kahtlmeta raskendasid tema enda ebamõõdukad eluviisid. Vt ptk 7:6 komm.

neli väljapaistvat sarve – Nelja Makedoonia (või hellenistliku) riigi kohta, mille vahel jaotati Aleksandri impeerium, vaata ptk 7:6; 11:3,4 komm.

9. ühest neist – Selle salmi heebreakeelne tekst esitab probleemi seoses grammatilise soo kindlaksmääramisega. Hbr k *hem*, 'neist', on meessoost. See osutab, et grammatiliselt peaks see (841)

asesõna viitama „tuultele“ (salm 8), mitte aga „sarvedele“, kuna „tuuled“ võivad olla nii mees- kui naissoost, „sarved“ aga ainult naissoost. Teiselt poolt on aga sõna '*achath*, 'ühest', naissoost, osutades, et viide peaks olema „sarvedele“. Muidugi võib sõna '*achath* viidata tagasi ka „tuultele“, mida tähistav sõna on kõige sagedamini naissoost. On aga kaheldav, kas autor oleks hakanud viitama ühele ja samale nimisõnale sellises lähedases seoses kahe erineva grammatilise sooga. Grammatilise loogilisuse saavutamiseks tuleks kas sõna '*achath* teisendada meessoost vormiks, kusjuures kogu fraas hakkaks selgesti osutama „tuultele“, või sõna *hem*, 'neist', naissoovormiks, mispuhul viide jääks ebamääraseks, kuna põhisõnana võiks oletada nii „tuuli“ kui „sarvi“. Mitmetes heebreakeelsetes käsikirjades esineb sõna, mis meie tekstis on tõlgitud „neist“, naissoovormis. Kui need käsikirjad peegeldavad autentset teksti, jääb seega viide ometi ebamääraseks.

Kommentaatorid, kes tõlgendavad salm 9 „pisukest sarve“ viitena Roomale, ei ole suutnud rahuldavalt seletada, kuidas võib kujutada Roomat tekkinuna ühest Aleksandri impeeriumi alajaotusest. Kui aga eeldada, et sõna „neist“ osutab „tuultele“, kaob kogu raskus. Tekst viitaks sel juhul lihtsalt, et ühest nelja ilmakaare hulgast tärkab uus võim. Rooma tuli läänest. Nägemuse sümbolite selgituses on väidetud Roomat tekkivat „nende valitsuste lõpus“ (salm 23), st nelja sarvega sümboliseeritud „kuningriikide“ lõpus. Siiski viitab salm 23 vaid ajale, mil mainitud väike sarv tõuseb, ütle mata midagi paiga kohta, salm 9 aga tegeleb seevastu eranditult just paiknevusega.

Tuleks meeles pidada, et prohvet toob siin ära vaid jooksva aruande prohvetlikust sümbollikast vastavalt sellele, kuidas prohvetlikud pildid talle nägemuses esitati. Ta veel ei tõlgitse nägemust. Nägemuse vastavate joonte tõlgitsemine leiab aset salm 23. Nägemuse sümbolite tõlgitsemise tähtsa reegli kohaselt tuleb omistada tõlgitsused ainult nendele piltlikele joontele, mis tõlgitsemiseks on mõeldud. Nii nagu tähendamissõnadeski, on mõned jooned vajalikud ka nägemustes vaid selleks, et esitatud pilte ja tegevussüžeed täiendada, ei oma aga iseseisvat tähendust. Missugustel joontel on tõlgitsuslik väärtus, võib osutada vaid Inspiratsioon. Kuna näeme, et siintoodud juhtumil viitab Inspiratsioon (salm 23) vaid **ajale**, mil selle sarvega sümboliseeritud võim tärkab, ütle mata midagi selle tekkimise geograafilise paiknevuse kohta, siis pole ka põhjust fraasi „ühest neist“ üldse rõhutada.

Kuna 8. peatüki nägemus on suurelt osalt paralleelne prohvetlike kirjeldustega ptk 2 ja 7 ning kuna mõlema kirjelduse põhjal järgneb Kreeka võimule Rooma (vt ptk 2:40; 7:7 komm), siis on loogiline oletada, et ka ptk 8:8 „sarvega“ kujutatud võim märgib Roomat. Seda tõlgitsust kinnitab ka tõsiasi, et Rooma täitis täpselt mitmed nägemuses mainitud üksikasjad.

pisuke sarv – See väike sarv kujutab Rooma võimu mõlemat faasi – paganlikku ja paavstlikku. Taaniel nägi Roomat algul selle paganlikus, keiserlikus faasis võitlemas juuda rahva ning esimeste kristlaste vastu, seejärel aga ka paavstlikus faasis, mis on kestnud meie päevini ja kestab edasi – võitluses Jumala tõelise koguduse vastu. Selle kahekordse rakendatavuse kohta vt salm 13. 23 komm.

väga – hbr k *yether*, mille põhiliseks tähenduseks on 'ülejäak'. Mõnel juhtumil on selle sõnaga viidatud ka kõigele ülemõõdulisele, nagu ka siinkäsitletavas salmis. Seda sõna on tõlgitud ka 'väljapaistev' (1Ms 49:3), 'rohkesti', (Ps 31:24), 'palju suurepärasem' (Jes 56:12). Sõna, mis on tõlgitud 'väga' Tn 8.8, on hbr k *me'od*, mis on ülivõrdelisusele osutamiseks palju tavalisem sõna kui

yether. VT-s on sõna *me'od* selles tähenduses tõlgitud 22 korral (1Ms 13:13; 15:1 jne) selle lihtvormist ning 9 korral selle korduvast vormist. Ei saa tõestada, nagu osutaks sõna *yether* (Tn 8:9) suuremale määrale kui *me'od*. Aspekte, mis viitavad Rooma suurusele Kreekaga võrreldes, tuleb tõestada ajaloolisel alusel, mitte siinmainitud sõnade põhjal.

lõuna ... suunas – Egiptus oli pikka aega Rooma mitteametlik protektoraat. Tema saatus oli praktiliselt Rooma kätes a 168 e.m.a, kui Antiochos Epiphanes, kes püüdis Ptolemaiostega sõdida, kästi Egiptusest taanduda. Egiptus, ehkki veelgi Ptolemaioste valitsuse all, oli marionetiks Rooma (842)

idapoliitikas paljude aastate kestel, enne kui ta a 30 e.m.a otseselt Rooma provintsiks sai.

ida ... suunas – Seleukiidide impeerium kaotas oma läänepoolseimad alad Roomale juba a 190 e.m.a ning sai viimaks ise Rooma Süüria provintsiks a 65 e.m.a või lühikest aega pärast seda.

ilus maa /suunas/ - hbr k *šebi*, 'ornament', 'kaunistus', 'au'. Siin viidatakse kas Palestiinale või Jeruusalemmale. *šebi* on tõlgitud 'ilus maa' ka ptk 11:16,41. meie tekstides esineb heebreakeelsetes originaalides ka tõepoolest sõna „maa“, siin on see aga juurde mõeldav. Palestiina liideti Rooma impeeriumiga a 63 e.m.a.

10. taeva väeni – Taaniel kirjeldab ikka veel otseselt nägemuses nähtut. Kuna ingel annab talle hiljem ka tõlgitsuse (s 24), ei ole meid siinkirjeldatu tähenduse suhtes teadmatusse jäetud. „Väed“ ning „tähed“ kujutavad ilmselt „vägevaid“ (s 24) ning „püha rahvast“ (s 25).

paiskas maha mõned sellest – Siin on viidatud Rooma metsikutele tagakiusamistele Jumala rahva vastu ikka ja jälle, läbi paljude sajandite. Türrannide Nero, Deciuse ning Diocletianuse ajal paganlikul perioodil, seejärel aga taas paavstlikul perioodil pole Rooma iial kõhelnud kohtlemast karmilt neid, keda ta on otsustanud hukka mõista.

11. väe vürstini – Salmis 25 on kirjeldatud, kuidas sama võim osutab vastupanu „vürstide vürstile“. Viidatud on Kristusele, kes Rooma võimude poolt risti löödi. Vt ptk 9:25; 11:22 komm.

sellelt – hbr k *mimmennu*, 'temalt', st „väe vürstilt“. Selle salmi heebreakeelse teksti tõlkimisel esineb probleeme. Theodotioni kreeka keelses tõlkes esineb hoopis teistsugune versioon: „Ning sünnib, kuni ülem vürst vangi antakse: tema tõttu sai ohver häiritud, temal aga läks kõik korda; püha paik rüüstatakse.“ Ei ole võimalik otsustada, mil määral – kui üldse – peegeldab see versioon täiuslikumalt Taanieli raamatu algset teksti. Masoreetide tekst, mida peegeldavad ka KJV ja RSV /samuti enam-vähem ka eestikeelne tõlge/, näib olevat loomulikum.

alaline ohver – hbr k *tamid*. See sõna esineb VT-s 103 korda ning seda kasutatakse nii adverbina kui adjektiivina. Selle tähendus on 'alaline', 'pidev', 'alaliselt', 'pidevalt' ning seda tarvitatakse mitmete erinevate mõistete väljendamiseks, nagu pidev tööhõive (Hes 39:14), pidev toetus (2Sm 9:7-13), alaline kurbus või valu (Ps 38:18), pidev lootus (Ps 71:14), alaline provotseerimine (Jes 65:3) jne. Sageli kasutatakse seda sõna seoses pühamu rituaalidega, kirjeldamaks pühamu alaliste, regulaarsete teenistuste mitmeid üksikasju, nagu „alaline leib“, mida tuli vaateleibade laual hoida (4Ms 4:7), lamp, mis pidi alaliselt põlema (2Ms 6:13), põletusohvrid, mida tuli iga päev ohverdada (4Ms 28:3,6), viiruk, mida tuli ohverdada igal hommikul ja õhtul (2Ms 30:7,8). Sõna iseenesest ei tähenda 'igapäevane' /nagu see on inglisekeelses KJV tõlkes/, vaid lihtsalt 'pidev', 'regulaarne'.

Ptk 8:11 on sõnal *tamid* määrav artikkel ning seega on seda tarvitatud omadussõnana. Veelgi enam – ta esineb tekstis iseseisvalt, ilma nimisõnata, ning teda tuleb seega mõista kas alusena, tähendamaks 'alalikus', 'pidevus', või siis lisada talle põhisõnana nimisõna. Talmudis, kui sõna

tamid esineb iseseisvalt nagu siingi, viitab ta järjekindlalt igapäevasele /alalisele/ ohvrile. KJV tõlkijad /samuti eesti k tõlkijad/, kes lisasid sõna „ohver“, uskusid ilmselt, et siinse prohvetikuulutuse teemaks oli igapäevane põletusohver.

Sõna *tamid* tähenduse kohta käsitledavas tekstis on kolm peamist seisukohta:

1. Sõna „alaline“ viitab eranditult Jeruusalemma templis toodud ohvritele. Mõned kommentaatorid, kes seda seisukohta pooldavad, rakendavad siinmainitud „alalise ohvri äravõtmist“ templi teenistuste katkestamise kohta Antiochos Epiphanese poolt kolmeks aastaks, a 167-164 e.m.a (vt ptk 11:14 komm). Teised rakendavad seda templi hävitamise kohta roomlaste poolt a 70 m.a.j.

(843)

2. Sõna „alaline“ viitab „paganlusele“, vastandina ptk 11:31 mainitud „hävituse koletisele“, või paavstlusele; mõlemad terminid viitavad tagakiusavatele võimudele; sõna „alaline“ viitab Saatana kestvale, pidevale vastupanule Kristuse tööle paganluse kaudu; niinimetatud „alalise“ kõrvaldamine ning „hävituse koletise“ esiletulek viitab paganliku Rooma asendamisele paavstliku Roomaga ning tegemist on sama sündmusega, mida on kirjeldatud 2Ts 2:7 ning Ilm 13:2.

3. Termin „alaline“ viitab Kristuse alalisele preesterlikule teenistusele taevases pühamus (Hbr 7:25; 1Jh 2:1) ning Kristuse tõelisele kummardamisele evangeelse ajastu kestel; „alalise“ äravõtmine viitab nähtava koguduse sunniviisilise ühtsuse sisetoomisele paavstluse poolt kõikide kristlaste vabatahtliku ühtsuse asemele Kristuses. Kristuse kui koguduse nähtamatu pea asendamisele nähtava pea – paavsti – võimuga, kõikide usklike otsese Kristuse juurdepääsu asendamisele preesterliku hierarhiaga, tegude kaudu päästmise asemele usu läbi Kristusesse, kõige enam aga just pihi ning missaohvrite sisetoomisele Kristuse kui meie suure Ülempreestri vahemeheteenistuse asemele taevastes õuedes. Kogu see süsteem pööras tõepoolest täielikult inimeste tähelepanu ära Kristuselt ning jättis seega nad ilma Tema teenistuse õnnistustest.

Veelgi enam – kuna selle kolmanda seisukoha järgi on väike sarv nii keiserliku kui paavstliku Rooma sümboliks (vt salm 9, 13 komm), siis võib ettekuulutusi selle tegevuse kohta mõista nii paganliku kui paavstliku Rooma kohta kehtivaina. Seega võib „alaline“ viidata ka maisele templile ning selle teenistusele, „alalise äravõtmine“ aga templi hävitamisele Rooma leegionäride poolt a 70 m.a.j ning ohvriteenistuste lakkamisele selle tagajärjel. Just sellele aspektile „hävituse koletise“ tegevuses viitas Kristus oma ettekuulutuses tulevaste sündmuste kohta (vt Tn 11.31 komm; vrd Mt 24:15-20; Lk 21:20)

Kommentaariks mainitud kolme seisukoha kohta võib märkida, et seisukoht Antiochosest tuleb kõrvale jätta sel põhjusel, et Antiochos ei sobi ei ajaperioodide ega prohvetikuulutuse teiste üksikasjadega (vt Tn 9:25 komm).

Adventliikumise võimekate piibliseletajate poolt on kaitstud nii teist kui kolmandat tõlgitsust. Mõned jumalakartlikud piibliuurijad on arvanud, et „alaline“ viitab paganlusele, teised samavõrra jumalakartlikud piibliuurijad, et „alaline“ viitab meie Issanda preesterlikule teenistusele. Võib-olla on see üks neist piiblitekstidest, mille suhtes peame ootama paremat päeva tulevikus, mil lõpliku vastuse saame. Nii nagu teiste raskete Pühakirja tekstidega, ei sõltu meie õndsakssaamine ka Tn 8:11 tähenduse täielikust mõistmisest.

Teise ja kolmanda seisukoha alaloolise arengukäigu kohta vt 4BC 60-64.

paik – hbr k *makon*. Sõna *makon* on tarvitatud fraasis „Jumala koja tarvis, et seda püstitada endisesse kohta“ (Esra 2:68). Esmaselt võidakse siin viidata Jeruusalemma hävitamisele (vt Tn

9:26).

12. vägi /v.t/ - hbr k *šaba'*, tavaline tähendus 'vägi', 'armee', mõnel juhul aga ka 'teenistus', näiteks sõjalise või sunniviisilise tegevuse kohta (vt lb 7:1; 10:17; 14:14; Jes 40:2). Tõlgitsuses 'vägi', 'armee' võib ettekuulutus viidata kõigile neile hulkadele, kes langesid selle võimu ees. Selle võimu „jõud“ pidi olema „vägev, aga mitte ta omast jõust“ (Tn 8:24). Vt täiendavalt Tn 10:1 komm.

paiskas tõe maha – Paavstlik võim mattis tõe traditsioonide raske koorma alla ning varjas selle ebausuu loori taha.

13. Kui kaua? - Küsimus on heebrea keeles sõnastatud väga lühidalt ning kõlab otseses tõlkes: „Kui kaua annavad nägemus, alaline ja hävitav üleastumine nii pühamut kui väge tallata?“

alalisest ohvrist – Vt salm 11 komm.

hukutavast üleastumisest – See termin võtab kokku väärreligiooni mõlemad süsteemid – paganliku ja paavstliku – nende võitluses Jumala religiooniga (vt salm 9,11 komm).

pühamu – Vt salm 14 komm.

väe – Vt salm 10 komm.

14. mulle – LXX-s, Theodotoni ning süüriakeelses tõlkes „talle“.

(844)

õhtut-hommikut – hbr k *'ereb boqer*, otseses tõlkes 'õhtu hommik', väljend, mida võib võrrelda loomispäevade kirjeldusega: „Siis sai õhtu ja sai hommik, esimene päev“ (1Ms 1:5) jne. LXX-s kõlab siinkäsiteldav fraas „õhtu ja hommik“.

Püüdes selle perioodi pikkust ümmarguselt kokku viia kolmeaastase perioodiga, mil tempel Antiochos IV poolt rüüstatuna seisis, on mõned uurijad kunstlikult püüdnud esitada „2300 õhtut-hommikut“ vaid 1150 tegeliku päevana. Selle teguviisi suhtes on aga uurija Keil tabavalt märkinud: „Heebrea lugejal ei olnud võimalik mõista 2300 õhtut-hommikust koosnevat perioodi 2300 pooliku päevana või 1150 terve päevana, kuna õhtu ja hommik moodustasid loomisel mitte pooliku, vaid terve päeva.“ Tsiteerinud eeltoodud väidet, üleb Edward Young: „Seepärast peame mõistma käsiteldavat fraasi 2300 päeva tähenduses“ (*The Prophecy of Daniel*, lk 174).

Kommentaatorid on püüdnud edutult leida ajaloos mõnd sündmust, mis vastaks 2300 tegelikule päevale. Wright märgib: „Siiski on kõik jõupingutused seostada seda perioodi – kas 2300 päevana või 1150 päevana – mõne täpse ajaloolise epohhiga, mainitud Makabeide raamatus või Josephuse töödes, osutunud tagajärjetuks. /.../ Professor Driveril on õigus, kui ta väidab: „Näib olevat võimatu leida kaht sündmust, mida eraldaks 2300 päeva (st 6 aastat ja 4 kuud) ning mis vastaksid siinse kirjeldusega““ (Charles H.H.Wright, *Daniel and His Prophecies*, 1906, lk 186,187). Ainus viis siinmainitud „päevadele“ järjekindlat tähendust anda on rakendada neid prohvetlikus ajaarvamises päev-aasta printsiibil.

Siin on mainitud kindlat, konkreetset aega, kuid 8. peatükis ei ole osutatud selle aja algusele. See alguspunkt on aga mainitud 9. peatükis (vt ptk 9:25 komm). Alguspunktiks osutub 457a aasta e.m.a. Seda daatumit alguseks võttes ulatub 2300 prohvetlikku päeva, st 2300 täielikku aastat päikesekalendri järgi (vt ptk 7:25 komm) aastani 1844 m.a.j. Arutlust kontekstiliste tõendite kohta, et ptk 9:24-27 tõepoolest selgitab ptk 8:13,14 toodud nägemust ning määrab kindlaks 2300 päeva ehk aasta alguse, vt ptk 9:21 komm. Kommentaare a 457 e.m.a kui mainitud ajaperioodi alguse kehtivuse kohta vt ptk 9:25 komm.

Kommentaare vea kohta ühes hilisemas LXX väljaandes, kus on „2300“ asemel antud arv „2400“, vt 4BC 58.

pühamu – Kuna 2300 aastat viivad meid kaugele kristlikku ajastusse, siis ei saa „pühamu“ viidata Jeruusalemma templile, mis hävitati a 70 m.a.j. On ilmne, et uue seaduse pühamu on taevane pühamu, „mille on ehitanud Jumal ja mitte inimene“ (Heebr 8:2; GC 411-417). Selle pühamu ülempreestriks on Kristus (Heebr 8:1). Johannes nägi prohvetliku pilguga ette aega, mil osutatakse erilist tähelepanu „Jumala templile, altarile ja nendele, kes seal kummardavad“ (Ilm 11:1). Ilmutusraamatu autori poolt kasutatud sümbolid sarnanevad suuresti Taanieli 8:11-13 kasutatutega.

Oma õiguse /v.t: „õigeks tehtud“/ - hbr k verbist *šadaq*, 'õige olema'. Verb esineb siinkasutatud vormis (*niphal*, üks hbr k tuletatud verbitüevorme) VT-s ainukordselt. See võib viidata, et on osutatud termini erilisele tähendusele. Leksikograafid ja tõlkijad on soovitanud mitmeid eri tähendusi, näiteks 'olema õigeks tehtud', 'olema õigesse seisukorda asetatud', 'olema õigeks seatud', 'olema õigeks kuulutatud', 'olema õigeks mõistetud'. Tõlge „puhastatud“ /ingl k KJV be cleansed/ on tulnud LXX-st, kus esineb verbivorm *katharisthēsetai*. Ei ole teada, kas LXX tõlkijad andsid hbr k sõnale *šadaq* kohandatud tähenduse või kasutasid tõlkimisel käsikirja, milles esines mingi teine hbr k sõna, võib-olla *šahar*, tavaline hbr sõna, mille tähenduseks on 'puhas olema', 'puhastama'. Ladinakeelne Vulgata tõlge annab vormi *mundabitur*, mis samuti tähendab 'puhastatud'. Vt ptk 9:24 komm.

Otsustamaks, missugust sündmust seoses taevase pühamuga on siin mõeldud, on kasulik uurida maise pühamu teenistust, kuna preestrid maises pühamus teenisid „selles, mis on taevase pühamu kuju ja vari“ (Heebr 8:5). Nii kõrbepühamu kui Jeruusalemma templi teenistused koosnesid kahest peamisest tsüklist – igapäevasest ja aastaringsest. Kristuse igapäevast teenimist meie Ülempreestrina oli sümboolselt kujutatud igapäevaste teenistuste kaudu pühamus. Iga-aastane Lepituspäev sümboliseeris tööd, mida Kristus teostab ajastute lõpul. Üksikasjalist arutelu nende (845)

kahe teenistuse tsükli kohta vt 3Ms 16. peatüki komm; vt ka GC 418-432. Tn 8:14 prohvetikuulutus osutas ajale, mil see eriline töö pidi algama. Taevase pühamu puhastamine hõlmab kogu lõpukohtu töö, mis algas eeluurimiskohtuga ning lõpeb täidesaatva kohtuga, mille tagajärjeks on patu kaotamine universumist igaveseks.

Lõpukohtu oluliseks, tähtsaks jooneks on Jumala iseloomu õigeks mõistmine universumi kõikide mõistusega olevuste silmis. Näidatakse, et Saatana väärpäited Jumala valitsuse vastu on täielikult alusetud. Tuleb näidata, et Jumal on täielikult õiglane, kui Ta valib oma tulevasse riiki teatud isikud ning jätab teised sealt välja. Jumala viimsed teod toovad inimeste huulilt tunnistused: „õiged ja tõelised on sinu teod“ (Ilm 15:3); „õige oled sina“ (Ilm 16:5); „tõelised ja õiged on sinu kohtuotsused“ (Ilm 16:7). Saatan ise on sunnitud tunnistama Jumala õiglust (vt GC 670, 671). Kreekakeelne sõna, mis neis tekstides on tõlgitud 'õiglane', on *dikaios* ning see vastab heebreakeelsele sõnale *šaddiq*, mis on tuletatud vormist *šadaq* (esineb Tn 8:14). Seega võib hbr k vorm *šadaq* veelkordselt viidata tõsiasjale, et Jumala „kohtutunni“ (Ilm 14:7; algas a 1844) haripunktil mõistetakse Tema iseloom täielikult õigeks. Vt ka teoses: *Problems in Bible Translation*, lk 174-177.

15. püüdsin seda mõista – Taaniel ei mõistnud nähtu tähendust. Paljudel kordadel on prohvetlike sõnumite edasiandjatel tulnud uurida sõnumeid ka endil, et nende tähendust avastada (1Pt 1:10-12) Prohveti kohustuseks on ustavalt anda edasi seda, mida ta on näinud ja kuulnud (vt Ilm 1:11).

16. Gabriel – VT-s esineb Gabrieli nimi ainult siin ja Tn 9:21. UT-s on mainitud, et see taevane olevus teatas Ristija Johannese sünnimisest (Luuka 1:11-20) ning Maarjale Messia sünnimisest (Luuka 1:26-33). See ingliskülaline teatas enda kohta: „Mina olen Gabriel, kes seisab Jumala ees“ (Luuka 1:19). Gabrielil on seisukoht, millelt Saatan langes (vt DA 693; vrd DA 99). Gabriel viis prohvetlikke sõnumeid ka Johannesele (Ilm 1:1; DA 99). Vt ka Luuka 1:19 komm.

17. viimset aega – Nägemus ulatus kuni ajani, mil hävitav võim kaotatakse. See sündmus on seoses Jeesuse tagasitulekuga (2Ts 2:8).

Kui otsitakse tõlgendust nägemuse sümbolite tähendusele, tuleb meeles pidada tõsiasja, et nägemuses esitatud viimased sündmused täituvad selle maailma ajaloo lõpul. Igasugune seletus, mis osutab nägemuse täielikule täitumisele mingil varasemal perioodil, näiteks Makabeide ajal (vt Tn 8:25 komm), ei ole kooskõlas inglisküla siintoodud selgitusega ning seda tuleb pidada ekslikuks ja eksitavaks.

19. sajatuse viimisel ajal – Vt salm 17 komm.

20. Jäär – Vt salm 3,4 komm.

21. Karune – hbr k *śa'ir*, 'karvane', 'pulstunud', 'sassis'. Sõna *śa'ir* on tarvitatud ka iseseisvalt siku kohta (1Ms 37:31; 3Ms 4:23 jne). Tõlgitsust vaata Tn 8:5 komm.

suur sarv – Sümboliseeris Aleksander Suurt, „esimest kuningat“ Kreeka-Makedoonia maailmaimpeeriumis, mis pidi tulema Pärsia impeeriumi asemele (vt Tn 8:5-8; 7:6 komm).

22. neli kuningriiki – Vrd salm 8; ptk 11:4. Hellenistlike riikide kohta, mis kujunesid Aleksandri impeeriumist, vt ptk 7:6 komm. Nägemuse nende üksikasjade täpne täitumine kinnitab meile, et ka kõik järgnev läheb täide täpselt ettekuulutuse kohaselt.

23. lõpus - st peale seda, kui Aleksandri impeeriumi alajaotused olid mõnda aega eksisteerinud. Rooma impeerium tekkis järk-järgult ning omandas ülemvõimu alles pärast seda, kui Makedoonia impeeriumi riigid olid nõrgaks jäänud. Prohvetikuulutus kehtib Rooma kohta nii selle paganlikus kui paavstlikus vormis. Ilmneb, et need rakendused põimuvad omavahel, mõned jooned kehtivad mõlema vormi kohta, samal ajal kui teised viitavad erilisemalt ühele või teisele vormile (vt ptk 8:11 komm). Et paavstlik Rooma oli praktiliselt Rooma impeeriumi jätk, on ajaloo tunnustatud tõsiasi:

(846)

„Kõik, mis barbarite ja ariaanlaste poolt Roomast ja roomalikest elementidest järele jäeti, ... võeti Rooma piiskopi kaitse alla, kes oli seal pärast keisri kadumist tähtsaimaks isikuks. /.../ Nii asetas rooma kirik end varjatult Rooma maailmaimpeeriumi kohale ning oli selle tegelikult jätkuks; impeerium ei hukkunud, vaid tegi läbi metamorfoosi. /.../ See pole lihtsalt teravmeelne märkus, vaid tõelise ajaloolise seisukorra tunnustamine, kirjeldades kõige tabavamalt rooma kiriku tõelist olemust. See kirik valitseb ikka veel rahvaid. /.../ See on poliitiline süsteem ning samavõrra imposantne kui maailmaimpeeriumgi, kuna on Rooma impeeriumi tegelikult jätkuks. Paavst, kes nimetab ennast „Kuningaks“ ning „Pontifex Maximuseks“, on keisrite järeltulija“ (Adolf Harnack, *What Is Christianity?* [New York, G.P.Putnami pojad, 1903], lk 269, 270; kaldkiri originaalist).

üleastujate – Kreekakeelsetes tõlgetes „pattude“. Heebreakeelsest tekstist on võimalik nii tõlkida, kui masoreetide vokaalpunktuaatsiooni teatud määral muuta.

täis saanud – Siin võib olla viidatud mitmetele rahvastele, või ehk ka eriliselt juutidele, kes oma ülekohtukarika täitsid (vt 1Ms 15:16; Ed 173-177).

tõuseb – st omandab võimu.

jultunud näoga – Võib-olla viide tekstile 5Ms 28:49-55.

salasepitsustes – hbr k *chidoth*, 'mõistatused', nagu 4Ms 12:8; Kohtum 14:12; Hes 17:2 või 'mõistuküsimused', nagu 1Kn 10:1. Mõned kommentaatorid arvavad, et siin viidatakse „ebamäärasele kõnele“ või „kahemõttelisele käitumisele“.

24. mitte ta omast jõust – Vrd salm 12 ingl k tõlkes: „Talle anti vägi“ (eesti k v.t: „vägi anti ära“). Mõned näevad siin viidet tõsiasjale, et paavstlus allutas endale ilmaliku võimu ning kasutas selle relvi oma religioosete eesmärkide saavutamiseks.

valmistab tohutu õnnetuse – See võim kiusas kuni surmani taga neid, kes osutasid vastupanu tema jumalatteotavatele nõudmistele. Ta oleks hävitanud „püha rahva“ täiesti, kui Issand ei oleks vahele astunud.

25. pettus – Selle võimu kasutatud meetodid kujutasid endast kavaluse ja pettuse tippsaavutusi.

ootamatult – st siis, kui paljud tunnevad, et neil on julgeolek, hävitatakse nad ootamatult.

Vürstide vürstigi – Ilmselt osutas samale olevusele ka väljend „väe vürst“ 11. salmis. See ei saa olla keegi muu kui Kristus. See oli Rooma maavalitseja, kes Kristuse surma mõistis. Roomlaste käed naelutasid Ta risti külge ning rooma oda pisteti Ta küljesse.

ilma inimkäeta – Siin on viidatud, et Issand ise hävitab lõppude lõpuks selle võimu (vt ptk 2:34). Religioosne süsteem, mida see võim esindab, kestab seni, kuni hävitatakse inimkäte abita Kristuse teisel tulemisel (vt 2Ts 2:8).

Teatud arv kommentaatoreid on väljendanud seisukohta, et ptk 8 esitatud „väikese sarve“ võim sümboliseerib Antiochos Epiphaneese tegevust (vt ptk 11:14 komm). Siiski, kui hoolikalt prohvetikuulutust uurida, saab ilmsiks, et see Jumala rahvast taga kiusav, Seleukiidide dünastiasse kuuluv kuningas ei täitnud kuulutuse üksikasju kaugeltki täielikult. Siku neli sarve (ptk 8:8) sümboliseerisid kuningriike (salm 22) ning on loomulik eeldada, et ka väike sarv kujutas riiki. Antiochos oli aga lihtsalt üks kuningas Seleukiidide impeeriumist, seega vaid osa ühest sarvest. Seepärast ei saanud ta olla **uus** sarv. Veel enam – see sarv kasvas suureks lõuna, ida ja ilusa maa, Palestiina suunas (salm 9). Antiochose sõjakäik Egiptusse lõppes alandusega roomlaste käe läbi, tema edu Palestiinas oli küllalt lühiajaline ning tema püüdlamise itta lõpetas surm. Tema poliitika hellenismi teistele rahvastele peale suruda lõppes täieliku lüüasaamisega ning tema tarkus ei toonud talle mingit silmapaistvat õitsengut ega kordaminekut (salm 12).

Edasi – Antiochos ei tõusnud „nende valitsuste lõpus“ (salm 23), vaid jagatud hellenistlike riikide perioodi keskosas; tema väge võis vaevalt omistada millelegi muule kui tema oma võimule (salm 22); tema poliitika ja tarkus tõi kõike muud kui õnnestumisi (salm 25); ta ei osutanud vastupanu (847)

ühelegi juuda „vürstide vürstile“ (salm 25); tõe mahapaiskamine (salm 12) tema poolt oli ajutine, lühiajaline ning täiesti ebaedukas, kuna see mõjutas juute kaitsma oma usku hellenismi vastu. Ehkki ta kõneles uhkeid sõnu, rõhus Jumala rahvast ning ka mõningate teiste punktide suhtes võib osutada osalisele täidminekule tema tegevuses, on kõigest hoolimata ilmne, et Antiochos ei täitnud liiga paljusid prohvetikuulutuse üksikasju. Vt täiendavalt salm 14; ptk 9:25; 11:31 komm.

26. õhtuist ja hommikuist – Selge viide ajalisele prohvetikuulutusele salm 14 (vt sealne komm). Sel korral ei seletanud ingel edasi nägemust 2300 päeva kohta, vaid lihtsalt rõhutas selle tõelisust.

hoia see nägemus saladuses – Vrd samasuguste juhtnööridega ptk 12:4 (vt sealne komm).

kaugeiks päeviks – Selles peatükis esitatud nägemuse mitmete üksikasjade täitumine pidi ulatuma kaugesse tulevikku.

27. mina, Taaniel, olin seejärel mõnd aega haige – Taaniel oli kahtlemata sügavalt mures talle ilmutatud sündmuste pärast. Selle asemel, et kuulutada ette kõige selle ülekohtu kiiret lõppu, informeeris Gabriel Taanieli, et lõpp on alles kauges tulevikus, paljude aastate pärast.

ega mõistnud seda – Täiendav informatsioon anti Taanielile hiljem (vt ptk 9:23 komm).

Ellen G. White'i kommentaarid

1-27 PK 548, 553, 554

12 EW 74

13,14 PK 554

14 Ev 223; EW 42, 54, 63, 243, 250, 253; GC 326, 328, 352, 399, 409, 417, 424, 426, 457, 486; LS 58, 63, 278; SR 369, 375, 377; 1T 52, 58

16 DA 234

26,27 PK 554

27 GC 325

9. PEATÜKK

(848)

1. Daarjavese /.../ esimesel aastal – Meedlase Daarjavese isiku ja valitsemisaja kohta vt 6. ptk kommentaaride lisamärkust. Juhtub harva, et alistatud riigi peaminister pannakse vallutaja poolt kõrgesse riigiametisse, kuid just nii oli see Taanieli puhul. Tema võimete ja vagadusega arvestades ei hukanud pärslased Taanieli, vaid andsid talle kõrge ameti.

2. panin raamatuis tähele – Ehkki prohvet oli riigiasjadega hõivatud, ei lakanud ta uurimast Jumala Sõna. Ilmselt oli Taaniel segaduses, kuidas seostada talle antud nägemust (esitatud 8.

(849)

peatükis) vahetu tuleviku sündmustega – juutide tagasipöördumisega kodumaale 70 aasta lõpul (Jer 29:10). Vt Tn 9:21 komm.

Seitsekümmend aastat – Daatumeid nende aastate kohta vt 3BC 96, 97. See periood oli nüüd peaaegu lõpule jõudnud. Pole ime, et Taanieli tähelepanu oli koondunud sellele ajalisele prohvetikuulutusele. Ta oli mures, et Issand äkki oma vangisoleva rahva vabastamise edasi lükkab.

3. otsides teda palve ja anumistega – Ehkki Issand oli töötanud oma rahva määratud ajal vabastada, teadis Taaniel hästi Jumala töotuste tingimuslikku olemust (vt Jer 18: 7-10). Ta võis karta, et tema rahva kahetsematus võib töotuse täitumise edasi lükata (vt SL 48). Veel enam – Tn 8. ptk nägemuses oli kuulutatud ette nii pühamu kui linna häving. Kuna ta ei mõistnud „nägemust õhtuist ja hommikuist“ (ptk 8:26), siis pidi ta tõepoolest olema suures segaduses.

4. Ma palusin – Salmides 4-19 on esitatud üks silmapaistvamaist palveist VT-s. See on siira palvetaja palve Jumala rahva pärast.

suur ja kardetav Jumal – Vrd Neh 1:5; 9:32. Sõna, mis on tõlgitud „kardetav“ (hbr k *nora*), tähendab 'aukardust äratav' (vt Laul 111:10 komm).

peab lepingut - Taaniel alustab oma palvet tunnistades Jumala ustavust. Jumal ei jäta iialgi oma töotusi täitmata. Ta on lepinguid pidav Jumal. Tema täidab lepingust Enda osa; kui leping luhtub, siis on süüdi inimene (vt Heebr 8:8).

teda armastavad – Jumala armastamine ja Tema käsusõnade pidamine on alati lahutamatud. Neid, kes armastavad Jumalat, manitsetakse demonstreerima seda armastust Tema käsusõnade pidamisega (Jh 14:15). Neist olulistest asjadest üks toob alati endaga kaasa ka teise. Jumala armastamise tulemuseks on rõõmus ja tahtlik kuulekus Temale. Lõpuaja tõelist kogudust iseloomustab käskude pidamine (Ilm 12:17).

5. Me oleme pattu teinud – Võrdle tekstidega 1Kn 8:47; Laul 106:6. Taaniel samastab end oma rahvaga. Tema palves ei ilmne mingit eneseõigust.

6. prohveteid – Prohvetite kohustuseks oli olnud juhtida rahva tähelepanu jumalike eeskirjade hooletussejätmisele, samuti anda juhiseid esilekerkivates olukordades. Nii armurikkalt pakutud juhtimist oli aga peaaegu täielikult ignoreeritud. Rahva patt ei tulenenud teadmusest, vaid tahtlikust sõnakuulmatusest.

7. õigus – Taaniel kõrvutab õiglast Jumalat õiglusetu Iisraeliga. Kogu oma suhtlemises nii inimkonnaga üldiselt kui Iisraeliga eriliselt on Jumal alati ilmutanud õiglust.

9. halastus ja andeksand – Otseses tõlkes „halastused ja andeksandmised“. Hoolimata Iisraeli ärataganemisest ja mässumeelsusest oli Taaniel veendunud, et Issand on oma suure halastuse tõttu alati valmis andestama neile, kes kahetseva südamega Tema juurde tulevad. Selles veendumuses palub Taaniel Jumalat Iisraeli rahva pärast. Ta esitab julgelt Jumala halastust, vastandades seda rahva patususele.

11. valatud – Mooses oli ette kuulutanud, et kõiki, kes tahtlikult Jumala käskudele sõnakuulmatud on, tabab needus (3Ms 26:14-41; 5Ms 28:15-68). Nad olid sellise kohtlemise täiesti ära teeninud.

Jumala sulase – Nii on Moosest nimetatud ka 5Ms 34:5 ning Jos 1:13.

13. nagu ... on kirjutatud – Vt 5Ms 29:21,27.

14. valvas – hbr k *shaqad*, 'valvel olema', 'ärkvel olema'.

15. oled oma rahva ... ära toonud – Taaniel meenutab Iisraeli laste kunagist suurt päästmist Egiptuse orjusest ning rajab oma palved Jehoova suurele halastusteole Egiptusest väljamineku ajal.

16. õiglaste tegude – Mitmus heebrea tekstis viitab kahtlemata paljudele õigluse tegudele, mida Jumal oma rahva kasuks oli teinud. Taaniel ei esita oma palvet toetudes oma rahva headusele; ta rajab oma palve Iisraeli armulisele kohtlemisele Jehoova poolt minevikus.

Su pühalt mäelt – Iisrael oleks pidanud olema valguseks kogu maailmale (vt 2Sm 22:44, 50; 1Kn 8:43; 2Kn 23:27 komm), kuid kangekaelse vastuhaku tõttu olid nii Iisrael kui Jeruusalemm

(850)

muutunud nüüd kõnekäänuks ning teotuseks maailma rahvaste seas.

17. lase oma pale paista – Väljend, mis tähendab „vaata armuga“ (vt 4Ms 6:25).

pühamu – Taanieli mõtted olid koondatud pühamule Jeruusalemmas. Paljude vangistusaastate kestel olid nii linn kui pühamu olnud varemeis ning nüüd oli kätte jõudnud aeg need taas üles ehitada.

19. /ära/ viivita – hbr k '*achar*, 'viibima', 'edasi lükkama', 'kõhklema'. Taaniel tunneb muret, et töötatud vabastamist kauem edasi ei lükataks. Issandale meeldib, kui ka meie niiviisi Tema poole pöördume, paludes Tal töötatud päästmist kiirendada.

21. Gabriel – Vt ptk 8:15, 16. Tegemist on sama olevusega, kes oli seletanud ka ptk 8 esitatud nägemuse esimest kolme osa. Nüüd pöördub ta tagasi eesmärgiga temale antud ülesanne lõpule viia.

Mõned kommentaatorid ei ole mõistnud lähedast seost 8. ja 9. peatüki vahel ning seega ka 8. peatüki 2300 „päeva“ ning 9. peatüki 70 „nädala“ vahel. Ometi viitab kontekst selle seosele ülimalt konkreetselt, nagu ilmneb järgnevatest tõsiasjadest:

1. Kõiki ptk 8:2-14 nägemuses esitatud sümboleid seletatakse täielikult samas peatükis, salmides 15-26, välja arvatud salm 13 ja 14 mainitud 2300 „päeva“ (vt GC 325). Tegelikult on seletatud ka 13. ja 14. salmist kõik, *välja arvatud neis sisalduv ajaline element*. 26. salmis mainib Gabriel ajalist elementi, kuid katkestab oma seletuse, enne kui selle kohta midagi täiendavat teatab (vt 3. punkt allpool).
2. Taaniel teadis, et prohvet Jeremija poolt ette kuulutatud 70 vangistusaastat olid peaaegu lõppemas (ptk 9:2; vt 3BC 90-91, 94-97; vt Jer 25:11).
3. Taaniel ei saanud aru 2300-päevasest ajaperioodist, ainsast nägemuse osast, mida seni veel seletatud polnud (ptk 8:27; vt punkt 1 ülal), ning kartis ilmselt, et see viitab vangistuse edasikestmisele ning pühamu jätkuvalle varemeisolekule (vt ptk 9:19). Ta teadis, et taastamistootuse tingimuseks oli Iisraeli siiras meelearandus (SL 48; vt 4BC 34).
4. Väljavaade kohutavale tagakiusamisele 2300 „päeva“ kestel (Tn 8:10-13, 23-25) oli enam, kui elatanud Taaniel suutis taluda. Selle tagajärjel oli ta „mõnd aega haige“ (ptk 8: 27; GC 325). Seetõttu katkestas ingel nägemuse seletamise selleks korraks.
5. Ajavahemik, mis eelnes ingli tagasipöördumisele (ptk 9:21) hakkas Taaniel taas uurima Jeremija prohvetikuulutusi, et omandada selgem arusaamine jumalikest plaanidest seoses vangipõlvega (vt 4BC 31) ning eriti ettekuulutatud 70-aastase perioodiga (ptk 9:2).
6. Järeldades, et tema poolt eeldatava 70-aastase perioodi pikendamise põhjuseks on Iisraeli kui rahva üleastumised (vt punkt 3 ülalpool), saatis Taaniel ülimalt tõsiseid eestpalveid Jumala poole andestuse pärast, vangisolevate pagulaste tagasiviimise pärast ning varemeisoleva Jeruusalemma templi taastamise pärast (vt ptk 9:3-19). Tema palve lõpeb korduvate anumistega, et Jumal „annaks andeks“ rahva patud ega „viivitaks taastamise töötuse täideviimisega (salm 19).
7. Pangem eriliselt tähele, et ptk 8 esitatud nägemuse seni seletamata osas oli ette öeldud, et „pühamu ja vägi“ „antakse tallata“ (salmid 13, 14, 24) 2300 „päevaks“. Oma palves anub Taaniel Jumalat, et vangistuse aega ei pikendataks (vt salmid 16-19). Kui hoolikalt võrrelda 9. peatüki palvet 8. peatükis esilekerkinud probleemidega, saab igasuguse kahtluseta selgeks, et Taaniel pidas palvetades silmas just seda probleemi. Ta mõtles, et nägemus pühamu rüüstatud-oleku ning Jumala rahva tagakiusamise 2300 „päevast“ viitab taastamise edasilükkamisele (salm 19 „ära viivita“) Jumala poolt.
8. Vastusena sellele palvele tervitas Gabriel, kellel oli kästus 8. ptk nägemust seletada (ptk 8:15-

19), kuid kes polnud veel seletust lõpetanud (vt punkt 4 ülalpool), Taanieli ütlusega: „Nüüd ma olen tulnud sind targaks tegema!“ /v.t: „Nüüd olen ma välja tulnud sulle mõistmist ja tarkust andma“/ (ptk 9:22).

9. Ptk 9:24-27 antud seletus on selgelt taeva vastus Taanieli palvele (salm 23) ning lahendus probleemile, mille pärast ta palvetas (vt punktid 6 ja 7 ülalpool). Vrd algset korraldust Gabrielile nägemus Taanielile seletada (ptk 8:16) korralduse uuendamisega Taanieli palve puhul (ptk 9:23), samuti Gabrieli korraldust Taanielile „panna tähele“ ning ütlust „ma annan sulle teada“ (ptk 8:17, 19) sarnaste väljenditega 9. peatükis.

10. Pangem eriliselt tähele, et Taanielile öeldi: „Pane tähele Sõna ja õpi mõistma nägemust“ (ptk 9:23), st nägemust, mida ta „varem oli näinud“ (salm 21). See võib viidata ainult nägemusele ptk 8:2-14, kuna pärast seda polnud talle ühtki muud nägemust antud. Vrd ka väljendeid „seleta see nägemus“ (ptk 8:16) ning „õpi mõistma nägemust“ (ptk 9:23).

11. Kontekst teeb seega ilma igasuguse kahtluse võimaluseta selgeks, et seletus ptk 9:24-27 on jätk ja täiendus ptk 8:15-26 alustatud seletusele ning käsitleb eranditult nägemuse seni seletamata osa, st ptk 8:13, 14 osutatud 2300 „päeva“ ajalisi elemente. Seletaja on mõlemal juhtumil Gabriel (ptk 8:16; 9:21), aine on identne ning ka kontekst osutab, et seletuse lõpuosas jätkatakse otse sealt, kus seletus ptk 8 katkestati.

tuli – hbr k *naga'*, 'jõudis' või 'lähenes'. Ei ole võimalik kindlaks teha, kumba tähendust on siin mõeldud.

kiiresti – Kui lohutav on teada, et taevas on maale nii lähedal! Mil iganes me vajame ja palume abi, annab Issand pühale inglile käsu viivitamatult meile appi tulla.

ohvri- hbr k *minchah* – Leviitlikus käsuseaduses on see tavaline sõna „roaohvri“ kohta. Öhtuse ja hommikuse põletusohvriga pidi kaasnema ka eriline roaohver (vt 4.Ms 28:3-8). Ilmselt palvetas Taaniel samal kellaajal, mil templiteenistuses oli öhtust ohvrit toodud.

22. targaks tegema /v.t: „mõistmist ja tarkust andma“/ - Kahtlemata viidati ptk 8:26, 27 mainitud nägemusele, mida Taaniel tol korral „ei mõistnud“ (ptk 8:27). Taaniel ei suutnud mõista seost Jeremija poolt ette kuulutatud 70-aastase vangistusperioodi (Jer 29:10) ning 2300 päeva (aasta) vahel, mis pidid mööduma enne pühamu puhastamist /või „õigeks tegema“, eesti k v.t/. Ta oli parajasti nõrkenud, kui ingel oli teda informeerinud, et nägemus „on kaugeiks päeviks“ (Tn 8:26).

23. õpi mõistma nägemust – Viide „nägemusele öhtuist ja hommikuist“ (ptk 8:26). Oma viimsetes sõnades Taanielile eelmisel külaskäigul oli Gabriel osutanud, et nägemus 2300 öhtust ja hommikust „on tõsi“. Seega alustab Jumalast saadetud õpetaja ptk 9:24 sealtsamast, kus ta oli teema ptk 8:26 katkestanud.

24. Seitsekümmend aastanädalat /KJV: „seitsekümmend nädalat“/ - See väljend näib küllalt äkilise algusena, kuid ingel oli tegelikult tulnud kindlal eesmärgil – tooma Taanielile arusaamist nägemuse kohta. Seepärast hakkab ta ka kohe asjast kõnelema.

Sõna, mis on siin tõlgitud „aastanädalat“ /KJV „nädalat“/, hbr k *shabua'*, osutab seitsmest üksteisele järgnevast päevast koosnevale perioodile (vt 1Ms 29:27; 5Ms 16:9; Tn 10:2) Pseudoepigraafilises „Juubelite raamatus“, samuti Mišnas /Talmudi vanimas osas/, on sõna *shabua'* tarvitatud märkimaks seitsmeaastast perioodi. RSV tõlge /ning seega ka mõlemad eestikeelsed tõlked/ „aastanädalat“ on ilmselt tõlgitsuslik, rajanedes sellele tarvitusviisile, ning tõlkijad ilmselt pooldasid Taanieli raamatu hilist dateerimist. Siit on lihtne jõuda tõsiasjani, et 70 nädalat tähendavad tegelikult aastanädalaid, vastavalt prohvetliku päev-aasta printsiibile (vt Tn

7:25 komm).

on seatud – hbr k *chathak*, sõna, mis esineb Piiblis ainult siinkäsitletavas tekstis. Pärast piibliaega kirjapandud heebreakeelsetes tekstides esineb see sõna tähenduses 'lõikama', 'ära lõikama', 'määrama', 'välja kuulutama'. LXX-s esineb sõna *krinō*, 'otsustama', 'kohut mõistma' jne. Theodotioni tõlkes esineb sõna *suntemnō*, 'lühendama' jt. See tähendus peegeldub ka ladinakeelses Vulgatas – *abbreviare*. Autori poolt mõeldud täpse tähendusvarjundi üle tuleb otsustada konteksti põhjal. Pidades silmas tõsiasja, et 9. peatükis on seletatud 8. peatüki nägemuse seletamata osa (vt ptk 9;3,21,23 komm). Ning arvestades, et nägemuse seletamata osa käsitles päeva, on loogiline järeldada, et 70 nädalat ehk 490 tegelikku aastat tuleb mainitud pikemast perioodist „ära lõigata“. Edasi – kuna vastupidisele osutavad tõendid puuduvad – võib eeldada, et 70 nädalat tuleb ära lõigata selle pikema perioodi algusest. Nende tähelepanekute valgusel näib sõna *chathak* ainsa sobiva tõlkena siinkäsiteldavas tekstis 'lõikama', 'ära lõikama'. Kuna aga 490 aastat olid määratud eriliselt juutidele, pidades silmas neid kui Jumalast valitud rahvast, sobivad kontekstiga ka vasted

(852)

'määrama', 'välja kuulutama'.

Su rahvale – 490 aastat kehtisid eriti juudi rahva kohta.

lõpetamiseks – hbr k *lekalle'*, tüvest *kala'*, 'piirama', 'tagasi hoidma', 'ohjeldama'. Tekst võib viidata Jumala tagasihoidvale väele kurjuse jõudude suhtes juutidele määratud perioodi kestel. Siiski on ligikaudu 40 heebreakeelses käsikirjas tarvitatud vormi *lekalleh*, mis ilmselt on tuletatud tüvest *kalah*, 'täiusele viima', 'lõpule viima'. Kui õigeks tüveks on *kalah*, siis viitab tekst ilmselt tõsiasjale, et mainitud perioodi kestel täidavad juudid oma ülekohtukarika. Jumal oli iisraellastega kaua kannatanud. Ta oli andnud neile palju võimalusi, kuid nad olid Talle pidevalt pettumust valmistanud (vt 4BC 32,33).

patule piiri panemiseks – See fraas võib olla eelmisega – 'ülekohtu lõpetamiseks' - paralleelne. Mõned kommentaatorid on märkinud, et sõna, mis on siin tõlgitud „patule“ (hbr k *chaṭṭa'oth* või *chaṭṭa'th*, vastavalt mõnedele käsikirjadele või masoreetide tekstile), võib tähendada nii 'patud' kui 'patuohvrid'. Sõna *chaṭṭa'th* esineb VT-s 290 korral ja tähendab 155 korral 'patt', 135 korral aga 'patuohver'. Kui autor peab silmas tähendust 'patuohvrid', siis võib esitada järgmise tõlgitsuse: kui pühamus toodavad sümboolsed ohvrid täitusid Kristuse ohvriga Kolgatal, siis ei olnud patusel enam tarvis oma patuohvreid tuua (vt Joh 1:29). Siiski osutab mitmusevorm *chaṭṭa'oth* peaaegu alati pattudele ning ainult ühel korral – kui mitte eeldada ka siinkäsiteldavat – viitab patuohvritele (Neh 10:33).

lepitamiseks – hbr k *kaphar*, üldiselt tõlgitud 'lepitust tegema' (vt 2Ms 30:10; 3Ms 4:20 jne). Oma vahemeheliku ohvriga Kolgatal tagas Kristus lepituse kõigile, kes Tema ohvri vastu võtavad.

igavese õiguse – Kristus ei tulnud siia maailma lihtsalt selleks, et pattu kustutada, kaotada. Ta tuli, et lepitada inimest Jumalaga. Ta tuli, et saaks võimalikuks kahetsevale patusele Tema õigust omaks arvestada ning seda jäävalt talle ka anda. Kui inimesed Ta vastu võtavad, annab Ta neile oma õiguse rüü ning nad seisavad Jumala palge ees nii, nagu ei oleks nad iial patustanud (vt SC 62). Jumal armastab kahetsevaid, uskuvaid hingi samuti, nagu Ta armastab oma ainsat Poega, ning võtab Kristuse pärast nad oma perekonda vastu. Oma elu, surma ja ülestõusmisega on Kristus teinud igavese õiguse kättesaadavaks igale Aadama lapsele, kes lihtsas usus on tahtlik seda vastu võtma.

kinnitamiseks – või „ratifitseerimiseks“. Ettekuulutuste täitumine seoses Messia tulekuga

prohvetikuulutuses ennustatud ajal annavad meile veendumuse, et ka prohvetikuulutuse teised osad – sealhulgas tähelepanuväärsed 2300 päeva – täituvad sama täpselt.

Kõigepühama – hbr k *qodesh qodeshim*, 'miski väga püha', 'keegi väga püha'. Seda heebreakeelset fraasi on tarvitatud altari kohta (2Ms 29:37; 40:10), muude telgi juurde kuuluvate riistade ja varustuse kohta (2Ms 30:29), püha suitsutusrohu kohta (2Ms 30:29), eriliste roahvrite kohta (3Ms 2:3,10; 6:17; 10:12), süüohvrite (3Ms 7:1,6), vaateleibade (3Ms 24:5-9), pühendatud asjade (3Ms 27:28), püha territooriumi (4Ms 18:10; Hes 43:12) ja kõige pühama paiga kohta pühamus (2Ms 26:33,34). Seda fraasi ei ole kusagil tarvitatud isikute kohta, välja arvatud – nagu mõned kommentaatorid eeldavad – siinkäsiteldavad tekstis ning 1Aj 23:13. Viimatimainitud teksti võib tõlkida järgmiselt: „Aaron oli eraldatud, et võida teda kõige pühamaks /isikuks/“, ehkki seda võib tõlkida ka nii nagu KJV-s (ning eesti k). Juudi kommentaatorid ning ka paljud kristlikud uurijad on olnud seisukohal, et siin (Tn 9:24) on viidatud Messiale.

Pidades silmas tõsiasja, et mainitud heebreakeelse fraasi kohta pole muude tekstide põhjal võimalik tõestada, nagu viitaks see konkreetselt kellelegi isikule, samuti fakti, et taevasest pühamust kõneldakse siin lähtudes nägemuse põhiaspektidest (vt Tn 8:14 komm), on loogiline järeldada, et Taaniel kõneleb siin taevase pühamu võidmisest enne Kristuse ametisseastumist Ülempreestrina.

25. Sõna väljumisest alates - Sel ajal, kui see nägemus anti, olid nii Jeruusalemm kui tempel ikka veel varemeis. Taevas teatab nüüd, et antakse välja korraldus need üles ehitada ning taastada ning et

(853)

sellest daatumist tuleb arvestada konkreetset, aastatega väljendatud perioodi, mis ulatub kauaoodatud Messiani.

Esra raamatus on ära toodud kolm dekreeti, mis käsitlesid juutide kodumaale naasmist: esimene neist anti välja Koorese esimesel valitsusaastal, ligikaudu a 537 e.m.a (Esra 1:1-4); teine anti välja Daarjaves I valitsusajal, peagi pärast 520. aastat (Esra 6:1-12); kolmas anti välja kuningas Artaxerxese seitsmendal valitsusaastal. 458/457 e.m.a (Esra 7:1-26). Vt täiendavalt 3BC 97-104.

Oma dekreetidega ei taganud ei Koorese ega Daarjaves tõeliselt juutide riigi kui terviku taastamist, kuigi Taanieli prohvetikuulutuses oli tõotatud nii religioosse kui tsiviilvalitsuse taastamine. Artaxerxese seitsmendal valitsusaastal välja antud dekreet oli esimene, millega anti Juuda riigile täielik autonoomia Pärsia impeeriumi raames.

Hiljuti publitseeritud, Kaldea Urist pärit kiilkirjatahvel, milles on mainitud üht daatumit kuningas Xerxese surma-aastal, samuti ka üks Elephantine'i saarelt leitud papüurus, asetavad Artaxerxese troonileasumise 465. aasta detsembrisse. Seega kehtis vastavalt juutide ajaarvamisemeetodile tema „valitsuse algus“ või „troonileastumise aasta“ (vt 2BC 138, 139) detsembrist 465 kuni järgmise uusaastani juutide kalendri järgi, sügiseni a 464. Seega tema valitsuse „esimene aasta“ (tema esimene täielik kalendriaasta) kehtis sügisest a 464 kuni sügiseni a 463. Artaxerxese 7. aasta kehtis seega sügisest a 458 kuni sügiseni a 457. Dekreedis ära toodud korraldusi ei hakatud ellu viima enne, kui Esra Baabülonist tagasi pöördus, kas a 457 hilissuvel või varasügisel. Arutlust Artaxerxese 7. valitsusaasta õigsuse kohta vt 3BC 100-104. Täielikku arutlust selle teema kohta vt teoses: S.H.Horn and L.H. Wood. *The Chronology of Ezra 7*.

võitud – hbr k *mashiach*, verbist *mashach*, 'võidma'. Seega tähendab *mashiach* 'võitu', näit ülempreester (3Ms 4:3,5,16), Iisraeli kuningad (1Sm 24:6,10; 2Sm 19:21), Koorese (Jes 45:1) jne.

Theodotioni kreekakeelses tõlkes on sõna *mashiach* tõlgitud otseselt sõnaga *christos*, mis on tuletatud verbist *chriō*, 'võidma', ning tähendab seega samuti lihtsalt 'võitu', 'võitud isik'. Meie sõna Kristus on translitereering kreekakeelsest sõnast *Christos*. Hilisemas juudi ajaloos rakendati terminit *mashiach* oodatava Vabastaja kohta (vt Joh 1:41; 4:25,26).

Taaniel kuulutas ette, et kauaoodatud Vürst, Messias, ilmub määratud ajal. Sellele ajale viitaski Jeesus, kui Ta ütles: „Aeg on täis saanud“ (Mrk 1:15; DA 233). Jeesus võiti ristimisel, a 27 sügisel (vt Lk 3:21,22; Ap 10:38; vrd Lk 4:18).

vürstini – Vt ptk 9:25; 11:22.

seitse aastanädalat, ja kuuskümmend kaks aastanädalat – Loogiline on arvestada neid nädalaid järjestikku, st alustada 62 nädalaga sealt, kus 7 nädalat lõpevad. Seega on siinmainitud alajaotused salmis 24 nimetatud 70 nädala komponendid: 7+62+1=70. Ühe nädala kohta vt salm 27 komm.

Alates sügisest a 457 e.m.a, mil dekreet Jeruusalemma taastamise kohta jõustus, ulatuvad 69 prohvetlikku nädalat ehk 483 aastat Jeesuse ristimiseni a 27. Tuleb märkida, et kui 483 aastat arvestada 457.a e.m.a algusest, ulatuks see periood a 26 m.a.j lõpuni, kuna summa (483 aastat) nõuab 457 täit aastat enne meie ajaarvamist pluss 26 täit aastat meie ajaarvamise järgi. Kuna aga mainitud periood algas palju kuid pärast 457. a algust, siis lõppes see ka samapalju kuid pärast 26.a m.a.j lõppu, seega siis a 27 m.a.j. See tuleneb asjaolust, et ajaloolased (vastupidiselt astronoomidele) ei arvesta kunagi nullaastat (vt 1BC 178). Mõningaid on viinud hämmastusse fakt, et Kristus alustas oma tööd a 27 m.a.j, kui ometi Piibli aruanne teatab, et Ta oli sel ajal ligikaudu 30 aastat vana (Luuka 3:23). See tuleneb asjaolust, et kui esmakordselt hakati arvestama kristliku ajaarvamise algust, eksiti umbes nelja aastaga. Et Kristus ei sündinud a 1. m.a.j, ilmneb tõsiasjast, et kui Ta sündis, oli Herodes Suur veel elus. Herodes suri aga a 4. e.m.a (vt Mt 2:13-20).

Mõned tänapäeva piibliseletajad annavad siinmainitud ajaperioodidele hoopis teistsuguse tõlgenduse. „Võitud“ vürstiks on peetud mitmete poolt Koorest, Serubbaabelit või ülempreester (854)

Joosuat (vt Esra 3:2; Sak 3:1,3; 6:11-13). „Käsku taastamiseks ja üles ehitamiseks“ peavad mõned samaks, mis anti Jeremija kaudu Jeruusalemma ülesehitamise kohta (vt Jer 29:10). Need piibliseletajad usuvad, et see „käsk“ jõustus a 586 e.m.a, Jeruusalemma hävitamise aastal, ning et „seitse nädalat“ ehk 49 aastat ulatuvad ligikaudu Koorese dekreedini. Edasise kohta on need kommentaatorid seisukohal, et 62 nädalat ehk 434 aastat pidid ulatuma Makabeide ajastuni. Seitsmekümnenda nädala „lepingu“ all mõistavad nad Antiochose kokkuleplust juutidest renegaatidega. Nad tõlgivad „keset nädalat“ (Tn 9:27; ingl k) „pool nädalat“ (vt Tn 9:27 komm; vt eestikeelsed tõlked) ning rakendavad seda „poolt nädalat“ templi teotamise kohta Antiochose poolt aastatel 168-165 e.m.a (vt 1Mak 1:54; 4:52,53). Selle tõlgitsuskoolkonna esindajad järgivad alternatiivset vokaalimärkide varianti Taanieli 9:25 tekstis, mis sobib selle seisukohaga (vt RSV; RV; ASV marg; eestikeelsed tõlked).

Nagu ülal näidatud, võimaldab ainult kronoloogia moonutamine neil tõlgitsejail rakendada prohvetlikke üksikasju nende eeldatud sündmuste kohta. Kui aga neid kronoloogilisi perioode rakendada Kristuse, Tema teenistuse ja surma kohta, samuti juutidele evangeeliumi kuulutamise perioodi kohta, saavutatakse täielik kooskõla. Vt täiendavalt ptk 8:25 komm.

üles ehitatud – Mõned tõlgitsejad omistavad erilise tähtsuse „seitsmest nädalast“ koosnevale perioodile ehk 49 aastale ja osutavad, et see viitab ajale, mil tänavate ja müüride ehitamine pidi lõpule viidama. Ajaloolisi andmeid selle perioodi kohta on aga väga napilt. On vähe teada

Jeruusalemma seisukorra kohta perioodil Artaxerxesest kuni Aleksander Suureni. Kõik, mida Piiblist ja muudest ajalooallikatest võib ammutada, on vaid fragmentaarne.

turgude - hbr k *rechob*, 'avar paik' /KJV ja eesti k v.t.: "uulitsate"/.

vallikraavidega /KJV: „müüridega“/ - hbr k *charuṣ*, selles tähenduses kasutatud VT-s ainult siin. Mišna hebreakeelsetes tekstides tähendab see sõna 'kraav' /eesti k v.t), akadi keeles '/linna ümber asuv/ vallikraav' /vt eesti k u.t). Tõlge 'müürid' esineb Theodotioni kreeakeelses tõlkes ja Vulgatas.

aegade surve all /v.t ahastuse aeges/ - Ajaloolist ülevaadet selle perioodi kohta vt 3BC 73-79.

26. pärast kuutkümme kaht aastanädalat – Võitu, Messia kaotamine ei pidanud aset leidma selle perioodi kestel, vaid pärast selle lõppemist. Selle fraasiga ei ole tahetud kindlaks määrata selle kohutava sündmuse – Messia surma – täpset aega. Seda on tehtud 27. salmis, kus see sündmus on paigutatud „keset nädalat“ (KJV tõlkes).

kaotatakse – Selle prohvetliku kuulutuse kohaselt ei pidanud Messias ilmuma nii, nagu juudid Teda ootasid – aulise vallutaja ning vabastajana. Seeasemel pidi Talle osaks saama vägivaldne surm: Ta pidi „kaotatama“ /KJV „ära lõigatama“/. Termini „ära lõikama“ kui surmale viitava kohta vt 1Ms 9:11.

ja teda ei ole enam – Otseses tõlkes: „ei midagi talle“. Selle fraasi tähendus ei ole selge. Ette on pandud palju võimalikke tähendusi, nagu „ja tal ei ole midagi“, „ja teda ei ole enam“ /eesti k/, „ja tal ei olnud ühtki aitajat“.

linna ja pühamu – Siin kuulutatakse ette Jeruusalemma linna ja templi täielikku hävitamist. See leidis aset a 70 m.a.j. Ettekuulutuse täitsid roomlased. Rooma sõdurid süütasid põlevate tõrvikutega templi puust sisemuse; selle tagajärjel hävis peagi kogu tempel.

rahvas – Mõnedes piiblitõlgetes esinev marginaalne variant „ja nemad /st juudid/ ei ole enam tema rahvas“ ei ole kooskõlas heebreakeelse algtekstiga. Fraasi „ühe vürsti rahvas, kes tuleb“ asemel on LXX-s „rahvaste kuningas“.

uputusega – st see on kõikevõitev (vt Jes 8:7,8).

hävitus on määratud – Otseselt võib seda teksti tõlkida: „lõpus /on/ sõda, määramine varemeteks“.

27. ta võtab seaduse kindlaks teha - /v.t; u.t: „ta ei hooli lepingust“/ - siinses tekstis mainitud „tema“ on eelnevate salvide Messias, Võitu. Selline tõlgitsus muudab prohvetikuulutuse 70 nädalat ehk 490 aastat järjekindlaks, pidevaks, ühtseks perioodiks. Siintoodud ettekulutused täitusid ainulaadselt Messia ajal. Seaduse kindlakstegemise /KJV „kinnitamise“/ all võib mõista juutide kui Jumalast valitud rahva staatuse edasikestmist mainitud perioodi vältel. Teiselt poolt võib aga olla tegemist ka igavese seaduse „kinnitamisega“ (vt ptk 11:28 komm).

ühe aastanädala jooksul – See nädal, mainitud perioodi seitsmekümnes nädal, algas a 27 m.a.j, kui (855)

Kristus ristimist vastu võttes alustas oma avalikku tööd. See jätkus „nädala keskel“ /KJV; eesti k „pooleks aastanädalaks“/ asetleidvast ristilöömisest a 31 m.a.j kevadel kuni juutide kui seaduserahva hülgamiseni a 34 m.a.j sügisel (490 aastat ulatusid a 457 e.m.a kuni aastani 34 m.a.j; selle arvutamise meetodi kohta vt sa 25 komm. „Viinamägi“ anti siis „teiste aednike kätte“ (Mt 21: 41; vrd Jes 5:1-7; GC 328, 410). Ligikaudu kolme ja poole aasta kestel talusid võimukandjad Jeruusalemmas apostlite kuulutamist, viimaks aga läks nende viha üle kohutavaks tegutsemiseks.

Stefanos, esimene kristlik märter, visati kividega surnuks ning koguduse peale paiskus üldine tagakiusamine. Näib, et selle ajani piirdus apostlite ja teiste kristlike tööliste tööpõld enamasti Jeruusalemma vahetu ümbrusega (vt Ap 1:8; 8:1).

Kuna 70 nädalat ehk 490 aastat on osa pikemast, 2300-aastasest perioodist ning kuna esimesed 490 aastat sellest perioodist ulatusid a 34 m.a.j sügiseni, siis on võimalik hõlpsalt välja arvestada ka 2300-aastase perioodi lõppu. Lisades ülejäänud 1810 aastat aastale 34 /sügis/, jõuame sügisesse a 1844, mil taevane pühamu pidi „puhastatama“ (vt ptk 8:14 komm).

Tuleks ka märkida, et prohvetikuulutuse täitumine 70 nädala kohta pidi „kinnitama nägemuse“ (vt salm 24; ingl k ja eesti k v.t „pitseerima“) st nägemuse pikemast, 2300-päevasest perioodist (vt salm 21 komm). Seitsmekümnenda nädala kohta ette kuulutatud sündmuste täpne täitumine – meie Issanda teenistuse algus ja ristilöömine – annab vaieldamatu kinnituse ka 2300 päeva lõpusündmuste täitumise kohta.

lõpetab – Sümboolsed ohvrid täitusid Kristuse vabatahtlikus ohvris. Templi vaheteki lõhkirebimine nähtamatu käe poolt Kristuse surmahetkel oli taeva teateks, et nii tapa- kui roahvrid olid kaotanud oma tähenduse.

/nädala/ keskel /KJV; eesti k „pooleks aastanädalaks“/ - hbr k *chaši*, sõna, mis tähendab kas 'pool' (2Ms 24:6; 25:10,17 jne) või 'keskel' (2Ms 27:5; 38:4 jne). Konkreetse tähenduse üle tuleb otsustada konteksti põhjal. Mitmetes hilistes piiblitõlgetes esineb „pool“. See tõlge rajaneb oletusele, et kontekst kõneleb Antiochos Epiphanesest, kes a 168-165 e.m.a ligikaudu kolmeks aastaks templi teenistused Jeruusalemmas katkestas. Antiochos aga ei sobi kokku prohvetliku kronoloogiaga. Ta ei saa olla käesoleva prohvetikuulutuse objektiks. Nii nagu juba näidatud, ulatuvad siinmainitud prohvetlikud perioodid Messia ajani ning nende täitumine pidi aset leidma Tema päevil.

„Nädala keskel“ pidi tähendama paasapäha ajal a 31 m.a.j kevadel, kolm ja pool aastat pärast Kristuse ristimist 27. a sügisel. Kristuse avaliku teenistusperioodi pikkuse tõendite kohta vt Mt 4:12 komm. Vastete 'pool' ja 'keskel', 'keskpaik' kohta vt teoses: *Problems in Bible Translation*, lk 184-187.

tiibadel – Hävitajat on poeetiliselt kujutatud edasi kandumas „koletise tiibadel“. Siin on vähemalt osaliselt viidatud õudustele ja metsikustele, mida juuda rahvas pidi taluma roomlaste poolt a 70 m.a.j.

lõpp – st lõpp, mis pidi saabuma juuda rahvale. Kurb oli nende saatus, kes hülgasid oma päästmislootuse /ingl k tekstis osutab sõna „lõpp“ „hävitaja“ tulekule, mitte tema enda lõpule/.

hävitaja – Ka hävitaja ise pidi lõppude lõpuks hävitama (vt Mt 23:38 komm).

Ellen G. White'i kommentaarid

1	PK 556
2	PK 554
3-9	PK 555
4-6	SL 46
5	SL 48
5-7	5T 636
15	GC 470

16	PK 555
16, 17	SL 48
17-19	PK 556
18	GC 470
18,19	SL 47
19	4T 534
20	GC 470
21	SL 48
22,23	GC 325
23	FE 87; PK 555; 5T 635
24	7T 149
24,25	DA 233; PK 698
24-27	GC 323, 326, 351
25	DA 31, 98, 579; GC 313, 327, 345, 347; PK 556
27	DA 233; GC 327; PK 699

(856)

10. PEATÜKK

1. Pärsia kuningas – See on ainus Taanieli prohvetikuulutus, mis on dateeritud Koorese valitsusaastate järgi. Kooresele on siin antud tiitel „Pärsia kuningas“, mis näib viitavat asjaolule, et kogu impeeriumi valitsesid pärslased – vastandina kitsamale tiitlile, mis on omistatud Daarjavesele ptk 9:1: „kaldealate kuningriigi kuningas“. Olles enne enda esilekerkimist Iraani mägismaal asuva väikese Anshani riigi suhteliselt tundmatu vürst, alistas Koores üksteise järel mõne aasta jooksul Meedia, Lüüdia ja Babüloonia kuningriigid, ühendades need oma valitsuse all suurimaks senituntud impeeriumiks. Sellise valitsejaga oli nüüd tegemist Taanielil ja tema rahval; nii nagu on ilmutatud (ptk 10: 13,20), võitlesid temaga ka taevased jõud.

Koorese kolmandal aastal – Arvestatuna Baabüloni langemisest /a 539 e.m.a/ leidsid siinkirjeldatud sündmused aset (kaht erinevat kalendriaastat – sügisel või kevadel algavat – silmas pidades) a 536/535 e.m.a (vt Tn 10:4 komm; vt ka Esra 1:1 komm). Taaniel oli nüüd ilmselt lähenemas oma elu lõpule (vt Tn 12:13) ja oli umbes 88 aastat vana, arvestades, et ta oli vangivõtmisel, a 605 e.m.a (vt Tn 1:1 komm), 18-aastane (vt 4T 570). 10. peatükiga algab Taanieli raamatu viimane osa. See

(857)

peatükk annab tausta Taanieli elust tema neljanda suure prohvetikuulutuse ajal, mis on kirja pandud 11. ja 12. peatükis. Prohvetliku aruande peaosa algab ptk 11:2 ning lõpeb ptk 12:4. Ülejäänud osa 12. peatükist on teatud mõttes prohvetikuulutuse järelsõnaks. Kevadest ja sügisest algavate erinevate kalendriaastate kohta vt 2BC 109-111.

Beltsassar – Vt ptk 1:7 komm.

üks asi – Taaniel tarvitab siin ainulaadset väljendit, viitamaks oma neljandale suurele prohvetikuulutusele (10-12. ptk); see prohvetikuulutus ilmutati talle nähtavasti ilma eelneva esituseta sümbolites ning ilma igasuguse viiteta sümbolitele (vrd ptk 7:16-24; 8:20-26). Salmides 7:8 ja 16 esinev sõna *marah*, 'nägemus', viitab ilmselt kahe taevase külalise ilmumisele Taanielile. Neid külalisi on mainitud vastavalt 5-6 ja 10-21 salmis. Seetõttu on mõned kommentaatorid

pidanud seda neljandat prohvetlikku aruannet täiendavaks, üksikasjalisemaks seletuseks sündmuste kohta, mida on sümboolselt kujutatud ptk 8:1-14 nägemuses. Seetõttu tõlgendatakse ka 10-12 peatükki 8. ja 9. peatüki nägemust silmas pidades. Siiski ei ole seos ühelt poolt 10-12. peatüki ning teiselt poolt 8-9 peatüki vahel kaugeltki nii selge ja konkreetne, kui 8. ja 9. peatüki vahel (vt ptk 9:21 komm).

suurt vaeva /v.t: „suurt sõjavaeva“; KJV: „määratud aega“/ - hbr k *šaba'*. Selle sõna täpne tähendus siinkäsiteldavas tekstis ei ole kindel. Sõna *šaba'* esineb VT-s peaaegu 500 korda tähenduses 'armee', 'vägi', 'sõda', 'teenistus'. Selle mitmusvorm *šeba'oth* moodustab osa Jumala tiitlist - „vägede Jumal“. Kuna see sõna peaaegu kõikjal osutab armeele, sõjale või vaevarikkale teenistusele, tuleks ilmselt nende tähenduste juurde jääda ka siinkäsitletavas tekstis /seega sobivaim vaste eestikeelses vanas tõlkes/. Käesolev tekst näib rõhutavat võitluse ägedust, intensiivsust /vt ka RV ja RSV/.

õppis ... mõistma – Vastandina kolmele eelmisele nägemusele (ptk 2; 7; 8-9), mis olid rüütatud ülimalt sümboolsesse rüüsse, kasutati selle viimase ilmutuse andmisel suurelt osalt otsest keelt. Ingel lausus konkreetselt, et ta oli tulnud Taanielile „Õpetama seda, mis rahvale juhtub viimseil päevil“ (ptk 10:14). See ongi 11. ja 12. peatüki aine. Alles selle nägemuse lõpul puutus Taaniel taas kokku ilmutusega (ptk 12:8), mille kohta ta tunnistas: „Ma kuulsin, aga ei mõistnud“.

2. leinanud – Taaniel ei maini siin konkreetselt leinamise põhjust, kuid seda võib leida sündmustest, mis leidsid aset juutide seas Palestiinas tol ajal. Ilmselt oli see tõsine kriisiolukord, mis mõjutas Taanieli kolme nädala kestel leinama. Tõenäoliselt oli see aeg, mil samaarlased hakkasid osutama vastupanu juutidele, kes Serubbaabeli juhtimisel hiljuti vangipõlvest tagasi olid pöördunud (Esra 4:1-5; vt PK 571, 572). Kas selle peatüki sündmused leidsid aset enne või pärast seda, kui juudid tegelikult templi nurgakivi paigale olid pannud (Esra 3:8-10), sõltub selle perioodi kronoloogia mitmesugustest tõlgitusvariantidest (vt 3BC 97) ning ka võimalusest, et Taaniel võis Babüloonias kasutada ajaarvamist, mis erines juutide omast Palestiinas sel üleminekuperioodil. Taanieli leinaperiood näib olevat leidnud aset samal ajal, kui tekkis tõsine oht, et lõppude lõpuks Koorese dekreeti ei viidagi tegelikult täide, kuna samaarlased saatsid Pärsia õukonda valetateid, (858)

püüdes ehitustegevust katkestada. Tähelepanuväärne asjaolu, et nende kolme nädala kestel ingel võitles, et mõjutada Koorest (salmid 12 ja 13), osutab, et kaalul oli tähtis otsus kuninga poolt. Paludes täiendavat valgust teemade kohta, mida varasemates nägemustes veel täielikult seletatud polnud, hakkas prohvet kahtlemata taas tegema kestvaid eestpalveid (vt ptk 9:3-19), et vaenlase töö võiks saada tõkestatud ning Jumala töötused oma valitud rahva seisundi taastamise kohta võiksid täituda.

3. Maiusrooga – st delikatesse. Paastumisperioodil tarvitas Taaniel vaid lihtsat toitu, millest piisas vaid jõu säilitamiseks.

ei võidnud ennast – Õlide tarvitamine naha pehmendamiseks oli vana-aja rahvaste seas väga levinud, eriti seal, kus kliima oli kuiv ja kuum. Selle paastumis- ja palvetamisperioodi kestel leidis prohvet olevat otstarbekas sellest isiklikust luksusest loobuda.

4. kahekümne neljandal päeval – See on ainus sündmus Taanieli raamatus, mille kohta on teatatud ka täpne kuupäev. Muidugi pole siin midagi öeldud selle kohta, kas on silmas peetud babüloonia-pärsia kalendrit (mida tõenäoliselt võis tarvitada Taanieli kaasaegne Hesekiel) või juudi kalendrit, (mida hiljem tarvitasid Esra ja Nehemja). Kui on silmas peetud esimest (aasta algusega

kevad), siis langeks Koorese kolmanda valitsusaasta esimene kuu märtsi/aprilli a 536 e.m.a. Kui aga Taaniel kasutab juutide kalendrit (mille järgi aasta algas sügisel), siis oleks Koorese kolmanda valitsusaasta esimene kuu alles 12 kuud hiljem ning langeks ligikaudu märtsi/aprilli a 535 e.m.a. Seletust babüloonia ja juutide kalendri erinevuste kohta vt 2BC 112-122.

Kuna Taanieli kolmenädalane paastumisperiood lõppes esimese kuu 24. päeval, siis pidi see algama sama kuu 4. päeval ning kestma ka paasapäeval. Mil määral aga vangipõlves pühi peeti, seda pole teada.

Hiddekeli /kaldal/ - See heebrea nimi osutab jõele, mis oli akadi keeles *Idiqlat*, vanapärsia keeles *Tigrā* ning tänapäeva keeltes on saanud tuntuks Tigrise nime all. Tigris on Mesopotaamia kahest suurest jõest väiksem. Sama nimega on ühele jõele viidatud 1Ms 2:14, kuid seal on tegemist enneveeuputusaegse jõega. Kus kohal Tigrise jõe ääres täpselt siinkirjeldatud sündmused aset leidsid, ei ole mainitud.

5. üks mees – Taevane Olevus ilmus inimkuju (vt 1Ms 18:2; Tn 7:13; Ilm 1:13). Kirjeldus meenutab suuresti Johannese poolt antut, kui talle ilmutati Kristust. Tõepoolest – ka Taanielile ilmus sama Olevus (vt SL 50; GC 470, 471).

Uufa – Uufa asukoht pole teada. Sama nimi esineb mujal VT-s ainult Jer 10:9, kus Uufat on taas nimetatud kullaleiukohana. Mõned on olnud seisukohal, et tegemist on Oofiriga, mis oli kuulus oma suurepärase, puhta kulla poolest (vt 1Kn 9:28). See pole võimatu. Heebrea tähtedega kirja pandult on mõlemad nimed sarnased.

6. tarsisekivi - /ingl k „beryl“/ - hbr k *tarshish*, mis osutab võib-olla vääriskivi leiukohale.

tulelondid - /ingl k „tulelambid“/ - Vrd Ilm 1:14.

hiilgasid vase sarnaselt – Vrd Ilm 1:15.

7. Mina, Taaniel, nägin üksi seda – Ilmutus anti ainult Jehoova valitud sulasele, ometi oli taevase Olevuse ligiolek tajutav ka neile, kes prohvetiga kaasas olid. Vrd Sauluse ja tema kaaslaste kogemusega (Ap 9:3-7; 22:6-9).

8. ei olnud mul enam rammu – Vrd Ilm 1:17. Arutlust prohvetite füüsilise seisundi kohta nägemuses viibides vt teoses: F.D.Nichol, *Ellen G. White' and Her Critics*, lk 51-61.

9. raskes unes – heebreakeelsest sõnast *radam*, mis esineb mujal VT-s ainult Kohtum 4:21; Laul 76:7; Taan 8:18; Joona 1:5,6. Näib, et siin on seda tarvitatud tähenduses 'tardusin', 'kangestusin'.

10. üks käsi puudutas mind – Vrd Hes 2:2; 3:24; Ilm 1:17. Ilmselt oli see Gabrieli käsi (PK 571, 572).

raputas – hbr k sõnast *nua'*, mis siintarvitatud vormis tähendab otseses tõlkes 'väriseama panema', 'vankuma panema'. Ehkki Taaniel tõsteti täielikult kokkuvarisenud olekust maapinnalt üles, ei olnud tal veel nii palju jõudu, et oleks suutnud värisemata /vankumata/ püsti seista.

11. armas /mees/ - hbr k *chamudoth*, sõna, mis on salm 3 tõlgitud 'maius-' /ingl k pleasant, 'meeldiv'. Juba teist korda kinnitati Taanielile nii imeväärse kombel Jumala armastust tema vastu (vt ptk 9:23).

12. Ära kard – Vrd Ilm 1:17. Kahtlemata andsid need sõnad prohvetile ingli juuresolekul julgust juurde, kuna ta „seisis värisedes“ (salm 11). Need kinnitasid ka Taanielile, et ehkki ta oli palvetanud kolm nädalat, ilma et oleks mingit konkreetset vastust saanud, oli Jumal ometi juba algusest peale tema anumisi kuulnud ning asunud neile vastama. Taaniel ei tarvitsenud oma rahva pärast karta: Jumal oli teda kuulnud ning juhtis ise kõike.

13. kaitseingel /v.t ja KJV „vürst“/ - hbr k *śar*, sõna, mis esineb VT-s 420 korda, kuid ilmselt kusagil ei tähenda 'kuningas'. Selle sõnaga on viidatud kuninga ülemteenritele (1Ms 40:2), kohalikele valitsejatele (1Kn 22:26), Moosese alluvatele (2Ms 18:21), Iisraeli kõrgetele ametnikele (1Aj 22:17; Jer 34: 21), eriti aga väejuhtidele (1Kn 1:25; 1Aj 12:21). Selles viimases tähenduses on seda sõna tarvitatuid ka väljendis *śar haššaba*, 'armeekomandör' (sama väljend on Tn 8.11 tõlgitud 'väe vürst'), leitud ühel Lachise savitahvilil – kirjal, mille kirjutas üks Juuda armee ohvitser oma ülemusele, tõenäoliselt Juudamaa vallutamise ajal Nebukadnetsari poolt aastatel 588-586 e.m.a, kui Taaniel juba Baabülonis oli (vt 2BC 97, 98; vt ka Jer 34:7).

Taevast Olevust, kes ilmus Joosuale Jeeriko juures, on nimetatud „Jehoova sõjaväe vürstiks“ /hbr k *śar*/ (Joos 5:14,15). Taaniel tarvitab seda sõna sageli üleloomulikele olevustele viitamiseks (Tn 8:11,25; 10:13,21; 12:1). Nende tähelepanekute põhjal on mõned oletanud, et sõnaga *śar* tähistati siin üleloomulikku olevust, kes sel ajal osutas vastupanu Jumala inglitele ning püüdis suunata Pärsia riigipoliitikat Jumala rahva huvide vastu. Saatana on alati innukalt püüdnud end selle maailma vürstina esitada. Põhiline küsimus, mis siin kaalul seisis, oli Jumala rahva käekäik ja heaolu nende paganlike naabrite vastupanu arvestades. Kuna Miikaeli on nimetatud „vürstiks /*śar*/, kes seisab su rahva laste eest“ (ptk 12:1), siis ei näi sugugi ebaloogiline, et „Pärsia kuningriigi vürsti“ /KJV ja eesti k v.t/ all on mõeldud isehakanud „kaitseinglit“ /vt eesti k u.t/, kes Saatana väehulkadest just selle kuningriigi „hooldajaks“ määratud oli. Et võitlus toimus pimeduse jõudude vastu, on selge: „Kolm nädalat võitles Gabriel pimeduse jõududega, püüdes osutada vastupanu jõududele, kes tahtsid Koorese meelt mõjutada. /.../ Kõik, mis taevas Jumala rahva heaks võis teha, oli tehtud. Viimaks saavutati võit; vaenlase jõudusid hoiti tagasi kogu Koorese valitsusajal ning kogu tema poja Kambyse valitsusajal“ (PK 571, 572).

Teiselt poolt aga võib sõna *śar* olla tarvitatud ka tavalises, 'valitseja' tähenduses, ning sel juhul viitab ta siin Kooresele, Pärsia kuningale. Nii mõistetuna vaadeldakse siin taeva ingleid kuningaga „võitlemas“ /st teda mõjutamas/, et ta võiks juutide jaoks soodsa otsuse teha.

pani mulle vastu – Prohvet annab siin võimaluse heita pilk sellele hiiglaslikule võitlusele, mis toimub headuse ja kurjuse jõudude vahel. Võidakse küsida: Miks lubas Issand kurjuse jõududel 21 päeva kestel võidelda Koorese meelte üle kontrolli saavutamise pärast, samal ajal kui Taaniel leinas ja palvetas? Sellele küsimusele vastates tuleb silmas pidada tõde, et neid sündmusi on vaja mõista lunastusplaani „avarama ja sügavama eesmärgi“ valgel. Selleks eesmärgiks oli „mõista õigeks Jumala iseloom universumi ees /.../ Kogu universumi ees pidi see /st Kristuse surm/ õigustama Jumala ja Tema Poja teguviisi seoses Saatana mässuga“ (PP 68, 69; vrd DA 625). „Ometi ei hävitatud Saatanat siis /st Kristuse surma puhul/. Inglid ei mõistnud isegi siis veel kõike, mida suur võitlus tegelikult hõlmas. Kaalulolevaid põhimõtteid pidi veelgi täielikumalt ilmutatama“ (DA 761). Vt ptk 4:17.

Et kummutada Saatana väidet, et Jumal on türann, on leidnud meie Taevane Isa olevat sobiva hoida tagasi oma kätt ning anda vaenlasele võimalus demonstreerida oma meetodeid ja püüda võita inimesi enda poolele. Jumal ei avalda survet inimeste tahtele. Ta lubab Saatanale teatud vabaduse, samal ajal kui Tema Vaim ja Tema inglid paluvad inimesi vastu seista kurjusele ning järgida

(860)

head. Nii demonstreerib Jumal pealtvaatavale universumile, et Ta on armastuse Jumal, mitte türann, kelleks Saatan Teda tembeldas. Just sel põhjusel ei vastatud Taanieli palvele kohe. Vastus viibis seni, kuni Pärsia kuningas oli omaenda vabal tahtel teinud valiku headuse poolt ja kurjuse

vastu.

Selles on ilmutatud kogu ajaloo tõeline filosoofia. Jumal on kindlaks määranud lõppeesmärgi, mis kindlasti teostub. Oma Vaimu läbi tegutseb Ta inimsüdamete juures, et nad hakkaksid selle eesmärgi saavutamiseks Temaga koostööd tegema. Otsustada aga, millist teed minna, jääb igale inimesele endale. Niiviisi sõltuvad ajaloosündmused ühtaegu üleloomulike jõudude tegevusest ning inimeste vabast valikust. Lõpptagajärg on ometi Jumala käes. Selles peatükis on võib-olla enam kui kusagil mujal Piiblis tõmmatud kõrvale loor, mis lahutab taevast maast, ning on ilmutatud võitlust valguse ja pimeduse jõudude vahel.

Miikael – hbr k *Mika'el*, otseses tõlkes 'kes /on/ kui Jumal?'. Siin on Miikaeli kirjeldatud „ühena ülemaist vürstidest“ /hbr k *šarim*; vt eesti k v.t ja KJV/ Hiljem on kirjeldatud Teda Iisraeli erilise kaitsjana (ptk 12:1). Siin ei ole Tema isikule konkreetselt osutatud, kuid teiste Pühakirja tekstidega võrreldes ilmneb, et tegemist on Kristusega. Juuda 9 on Teda nimetatud „peainglik“. Vastavalt tekstile 1Ts 4:16 on „peaingli häält“ seostatud pühade ülesäratamise ja Jeesuse tulemisega. Kristus ütles, et surnud tulevad oma haudadest välja, kui nad Inimese Poja häält kuulevad (Jh 5:28). Näib selge olevat, et Miikael ei ole keegi muu kui Issand Jeesus ise (vt EW 164; vrd DA 421). Miikaeli nimi esineb Piiblis ainult apokalüptilistes tekstides (Tn 10:13,21; 12:1; Juuda 9; Ilm 12:7). Pealegi on seda tarvitatud ainult juhtumitel, mil Kristust on kujutatud otseses võitluses Saatanaga. Nime tähendus heebrea keeles - „kes on kui Jumal?“ - on ühtaegu nii küsimus kui väljakutse. Pidades silmas tõsiasja, et Saatana mäss kujutab peamiselt katset astuda ise Jumala troonile ning „teha ennast Kõigekõrgema sarnaseks“ (Jes 14:14), on Miikael ülimalt sobiv nimi Tema jaoks, kes on võtnud ette Jumala iseloom õigeks mõista ning Saatana väited kummutada.

ma jätsin tema sinna /v.t: „mind jäeti sinna“; KJV: „ma jäin sinna“/ - LXX tekst, samuti seda järgiv Theodotioni tekst, kõlab: „ja ma jätsin tema /Miikaeli/ sinna“ /vt eesti k u.t/. Selle variandi on omaks võtnud ka mitmed tänapäeva piiblitõlged (Goodspeedi tõlge, Moffati tõlge, RSV), kahtlemata seetõttu, et tundus olevat selgusetu, miks pidi ingel väitma, et **teda ennast** jäeti Pärsia kuningate juurde, kui Miikael oli talle appi tulnud. /KJV ja eesti k v.t on viidatud siin Pärsia kuningatele, mitte – nagu eesti k u.t – Pärsia kuningate kaitseinglile/. Vrd seda varianti ka Ellen White'i tekstiga: „Kuid Miikael tuli talle appi, ja siis jäi ta Pärsia kuningate juurde“ (EGW lisamaterjal Tn 10:12,13 kohta).

Mõned kommentaatorid näevad heebrea algtekstis ka teist võimalikku tähendust. Siinkirjeldatud võitlus toimus peamiselt Jumala inglite ja „pimeduse jõudude vahel, kes püüdsid osutada vastupanu jõududele, kes mõjutasid Koorese meeli“ (vt PK 571, 572). Miikaeli, Jumala Poja võitlusse astumisega saavutasid taevased jõud võidu ning kurjuse väed pidid taganema. Sõna, mis on siin /KJV ja eesti k v.t/ tõlgitud 'jäeti', 'jäin', on muudes tekstides tarvitatud tähenduses 'üle jääma', st siis, kui teised on lahkunud või ära võetud. Selles tähenduses on seda verbi tarvitatud Jaakobi kohta, kui ta jäi teistest maha Jabboki oja juurde (1Ms 32:24), samuti nende paganate kohta, keda Iisrael lubas maale jääda (1Kn 9:20, 21). Seda sõna tarvitas enda kohta ka Eelija, kui ta arvas, et kõik teised olid Jehoova tõelise teenimise maha jätnud: „Mina üksi olen üle jäänud“ (1Kn 10:10, 14). Tarvitatuna ingli poolt käsitledavas tekstis, võis sellega olla osutatud, et Miikaeli tulekuga olid kurjad inglid sunnitud lahkuma, Jumala ingel aga „jäi sinna Pärsia kuningate juurde“. „Viimaks saavutati võit; vaenlase vägede tegevus tõkestati“ (PK 572). Kaks piiblitõlget on järginud sama mõtet: Lutheri tõlge: „Seal saavutasin ma võidu Pärsia kuningate üle“, ning Knoxi tõlge: „Seal, Pärsia õukonnas, jäin ma võitlusvälja peremeheks“.

Pärsia kuningate – Kahes heebrea käsikirjas on tekst: „Pärsia kuningriigi“. Vana-aja tõlgetes on tekst: „Pärsia kuningas“.

14. viimseil päevil – hbr k *be'acharith hayyamim*, 'päevade /lõpu/ viimses osas'. See on väljend, mida Piibli prohvetikuulutustes on sageli tarvitatud, et osutada viimasele osale mõnest

(861)

ajalooperioodist, mida prohvet silmas pidas. Nii kasutas Jaakob terminit „viimseil päevil“ /eesti k u.t „tulevasil päevil“/, osutades iga suguharu lõplikule saatusele Kaananimaal (1Ms 49:1). Bileam tarvitas seda terminit Kristuse esimese tulemise kohta (4Ms 24:14). Mooses kasutas seda üldises tähenduses, kõneldes kaugest tulevikust, mil Iisrael pidi kannatama viletsust (5Ms 4:30). Selle väljendiga võidakse otseselt viidata (ja sageli ongi seda tehtud) ajaloo viimastele sündmustele. Vt Jes 2:2 komm.

neiks päeviks – Sõnal „päeviks“ näib siin olevat sama tähendus, nagu vahetult eelnevas lauseski. Ingel tuli jutustama Taanielile, mis juhtub pühadega läbi sajandite, kuni Kristuse teise tulemiseni. Salmi selles viimases lauses ei ole niivõrd rõhutatud selle tulevase aja pikkust kui tõsiasja, et Issandal on Taanieli jaoks nägemuse kaudu veelgi täiendavaid tõdesid ilmutada. Otseses tõlkes kõlab see salm järgmiselt: „Ja ma olen tulnud selleks, et anda sulle mõista seda, mis juhtub su rahvale päevade lõpul, sest on veelgi üks nägemus neiks päeviks“ /st olulises osas sama nagu eesti k u.t).

16. nagu oleks /üks inimkäsi/ - Gabriel varjas oma hiilgust ja ilmus Taanielile inimkujul (vt SL 52).

nägemuse – Mõned kommentaatorid on seisukohal, et Taaniel viitab siin 8. ja 9. peatüki nägemusele; teised usuvad, et see oli käesolev ilmutus, mis prohveti nii äärmiselt ära vaevas. Pidades silmas tõsiasja, et termin „nägemus“ nii 1. kui 14. salmis näib viitavat ptk 10-12. ilmutusele, samuti seda, et Taanieli väide siin ptk 10:16 on loogiliseks jätkuks tema reaktsioonile (salm 15) ingli väitele „nägemuse“ kohta (salm 14), näib eelduspärasena oletada, et prohvet kõneleb siin nägemusest jumalikust auhiilgusest, millele ta parajasti tunnistajaks oli.

19. armas – Vt salm 11 komm.

20. Pärsia kaitseingliga /KJV ja eesti k v.t: „Pärsia vürstiga“ / - KJV teksti võib mõista mõlemas tähenduses – et ingel pidi võitlema Pärsia vürsti poolel või ka tema vastu. Ka kreekakeelsed tõlked on selles suhtes ebamäärased. Kasutatud eessõna *meta* /väljendab koos- või kaasasolemist, eesti k kaasaütlev kääne/ võib viidata nii liidule (nagu 1Jh 1:3) kui vaenule (nagu Ilm 2:16). Heebreakeelne tekst näib siiski andvat selge tähenduse. Verbi *lacham*, 'võitlema', on VT-s tarvitatud 28 korral selliselt nagu siingi, koos eessõnaga *'im* /tõlgitav samuti kaasaütleva käändega/. Kõigil neil juhtudel osutab kontekst selgesti, et seda sõna tuleb mõista tähenduses 'vastu' (vt 5Ms 20:4; 2Kn 13:12; Jer 41:12; Tn 11:11). Näib seega olevat kindel, et ingel kõneleb siin edasisest võitlusest enda ja „Pärsia vürsti“ vahel. Et see võitlus kestis tõepoolest kaua aega pärast Taanieli nägemust, ilmneb Esra 4:4-24. „Vaenlase jõudusid hoiti tagasi kogu Koorese valitsusajal ning kogu tema poja Kambysesega valitsusajal, kes valitses ligikaudu seitse ja pool aastat“ (PK 572).

Kreeka kaitseingel /KJV ja eesti k v.t: „Kreekamaa vürst“/ - Siin on tarvitatud sama hbr k sõna (*śar*) nagu eelmisel korralgi (vt salm 13 komm). Ingel oli öelnud Taanielile, et tal tuleb tagasi pöörduda, jätkamaks võitlust pimeduse jõududega, kes võitlesid Pärsia kuninga meelte üle kontrolli omandamise pärast. Seejärel vaatas ta ette kaugemasse tulevikku ning osutas, et kui ta viimaks võitlusest eemaldub, on maailmas leidnud aset suur muutus. Senikaua kuni Jumala ingel hoidis tagasi pimeduse jõude, kes püüdsid Pärsia valitsuse üle võimu omandada, see impeerium püsis. Kui aga jumalik mõju tagasi tõmmati ning kontroll rahva juhtide üle täielikult pimeduse jõudude kätte jäeti, järgnes kiiresti selle impeeriumi häving. Aleksandrist juhitud tulvasid Kreeka väed üle

maailma ning hävitasid kiiresti Pärsia impeeriumi.

Selles salmis ingli poolt väljendatud tõde heidab valgust järgnevale ilmutusele. Järgnev prohvetikuulutus, aruanne üksteisele järgnevatest sõdadest, omandab suurema tähenduse mõistetuna kõige selle valgus, millele ingel siin tähelepanu juhtis. Samal ajal kui inimesed võitlevad maise võimu pärast, käib inimsilmade eest varjatuna palju suurem võitlus, mille tõuse ja langusi maise ajaloo sündmused vaid nõrgalt peegeldavad (vt Ed 173). Kuna on näidatud, et Jumala rahvast hoitakse kogu nende viletsusi tulvil ajaloo kestel – nii nagu Taanieli poolt prohvetlikult oli kirja

(862)

pandud – siis on ka kindel, et selles suuremas võitluses saavutavad valguse jõud võidu pimeduse jõudude üle.

21. kirjutatud – hbr k *rasham*.

/tõe/ raamatusse – hbr k *kethab*, otseses tõlkes 'kirjutis', verbist *kathab*, 'kirjutama'. Siin on viidatud Jumala igaveste plaanide ja eesmärkide kirjanepile. Vrd Laul 139:16; Ap 17:26; vt Tn 4:17 komm.

Ei ole ühtki, kes aitaks – Seda fraasi võib tõlkida ka nii: „Ei ole ühtki, kes end pingutaks“. Ei saa väita, et kõik peale siinmainitud kahe taevase olevuse olid võitlusest eemale tõmbunud. „Sellest võitlusest oli huvitatud kogu taevas“ (PK 571). Selle teksti võimalikuks tähenduseks on, et Kristus ja Gabriel võtsid endale erilise osa võitluses Saatana jõududega, kes püüdsid omandada kontrolli selle maailma impeeriumide üle.

teie kaitseingel /KJV ja eesti k v.t: „teie vürst“/ - Tõsiasi, et Miikaeli on eriliselt nimetatud **teie** vürstiks (heebrea keeles on asesõna mitmuses), vastandab Teda tabavalt „Pärsia vürstiga“ /või „kaitseingliga“/ ning „Kreekamaa vürstiga“ (vastavalt salmid 13 ja 20). Miikael oli suures võitluses Jumala poole eestvõitlejaks.

Ellen G. White'i kommentaarid

1 6T 406
2-6 SL 49
7,8 SL 50
8 DA 246; GC 471; MB 15; SC 29
11 GC 470
11-13 SL 51
13 PK 572
15,16,19 SL 51
21 DA 99
(864)

11. PEATÜKK

1. Ja ma – See on jätkuks ingli kõnele 10. ptk 21. salmis. Peatükkide eralduskoht ei ole siin õnnestunud. See jätab väära mulje, et selle salmiga algab Taanieli raamatu uus osa, kuna ometi on selge, et aruanne tegelikult jätkub. Gabriel teatas Taanielile, et meedlane Daarjaves oli olnud taeva

poolt austatud (vt PK 556). Nägemus anti Koorese kolmandal valitsusaastal (ptk 10:1). Ingel kõneleb Taanielile sündmusest, mis leidis aset Daarjavese esimesel aastal. Sel aastal oli taevas austanud meedlast Daarjavest ingel Gabrieli külaskäiguga, kes pidi „teda kinnitama ja talle jõudu andma“ (PK 556).

2. tõe – Selle salmiga alustatakse Taanielile antud neljanda suure ilmutuse teemat. Kõik eelnev – alates ptk 10:1 kuni ptk 11:1 – on vaid sissejuhatuseks ja taustaks.

veel kolm kuningat tõuseb Pärsias – Kuna see nägemus anti Taanielile Koorese kolmandal aastal (ptk 10:1), siis viidatakse siin kahtlemata kolmele kuningale, kes järgnesid Kooresele Pärsia troonil.

Need olid: Kambyses (530-522), troonihõivaja Vale-Smerdis (Gaumata, kelle babüloonia nimi oli Bardiya; vt 3BC 348, 349; valitses a 522) ning Daarjaves I (522-486).

neljas – Kommentaatorid on üldiselt seisukohal, et konteksti põhjal on „neljas“ kuningas Xerxes; nende arvamused lähevad aga lahku teiste selles salmis osutatud kuningate suhtes. Mõned arvavad, et siinnimetatud „neljas“ kuningas oli tegelikult viimane kolmest, kes pidid veel „tõusma“. Nad peavad Koorest neist neljast esimeseks ning jätavad Vale-Smerdise kõrvale, kuna ta ei kuulunud seaduslikku dünastiasse ning oli troonil vaid mõned kuud. Teised jätavad kõrvale Koorese kui esimese neljast ning võtavad Vale-Smerdise nende kolme hulka, kes talle järgnema pidid. Igal juhul on Xerxes ikkagi „neljas“. Siiski näib viimane kahest nimetatud seisukohast teksti loomupärast tähendust õigemini edasi andvat.

Suurema rikkuse – Xerxest tuleb samastada Estri raamatus esineva Ahasverosega (vt 3BC 459; vt ka Estri 1:1 komm). Temast kõneldakse seal, et ta oli eriti uhke „oma kuningriigi määratu rikkuse“ üle (vt Estri 1:4,6,7). Herodotos, kes kirjutab Xerxesest küllaltki pikalt, on jätnud meile elava, üksikasjalise aruande tema sõjalisest võimsusest (VII, 20, 21, 40, 41, 61-80).

pane ta kõik liikuma - seda teksti võib tõlkida kahtviisi. Tavaliselt on mõistetud seda tähenduses (865)

– nagu viitab ka KJV tõlge/ja eesti k u.t/ - et Xerxes ässitab maailma rahvad Kreeka vastu. Et nii tõepoolest juhtus, on hästi tuntud ajalooline tõsiasi. Xerxese ajaks jäi Kreeka poolsaar ainsaks tähtsamaks territooriumiks Vahemeremaade idapoolses osas, mis Pärsia võimu all polnud. Aastal 490 e.m.a oli Daarjaves Suur, Xerxese eelkäija, kes püüdis kreeklasi alistada, Maratoni all peatuma sunnitud. Xerxese troonile astudes koostati uued, ulatuslikud plaanid Kreeka vallutamiseks. Herodotos (VII, 61-80) loetleb üle 40 rahva, kes pidid Xerxese vägede koosseisu sõdureid andma. Selles tohutus armees oli sõdalasi sellistest üksteisest kaugel asetsevaist maadest nagu India, Etioopia, Araabia, Armeenia. Näib, et rännakust Kreeka kolooniale Sürakuusale Sitsiilias olid õhutatud osa võtma isegi kartaagolased.

Aastaks 480 e.m.a seisis kreeklaste vastas tohutu relvastatud Pärsia impeerium. Kreeka linnriigid, kes nii sageli olid üksteisega sõjajalal seisnud, ühinesid nüüd, et päästa oma vabadust. Algul tuli neil taluda tõsiseid kaotusi. Nad löödi Termopüülide all puruks, pärslased vallutasid Ateena ning põletasid selle osaliselt maha. Seejärel aga lahinguõnn pöördus. Palju ülekaalukam Pärsia eskaader blokeeris Themistoklese juhtimise all tegutseva Kreeka laevastiku Salamise lahte Atika rannikul, mitte kaugel Ateenast. Peagi pärast lahingu algust aga selgus, et Pärsia laevad asusid tõhusaks manööverdamiseks üksteisele liiga lähedal. Kreeka laevade järjekindlate rünnakute tagajärjel vajusid paljud neist põhja ning vaid vähestel õnnestus põgeneda. Selle kaotuse tõttu olid Pärsia merejõud võitluses Kreeka pärast nüüd mängust väljas. Järgmisel aastal, 479 e.m.a, löid kreeklased Pärsia väed otsustavalt Plataia lahingus puruks ning ajasid nad igaveseks Kreeka pinnalt minema.

Sellisena, nagu see esineb KJV-s /ja eesti k u.t/, sobib käsitledav tekst tabavalt tõsiasjaga, et Xerxes pani tõepoolest „kõik liikuma Kreeka kuningriigi vastu“. On aga võimalik tõlkida seda mõningal määral ebaselget heebreakeelset teksti ka teisiti. Probleem seisneb selles, kas hbr k sõna 'eth', mis on siin tõlgitud 'vastu', tuleb tõepoolest mõista kaassõna tähenduses 'vastu', või hoopis verbi otsese objekti tähisena. On fakt, et mõnede teiste verbidega seoses, mis tähistavad sõda, võitlust, tarvitatakse sõna 'eth' tõepoolest selles tähenduses (vt 1.Moos 14:2). On aga samuti tõsi, et verb, mis siin on tõlgitud 'paneb liikuma', esineb koos sõnaga 'eth' VT-s peale siinse 12 korral ning kõikjal osutab kontekst selgesti, et sõna 'eth' tuleb mõista just otsese objekti tähisena. Kui see on nii ka käsitledavas tekstis, kõlaks see tõlkes järgmiselt: „Ta paneb liikuma kogu Kreeka territooriumi“.

Kui eelistada seda viimast tõlget, siis on loogiline järgmine tõlgitsus: Vaadeldes sündmusi kogu maailma ajaloo avaramast seisukohast, oli sõda Pärsia ja Kreeka vahel epohhiloovaks. Kogu järgnev Euroopa ning isegi kogu maailma ajalugu oleks võinud olla hoopis erinev, kui Salamise ning Plataia lahingud oleksid kulgenud teisiti. Lääne tsivilisatsioonil, mille kodumaaks oli Kreeka ning mis sel korral täiesti selle piiridesse oli surutud, õnnestus end päästa teda neelata püüdva idamaise despotismi eest. Kreeka riigid hakkasid tunnetama ühtsust, mida nad seni polnud kogenud. Võit Salamise all tõestas Ateenale merejõudude tähtsust ning peagi asus see linn uue mereimpeeriumi etteotsa. Sellest aspektist vaadelduna on Taanieli 11. peatüki 2. salmi viimane lause kohaseks lähtepunktiks järgmisele salmile.

Kreeka /kuningriigi/ - hbr k *Yawan*, 1Ms 10:2 translitereeritud 'Jaavan' (vt komm selle kohta). Kreeklased ehk joonlased olid Jaavani järeltulijad. Vt Tn 2:39 komm.

3. kangelaskuningas – hbr k *melek gibbor*, 'vapper kuningas', 'kuningas-sõdalane', 'kangelaskuningas'. Siin on selgesti viidatud Aleksander Suurele (336-323 e.m.a).

suure võimuga – Aleksandri võim ulatus Makedooniast ja Kreekast Loode Indiani ning Egiptusest Jaksartesi jõeni Kaspia merest ida pool. See oli suurim impeerium, mida maailm seni oli tundnud (vt ptk 2:39; 7:6 komm).

4. Aga niipea kui ta on tõusnud – Aleksander oli vaevalt jõudnud oma võimu haritipule, kui ta maha murti. Kuningas, kes valitses Aadria merest Induseni, jäi a 323 haigeks ning suri 11 päeva pärast (vt ptk 7:6 komm).

murdub – Aleksander ei jätnud oma lähedaste hulgast kedagi, kes eeldatavasti oleks suutnud tema võidetud territooriume koos hoida. Mõned tema väejuhtidest püüdsid küll aastaid Aleksandri (866)

poolvenna ning pärast tema surma sündinud poja (kes mõlemad valitsesid regentide hoolduse all) nimel impeeriumi koos hoida, kuid enne 25 aasta möödumist Aleksandri surmast lõi neljast kindralist koosnev koalitsioon puruks Antigonose, viimase pretendendi kogu impeeriumi valitseja troonile; Aleksandri võidetud territoorium jagati nelja riigi vahel (hiljem taandus see arv kolmele). Selle jaotamise kohta vt ptk 7:7; 8:8 komm; vt ka kaarti 4BC 824, 825.

nelja tuule – Neli tuult kujutavad siin nelja ilmakaart. Samu jaotusi oli varem kujutatud pantri nelja peaga (ptk 7:6) ning siku nelja sarvega (vt ptk 8:8, 22).

aga mitte tema järglastele – Pärast Aleksandri surma talle sündinud poega nimetati küll kuningaks, kuid ta tapeti juba lapseas, kui Aleksandri väejuhid võimu pärast impeeriumis omavahel võitlesid. Seega ei olnud Aleksandril ühtki tegelikult valitsevat järglast.

5. Lõuna kuningas – Alates sellest salmist keskendus prohvetikuulutus kogu peatüki suurema osa

kestel kahele Aleksandri impeeriumist tekkinud riigile, kellega Jumala rahval, juutidel, kõige enam tegemist tuli teha. Need olid Süüria, kus valitses Seleukiidide dünastia, ning Egiptus, kus valitsesid Ptolemaiused. Palestiina geograafilisest asukohast lähtudes on üks neist põhjas, teine lõunas. Kreekakeelses algtekstis ongi „Lõuna kuninga“ asemel tekstis „Egiptuse kuningas“; ka salm 8 osutab Egiptusele kui „Lõuna kuningale“. Selliseid viiteid võib demonstreerida ka ajalooliste allikate põhjal. Üks paremini tuntuid Araabiast leitud raidkirju (Glaser, nr 1155) osutab sõjale Pärsia ning Egiptuse vahel, nimetades vastavaid kuningaid Põhja Isandaks ja Lõuna Isandaks.

Selles salmis osutatud ajaloohetkel oli Egiptuse kuningaks Ptolemaios I Soter (nimetatud ka Lagose pojaks; valitses a 306-283 e.m.a), üks Aleksandri võimekamaid väejuhte, kes rajas kestvaima kõigist hellenistlikest monarhidest.

Üks tema vürstidest – Siin osutatakse ilmselt Seleukos I Nikatorile (305-280 e.m.a), teisele Aleksandri väejuhile, kes haaras oma võimu alla impeeriumi Aasias paikneva territooriumi suurema osa. Tõsiasja, et temast on siin kõneldud kui „ühest tema /st Ptolemaiiose/ vürstidest“ (hbr k *šarim*, 'kindralitest', 'väejuhtidest'; vt ptk 10:13 komm), tuleb tõenäoliselt mõista silmas pidades tema sugulussidemeid Ptolemaiiosega. Aastal 316 e.m.a aeti Seleukos Babülooniast, mida ta oli hoidnud enda käes 321 aastast saadik, oma rivaali Antigone poolt minema (vt ptk 7:6). Seepeale andis Seleukos end Ptolemaiiose juhtimise alla, keda ta abistas Demetriose, Antigone poja puruklõõmisel Gaza all 321 e.m.a. Peagi pärast seda õnnestus Seleukosel oma territooriumid Mesopotaamias tagasi saada.

temast vägevamaks – st Seleukos, keda kord peeti üheks Ptolemaiiose „vürstidest“, sai hiljem Egiptuse kuningast tugevamaks. Kui Seleukos a 280 e.m.a suri, ulatus tema territoorium Hellespontose väinast Põhja-Indiani. Arrianos, üks selle perioodi juhtivamaid antiikajaloolasi, väidab, et Seleukos oli „suurim Aleksandri järgnevaist kuningaist, ülimalt kuningliku mõistusega, ning valitses Aleksandri järel suurima territooriumi üle“ (Anabasis of Alexander VII, 22).

6. aastate pärast – Prohvetlik pilk koondatakse nüüd kriisile, mis leidis aset 35 aastat pärast Seleukos I surma.

Nad teevad liidu – Et kindlustada pärast pikka ja kulukat sõda kahe riigi vahel rahu, naitus Antiochos II Theos (261-246 e.m.a), Seleukos I pojapoeg, Egiptuse kuninga Ptolemaios II Philadelphose tütre Berenikega. Peale selle võttis Antiochos oma endiselt naiselt ja õelt Laodikelt ära tema eelisseisundi, tema lastelt aga õiguse troonile.

Põhja kuningas – Selles prohvetikuulutuses tarvitatakse seda terminit siin esimest korda. Käesolevas kontekstis viitab see Seleukiididele, kelle valitsetav territoorium asus Palestiinast põhjas. Käsiteldavas salmis oli „Põhja kuningaks“ Seleukos II Kallinikos (246-226 e.m.a), Antiochos II ja Laodike poeg. Väljendite „Põhja kuningas“ ja „Lõuna kuningas“ kohta vt salm 5 komm ja Jes 41: 25 komm.

tema käsivarrel ei ole jõudu ja tema ja ta sugu ei jää püsima - Pärast poja sündimist uuest abielust toimus Antiochose ja Laodike vahel leppimine, Antiochos aga suri ise äkki, vastavalt üldiselt levinud arvamusele mürgitatuna Laodike poolt. „Ta sugu“ viitab Berenikest sündinud Antiochose pojale, kelle Laodike tappis.

(867)

antakse ära – st Berenike, kes koos oma väikese pojaga Laodike teenrite poolt tapeti.

Ta saatjaskond – Paljud Bereniket teenivad egiptlannadest ümmardajad hukkusid koos temaga.

Tema laps /KJV: „see, kes teda oli sünnitanud“/ - hbr k *yoledah*, mille täpne tähendus vastavalt masoreetide traditsioonile on 'tema sünnitaja'. Loomulikult oleks sel juhul osutatud Berenike isale Ptolemaios II, kes lühikest aega enne Bereniket Egiptuses surnud oli. Ei ole siiski selge, miks pidanuks tema surma siin mainitama, kuna see oli Laodike kättemaksust täiesti lahusolev sündmus. Mõnedes vana-aja tõlgetes esineb sõna *yaldah*, 'ümmardaja/d/' ning sellega on kahtlemata silmas peetud Berenike kaaskondlasi. Vokaalmärkide lihtsa vahetamise korral võime tõlkida ka 'tema laps' (vt RSV ja eesti k u.t). Sel puhul käiks viide loomulikult Berenike poja kohta, kes Laodike käsul tapeti.

see, kes teda kosis /v.t: „need, kes teda kinnitanud“; KJV: „see, kes teda kinnitas“/ - Mõeldud on tõenäoliselt Antiochost, Berenike abikaasat.

7. üks võsu tema juurest – Ptolemaios III Euergetes, Ptolemaios II poeg ja Berenike vend, järgnes a 246 oma isale Egiptuse troonil ning tungis kättemaksuks oma õe eest Süüriasse.

saab vägevaks /KJV ja eesti k v.t: „saab võimust“/ - Näib, et sõjakäigul Seleukos II vastu oli Ptolemaios III võit täielik. Ta tungis oma vallutusretkel vähemalt Mesopotaamiani – ehkki hooples, et on jõudnud isegi Baktriasse – ning rajas Egiptuse ülemvõimule Vahemerel kindla aluse.

8. nende jumaladki – Kanoopuse dekreedis (a 239) /238 e.m.a) on Ptolemaios III kiituseks öeldud: „Pühad kujudki, mis pärslased olid maalt ära viinud, tõi kuningas sõjakäigult tulles tagasi Egiptusse, paigutades nad tagasi templitesse, kust nad olid ära viidud“ (tõlge ära toodud teoses: J.P.Mahaffy, *A History of Egypt Under the Ptolemaic Dynasty*, New York, Charles Scribner's Sons, 1899, lk 113). Hieronymus (Commentariorum in Daniele Liber, ptk XI, teoses: J.P.Migne, *Patrologia Latina*, 25. kd, 561. veerg) väidab, et Ptolemaios III pöördus Egiptusse tagasi suure sõjasaagiga.

Siis ta jätab ... rahule – Otseses tõlkes „ta jääb seisma“, st ta loobub Põhja kuningat ründamast (vt RSV). Ehkki heebreakeelset teksti on võimalik tõlkida ka nagu KJV-s /ka eesti k v.t – viide sõja jätkumisele/, ei anna tõsiasia, et Ptolemaios III suri a 221 e.m.a, ainult kaks aastat pärast Seleukos III, sellele tõlkele erilist sisu. Teiselt poolt aga – kuna oma viimastel valitsusaastatel Ptolemaios ei võtnud eriti olulisi sõjaretki ette – näib hbr k teksti alternatiivne tõlge /nagu RSV ja eesti k u.t/ loogilisemana.

9. Lõuna kuninga – käsiteldava salmi heebreakeelset teksti on võimalik mõista nii, nagu see on tõlgitud KJV-s, kus „Lõuna kuningas“ on lauses aluseks /“Lõuna kuningas tuleb oma riiki“/ samuti on tõlgitud ka Vulgatas ja süüriakeelses VT-s/, või nagu on tõlgitud LXX-s, Theodotioni tõlkes, ASV-s, RSV-s /ning eesti k tõlgetes/, kus fraas „Lõuna kuningas“ kuulub „riigi“ juurde. Viimane tõlge näib eelistatavam, kuna see järgib loomupärasemalt heebreakeelse teksti sõnajärjestust. Sel puhul pole vaja lisada „riigi“ ette sõna „oma“, salm on tähendusrikkam ning selles on vähem liigliha. Kui see tõlkevariant omaks võtta, tuleb salmi kahtlemata mõista viitena tõsiasjale, et Ptolemaios III oli Egiptusse tagasi pöördunud, Seleukos taastas oma võimu ning suundus sõjakäigule Egiptuse vastu, lootes tagasi saada nii oma rikkusi kui prestiiži.

omale maale tagasi minema – Seleukos sai kaotuse osaliseks ning oli sunnitud tühjade kätega Süüriasse tagasi pöörduma (ligikaudu a 240 e.m.a).

10. tema poeg /KJV ja eesti k v.t: „ta pojad“/ - Siin on osutatud Seleukos II kahele pojale – Seleukos III Ceraunus Soterile (a 226-223 e.m.a), kes pärast lühikest valitsusaega mõrvati, ning Antiochos III Suurele (223-187 e.m.a).

ujutab üle ja käib läbi – Aastal 219 e.m.a alustas Antiochos III sõjakäiku Lõuna-Süüriasse ning Palestiinasse, võttes ära Seleukeia, Antiookia sadama. Pärast seda alustas ta süstemaatilist

sõjategevust, et võtta Palestiina ära oma võistleja, Ptolemaios IV Philopatori (221-203 e.m.a) käest. Selle kestel tungis ta ka Jordaaniasse.

(868)

11. vihastub - Selle sõna tähenduse kohta vt ptk 8:7 komm. Aastal 217 e.m.a kohtus Ptolemaios IV Antiochosega Raphia all Egiptuse-Palestiina piiri lähedal.

too – Selles salmis esinevate mitmete asesõnade põhisõnad muutuvad konkreetsemaks, kui silmas pidada, et salmis esineb heebrea keelele omane pöördparallelism, mis puhul paralleelsed on esimene ja neljas ning teine ja kolmas element. Selgub, et selles salmis viidatakse järjekorras: Lõuna kuningale, Põhja kuningale, Põhja kuningale („too“), Lõuna kuningale („tema“). Vt 3BC 27

suure väehulga – Polybios, selle perioodi juhtiv ajaloolane, väidab, et Antiochose armees oli 62000 jalameest, 6000 ratsanikku ning 102 elevanti (*Histories*, V, 79). Näib, et ka Ptolemaiose väed olid ligikaudu sama suured. Vrd viitega „kümnetele tuhandetele“ (salm 12).

antakse tema kätte – Raphia lahingus a 217 e.m.a sai Antiochos III Ptolemaios IV käest hävitavalt lüüa, kaotades ajaloolaste aruannete kohaselt 10000 jalameest, 300 ratsanikku ning 4000 vangi.

12. ta – st Ptolemaios IV.

võitu ei saa – Lodeva ja liiderlikuna ei kasutanud Ptolemaios ära oma võitu Raphia all. Vahepeal, aastatel 212-204 e.m.a hakkas aga Antiochos III energiliselt oma idapoolseid territooriume tagasi võtma ning jõudis oma edukatel sõjaretkedel isegi India piirini. Ligikaudu aastal 203 e.m.a suri Ptolemaios IV koos kuningannaga äkki salapäraselt ning tema asemel astus troonile Ptolemaios V Epiphanes (203-181), kes oli siis vaid nelja-viie aastane.

13. ja jälle saab /KJV: „ja jälle pöördub tagasi“/ - Lapseas kuninga Ptolemaios V troonileastumine andis Antiochos III võimaluse egiptlastele kätte maksta. Aastal 201 e.m.a tungis ta taas Palestiinasse.

mõne aasta pärast – otseses tõlkes „aegade, aastate lõpul“. Viidatakse tõenäoliselt ligikaudu 16 aastasele perioodile (217-201 e.m.a) Raphia lahingu (vt salm 11 komm) ning Antiochose teise sõjaretke vahel lõunasse.

14. sel ajal – Sellest salmist alates erinevad seisukohad peatüki ülejäänud osa suhtes üksteisest suuresti. Üks osa kommentaatoreid usub, et salmides 14-45 jätkatakse Seleukiidide ja Ptolemaioste ajaloo aruannet. Teised seevastu on seisukohal, et alates 14. salmiga astub näitelavale järgmine suur maailmimpeerium, Rooma, ning et 14-35 salmis on visandatud selle impeeriumi ning kristliku koguduse arengukäik.

Peatüki hilisemas osas leiavad paljud kommentaatorid viite Antiochos IV Epiphanesele, kes valitses aastail 176-164 e.m.a, ning rahvuslikule kriisiolukorrale, mida tema helleniseerimispoliitika tõi juutidele. Loomulikult on vaieldamatu ajalooline tõsiasi, et Antiochose püüe sundida juute loobuma oma rahvuslikust religioonist ja kultuurist ning võtma seasemel vastu kreeka keelt, religiooni ja kultuuri, on Vana ja Uue Testamendi vahelisel perioodil juutide ajaloos kõige tähelepanuväärsemaks sündmuseks.

Antiochos Epiphanese ähvardus seadis juudid kriisiolukorda, mis on võrreldav Moosese-aegse vaarao, Sanheribi, Nebukadnetsari, Haamani ja Tituse tekitatud olukordadega. Oma lühikese, 12-aastase valitsusaja kestel õnnestus Antiochosel juutide religioon ja kultuur peaaegu kaotada. Ta röövis pühamust kõik selle aarded, riisus Jeruusalemma paljaks, jättis linna ja selle müürid varemesse, tappis tuhandeid juute ning viis teised orjadena võõrsile. Kuningliku ediktiga kästi neil

loobuda kõigist oma religiooni riitustest ning elada paganatena. Neilt nõuti, et nad püstitaksid igasse Juudamaa linna paganlikud altarid, ohverdaksid nende peal sealiha ning annaksid lõhkikäristamiseks ja põletamiseks ära kõik Pühakirja eksemplarid. Antiochos püstitas Jeruusalemma templi altarile paganliku ebajumalakuju ning ohverdas sellel sealiha.

Selle poliitika jõusoleku aja kestel näis väljavaade, et juutide religioon säiliks või et nad suudaksid iseseisva rahvana püsima jääda, väga väikesena.

Viimaks tõstsid juudid mässu ning ajasid Antiochose väed Juudamaalt välja. Neil õnnestus vastu panna isegi armeele, mille Antiochos välja saatis, et nende rahvus täielikult hävitada. Lõpuks jälle tema rõhuva käe alt vabaks saanud, taastasid nad templi, ehisid uue altari ning asusid jälle ohvreid

(869)

tooma (1.Makabeide 4:36-54). Astunud mõni aasta hiljem liitu Roomaga (a 161 e.m.a), tundsid juudid peaaegu sajandi kestel rõõmu suhtelise iseseisvuse ja õitsengu üle Rooma kaitse all, kuni Juudamaa a 63 e.m.a Rooma provintsiks muudeti. Need, kes on seisukohal, et salmides 14 ja 15 viidatakse Antiochos Epiphaneesele, mõistavad „vägivalla meeste“ all neid juute, kes said oma rahva äraandjaks ning olid Antiochosele tema julmade ning jumalatteotavate dekreetide ning poliitika täideviimisel abiks. Üksikasjalisemalt vt juutide kibedate läbielude kohta sel kurjal ajal 1.Mak 1. ja 2. peatükke; Josephuse, Antiquities, XII 6,7; Wars, I, 1.

On tõepoolest võimalik, et 11. peatükis viidatakse kriisiolukorrale, mille põhjustas Antiochos Epiphaneese poliitika, ehkki arvamused erinevad suuresti selles suhtes, missugune prohvetikuulutuse osa talle tähelepanu juhib. Tunnustada, et Antiochos Epiphaneese tegevusele viidatakse 11. peatükis, ei tähenda nõustumist seisukohaga, et ta on ka 7. ja 8. peatüki prohvetikuulutuste teemaks. Ei nõua ju teiste Seleukiididest kuningate mainimine 11. peatükis samuti, et nende tegevust peetakse ka varasemate peatükkide prohvetikuulutuste aineks.

Sinu omast rahvast tõuseb vägivalla mehi /v.t: „üleannetumate lapsed su rahva seast“; KJV: „su rahva röövijad“ / - otseses tõlkes: „sinu rahva murdjate pojad“. Seda väljendit võib mõista ka subjekti tähenduses: „vägivaldsete lapsed su rahva seas“ (ASV; vrd RSV ja eesti k u.t). Nii mõistetuna viitab fraas arvatavasti nendele juutide seast, kes nägid oma aja rahvusvahelistes segadustes võimalust edendada omaenda rahvuslikke huve ning olid nõus nende täideviimiseks astuma üle käsuõpetuse piiride. Teiselt poolt, kui käsitledavat fraasi mõista objekti tähenduses, võiks seda tõlkida: „neid, kes sinu rahva vastu vägivaldada tarvitavad“. Sel juhul viitaks fraas roomlastele, kes lõppude lõpuks juutidelt nende iseseisvuse ära võtsid (a 63 e.m.a) ning hiljem (a 70 ja 135 m.a.j) templi ja Jeruusalemma täielikult hävitasid. Tegelikult hakkasid roomlased juba Antiochos III valitsemisajal (vt salmide 10-13 komm) Süüria ja Egiptuse asjadesse sekkuma, et kaitsta oma liitlaste Pergamoni, Rhodose, Ateena ja Egiptuse huve.

15. Põhja kuningas - Pärast kõrvalepõikelist märkust 14. salmis jätkatakse 15. salmis taas 13. salmis alustatud aruannet Antiochose teise sõjaretke kohta Palestiinas.

piiramisvalli – hbr k *solelah*.

kindlustatud linna – hbr k *'ir mibšaroth*. Viidatakse arvatavasti Gazale, mis langes pärast pikaajalist piiramist a 201 Antiochos III kätte. Mõned kommentaatorid arvavad, et see fraas osutab Sidonile, kus Antiochos samal sõjakäigul ühe Egiptuse väesalga linnamüüride varju ajas ning pärast piiramist egiptlasi alla andma sundis.

sõjaväed /KJV ja eesti k v.t: „käsivarred“ / - käsivarred on jõu sümboliks (vt salm 22 ja 31).

16. ilusale maale – Mõeldud on Palestiinat (vt ptk 8:9 komm). Vastavalt seisukohale, et alates 14. salmist hakatakse viitama roomlastele, on siin kirjeldatud Palestiina vallutamist Pompeiuse poolt, kes a 63 e.m.a sekkus vaidlusse kahe venna, Hyrkanose ja Aristobulose vahel, kes mõlemad pretendeerisid Juudamaa troonile. Kaitsjad sulgusid templi rajatiste varju ning pidasid kolm kuud roomlaste rünnakutele vastu. Vastavalt Josephuse aruandele (Antiquities, XIV, 4.4) tõstis Pompeius sel korral üles templi vaheteki ning vaatas kõige pühamasse paika. Nüüd oli see muidugi tühi, sest seaduselaegas oli juba Babülooniassa vangiviimisest saadik ära peidetud (vt Jer 37:10 komm).

17. ja õiglased temaga /v.t) – hrb k *yesharim*. Käsiteldava lause tähendus heebreakeelses algtekstis ei ole selge. Fraasi võib tõlkida sõna-sõnalt: „ja õiglased temaga ja ta teeb“. Mõnedes tõlgetes on peetud sõna *yesharim* sõna *mesharim*, 'õiglused', 'võrdsused' ekvivalendiks. Sõna *mesharim* on tarvitatud 6. salmis, et osutada võrdväärsele liidule Põhja kuninga ja Lõuna kuninga vahel. Kui algtekstis esines tõepoolest sõna *mesharim*, siis võib olla siin viidatud tõsiasjale, et kui Ptolemaios XI Auletes a 51 e.m.a suri, andis ta oma kaks last, Kleopatra ning Ptolemaios XII Rooma eestkoste alla.

oma tütre /v.t: „ühe tütarlapse“; KJV: „naisterahva tütre“/ - Tegemist on ebatavalise väljendiga /mõeldud on KJV varianti/. Võib-olla rõhutatakse seega naiselikkust. Mõned kommentaatorid on näinud selles viidet Kleopatrale, Ptolemaios XI tütrele. Ta anti a 51 e.m.a Rooma eestkoste alla ning (870)

sai kolm aastat hiljem naiseks Julius Caesarile, kes oli tunginud Egiptusse. Pärast Julius Caesari mõrvamist hakkas Kleopatra ilmutama kiindumust Marcus Antoniuse, Caesari pärija Octavianuse rivaali vastu. Octavianus (hiljem Augustus) lõi Kleopatra ja Antoniuse ühendatud väed puruks Actiumi lahingus a 31 e.m.a. Järgmisel aastal vabastas Antoniuse enesetapp (mõned arvavad, et selle korraldas tegelikult Kleopatra) tee uuele võitjale. Seejärel aga sooritas Kleopatra ise enesetapu, leides, et Octavianus teda ei rahulda.

Kleopatraga Ptolemaioste dünastia Egiptuses lõppes ning alates a 30 e.m.a oli Egiptus Rooma provints. Kleopatra käänuline elutee sobib hästi selle salmi viimase lausega, kuna Kleopatra ei seisnud Caesari, vaid omaenda poliitiliste huvide eest.

18. saarte – hbr k *'iyyim*, 'meremaad' või 'merekaldad'. Sõda impeeriumi teistes osades tõmbas Julius Caesari Egiptusest ära. Pompeiose armee sai peagi Aafrika rannikualadel lüüa. Süürias ja Väike-Aasias aga oli Caesari sõjategevus edukas Pharnakese, kimmerlaste Bosporuse riigi kuninga vastu.

üks väepealik – hbr k *qašin*, millega tähistatakse võimalolevat isikut üldiselt, nagu Jes 1:10, eriliselt aga väejuhti, nagu ka Joosua 10:24.

ta tasub temale ta pilkamise eest – Selle salmi viimase lause tähendus heebreakeelses tekstis on ebaselge. Võimalik, et RSV variant peegeldab selle lause tegelikku mõtet /sarnane eesti k tõlgetega, mitte aga KJV-ga/.

19. komistab ja langeb – Aastal 44 e.m.a langes Julius Caesar Roomas vandenõu ohvriks.

20. maksunõudja – hbr k *ma'abir nages*, otseses tõlkes 'keegi, kes paneb rõhuja läbi käima'. Kesksõna *nages*, mis on tuletatud verbist *nagas*, 'rõhuma', 'välja pressima', on tarvitatud Iisraeli sundijate kohta Egiptuses (2Ms 3:7), samuti võõramaiste rõhujate kohta (Jes 9:4). Tekst viitab seega kuningale, kes saadab rõhujad ehk väljapressijad läbi kogu oma valduste. Enamik kommentaatoreid on näinud siin viidet maksukogujale, kes vanal ajal tavalise, lihtsa inimese jaoks oli kuningliku rõhumise kehtastuseks. Luuka 2:1 on öeldud, et „keiser Augustus andis käsu üles kirjutada kogu

maailm“ /KJV-s on kasutatud sama sõna, mida kasutatakse maksude kogumise kohta – *to tax*; vt Luuka 2:1 komm/. Augustust, kes Julius Caesarile järgnes, on peetud Rooma impeeriumi rajajaks. Pärast enam kui 40-aastast valitsemist suri ta rahulikult oma voodis a 14 m.a.j.

21. üks kõlvatu – st keegi, keda hinnati madalalt või põlati. Augustusele järgnes Tiberius (a 14-37 m.a.j). Mõned ajaloolased väidavad, et Suetonius, Seneca ning Tacitus püüdsid tahtlikult Tiberiuse iseloomu mustata. Kahtlemata pakuti temast liialdatud pilti. Ometi on küllalt faktilisi tõendeid ka peale nende kirjutiste, mis osutavad, et Tiberius oli ekstsentriline isik, keda mõisteti väärti ega armastatud.

kellele ei ole antud – otseses tõlkes „kellele nad ei andnud“. Viidatakse tõenäoliselt tõsiasjale, et Tiberius ei olnud troonipärija algselt, veresuguluse poolest, vaid Augustus adopteeris ta ning määras impeeriumi troonipärijaks alles pärast keskikka jõudmist.

ootamatult /v.t: „kui vaikne asi oli“; KJV: „rahumeelselt“/ - Kui Augustus suri, astus Tiberius rahumeelselt troonile. Ta oli vaid oma eelkäija kasupoeg ning võlgnes oma pääsu keisritroonile suurel määral oma ema Livia osavatele võtetele.

22. käevarred, mis kui uputus tõusnud (v.t) - „Käevarred“ osutab võimule ning siin eriliselt sõjalisele jõule (vt salmid 6 ja 15). Prohvetlikus pildis on ilmselt kujutatud veevoogudele sarnanevaid sõdurite hulki (vt ptk 9:26). Tiberius oli silmapaistvalt edukas mitmete sõjakäikude juhina – nii Saksamaal kui idas, Armeenias ning Partia piiridel.

lepinguvürst – Identne Vürstiga, keda on ptk 9:25, 27 kujutatud seaduse kinnitajana (vt s 5; salm 27 algus; vt ka ptk 8:11). Et see Vürst oli Messias, Võitu, Jeesus Kristus, on selge 9. peatüki alusel. Just Tiberiuse valitsusajal (a 14-37 m.a.j) löödi Jeesus a 31 m.a.j Juudamaa maavalitseja Pontius Pilatuse käsul risti.

(871)

23. niipea kui ... on tehtud leping – Mõned kommentaatorid on oletanud, et siin läheb Taaniel tagasi koostöö- ja sõpruslepingu juurde, mille sõlmisid juudid ja roomlased a 161 e.m.a (vt teoses: Josephus, Antiquities, XII, 10.6). Selle vaate kohaselt eeldatakse, et heebreakeelne väljend, mis on salm 24 tõlgitud 'aega', osutab 360 aastast koosnevale prohvetlikule „ajale“ (vt ptk 7:25; 11:24 komm). Teised, kes usuvad, et prohvetlik aruanne jätkub kronoloogiliselt ka selle salmiga, leiavad siin viite Rooma poliitikale, mida tänapäeval nimetatakse vastastikuse abistamise paktide sõlmimiseks. Sellise poliitika näiteks võis olla koostöö- ja sõprusleping juutidega. Sellistes lepingutes tunnustasid roomlased lepinguosalisi „liitlastena“ ning lepingud olid eeldatavasti sõlmitud mõlema poole huvide kaitsmiseks ja edendamiseks. Nii esines Rooma sõbra ja kaitsja rollis, kuid tegelikult ainult selleks, et „teha pettust“, kasutades neid lepinguid oma kasuks. Sageli pidid vallutussõdade koormaid kandma Rooma „liitlased“, vallutuste hüved aga jättis Rooma endale. Lõppude lõpuks liideti kõik need „liitlased“ ka ise Rooma impeeriumiga.

24. pisut aega – hbr k 'ad-'eth, 'kuni teatava ajani'. Selle väljendiga osutatakse ajahetkele, mil siinkirjeldatud võimu sepitsustele tuli lõpp. Sõna 'eth, 'aeg', ei tule siin arvatavasti mõista konkreetse perioodi tähenduses, samuti mitte prohvetliku ajaperioodi tähenduses. Sõna, mis on ptk 4:13 ja 7:25 tõlgitud 'ajad', on aramea keeles 'iddanin, ptk 12:7 hbr k aga mo'adim. 'Ad-'eth näib osutavat ajale, mille pikkus on kõneleja suhtes määramata. See kurja tegev võim pidi kestma seni, kuni saavutas talle Jumalast määratud piirid (vt ptk 11:27; vrd ptk 12:1).

Need, kes usuvad, et siin on osutatud prohvetlikule ajale, näevad jutustatud sündmustes viidet ajaperioodile, mille kestel Rooma linn jääb impeeriumi pealinnaks. Algstaadiumiks peetakse a 31

e.m.a, mil Augustus Actiumi lahingus viis edukalt lõpule sõjakäigu Marcus Antoniuse ja Kleopatra vastu. Sellest aastast ulatub 360-aastane periood aastani 330 m.a.j, mil impeeriumi keskus viidi üle Roomast Kontantinoopolisse.

Mõned kommentaatorid näevad selles salmis ettekuulutust Rooma poliitika kohta impeeriumi vallutatud piirkondade suhtes. Ajalugu teatab, et sõjasaak jagati heldelt ülikute ja väejuhtide vahel ning isegi lihtsõduritele oli üldiselt tavaks anda vallutatud territooriumidel maatükke. „Pisut aega“ - tegelikult „kuni teatava ajani“ - ei olnud ükski „kindlustatud linn“ võimeline Rooma võitmatute leegionide otsustavale survele vastu seisma.

25. õhutab oma jõudu – Vastavalt ühele juba varem mainitud seletusele (vt salm 24 komm) osutab see salm võitlusele Augustuse ja Antoniuse vahel, mis jõudis haripunktini Actiumi lahingus ning lõppes Antoniuse kaotusega.

26. Need, kes ta lauas söövad - mõned näevad selles fraasis viidet keiserlikele favoriitidele. Juba esimeste keisrite aegadest peale saatsid imperaatorite esilekerkimist ja langust alatasa õukonnaintriigid. Eriti hilisematel aastatel, kui üksteise järel õnnestus keisritroonile astuda mitmetel armeeohvitseridel – ning sageli oma eelkäija pea hinnaga – täitus ettekuulutus, et keiserlikud favoriidid oma soosijad „murravad“ ning selle tagajärjel „paljud langevad mahalööduina“, ainulaadselt ja tabavalt. Muistsel Hommikumaal eeldati, et need, kes teise isiku toitu söövad, jäävad talle ka ustavateks.

uhutakse ära – Vastavalt ülaltoodud seletusele (salm 24), kirjeldab see fraas Antoniuse saatust. Kui Kleopatra lahingukärast heidutatuna Actiumi lahingust koos 60 Egiptuse laevastiku laevaga tagasi tõmbus, suundus Antonius talle järele ning loovutas seega võidu Augustusele. Antoniuse toetajad läksid Augustuse poole üle. Lõpuks pani Antonius toime enesetapu. Vastavalt nende seisukohale, kes pooldavad selle peatüki kronoloogilist järjepidevust (vt salm 23 komm), on siin ette kuulutatud ebastabiilset poliitilist olukorda, mis valitses Rooma impeeriumis Nero ja Diocletianuse valitsusaegade vahel.

27. mõtlevad südames kurja – Mõned näevad selles fraasis viidet intriigidele Octavianuse (hilisema Augustuse) ning Antoniuse vahel, kuna nad mõlemad püüdsid saavutada kontrolli kogu (872)

tol ajal tuntud maailma üle. Teised kommentaatorid aga usuvad, et siin on osutatud võitlusele võimu pärast Diocletianuse valitsuse lõpuaastate kestel (284-305) ning aastatel Diocletianuse surmast kuni ajani, mil Constantinus Suurel (306-337) õnnestus impeerium taas ühendada (a 323 või 324).

määratud ajal – Kurjad inimesed ja nende sepitsused võivad kesta vaid seni, kuni Jumal seda lubab. Läbi kogu Taanieli raamatu näeme tõelist ajaloo filosoofiat. Jumal „talitab, nagu tahab, niihästi taeva väega kui maa elanikega ega ole seda, kes võiks lüüa tema käe peale“ (ptk 4:32).

28. Ja ta läheb edasi – Mõned piibliseletajad näevad selles ettekuulutuses viidet Jeruusalemma piiramisele ja hävitamisele Tituse poolt a 70 m.a.j. Teised, kes pooldavad prohvetliku aruande kronoloogilist järjepidevust (vt salm 23 komm), näevad selles Constantinus Suure edasise tegevuse kirjeldust.

püha lepingu vastu – Kristusest on räägitud kui „lepinguvürstist“ (salm 22) ning Tema on ka see, kes pidi „kinnitama seaduselepingu paljudega üheks nädalaks“ (vt ptk 9:27; ingl k). See „seaduseleping“ on lunastusplaan, mis loodi juba igavikus ning mis kinnitati Kristuse surma kui ajaloolise sündmusega. Seepärast näib loogilisena mõista võimu all, kellele siin on osutatud, sellist

võimu, kelle „süda“ oli selle plaani vastu ning selle mõju vastu inimeste hingedele ja nende elule. Mõned näevad siin erilist viidet roomlaste sissetungile Juudamaale ning Jeruusalemma vallutamisele ja hävitamisele a 70 m.a.j. Teised seevastu osutavad, et siinse prohvetikuulutuse teemaks on Constantinus. Nad juhivad tähelepanu asjaolule, et ehkki Constantinus tunnistas pöördumist ristiusku, oli ta tegelikult „püha lepingu vastu“, kuna tema eesmärgiks oli kasutada kristlust vahendina oma impeeriumi ühendamiseks ning oma võimu kindlustamiseks selle üle. Ta andis kirikule suuri eesõigusi, kuid ootas vastutasuks, et kirik toetaks tema poliitilisi plaane.

29. ei sünni nõnda – Vastavalt tõlgitsusele, mille kohaselt siin on kujutatud Constantinuse karjääri, osutatakse järgnevale: hoolimata kõigist Constantinuse püüetest taaselustada Rooma impeeriumi endist hiilgust ja võimu, saatis tema jõupingutusi parimal juhul vaid osaline edu.

esimesel korral – Mõned usuvad, et siin viidatakse impeeriumi keskuse üleviimisele Konstantinoopolisse. Seda üleviimist on peetud impeeriumi langust tähistavaks sündmuseks.

30. kitiitide – Kitiitidest (Kittimist) on kirjutatud VT-s ning ka hilisema vana-aja juutide kirjanduses mitmeid kordi. Selle kasutamisel võib täheldada huvipakkuvat mitmekesisust. 1Ms 10:4 (vt komm selle kohta; vrd ka 1Aj 1:7) on kitiite nimetatud Jaafeti ning tema poja Jaavani järeltulijatena /vt ka v.t ja KJV: Kittimile on osutatud kui Jaavani pojale/. Kitiitide elupaigaks oli tõenäoliselt Küpros. Küprose peamise, lõunarannikul asuva foiniikia linna nimi oli foiniikia keeles *Kt*, kreeka keeles *Kition*, ladina keeles *Citium*. Oma prohvetikuulutuses väitis Bileam (4Ms 24:24): „laevad tulevad kitiitide rannast: nad alandavad Assurit“. Mõned on rakendanud seda prohvetikuulutust Pärsia impeeriumi võitmise kohta Mesopotaamias Aleksander Suure poolt, kuna see suundus sinna Vahemere rannikualadelt (vt 4Ms 24:24 komm). Ka „kitiitide saared“ Jer 2:10 ning Hes 27:6 viitavad ilmselt Vahemere piirkonna rannikualadele.

Pärast VT-d ilmunud juudi kirjanduses kasutatakse seda nime 1.Makabeide 1:1 Makedoonia kohta. Lisaks sisaldavad seda nime ka kaks hiljuti avastatud Surnumere kirjarulli. Kujul *ktyy 'shwr*, 'Assuri Kittim', ning *hktyym bmsrym*, 'Egiptuse Kittim', esineb see nimi ka teoses „*The War Between the Sons of Light and the Sons of Darkness*“ /“Sõda valguse poegade ja pimeduse poegade vahel“/. Võib-olla viidatakse nende nimetustega Seleukiididele ning Ptolemaiostele – vastavalt Põhja ja Lõuna kuningatele. Näib, et termini Kittim seos Vahemere rannikualadega on hiljem täielikult kaduma läinud ning Kittim on muutunud üldnimeks, juutide vaenlaste tähenduses. „Habakuki kommentaar“ Surnumere kirjarullide hulgas mainib samuti Kittimit. Selle teose autor oli seisukohal, et prohvet Habakuki ennustused viitasid juutide hädadele tema eluajal (Tõenäoliselt ligikaudu 1. sajandi keskel e.m.a). Ta tõlgitses Hab 1:6-11, kus prohvet kirjeldab kaldealasi, viitena Kittimile,

(873)

kes tema ajal juute riisus. Selle teose ajaloolises kontekstis viitab termin arvatavasti roomlastele. Vt 1BC 31-34.

Sellega seoses on huvitav märkida, et LXX-s, mis on tõlgitud tõenäoliselt 2.sajandil e.m.a esineb Tn 11:30 mitte „Kittim“ vaid „roomlased“. Seega näib olevat selge, et ehkki sõna Kittim viitas algselt Küprosele ning selle elanikele, laienes see hiljem kõigile Vahemere rannikualadele Palestiinast lääne pool, veelgi hiljem hakati selle sõnaga aga tähistama võõramaiseid rõhujaid üldiselt, ükskõik, kas nad tulid lõunast (Egiptusest), põhjast (Süüriast) või läänest (Makedooniast ja Roomast).

Autori eluaega silmas pidades on Taanieli raamat palju lähedasem Jeremija ning Hesekieli kuulutustele kui teostele, mis pandi kirja pärast VT-d ning milles Piibli terminoloogia esineb

tegelikult märksa laiemal, avardatud kujul. Käsiteldava salmi fraseoloogia meenutab siiski selgesti teksti 4Ms 24:24, milles viidatakse vallutajatele läänest (vt komm selle kohta). Ehkki kõik Piibli uurijad ei ole ühel nõul sõna „Kittim“ täpse ajaloolise tähenduse suhtes selles salmis, näib olevat selge, et seda teksti tõlgitsedes tuleb silmas pidada kaht asjaolu: esiteks seda, et Taanieli päevil viitas see sõna geograafiliselt läänes asuvatele maadele ja rahvastele; teiseks, et sel ajal võis juba hakata tähendus ka nihkuma kitsalt geograafiliselt mõistelt üldistatumale – osutamaks vallutajatele ja hävitajatele ükskõik millisest suunast.

Mõned kommentaatorid näevad fraasis „kitiitide laevad“ viidet barbarite hordidele, kes tungisid Lääne-Rooma impeeriumi ning purustasid selle.

lepingut – vt salm 28 komm. Mõned näevad siinkirjeldatud pahameeles viidet Rooma püüetele hävitada püha lepingut Pühakirja allasurumise teel ning neid rõhudes, kes sellesse uskusid.

31. tema poolt – hbr k *mimmennu*.

teotavad – hbr k *chalal*. Heebreakeelne sõna viitab teguviisile, mille abil muudetakse midagi püha tavaliseks. Sellises tähenduses kasutatakse seda sõna kivialtari teotamise kohta seda tööriistaga töödeldes (2Ms 20:25), samuti hingamispäeva teotamise kohta (2Ms 31:14). See kirjeldab ka nende tegusid, kes teotasid Jumala nime oma lapsi paganlikule jumalale ohverdades (3Ms20:3). Kommentaari selle eemaletõukava teguviisi kohta vt 3Ms 18:21 komm.

pühamut, kindlat linna – Üks sõna on siin teisele lisandiks. Mõned kommentaatorid mõistavad neid viitena Rooma linnale, vana-aja maailma võimu keskusele. Vastavalt sellele seisukohale on siin kirjeldatud barbarite hävitavaid rünnakuid.

Teised usuvad, et siin käsitletakse taevast pühamut. Hbr k *ma'oz*, mis on siin tõlgitud 'kindlat', on tuletatud verbist 'azaz, 'tugev olema', ning kasutatud selles peatükis korduvalt (salmides 7, 10, 19,38, 39), ehkki seda pole kõikjal tõlgitud ühtviisi.

Maist pühamut Jeruusalemmas ümbritsesid kindlustused. Taevane pühamu, kus Kristus pakub oma verd patuste eest, on usklikele silmapaistvaimaks varjupaigaks. Sellele seisukohale vastavalt kirjeldab see salm suurt jumalastaganenud võimu kristlikus ajaloos, mis asendas Kristuse tõelise ohvri ja Tema ülempreestriteenistuse taevases pühamus väärohvri ja väärteenistusega.

alalise ohvri – Vt ptk 8.11 komm.

Hävituse koletise – Kujutatud on paavstluse tegevust. Siin esineb see väljend Taanieli raamatus esmakordselt, ehkki sarnane sõnastus tuleb ette ka lauses ptk 9:27: „Hävitaja lõpp tuleb koletise tiibadel“. KJV kõlab see tekst järgmiselt: „Koleduste leviku pärast teeb ta selle paljaks.“ LXX tekst: „...templi peale hävituste koledus“. Kristuse sõnu Mt 24:15 „hävituse koletise“ kohta võib mõista viitena pigem tekstile Tn 9:27 kui Tn 11:31. Kõneldes Jeruusalemma ootavast hävingust, mis leidis aset a 70 m.a.j, samastas Jeesus linna ümbritsevaid Rooma vägesid „hävituse koletisega, millest on rääkinud prohvet Taaniel“ (Mt 24:15; vrd Luuka 21:20).

(874)

Pidades silmas tõsiasja, et Tn 9:27 moodustab osa ingli seletusest Tn 8:11-13 kohta, on loogiline järeldada, et Tn 8:11-13 on nn ühendatud prohvetikuulutus (nagu ka Mt 24.ptk; vrd DA 628), mis viitab nii templi ning Jeruusalemma hävitamisele roomlaste poolt kui ka paavstluse tegevusele kogu kristliku ajastu kestel.

Tuleks veel märkida, et kuna Jeesus viitas „hävituse koletise“ tegevusele kui Tema ajal veel tulevikus olevale, on kindel, et Antiochos Epiphanes ja tema tegevus ei vastanud prohvetikuulutuse

üksikasjadele. Vt täiendavalt Tn 8:25 komm.

32. libekeelsusega – hbr k *chalaqqoth*, 'libedad asjad' (vt ptk 8:25). Saatana meetodiks on alati olnud esitada oma teed Jumala omast kergemana. Läbi kogu kristliku ajaloo on Jumala tõeline rahvas hoidunud teele, mida kirjeldas Kristus: „Ahtake on tee, mis viib ellu“ (Mt 7:14).

ta – st paavstlus.

lepingu – Vt salm 28 komm.

tegutseb – hbr k *'ásah*, 'tegema', 'tegevusse astuma', 'midagi ette võtma'. Nii nagu ka salm 28 on see sõna siin algtekstile juurde lisatud. Kahtlemata viitab see tekst neile, kes nii Rooma võimu all asuvais maades kui ka väljaspool neid paavstluse pealetungile vastupanu osutasid ning oma usu säilitasid, näiteks valdeslastele, albilastele jt.

Tõelist kogudust ei iseloomusta ainult tõsiasia, et Jumala rahvas kiusatustega võideldes patule vastupanu osutab, vaid veel enam see, et nad tegutsevad ja Jumala tööd edasi viivad. Kristlus ei saa olla passiivne. Igal Jumala lapsel on täita oma ülesanne.

33. õpetavad paljusid – Kristuse ülesanne: „Minge ja õpetage kõiki rahvaid“ (Mt 28:19; ingl k) on samaväärselt jõus tagakiusamise- kui rahuaegadel. Sageli osutub see rasketel aegadel veelgi enam mõjusaks.

mõnd aega (KJV: „palju päevi“; eesti k v.t: „mitu päeva“) - Heebreakeelses tekstis, LXX-s ja Theodotioni tõlkes on lihtsalt sõna „päevad“. On siiski mõningaid heebreakeelseid käsikirju, kus esineb sõna *rabbim*, 'palju'. Tegemist on ilmselt sama ajaperioodiga, mille kestel äralangenud võim kõige jultunumalt Jumalat teotas, enda kätte ebaõiglaselt haaratud võimu rakendas ning neid taga kiusas, kes tema võimule vastupanu osutasid (vt Tn 7:25 komm).

34. vähest abi – Ehkki Jumal oma tarkuses ei ole alati leidnud olevat otstarbeka oma pühasid surmast päästa, on igal märtril olnud võimalus teada, et tema elu on „varjul ühes Kristusega Jumalas“ (Kl 3:3).

Läbi kõigi Taanieli 11:33 kirjeldatud ärataganemise ja tagakiusamise kibedate päevade on Jumal korduvalt saatnud oma raskesti rõhutatud rahvale „vähest abi“ juhtide näol, kes pimeduses julgesti esile astusid ning kutsusid üles tagasi pöörduma Pühakirja põhimõtete juurde. Selliste hulgas olid valdeslastest Jumala töölised alates 2. sajandist, John Wyclif Inglismaal 14. sajandil, Jan Hus ning Hieronymus Prahast 15. sajandil. 16. sajandil aga avas tohutu tõus Euroopa poliitilises, majanduslikus, ühiskondlikus ja religioosuses elus, mis oma vaimulikus faasis tegi võimalikuks Protestantliku Reformatsiooni, tee veelgi paljudele uutele häälele, mis lisandusid nendele, mida kuuldi eelnevate põlvkondade ajal.

35. valgeks teha – Mõnikord lubab Jumal oma lastel kannatada ning isegi surra, et nende iseloom saaks puhtaks, kõlblikuks taeva jaoks. Isegi Kristus „õppis ... sõnakuulmist sellest, mida ta kannatas“ (Heebr 5:8). Vrd Ilm 6:11.

lõpuajaks – hbr k *'eth qeš*. See väljend esineb veel ptk 8:17; 11:40; 12:4.9. Ptk 11:35 kontekstis näib *'eth qeš* olevat otseselt seotud 1260-aastase perioodiga, tähistades selle perioodi lõppu. Kui (875)

neid Pühakirja tekste võrrelda tekstidega DA 234; 5T 9, 10 ja GC 356, saab selgeks, et a 1798 m.a.j märkis „lõpuaja“ algust.

määratud aeg – hbr k *mo'ed*, verbist *ya'ad*, 'määrama'. Tavalist heebreakeelset sõna *mo'ed* tarvitati

Israeli kindlaksmääratud kohtumiste kohta Jumalaga (2Ms 23:15; vt 3Ms 23:2 komm). Seda sõna kasutati nii kokkutuleku aja (Hoos 12:9) kui koha (Psalm 74:8) kohta. Taan 11:35 on osutatud ajale. Veelgi tähtsam on aga tõsiasi, et tegemist on just *määratud* ajaga. „Lõpuaeg“ on kindlaksmääratud aeg Jumala poolt seatud sündmuste programmis.

36. kuningas – Adventistidest piibliseletajate seas on salmide 36-39 tõlgitsusel olnud üldiselt kahel seisukohal. Üks tõlgitsus samastab siinkirjeldatud võimu revolutsioonilise Prantsusmaaga a 1789 jj. Teiste tõlgitsuste kohaselt on siin tegemist aga sama Jumalast taganenud, tagakiusava võimuga, keda on kirjeldatud ka eelmistes salmides.

Need, kelle seisukoha järgi siin salmis mainitud „kuningas“ viitab võimule Prantsuse revolutsiooni kestel, rõhutavad, et siin peab tegemist olema uue võimuga, kuna seda on nimetatud vahetult pärast „lõpuaja“ mainimist ning kuna see võim eeldatavasti peab vastama mõnede tunnustele, mida eelnevates salmides kirjeldatud võimu kohta pole mainitud, eriti mis puutub selle ateistlikku suunda. Loomulikult on üldtuntud ajalooline tõsiasi, et Prantsuse revolutsiooni juhtiv filosoofia polnud mitte ainult kirikuvastane, vaid ka ateistlik ning et sel filosoofial oli kaugeleulatuv mõju inimeste mõttemaailmale nii 19. kui 20. sajandil. Pealegi tähistavad see revolutsioon ning sellega kaasnenud sündmused 1260-aastase prohvetliku perioodi lõppu.

Need, kes usuvad, et selles salmis mainitud „kuningas“ on salm 32 kirjeldatud võim, osutavad tõsiasjale, et heebreakeelses tekstis seisab sõna „kuningas“ ees määrav artikkel. See näib aga viitavat, et selles salmis mainitud valitsejast on juba enne kõneldud. Selle seisukoha pooldajad väidavad, et viide „lõpuajale“ 35. salmis võib osutada tulevikku ega eelda tingimata, et salmid 36-39 tuleb paigutada aega ainult *pärast* a 1798 (vt salm 35 komm), eriti seetõttu, et enne 40. salmi pole ühegi sündmuse kohta konkreetselt väidetud, nagu leiaks see aset „lõpuajal“. Nad saavad nii aru, et salmides 36-39 nimetatud võimu kirjeldus ei osuta ateismile, vaid pigem püüdele asuda kõikide teiste religioossete võimude asemele. Need, kes pooldavad seda seisukohta, juhivad tähelepanu ka ptk 2; 7; 8-9 paralleelsusele. Nad järeldavad, et ka 11. peatükis võidakse eeldatavasti arendada samu paralleele ning selle peatüki teemaks on sama ärataganenud võimu õitseag, kellest on olnud juttu Taanieli raamatu muudeski prohvetikuulutustes.

suurustab – vastavalt seisukohale, et siin on kirjeldatud Prantsusmaad, tuleb neid sõnu mõista viitena ateistlikele liialdustele, milleni laskusid mõned revolutsiooni radikaalsemad juhid. Näiteks võttis 26.nov 1793 kommuun, Pariisi linnavalitsusorgan, vastu ametliku otsuse, millega kaotas kogu religiooni Prantsusmaa pealinnas. Ehkki Rahvuskogu mõni päev hiljem selle otsuse ära muutis, illustreerib see ometi mõju, mille ateism selle perioodi kestel saavutas.

Need, kes on seisukohal, et käsitlevad salmid viitavad suurele Jumalast taganenud võimule kristliku ajaloo kestel, peavad seda teksti paralleelseks tekstidega Tn 8:11, 25; 2Ts 2:4; Ilm 13:2,6; 18:7. Nad usuvad, et selles salmis esitatud ettekuulutus täitus paavstluse väites, et paavst on Kristuse asemik maa peal, eeldatavas väes, mida omistati preesterkonnale, ning „võtmete võimus“ - eeldatavas õiguses avada ja sulgeda inimeste jaoks taevast.

räägib ... kuulmatuid asju - Vastavalt seisukohale, et käsitledava teksti teemaks on Prantsusmaa, viitab see lause revolutsionääride hooplevatele sõnadele, kes kaotasid kogu religiooni ning seadsid sisse „mõistuse jumalanna“ kummardamise. Hiljem, kui toodi sisse „ülima olevuse“ kummardamine, tegid reaktioonärid selgeks, et seda ei tohi samastada ristiusu Jumalaga.

(876)

Vastavalt vaatele, et siin kõneldakse paavstlusest, vt selle teksti täitumise kohta ptk 7:11. 25 komm;

vrđ ka 2Ts 2:4; Ilm 13:5,6.

37. keda naised armastavad – Need, kes usuvad, et siinkirjeldatud võim on Prantsusmaa, näevad selle teksti täitumisena revolutsionääride deklaratsiooni, et abielu on vaid tsiviilõiguslik leping ning et mõlema poole tahtel võib seda ilma igasuguse täiendava formaalsuseta tühistada.

Need, kes usuvad, et siin on kirjeldatud paavstlust, näevad siin võimalikku viidet tähtsusele, mida see võim omistas tsõlibaadile ning neitsilikkusele.

ei hooli ühestki muud jumalast – Vastavalt ühele seisukohale kehtivad need sõnad ateistliku võimu kohta revolutsioonilisel Prantsusmaal, kes püüdis sel maal kogu religiooni kaotada (vt salm 36 kumm). Vastavalt teisele seisukohale tuleb neid sõnu mõista võrdlevas tähenduses: st, et siinkirjeldatud võim ei ole ateistlik, kuid peab ennast Jumala eest kõnelejaks ega omista Jumalale sellist seisukohta, nagu tuleks omistada. Jumalatteotavalt püüab see võim seada iseennast Tema asemele (vt 2Ts 2:4).

38. selle asemel – hbr k *'al-kanno*, st tõelise Jumala asemel.

Kindluste jumalat – hbr k *'eloah ma'uzzim*. Kommentaatorid on omistanud sellele väljendile mitmeid erinevaid tõlgitsusi. Mõned arvavad, et siin on tegemist pärisnimega, „Mauzzimi jumalaga“. Sellise nimega jumalast aga pole muude allikate põhjal midagi teada. Kuna *ma'uzzim* näib olevat lihtsalt mitmusvorm hebreakeelsest sõnast *ma'oz*, 'kindlus', 'pelgupaik', see sõna aga esineb samas peatükis korduvalt (salmid 7, 10, 19, 31), näib 'kindluste jumal' olevat parim tõlge.

Mõned tõlgendavad seda salmi viitena Mõistuse kummardamisele, mis seati Pariisis sisse a 1793. Mõistes, et Prantsusmaal on siiski vaja religiooni, kui tahetakse saavutada eesmärki – levitada revolutsiooni üle kogu Euroopa – püüdsid mõned revolutsioonijuhid Pariisis panna alust uuele religioonile, kusjuures jumalannat kehastas Mõistus. Hiljem järgnes sellele „ülima olevuse“ kummardamine, st jumalustati loodust, keda võidakse mõista ka siinnimetatud „kindluste jumala“ tähenduses.

Teised kommentaatorid näevad siin viidet pühakutele ning neitsi Maarjale suunatud palvetele, kolmandad aga Rooma liidule tsiviilvõimudega ning jõupingutustele haarata rahvaid oma võimu alla.

väärtasjadega – hbr k *chamudoth*, 'ihaldatavad', 'väärtuslikud asjad'. Sarnast, samast tüvest tuletatud sõna on tarvitatud Jes 44:9, kirjeldamaks hinnalisi kaunistusi, millega paganad oma ebajumalakujusid katsid. Mõned kommentaatorid näevad selle teksti täitumist neitsi Maarja ning pühakute kujudele toodud hindamatute andide ohverdamises (vt Ilm 17:4; 18:16).

39. paneb kindlustatud linnadesse võõra jumala rahva /eesti k v.t: „nõnda teeb ta tugeva paikade kantsidele võõra jumalaga“; ka KJV ligilähedaselt nii/ - See tekst on ebamäärane ning seda on tõlgitud mitmeti. Verbil, mis on siin tõlgitud (st KJV ning ka eesti k v.t) 'teeb' – '*asah*, 'tegemea', 'töötama' – puudub tekstis otsene objekt, kuid see järgneb kahele prepositsioonile: *le*, 'juurde' või 'jaoks' ning *im* (väljendab kaasasolemist, koosolemist; võib tõlkida kaasaütleva käändega, vt eesti k v.t). Tekstides 1Ms 30:30; 1Sm 14:6 ning Hes 29:20, kus sõna '*asah*' esineb samuti ilma objektita ning järgneb prepositsioonile *le*, on tal tähendus '/kellegi jaoks/ töötama'. Tekstis 1Sm 14:45 järgneb sõna '*asah*' prepositsioonile '*im*' ning ta tähendab seal 'koos töötama'. Neid tarvitusi silmas pidades näib loogiline tõlkida käsiteldavat teksti: „Ja ta töötab tugevaimate kindluste (*ma'uzzim*) jaoks koos võõra jumalaga“. Kuna fraas '*eloah ma'uzzim*' (salm 38) näib olevat paralleelne väljendiga „jumal, keda nende vanemad ei tundnud“, tuleb eeldada, et neid mõlemaid võib samastada „võõra jumalaga“.

Mõned kommentaatorid näevad selles tekstis viidet sellele, kui tähtsa koha omandasid ateistlikud ja ratsionalistlikud vaated Prantsusmaa juhtide hulgas revolutsiooni ajal. Teised seevastu näevad siin kirjeldust sellest, kuidas rooma kirik on edendanud „kaitsjate“ - pühakute – kummardamist, samuti pühade pidamist paljudes linnades üle kogu maailma missaohvri ning neitsi Maarja auks.

jagab ... maa – Mõned on seisukohal, et need sõnad kirjeldavad aadelkonna suurte maavalduste äravõtmist Prantsusmaal ning nende müümist valitsuse poolt väikemaaomanikele. Ajaloolaste hinnangute kohaselt konfiskeeriti valitsuse poolt Prantsuse revolutsiooni käigus kaks kolmandikku maavaldustest.

Teised usuvad, et need sõnad täitusid paavstluse võimutsemises ilmalike valitsejate üle ning sagedaste sissetulekute saamiseks nende käest. On ka oletatud, et Uue Maailma jagamist paavst (877)

Aleksander VI poolt Hispaania ja Portugali vahel a 1493 võib pidada üheks näiteks selle prohvetliku teksti täitumise kohta.

Ajaloolist ülevaadet Tn 11:36-39 tõlgendustest adventistide poolt ning hinnangut tänapäevaste seisukohtade suhtes vt „Ministry“, märts 1954, lk 22-27.

40. lõpuajal – Siin on pärast 14. ja 15. salmi esmakordselt nimetatud otseselt Põhja ja Lõuna kuningat. Need seitsmenda päeva adventistidest kommentaatorid, kes on seisukohal, et salmide 36-39 teemaks on olukord Prantsusmaal revolutsiooni ajal, usuvad, et salmides 40-45 nimetatud „Põhja kuninga“ all on mõeldud Türgit. Need aga, kes rakendavad salme 36-39 paavstluse kohta, leiavad siin prohvetliku pildi paavstliku võimu haripunktile jõudmisest. Mõned kommentaatorid viimatinimetatud grupist näevadki „põhja kuningas“ viidet paavstlusele, teised aga teevad mõlema vahel vahet. Mõned vähesed piibliseletajad on seisukohal, et salmid 40-45 täitusid Osmanite impeeriumi kokkuvarisemises a 1922. Vt ka salmi 45 komm.

45. tema lõpp tuleb – Vrd sarnaste ettekuulutustega paralleelsetes prohvetikuulutustes ptk 2 (salmid 34, 35, 44, 45), ptk 7 (salmid 11, 26), ptk 8 ja 9 (ptk 8:19; 8:25; 9:27) ning muudes Pühakirja tekstides (Jes 14:6; 47:11-15; Jer 50:32; 1Ts 5:3; Ilm 18:6-8, 19-21).

Üldiselt on seitsmenda päeva adventistid olnud seisukohal, et 45. salmi täitumine leiab aset alles tulevikus. Adventpioneer James White'i arukad sõnad aastast 1877 ettevaatlikkuse kohta täitumata prohvetikuulutuste tõlgitsemise suhtes on jäänud heaks nõuandeks ka tänapäeval:

„Täitumata prohvetikuulutuste suhtes, mille kohta pole veel olemas ajalugu, ei tohiks piibliuurija väljendada oma oletusi liiga otsustavalt, et ta kord ei leiaks end ekslemast fantaasiamaailmas.

On selliseid, kes mõtlevad rohkem tuleviku tõdedest kui käesoleva aja tõdedest /pro „ajakohastest tõdedest“/. Nad näevad teerajal, millel kõnnivad, vaid vähe valgust, kuid arvavad, et näevad suurt valgust endast eespool.

Seisukohad, mis on võetud Hommikumaade probleemide kohta, rajanevad seni täitumata prohvetikuulutustel. Siin peaksime kõndima ning võtma seisukohti väga ettevaatlikult, et meid ei leitaks kõrvaldamas adventliikumises kindlalt püstitatud teetähiseid. Võidakse ju öelda, et selle teema suhtes on jõutud ühisele seisukohale ning et kõikide silmad on suunatud sõjale, mis leiab praegu aset Türgi ja Venemaa vahel ning näevad selles prohvetikuulutuste selle osa täitumist, mis kinnitab suuresti usku peatsesse valjusse hüüdesse ning meie kuulutuse lõpuleviimisse. Kuid millised on tagajärjed siis, kui oleme võtnud nii otsustavad seisukohad seni täitumata prohvetikuulutuste suhtes ning asjad ei lähe ometi nii, nagu oleme kindlasti oodanud, on

murettekitav küsimus.“ (James White, RH, 29.nov.1877).

Ellen G.White'i kommentaarid

1-45 9T 14
1 PK 556
35,40 GC 356
(878)

12. PEATÜKK

1. sel ajal – hbr k *ba'eth hahi'*. Mõned on seisukohal, et nende sõnadega osutatakse fraasile *be'eth qeş*, 'lõpuajal' (ptk 11:40), st et siinkirjeldatud sündmused peavad aset leidma selle üldise ajaperioodi kestel. Siiski juhib kontekst järeldusele, et „sel ajal“ viitab ajale, mil kaob 11. peatüki lõpus kirjeldatud võim. Tuleks märkida, et sõnadega „sel ajal“ ei määrata kindlaks, kas siin ette kuulutatud sündmused leiavad aset koos ptk 11:45 kirjeldatutega või eelnevad või järgnevad nendele vahetult. Tähtis on aga, et 11. peatüki viimases salmis kirjeldatud sündmused ning 12. peatüki esimeses salmis kirjeldatud on ajaliselt lähedalt seotud.

tõuseb – hbr k *'amad*. Sama sõna on tarvitatud ka samas salmis allpool, kus on öeldud, et Miikael „seisab su rahva laste eest“. Siin näib olevat selge viide ajale, mil Kristus tõuseb üles oma rahvast päästma (vt GC 613, 633, 641, 642, 657).

Miikael – Vt ptk 10:13 komm. Siin on näidatud, kuidas jumaliku poole Eestvõitleja suures võitluses hakkab võtma meetmeid oma rahva päästmiseks.

vürst – hbr k *śar* (vt ptk 10:13 komm).

seisab – hbr k *ha'omad 'al*, 'see, kes seisab /kellegi/ kohal', st kaitseks.

kitsas aeg – Kui Kristuse vahemeheteenistus lõpeb ning Jumala Vaim inimestelt ära võetakse, siis paiskuvad kõik seni vaoshoitud pimeduse jõud kirjeldamatu metsikusega maailma peale. Algab selline heitlus, mida ükski sulg ei suuda kirjeldada (vt GC 613, 614).

säästetakse – Milline troost, et suure võitluse lõpptulemuse suhtes ei saa olla mingit kahtlust! Vrd ptk 7:18, 22, 27; 10:14.

raamatusse – St eluraamatusse (vt Tn 7:10 komm; vrd Fil 4:3; Ilm 13:8; 20:15; 21:27; 22:19).

2. ärkavad – Kristuse teisele tulemisele eelneb eriline ülestõusmine. „Kõik, kes on surnud usus kolmanda ingli kuulutusse“, tõusevad sel ajal üles. Lisaks neile tuuakse haudadest välja ka need, kes Kristuse ristilöömist naerdes pealt vaatasid, ning need, kes Jumala rahvale kõige ägedamat vastupanu on osutanud, et nad näeksid jumalike töötuste täitumist ning tõe võitu (vt GC 637; Ilm 1:7).

põlastuseks – hbr k *der'on*. See sõna esineb Piiblis veel ainult Jes 66:24. Sõna on lähedane araabiakeelsele sõnale *dara'*, 'eemaletõukav olema' ning tähendab 'jällestust'. Olles olnud patu kohutavuse tunnistajaks aastatuhandeid kestnud suures võitluses, suhtuvad universumi elanikud pattu äärmise jällestustundega. Kui võitlus on lõppenud ning Jumala nimi täielikult õigeks mõistetud, valdab kogu universumit tohutu jällestus patu vastu ning kõige vastu, mida patt on roojastanud. Just see jällestus toobki veendumuse, et patt ei hakka enam iial rikkuma universumi kooskõla.

(879)

3. mõistlikud – hbr k *hammaškilim*, tuletatud verbist *šakal*, 'mõistlik olema', 'arukas olema'. Seda sõnavormi võib mõista kas otseses, esmases tähenduses 'need, kes on mõistlikud', 'need, kel on mõistmine, arusaamine', või siis kausatiivses tähenduses 'need, kes /teistele/ arusaamist annavad', st 'need, kes õpetavad'. Inimene, kel on tõeline arusaamine Jumala asjadest, mõistab, et selle tõttu tuleb tal jagada seda arusaamist ka teistega. Jumalik tarkus mõjutab teda õpetama seda tarkust ka teistele.

Sõna *maškilim* esineb ka ptk 11:33, kus see on tõlgitud „need, kes saavad aru“ (eesti k „mõistlikud“). Selles tekstis kujutatakse neid tagakiusatavatena oma ustavate püüete eest; siin on näidatud, kuidas neile antakse tasuks igavene au. Vrd salm 10.

4. pea need sõnad saladuses – Vrd sarnase manitsusega Taanieli varasema nägemuse suhtes (ptk 8:26). See juhtnõör ei kehtinud kogu Taanieli raamatu kohta, kuna teatud osa sellest on mõistetud usklike poolt sajandite kestel ning see on olnud neile õnnistuseks. See kehtis pigem Taanieli prohvetikuulutuste selle osa kohta, mis käsitles viimseid päevi (AA 585; DA 234). Kuulutust, mis rajanes nende prohvetlike sõnade täitumisel, võis kuulutada alles lõpuajal (vt GC 356). Vrd „avatud raamatukesega“ ingli käes Ilm 10:1,2 (vt TM 115).

uurivad /eesti k v.t: „võtavad ... läbi ajada“; KJV: „jooksevad siia-sinna“/ - hbr k *šut*. Seda sõna on tarvitatud VT-s 13 korda (4Ms 11:8; 2Sm 24:2,8; 2Aj 16:9; Ib 1:7; 2:2; Jer 5:1; 49:3; Hes 27:8, 26; Tn 12:4; Aam 8:12; Sak 4:10). Enamikus neist tekstidest kirjeldab *šut* ringiuitamist otseses, füüsilises mõttes.

Paljud kommentaatorid usuvad, et sõna *šut* on siin tarvitatud metafoorses tähenduses ning see kirjeldab tõsist otsimist, uurimist kõigil Piibli lehekülgedel, mille tulemusena leiab aset Taanieli raamatu prohvetikuulutuste kasvav mõistmine (vt märksõna all „arusaamine kasvab“, vrd DA 234; GC 356). Teised usuvad, et Taaniel kuulutab siin ette reise ning reisimisvahendite suurt levikut, nii nagu see viimase sajandi kestel tõepoolest on aset leidnud.

LXX-s esineb suuresti erinev tekst: „Ja sina, Taaniel, kata kinni korraldused ning pitseeri raamat kuni lõpuajani, kuni paljud märatsema hakkavad /otseses tõlkes „lähevad hulluks“/ ning maa saab täis kurjust.“ Theodotioni tõlge on lähedasem masoreetide tekstile: „ja sina, Taaniel, pea need sõnad saladuses ning pane raamat pitsoriga kinni lõpuajani, kuni paljusid õpetatakse ning arusaamine kasvab.“

arusaamine kasvab – Seda lauset võib pidada vahetult eelneva lause loogiliseks järjeks: Kui pitseeritud raamat lõpuajal avatakse, siis arusaamine nendes prohvetikuulutustes sisalduvate tõdede kohta kasvab (vt PK 547; vrd Ilm 10:1,2). 18. sajandi lõpul ning 19. sajandi algul ärkas maailma erinevates nurkades uus huvi Taanieli ja Ilmutusraamatu prohvetikuulutuste vastu. Nende prohvetikuulutuste uurimine viis laialdasele uskumusele, et Kristuse teine tulemine on lähedal. Arvukad piibliseletajad Inglismaal, Joseph Wolff Lähis-Idas, Manuel Lacunza Lõuna-Ameerikas ning William Miller Ühendriikides, samuti suur hulk teisi väitsid Taanieli raamatu prohvetikuulutuste uurimise alusel, et Kristuse teine tulek on käes. Tänapäeval on see veendumus muutunud ülemaailmse adventliikumise juhtivaks jõuks.

Seda prohvetikuulutust on tõlgendatud ka viitena teaduse epohhilistele edusammudele ning tunnetuse üldisele kasvamisele viimase pooleteise sajandi vältel. Need edusammud on teinud võimalikuks neis prohvetikuulutustes sisalduva sõnumi laialdase kuulutamise.

5. Ja mina, Taaniel, vaatasin – salmid 5-13 moodustavad otsekui epiloogi ptk 10-12 nägemusele ning neid võib pidada, ehkki mitte nii konkreetses tähenduses, epiloogiks ka tervele Taanieli

raamatule.

kaks teist – Siin ilmub veel kaks taevalist olevust, ühinedes sellega, kes on Taanielile prohvetikuulutusi edasi andnud. Mõned on oletanud, et siin on tegemist ptk 8:13 mainitud kahe „pühaga“.

jõe – st Hiddekeli ehk Tigrise (vt ptk 10:4 komm).

6. linases riides mehelt – Taaniel oli näinud seda taevast Olevust oma nägemuse algul (vt ptk 10:5,6).

Lühidus, millega Taaniel viitab „jõe“ (salm 5), samuti „linases riides mehele“, ilma kumbagi täpsemalt määratlemata, osutab selgesti, et 10. peatükk, kus mõlematest on kõneldud, on sama nägemuse osaks.

Kui kaua? - Ingel esitab siin seni väljendamata küsimuse, mis pidi Taanieli meeli kindlasti valdama kõige enam. Prohvet tundis suurt muret juutide seisundi peatse ning täieliku taastamise pärast (vt Tn 10:2 komm). Tõsi küll, Koorese dekreet oli juba välja antud (Esra 1:1; vrd Tn 10:1), kuid palju jäi veel teha. Pärast pikka, komplitseeritud ülevaadet tulevastest sündmustest, mille käigus Jumala rahvas pidi kannatama, soovis prohvet loomulikult väga teada, kui kaua „need imed“ pidid kestma ning millal täitub töötus: „Sel ajal päästetakse su rahvas“ (Tn 12:1). Taaniel ei mõistnud täielikult nähtu seost tulevikuga. Osa prohvetikuulutustest oli kinni pitseeritud ning neid pidi mõistatama alles „lõpuajal“ (Tn 12:4).

oma paremat ... kätt – Vt 5Ms 32:40. Mõlema käe ülestõstmine pidi osutama, et kuulutusele omistati suur pühalikkus ning veenvus.

kes igavesti elab – Ei olnud võimalik anda enam kõrgemat vannet (vt Heebr 6:13; vrd Ilm 10:5,6).

aeg, ajad ja pool aega – Siin on viidatud 1260-aastasele perioodile, mis kestis a 538-1798, millest kõneldi esmakordselt ptk 7:25 (vt komm selle kohta). Sealses tekstis oli tarvitatud arameakeelset sõna *'iddan*, 'kindel aeg', 'määratud aeg', siin aga heebreakeelset vastet *mo'ed*. Selle sõnaga rõhutatakse tõsiasja, et taevane olevus kõneleb „määratud ajast“ (vt komm ptk 11:35). Jumal on vandunud oma määratud plaani täita.

8. ei mõistnud – Selle nägemuse sissejuhatavas salmis (ptk 10:1) väidab Taaniel, et ta „õppis nägemust mõistma“. Nägemuse käigus kinnitas ingel prohvetile, et ta oli tulnud talle „tarkust andma“ (ptk 10:14 v.t). Järgnev ilmutus anti otseses, mitte sümbolises keeles. Nüüd, kui vastuseks küsimusele „kui kaua“? oli mainitud 1260-aastast perioodi, tunnistab Taaniel: „Ma ... ei mõistnud“. Seega näib, et Taanielile mittemõistetav nägemuse osa käsitles just ajalist elementi. Taaniel palvetas templi kiire taastamise pärast (vt ptk 10:2 komm), st vahetu probleemi pärast. Kuid näib, et ta ei suutnud sobitada prohvetikuulutuse ajalist elementi oma kontseptsiooniga Iisraeli rahva peatse vabastamise suhtes.

lõpp – Ehkki Taanielil oli juba kästus see osa ilmutusest pitseerida (salm 4), soovis elatanud prohvet ikka veel selle tähendusest enam teada saada.

9. Mine – Austatud Jumala sulasel ja nägijal ei lubatud teada saada tema enda kirjavandud nägemuse täielikku tähendust. Nende täielikku tähendust pidid suutma hinnata vaid inimesed, kes on näinud nende prohvetikuulutuste ajaloolist tõdenemist; ainult pärast seda võis maailmale viia kuulutust, mis pidid rajanema tõsiasjale, et mainitud prohvetikuulutused on täitunud (GC 356).

10. puhastatakse, tehakse valgeks – või „paljud puhastavad end ja teevad end valgeks“ või „paljud esitavad end puhtaina ja valgeina“. Kuigi inimene ei suuda omaenda väega end puhastada, võib ta

oma eluga välja näidata, et Jumal on teda puhastanud. See lause on kontrastiks järgnevale: „aga õelad teevad õelust“.

mõistavad – Siin on antud garantii, et need lõpuaja inimesed, kes jumalakartlikult ja arukalt uurivad, mõistavad Jumala kuulutust enda aja jaoks.

Kõrvaldatakse – Käsiteldavat lauset võib otseselt tõlkida: „Ning alalise äravõtmise ajast, nimelt selleks, et seada üles koletis“. See lause viitab, et „kõrvaldamise“ otseseks eesmärgiks oli seada üles mainitud „koletis“. Tähelepanu on koondatud enamini „kõrvaldamisele“ kui järgnevale „panemisele“, ülesseadmisele.

See tekst sarnaneb niivõrd tekstidega ptk 8:11, 12 ning 11:31 (vt komm nende kohta), et nad kõik peavad selgelt viitama samale sündmusele.

11. alaline ohver – Vt ptk 8:11 komm.

tuhat kakssada üheksakümmend päeva – Seda ajaperioodi on mainitud lähedases seoses „ajaga, aegadega ja poole ajaga“ (salm 7), st 1260 päevaga. Sündmused, mis leiavad aset mõlema ajaperioodi lõpul, on eeldatavasti samad. Seepärast näib loogiline väita, et need kaks perioodi viitavad ajalooliselt ligikaudu samale epohhile. Pikema perioodi ülejäävat 30 aastat tuleb tõenäoliselt tõlgendada silmas pidades tõsiasja, et 1290-päevase perioodi algusena on eeskätt silmas peetud „alalise ohvri“ kõrvaldamist, mis eelnes „koletise“ ülesseadmisele.

Need, kes pooldavad seisukohta, et „alaline“ viitab Kristuse pidevale preesterlikule teenistusele taevases pühamus, samuti Kristuse tõelisele kummardamisele evangeelse ajastu kestel (vt ptk 8:11 komm), ei ole leidnud sellele tekstile rahuldavat seletust. Nad usuvad, et see on üks neid Pühakirja tekste, millele heidab valgust täiendav uurimine tulevikus.

12. Õnnis on – Salmides 7, 11, 12 mainitud perioodid ulatuvad salmides 4 ja 9 mainitud „lõpuajani“. Ingel väidab, et „õnnis“, st õnnelik (vt Mt 5:3) on inimene, kes on tunnistajaks maailma ajaloo lõpu dramaatilistele sündmustele. Siis hakatakse mõistma neid Taanieli raamatu osi, mis algul tuli kinni pitseerida (vt Tn 12:4 komm) ning peagi selle järel saavad „Kõige kõrgema pühad kuningriigi ja kuningriik jääb neile igavesti“ (ptk 7:18).

ootab – See osutab, et järgnevalt mainitud prohvetlik periood peab ulatuma kaugemale 1290-päevase perioodi lõpust. Kui 1290- ning 1335-päevased perioodid algavad ühel ja samal ajal, siis ulatub viimane neist aastasse 1843, st tähelepanuväärsesse aastasse seoses suure adventärkamisega Ameerikas, mida üldiselt tuntakse millerlaste liikumise nime all.

13. tõuse oma liisuosaks – Taanieli raamatu prohvetikuulutuste täitumine pidi ulatuma kaugesse tulevikku. Taaniel pidi puhkama hauas, kuid „päevade lõpus“, st selle maailma ajaloo lõpuperioodil lubatakse Taanielil tõusta oma „liisuosaks“ (PK 547; vt ka EGW lisamaterjali selle salmi kohta).

Ellen G. White'i kommentaarid

- 1 COL 179; Ew 241; EW 33, 34, 36, 43, 56, 67, 71, 85, 282; GC 481, 613, 622, 635, 649; LS 101, 117; MM 38; PP 201, 256; 1T 125, 203, 206, 353; 4T 251; 5T 152, 212; 8T 50; 9T 17, 210, 244
- 2 GC 637, 644; EW 285
- 3 CE 70; CM 155; ChS 109; EW 61; FE 199; GW 145; LS 254; ML 247, 325; 1T 112, 512; 5T 449, 488, 621; 6T 451; 7T 26, 249
- 4 AA 585; DA 234; FE 409; GC 356, 360; PK 547
- 8-13 TM 115
- 9, 10 PK 547

10 COL 155; DA 234; EW 140; 2T 184; 4T 527; 5T 452
13 PK 547

(1166)

ELLEN G. WHITE'i KOMMENTAARID

1. peatükk

1. Eriti viimsete päevade jaoks. - Lugege Taanieli raamatut. Jälgige punkt punkti haaval esitatud riikide ajalugu. Jälgige riigimehi, nõupidamisi, vägevaid armeesid ning vaadake, kuidas Jumal on tegutsenud, et inimeste uhkust alandada ning inimlikku kiitlemist põrmu paisata. Jumalat üksi on esitatud suurena. Prohveti nägemuses ilmneb, kuidas Ta tõukab troonilt ühe vägeva valitseja ning asetab selle asemele teise. Teda ilmutatakse kui universumi Valitsejat, kes kavatseb rajada oma igavese kuningriigi; Ta on Vana Päevist (v.t), elav Jumal, kõige tarkuse Allikas, oleviku Juhtija ning tuleviku Ilmutaja. Lugege ja mõistke, kui vilets, habras, lühikese elueaga inimene on, kui ekslik ja süüdi on ta oma hinge tühjuse järele tõstes...

Valgus, mille Taaniel sai otse Jumalalt, anti eriliselt viimsete päevade jaoks. Nägemused, mida ta nägi Uulai ja Hiddekeli, Sineari maa suurte jõgede kallastel, on praegu täitumas ning kõik sündmused, mida ta ette kuulutas, lähevad peagi lõplikult täide (L 57, 1896).

8. Jumalal ei ole teistsugust plaani tänapäeva jaoks. - Kui Taaniel viibis Baabülonis, oli ta ümbritsetud kiusatustest, millest meie pole iial undki näinud; ta mõistis, et peab valitsema oma ihu. Ta võttis oma südames ette mitte juua kuninga viina ega süüa tema maiusroogadest. Ta teadis: selleks, et võitjaks jääda, peab tal olema selge vaimulik mõistmine, et alati teha vahet õiguse ja vale vahel. Samal ajal kui tema tegi oma osa, tegi Jumal oma, andes talle „tarkust ja taipu igasuguses kirjas ja teaduses, ja Taaniel sai aru igasugusist nägemusist ja unenägudest“. Selliselt tegutses Jumal Taanieli heaks ning Ta ei kavatse tegutseda teisiti ka praegu. Inimene peab tegema Jumala lunastusplaani elluviimisel koostööd. (RH, 2.apr 1889).

Arukas otsus. - Kui Taaniel ja ta sõbrad proovile pandi, asetsid nad täielikult tõe ja õigluse poolele. Nad ei käitunud läbimõtlematult; nad tegutsesid arukalt. Nad otsustasid, et kuna liha ei olnud nende toiduks minevikus, ei pea see olema seda ka tulevikus. Kuna vein oli keelatud kõigile, kes võtsid osa Jumala teenistusest, otsustasid ka nemad mitte seda tarvitada. Neile oli esitatud

(1167)

Aaroni poegade saatus ning nad teadsid, et veini tarvitamine tuimestab nende meeled ning söögiisu ebamõõdukas rahuldamine tumestab arusaamisvõime. Kõik need üksikasjad olid Iisraeli laste ajaloos kirja pandud hoiatuseks igale noorukile vältida igasuguseid tavaid ja harjumusi, mis mingil viisil teotaksid Jumalat.

Taaniel ja ta sõbrad ei teadnud, missugune on nende otsuse tagajärg; nad ei teadnud, et see võib maksta nende elu; ometi otsustasid nad kõndida ranget mõõdukuse ja kasinuse teed isegi Baabüloni kõlvatus õukonnas (YI, 18. aug 1898).

9. Hea käitumine võitis soosingu. - See ametnik nägi Taanieli häid iseloomujooni. Ta mõistis, et Taaniel püüdis olla lahke ning abivalmis, et tema sõnad olid aupaklikud ja viisakad, tema maneerid tagasihoidlikud ja armastusväärased. See oli nooruki hea käitumine, mis võitis talle vürsti soosingu ja armastuse (XI, 12. nov 1907).

15. Taanieli kiusajad. - Seda sammu astudes ei toiminud Taaniel läbimõtlematult. Ta teadis, et selleks ajaks, kui tal tuleb astuda kuninga ette, saavad ilmsiks tervislike eluviiside eelised. Taaniel ütles Meltsarile (Vt v.t ja KJV), kes oli pandud ülevaatajaks tema ja ta kaaslaste üle: „Tee ometi oma sulastega kümme päeva katset ja meile antagu taimetoitu süüa ja vett juua.“ Taaniel teadis, et kümnest päevast on küllalt, et tõestada mõõdukuse eeliseid. /.../

Olles nii toiminud, võtsid Taaniel ja tema sõbrad aga veel midagi ette. Nad ei valinud oma seltsilisteks neid, kes olid pimeduse värsti käsilased. Nad ei läinud koos teistega kurja peale. Nad tagasid endale Meltsari sõpruse ning tema ja nende vahel polnud hõõrumist. Nad läksid temalt nõu küsima ning andsid samal ajal oma aruka käitumisega ka temale valgust (YI, 6. sept 1900).

17. Jumala õnnistused ei asenda isiklikke jõupingutusi. - Kui neli heebrea noorukit Baabülioni kuninga õukonnas haridust said, et tundnud nad, et Issanda õnnistused asendavad neilt endilt nõutavaid vaevarikkeid jõupingutusi. Nad olid õppimises hoolsad, sest nad mõistsid, et Jumala armu läbi sõltus nende saatus nende enda tahtest ning tegutsemisest. Nad pidid rakendama töösse kõik oma võimed; oma võimete tõsise pingutamise pidid nad kasutama kõiki olemasolevaid võimalusi õppimiseks ja tööks.

Samal ajal kui need noorukid omaenda õndsakssaamiseks tegutsesid, tegutses neis Jumal, et nad „tahaksid ja tegutseksid tema hea meele järele“. Selles on ilmutatud edu tingimused. Selleks, et me Jumala armust osa võiksime saada, peame täitma enda osa. Issand ei tee meie eest meie osa ära – ei tahte ega tegutsemise valdkonnas. Tema arm antakse selleks, et see paneks meid tahtma ja tegema, kuid mitte iialgi ei anta seda, et asendada meie enda jõupingutusi. Meie hinged tuleb äratada koostööle Jumalaga. Püha Vaim tegutseb meis, et me enda päästmiseks tegutseksime. See on praktiline õppetund, mida Püha Vaim püüab meile õpetada (YI, 20. aug 1903).

17. 20. Austamine ilma upsakuseta. - Taanielil ja tema kolmel seltsilisel oli teostada eriline töö. Ehkki neid selles suuresti austati, ei muutunud nad mingil kombel upsakaks. Nad olid õpetlased, vilunud nii ilmalikus kui vaimulikus tarkuses; ometi olid nad õppinud teadusi, ilma et see neid oleks rikkunud. Nad olid tasakaalukad, kuna olid allutanud end Püha Vaimu juhtimisele ja kontrollile. Need noorukid andsid Jumalale kogu au oma ilmalike ametioskuste, teaduslike saavutuste ja vaimulike talentide eest. Nende õpetatus ei olnud juhuse vili; nad saavutasid oma teadmised ustavalt oma võimeid kasutades, Jumal aga andis neile võimekust, oskusi ja mõistmist.

Tõeline teadus on Piibli religiooniga täielikult kooskõlas. Omandagu õppurid meie koolides kõike, mida iganes võivad saavutada. Reeglina aga laskem neil omandada haridus just meie oma õppeasutustes. Olge väga ettevaatlikud soovitama neil minna oma haridusteed lõpule viima teistes koolides, kus õpetatakse eksitusi. Ärge jätke neile muljet, et tuleks kasutada suuremaid haridusalaseid võimalusi, minnes nende hulka, kes ei otsi tarkust Jumalalt. Baabülioni suured mehed

(1168)

tahtsid saada kasu juhtnööridest, mida Jumal Taanieli kaudu jagas, et aidata kuningal saada üle oma raskest probleemist unenäo tõlgitsemisel. Siiski püüdsid nad paganlikku religiooni heebrealaste omaga kokku sulatada. Oleksid Taaniel ja ta sõbrad sellise kompromissiga nõus olnud, oleksid nad babüloonlaste meelest olnud tõepoolest riigimeestena täiuslikud, kõlblikud, et neile usaldada kuningriigi asjaajamine. Neli heebrealast aga keeldusid sellises süsteemis osalemast. Nad olid ustavad Jumalale ning Jumal andis neile jõudu ja austas neid. Selles peitub õppetund meile. „Otsige esiti Jumala riiki ja tema õigust, siis seda kõike antakse teile pealegi“ (L 57, 1896).

20. Vaimulik meelsus ja intellekt arenevad koos. - Nii nagu see oli Taanieli puhul, arenevad ka meil intellektuaalsed võimed täpselt proportsioonis vaimuliku iseloomu arenguga (RH, 22. märts 1898).

2. peatükk

18. Sõnakuulelikud võivad alati ja vabalt Jumalaga kõnelda. - Need, kes elavad lähedases ühenduses Kristusega, edutab Ta vastutusrikastele seisukohtadele. Sulasel, kes teeb isanda jaoks oma parima, lubatakse lähedalt suhelda sellega, kelle korraldustele talle meeldib kuuletuda. Kohustuste ustavas täitmisel võime saada üheks Kristusega; võivad ju need, kes Jumala käskudele kuuletuvad, Temaaga alati ja vabalt kõnelda. Inimesel, kes suhtleb ning kõneleb kõige lähedasemalt oma jumaliku Juhiga, on kõige ülevam arusaamine Tema suurusest ning ta on kõige kuulekam Tema korraldustele (MS 82, 1900).

Kui Taanieli lugu oleks kõik kirja pandud, siis avaneksid teie ees peatükid, millest ilmneks, milliseid kiusatusi, naeruvääristamist, kadedust ja vihkamist tal taluda tuli. Ometi õppis ta raskusi ületama. Ta ei lootnud omaenda jõule; ta avas kogu oma hinge oma taevasele Isale ning jutustas Talle kõigest oma probleemidest; ta uskus, et Jumal on teda kuulnud ning koges troosti ja õnnistusi. Ta tõusis naeruvääristamisest kõrgemale. Nii võib teha igaüks, kes osutub võitjaks. Taaniel omandas helge, rõõmsa meelelaadi, kuna uskus, et Jumal on tema sõber ja aitaja. Pingutavad kohustused, mida tal täita tuli, muutusid kergeks, kuna ta tõi oma tööse Jumala armastuse ja Tema valguse. „Kõik Jehoova teed on valgus ja tõde“ neile, kes neil teedel kõnnivad (YI, 25. aug 1886).

37-42. Prohvetliku esituse kaks aspekti. - Samal ajal kui Nebukadnetsarile ilmutatud kuju esitas võimu ja hiilguse juures olevate kuningriikide mandumist, kujutab see ka tabavalt neis kuningriikides elava rahva religiooni ning moraali allakäiku. Kui rahvad unustavad Jumala, siis muutuvad nad sedamööda nõrgaks oma moraali poolest.

Baabülön hääbus, kuna oma õitsengul olles unustas ta Jumala ning omistas oma hiilguse ja edu inimlikele saavutustele.

Ka Meedia-Pärsia kuningriik sai osa taeva vihast, kuna selles riigis tallati Jumala käsud jalge alla. Jehoova kartusel ei olnud kohta inimeste südameis. Valdavateks mõjudeks Meedia-Pärsia riigis olid kurjus, rikutus ja jumalateotamine.

Riigid, kes järgnesid, olid veelgi rikutumad ja kõlvatumad. Nad käisid alla seetõttu, et minetasid ustavuse Jumalale. Sedamööda kuidas nad üha rohkem Teda unustasid, vajusid nad moraalisemelt ikka allapoole ja allapoole (YI, 22. sept 1903).

43. Raud ja savi – kiriku- ja riigivõim segatud. - Oleme jõudnud aega, mil Jumala püha tööd esitavad kuju jalad, milles raud oli segatud mudase saviga. Jumalal on rahvas, valitud rahvas, kes ei tohi end roojastada, asetades aluseks „puid, heina, kõrt“. Iga hing, kes on ustav Jumala käsusõnadele, hakkab nägema, et meie usu tunnusjoon on seitsmenda päeva hingamispäev. Kui riigivalitsused austaksid hingamispäeva nii, nagu Jumal on käskinud, seisaksid nad Jumala väes ning selle usu kaitsel, mis kord pühade kätte on antud. Riigimehed aga toetavad vääringamispäeva ning põimivad oma religiooni selle paavstluse sünnitise, asetades selle kõrgemale Issanda pühitsetud ja õnnistatud hingamispäevast, mille Ta eraldas, et inimesed seda pühaks peaksid, märgina Enda ja oma rahva vahel tuhandeteks põlvvedeks. Kiriku- ja riigivõimu segunemist (1169)

kujutavad rauast ja savist jalad. See ühendus nõrgestab kirikute jõudu. Riikliku võimu andmine kirikule toob kaasa rasked tagajärjed. Inimesed on Jumala kannatlikkuse piiri peaaegu ületanud.

Nad on rakendanud oma jõu poliitikasse ning liitunud paavstlusega. Saabub aga aeg, mil Jumal karistab neid, kes on Tema käsu tühjaks teinud; nende kurjad teod pörkuvad nende endi peale tagasi (MS 63, 1899).

46. Jumalik ilmutus. - Nebukadnetsar tundis, et võib selle tõlgitsuse jumaliku ilmutusena vastu võtta; oli ju Taaniel talle jutustanud unenäo kõik üksikasjad. Pühalikud tõed, mis selle öise nägemuse tõlgitsemisega edasi anti, jätsid valitseja meeltesse sügava mulje; alanduses ja aukartuses „langes ta silmili maha ja kummardas“. /.../

Nebukadnetsar nägi selgesti vahet Jumala tarkuse ning oma kuningriigi õpetatuimate meeste tarkuse vahel (YI, 8.sept 1903).

47. Valguse peegeldaja. - Heebrea vangide kaudu õpetati paganlikule Baabülonile Jehoova tundmist. Sellele ebajumalaid teenivale rahvale anti teadmisi riigist, mida Jehoova kavatses rajada ning oma väe läbi teha tühjaks kõik Saatana võimu ja kavalused. Taaniel ning tema kaaslased, Esra, Nehemja ning paljud teised olid vangipõlves Jumala tunnistajad. Issand hajutas nad maailma riikidesse laiali, et nende valgus säraks heledasti keset paganlust ja ebajumalateenistuse pimedust. Taanielile valgustas Jumal oma plaane, mis olid olnud varjatud paljude sugupõlvade kestel. Ta otsustas, et Taaniel peab nägemuses nägema Tema tõe valgust ning peegeldama seda valgust uhkele Baabüloni kuningriigile. Despoodist kuningal lubati näha valguskiiri Jumala troonilt. Nebukadnetsarile näidati, et taeva Jumal on valitseja kõikide maailma valitsejate ja kuningate üle. Tema nimi pidi tuntuks saama kui Jumal, kes on üle kõigi teiste jumalate. Jumal soovis, et Nebukadnetsar mõistaks: maiste kuningriikide valitsejail on endil valitseja taevastes. Jumala ustavus kolme vangi päästmisel leekidest ning nende käitumise õigeks mõistmisel ilmutas Tema imeväärset väge.

Taanieli ning tema sõprade kaudu kiirgas välja suur valgus. Siionist, Jumala linnast kõneldi aulisi asju. Nii soovib Issand, et ka neil viimseil päevil kiirgaks Tema ustavate vahimeeste kaudu vaimulik valgus. Kuna Vana Testamendi pühad tunnistasid nii otsustavalt oma ustavusest, kuidas peaks siis Jumala tänapäeva rahvas, kes on kogunud sajandite kestel saavutatud valgust, seda välja kiirgama, kui Vana Testamendi prohvetikuulutused heitsid oma hiilgust tulevikule vaid varjatult. (L 32, 1899).

3. peatükk

1-5. Viimsete päevade kuju. - Paljude poolt on neljanda käsu hingamispäev tühjaks tehtud; seda on koheldud naeruväärse asjana. Samal ajal ülistatakse väärhingamispäeva, paavstluse sünnitist. Jumala käskude asemel ülistatakse patu inimese käske – käske, mida tuleb vastu võtta ning austada samuti, nagu omal ajal babüloonlased pidid austama ning vastu võtma Nebukadnetsari kuldkuju. Selle suure kuju valmistanud, andis Nebukadnetsar korralduse, et kõik, suured ja väikesed, kõrged ja madalad, rikkad ja vaesed seda austaksid (MS 24, 1891).

19. Midagi ebatavalist ette aimates. - Kui kuningas nägi, et tema tahet ei võetud vastu Jumala tahtena, „täitus ta vihaga“ ning tema näojume muutus nende meeste vastu. Saatanlikud seadused tegid tema näo deemonite näo sarmnaseks; kogu oma võimu kasutades andis ta korralduse, et ahju köetaks seitse korda harilikust tugevamini ning kõige vägevamad mehed seoksid noorukid ning heidaksid nad ahju. Ta tundis, et nende õilsate meestega hakkamasaamiseks läheb vaja rohkem kui tavalist jõudu. Tal oli tugev mulje, et midagi ebatavalist astub nende kaitseks vahele ning ta käskis nendega tegelda oma tugevaimatel meestel (ST, 6. mai 1897).

25. Vangidele ilmus Kristus. - Kuidas teadis Nebukadnetsar, et neljanda ahjusviibija kuju oli Jumala Poja sarnane? Ta oli kuulnud Jumala Pojast oma kuningriigis asuvatelt heebrea vangidelt. Nad olid

jaganud teadmisi elavast Jumalast, kes valitseb kõige üle (RH, 3.mai 1892).

(1170)

28. Taanieli ja tema sõprade kaaslased said aru nende usust. - Neil ustavatel heebrea noorukitel olid suured loomupärased võimed ning kõrge vaimne kultuur; neil oli kõrge ja lugupeetud seisukoht. Ometi ei pannud kõik need eelised neid Jumalat unustama. Kõik nende võimed olid allutatud jumaliku armu pühitsevale mõjule. Oma jumalakartliku eeskujuga ja püsiva vagadusega tõid nad kiitust Temale, kes oli neid kutsunud välja pimedusest oma imapärase valguse juurde. Nende imeväärse pääsemise kaudu ilmnis selle tohutu rahvakogu ees Jumala vägi ja majesteetlikkus. Jeesus astus ise lõõmavas ahjus nende kõrvale ning veenis uhket Babüloonia kuningat oma ligioleku hiilgusega, et siin ei saanud olla keegi muu kui Jumala Poeg. Taeva valgus oli paistnud välja Taanielist ja tema sõpradest, kuni kõik nende kaaslased said aru usust, mis oli õilistanud nende elu ning muutnud kauniks nende iseloomu (TH, 1.veebr 1881).

4. peatükk

14. Mehi, kellest sõltub saatus, jälgitakse valvsalt. - Kõikväeline Issand Jumal valitseb. Kõik kuningad ja rahvad on Tema omad, Tema võimu ja valitsuse all. Tark mees ütleb: „Kuninga süda on Jehoova käes nagu veeojad: tema juhib seda, kuhu ta iganes tahab!“

Neid, kelle tegevusest sõltub rahvaste saatus, jälgitakse lakkamatu valvsusega Tema poolt, kes „annab abi kuningatele“ ja kelle „omad on ilmamaa kilbid“ (RH, 28.märts 1907).

30. Mõned sarnanevad ka tänapäeval Nebukadnetsarile. - Me elame selle maailma ajaloo viimsetel päevadel ning meid ei peaks üllatama ärataganemised ja tõe salgamine. Uskmatuse on tänapäeval muutunud peeneks kunstiks, millega inimesed tegelevad omaeneste hingedele hukatuseks. On pidev oht saada petetud kantslitist kõnelejate poolt, kelle elu pole kooskõlas nende sõnadega; ometi võib kuulda ka hoiatuse ja manitsuse häält seni, kuni kestab maailm. Need, kes on süüdi tegudes, mida ei tohiks iial teha, osutavad vastupanu Issandast määratud tööriistade nõuannetele ja manitsustele ning keelduvad laskmast end parandada. Nad jätkavad nagu vaarao ning Nebukadnetsar, kuni Issand võtab ära nende mõistuse ning nende süda muutub igasugustele mõjudele suletuks. Issanda sõna läheb küll nende juurde, kuid kui nad otsustavad seda mitte kuulda, siis teeb Issand nad vastutavaks omaenda hävingu eest (NL, nr 31, lk 1). /NL = Notebook Leaflets, 'Märkmikulehed'/

34. Nebukadnetsar pöördub täielikult. - Taanieli elus oli soov austada Jumalat võimsaim kõigist teistest motiividest. Ta mõistis, et kui ta mõjurikaste meeste ees seistes ei tunnusta Jumalat oma tarkuse allikana, osutub ta ustavuseks sulaseks. Asjaolu, et ta nii kuningate, vürstide kui riigimeeste ees pidevalt tunnistas taeva Jumalat, ei vähendanud kübetki tema mõju. Kuningas Nebukadnetsar, kelle ees Taaniel nii sageli Jumala nime austas, pöördus lõpuks täielikult ning õppis „kiitma ja ülistama ja austama taeva Jumalat“ (RH, 11.jaan 1906).

Tuline, kõnekas tunnistus. - Babüloonia aujärjel istuv kuningas sai Jumala tunnistajaks, tunnistades tuliselt ja kõnekalt tänuliku südamega, mis oli osa saanud jumaliku olemuse armust ja halastusest, õigusest ja rahust. (YI, 13.dets 1904).

5. peatükk

5-9. Nähtamatu külalise ligiolek oli tajutav. - Nähtamatu Jälgija, keda ei tunnustatud, kuid kelle ligiolek avaldas võimsalt oma hukkamõistu, silmitses seda jumalatteotavat vaatepilti. Peagi andis see nähtamatu ja kutsumatu Külaline oma ligiolekut tunda. Hetkel, mil pühadusteotav prassimine oli oma täis hoos, ilmus veretu käsi ning kirjutas peosaali seinale saatuslikud sõnad. Käe liikudes ilmusid seinale tulikirjas tähed: „MENEE, MENEE, TEKEEL, UFARSIIN“. Kuninga ees seisval seinal ei olnud käe poolt kirjutatud tähti palju, kuid need ilmutasid Jumala väge.

Belsassar oli hirmul. Tema südametunnistus ärkas. Teda haaras kartus ja kahtlus, mis alati järgnevad süütegudele. Kui Jumal paneb inimesed kartma, ei suuda nad varjata oma õudust. Kuningriigi

(1171)

suured mehed sattusid ärevusse. Nende jumalatteotav aupakkumatus pühade asjade vastu kadus ainsa hetkega. Metsik hirm varjutas kogu nende enesevalitsemise. /.../

Asjatult püüdis kuningas lugeda leegitsevaid tähti. Ta oli puutunud kokku väega, mis oli tema jaoks liiga võimas. Ta ei suutnud kirja lugeda (YI, 19.mai 1898).

27. Vt Öp 16:2 EGW komm 3BC 1160.

6. peatükk

6. Mittekadestusväärne olukord. - Taanieli olukord ei olnud kadestusväärne. Ta seisis autu, tõde väänava, jumalatu ministrite kabineti eesotsas, mille liikmed jälgisid teda kadedalt ja tähelepanelikult, et leida tema käitumises väikseimatki viga. Nad asetasid salakuulajad teda luurama, et sel teel midagi tema vastu leida. Saatan sisendas nendele meestele plaani, mille kaudu nad võiksid Taanielist lahti saada. Vaenlane soovitas tema hukkamõistmiseks ära kasutada tema religiooni (YI, 1.nov 1900).

11. Kõrvalekaldumatu õiglus on ainus kindel abinõu. - Kui kõrgel seisukohal olevaid mehi kiidetakse või laidetakse, siis võib neil olla kaunis raske järgida kõrvalekaldumatult õiglust. Ometi on see ainus kindel abinõu. Kõik hüved, mida võidakse saada oma au müües, osutub ainult roojastelt huultelt tulevaks hinguseks, ainult räbuks, mis tulle heidetakse. Inimesed, kel on moraalset julgust seista vastu oma kaasinimeste pahedele ja vigadele – kuigi need mehed võivad olla maailma poolt väga lugupeetud – saavad tunda vihkamist, solvanguid ja teotavaid petmisi. Neid võidakse nende kõrgetelt seisukohtadelt kõrvaldada, kuna nad keeldusid olemast ostetavad või müüdadavad, kuna nad keeldusid laskmast määrida oma käsi ülekohtuga nii altkäemaksu kui ähvarduste abil. Kõik siin maailmas võib näida olevat nende vastu; Jumal aga on oma tööle asetanud omaenda pitserimärgi. Nende kaasinimesed võivad pidada neid nõrkadeks, ebamehelikeks, kõlbmatuiks tegutsema kõrgetel ametikohtadel; Kõigekõrgem aga hindab nende tegevust sootuks teisiti.

Tõeliselt teadmatuses viibivad need, kes neid mehi põlgavad. Ehkki laimu ja teotuste tormid võivad jälitada õiglast inimest kogu tema elu ning ta lõpuks hauda viia, on Jumalal varuks tema jaoks kiidusõnad: „Hästi tehtud!“ Rumalused ja ülekohtus võivad parimalgi juhul tagada vaid rahutu ja rahulolematu elu, selle lõpul aga okkalise surivoodi. Kui paljud aga, mõeldes oma teguviisi ja selle tagajärgede üle, teevad omaenda käega oma häbitavale elule lõpu. Kõige selle järel ootab aga kohus ning lõplikud, pöördumatud, saatuslikud sõnad: „Taganege minust!“ (ST, 2.veebr 1882).

7. peatükk

2-7. Messia sümbol on tall. - Taanielile anti nägemus metsikutest elajatest, kes sümboliseerisid maailma võimuseid. Messia kuningriigi sümbol on aga tall. Samal ajal kui maailma riigid valitsevad füüsilise jõu abil, on Kristuse tööks kaotada kõik lihalikud sõjariistad, kõik sunnivahendid. Tema kuningriik pidi rajatama selleks, et langenud inimkond üles tõsta ning õilistada (L 32, 1899).

10. (Ilm 10:12) Eksimatu register. - Kõikide pattude kohta peetakse eksimatut registrit. Kõik inimese ebaõiglus, kogu tema sõnakuulmatus taeva korraldustele kirjutatakse eksimatu täpsusega taeva raamatuisse. Süütegude register kasvab kiiresti, ometi hoitakse Jumala kohtuid halastusest tagasi, kuni süümõõt saavutab määratud piiri. Jumal kannatab kaua inimolevuste ülekohtu ning pakub neile enda poolt määratud tööriistade kaudu evangeeliumisõnumit, kuni saabub määratud aeg. Jumal talub oma jumaliku kannatlikkusega õelate rikutust; ometi kuulutab Ta, et nuhtleb kord nende üleastumisi oma vitsaga. Viimaks lubab Ta Saatana jõududel võtta võimust ning teostada oma hävitustöö (MS 17, 1906).

Taeva raamatutesse on täpselt kirja pandud kõik patuste pilked ja põlglikud märkused, kes pole pööranud tähelepanu armukutsele, kui Jumala sulane on neile esitanud Kristust. Nii nagu fotograaf jäädvustab plaadile inimese näo tõelise kujutise, nii laseb Jumal iga päev taeva raamatutesse jäädvustada jäljendi iga inimese tõelisest iseloomust (MS 105, 1901).

25. /2Ms 31:13; Hes 20:12). Teeviit on ümber pööratud. - Issand on selgesti ära näidanud tee (1172)

Jumala linna; suur ärataganeja on aga teeviida ümber vahetanud ning paigutanud asemele enda oma – väärhingamispäeva. Ta ütleb: „Ma tahan Jumala plaanid tühjaks teha. Ma annan väe oma käsilasele, patu inimesele, kiskuda maha Jumala mälestusmärk, seitsmenda päeva hingamispäev. Nii näitan ma maailmale, et Jumalast pühitsetud ja õnnistatud päev on ära muudetud. See päev ei püsi enam inimeste meeltes. Ma kaotan igasuguse mälestusegi sellest. Ma asetan selle asemele päeva, mil puudub taeva pits, päeva, mis ei saa olla märgiks Jumala ja Tema rahva vahel. Ma mõjutan inimesi, kes selle päeva vastu võtavad, omistama sellele pühadust, mille Jumal andis seitsmendale päevale. Oma asemiku kaudu ülistan ma ennast. Esimest nädalapäeva hakatakse ülistama ning protestantlik maailm võtab selle väärhingamispäeva vastu tõelisena. Jumalast seatud hingamispäeva mittepidamise kaudu sean ma Tema käsud põlguse alla. Ma kasutan sõnu „see olgu märguiks minu ja teie sugupõlvade vahel“ omaenda seatud hingamispäeva jaoks. Nii saab maailm minu omaks. Ma saan selle maailma valitsejaks, maailma vürstiks. Ma võtan enda võimu all olevate inimeste meeled sedavõrd oma kontrolli alla, et Jumala hingamispäev saab põlguse objektiks. Seda päeva on nimetatud *märgiks*? Oo jaa, ma teen seitsmenda päeva pidamise tõepoolest märgiks – märgiks ustavusetusest selle maailma võimudele. Inimeste seadused muudetakse nii karmiks, et ükski ei julge enam seitsmenda päeva hingamispäeva pidada. Kartusest jääda ilma ülalpidamisest – toidust ja riietist – ühinevad nad maailmaga Jumala käsust üle astudes; kogu maailm on viimaks täielikult minu võimu all.“

Patu inimene on tõepoolest sisse seadnud väärhingamispäeva ning kogu kristlik maailm on selle paavstluse lapse omaks võtnud, keeldudes kuuletumast Jumalale. Nii juhib Saatan inimesi otse vastupidises suunas – eemale pelgupaigast; kõik need hulgad, kes temale järgnevad, demonstreerivad, et Adam ja Eeva pole olnud ainukesed, kes selle kavala vaenlase sõnu on uskunud.

Kõige hea vaenlane on teeviida ümber pööranud, nii et see osutab sõnakuulmatuse teele kui õnne teele. Ta on Jehoovat teotanud, keeldudes kuuletumast sõnadele: „Nii ütleb Issand“. Ta on „püüdnud muuta aegu ja seadust“ (RH, 17.apr 1900).

9. peatükk

1. Vt Jer 25; 27-29 ptk EGW komm.

2. Jumal valmistab teed. - Samal ajal kui need, kes olid Baabülonis Jumalale ustavaks jäänud, otsisid Issandat ning uurisid prohvetikuulutusi, mis kuulutasid ette nende päästmist, valmistas Jumal ette kuningate südameid, et nad näitaksid üles vastutulelikkust Tema kahetsenud rahva suhtes (RH, 21.märts 1907).

3-19. Prohvetikuulutus ja palve. - Taanieli palve- ja patutunnistuse eeskujuna on kirja pandud meile õpetuseks ja julgustuseks. Iisrael oli peaaegu seitsekümmend aastat vangipõlves olnud. Maa, mille Jumal oli valinud enda omandiks, oli antud paganate kätte. Armastatud linn, kord taeva valguse osaline, kogu maailma rõõm, oli nüüd põlatud ja alandatud. Tempel, milles olid asunud Jumala seaduselaegas ning aukeerubid, kes armuaujärke varjasid, oli varemeis. Selle asukohta olid rüvetanud ebapühad jalad. Ustavad mehed, kes mäletasid endist hiilgust, tundsid piina ja valu selle püha koja hävingu pärast, mis oli kord olnud Iisraeli kui Jumalast valitud rahva märgiks. Need mehed olid olnud Jumala hukkamõistu tunnistajateks oma rahva pattude pärast. Nad olid olnud tunnistajateks Tema sõna täitumisest. Nad olid olnud tunnistajateks ka Tema töotustele Tema halastuse ja heameele kohta, juhul kui Iisrael Jumala poole tagasi pöördub ning õiglaselt Tema palge ees käib. Eakad, hallipäised palverändurid läksid üles Jeruusalemma, et palvetada selle varemete keskel. Nad suudlesid kive rusuhunnikuis ning niisutasid neid oma pisaratega, kui nad anusid Jehoovat heita armu Siionile ning katta ta oma õiguse auga. Taaniel teadis, et kindlaksmääratud aeg Iisraeli vangipõlveks oli peaaegu möödas; ometi ei arvanud ta, et kuna Jumal oli teotanud nad vabastada, polnud neil endil seetõttu mingit osa täita. Paastumises ja patukahetsuses otsis ta Issandat, tunnistades oma patte ja oma rahva patte (RH, 9.veebr 1897).

24. Igavene õigus esile toodud. - Oma valitud tööriistade kaudu annab Jumal halastusrikkalt oma plaanid teada. Siis läheb lunastuse suur töö edasi. Inimesed saavad teada lepitusest ülekohtu eest ning igavesest õigusest, mille Messias oma ohvri kaudu on esile toonud. Kolgata rist on suur (1173)

keskpunkt. Selle tõe jõusseastumine teeb Kristuse ohvri mõjuvaks. Seda ilmutaski Gabriel Taanielile vastuseks tema innukale palvele. Sellest tõest kõnelesid ka Mooses ja Eelija Kristusega Tema muutmisel. Risti alanduse kaudu pidi Ta tooma igavese päästmise kõigile, kes Tema järel käivad, andes otsustava tõendi selle kohta, et nad on maailmast lahutatud (L 201, 1899).

10. peatükk

3. Vt Tn 1:8 EGW komm.

5-7. Taanielile ilmub Kristus. - Taanielile ilmub ei keegi muu kui Jumala Poeg. Tema kirjeldus sarnaneb Johannese poolt antuga, kui Kristus ilmub talle Patmose saarel. Nüüd tuleb meie Issand koos ühe teise taevase saadikuga Taanielile teada andma, mis juhtub viimastel päevadel. Taanielile teadaantu aga pandi Inspiratsiooni poolt kirja meie jaoks, kelle peale maailma lõpp on tulnud (RH,

8.veebr 1881).

12.13. Õige nõuanne kõrvutatud väärnõuga. - /Tsiteeritud Tn 10: 12, 13/. Seeläbi näeme, et taevastel jõududel tuleb võidelda takistustega, enne kui Jumala eesmärgid omal ajal täide lähevad. Pärsia kuningat kontrollis kõrgeim kõigist kurjadest inglitest. Kuningas keeldus nagu omal ajal vaaraogi kuuletumast Jehoova sõnale. Gabriel väitis, et ta oli talle oma väidetega juutide suhtes kakskümmend üks päeva vastu pannud. Miikael aga tuli talle appi ning seejärel jäi ta Pärsia kuninga juurde, hoides jõudusid oma kontrolli all ning andes õiget nõu väärnõu asemel. Nii head kui kurjad inglid võtavad osa Jumala plaanidest Tema maise riigi suhtes. Jumala eesmärk on viia oma tööd edasi õiges suunas, selliselt, et see tooks au Tema nimele. Saatan aga püüab alati Jumala eesmärke tühjaks teha. Ainult iseend Jumala ees alandades võivad Jumala sulased Tema tööd edasi viia. Iialgi ei tohiks nad toetuda omaenda jõupingutustele või edu välistele ilmingutele (L 201, 1899).

13. Nähtamatu võitlus. - Jumala Sõnas on meie jaoks kirja pandud juhtumid, kus taevased jõud on tegutsenud kuningate ja valitsejate mõistuse juures, samal ajal kui seal on tegevuses olnud ka Saatan väed. Ükski inimlik kõneosavus ning ükskõik kui veenvalt väljendatud inimlikud seisukohad ei suuda väärata Saatan käsilaste tegevust. Saatan püüab pidevalt teed tõkestada, nii et inimlikud vaated tõde varjaksid; need, kellel on valgus ja teadmised, on suurimas hädaohus, kui nad pidevalt end Jumalale ei pühenda, end ei alanda ega mõista meie aja hukatuslikku olemust.

Taevastele olevustele on antud korraldus vastata nende palvetele, kes omakasupüüdmatult tegutsevad Jumala töö huvides. Kõrgeimad inglid taevastes õuedes on määratud täitma palveid, mis tõusevad Jumala poole Tema töö pärast. Igal inglil on oma konkreetse ülesanded, mille juurest ta ei tohi lahkuda kusagile mujale. Kui ta seda teeks, saavutaksid pimeduse jõud edu. /.../

Päev päeva kõrval kestab võitlus hea ja kurja vahel. Miks on nii, et need, kel on nii palju võimalusi ja eesõigusi, ei mõista selle töö intensiivsust? Nad peaksid selles asjas ju targad olema. Jumal on Valitseja. Oma kõikvõimsa väega hoiab Ta maiseid võimusi oma kontrolli all. Oma tööriistade kaudu viib Ta täide plaani, mis koostati juba enne maailma aluste rajamist.

Meie kui Jumala rahvas tervikuna ei mõista veel, nagu peaksime, suurt võitlust, mis toimub nähtamatute jõudude vahel, ustavate ja ustavusetute inglite vahel. Kurjad inglid töötavad pidevalt, kavandades rünnakuid, kontrollides käskijatena kuningaid, valitsejaid ning jumalale ustavusetuid inimesi. /.../ Ma kutsun Kristuse töölisi üles sisendama kõigile, kellega nad kokku puutuvad, tõde inglite teenistuse kohta. Ärge laskuge fanaatilistesse mõttekujutelmadesse. Jumala kirjutatud Sõna on meie ainus kaitseabinõu. Me peame palvetama nagu Taaniel, et taevased olevused võiksid meid hoida. Inglid on saadetud teenijate vaimudena välja teenima neid, kes õnnistuse peavad pärima. Paluge, mu vennad, paluge nii, nagu te iial enne pole palunud. Me ei ole veel ette valmistatud Issanda tulekuks. Meil on tarvis teostada põhjalik töö igaviku jaoks (L 201, 1899).

(1174)

12. peatükk

3 (vt Jes 60:1 EGW komm). Tähed ja kalliskivid kroonis. - Elades pühendunud, ennastohverdavat elu ning tehes head teistele, võid sa lisada tähti ja kalliskive krooni, mida kannad taevas. Nii võid sa koguda kadumatut, igavest varandust (MS 69, 1912).

10. Õelatel puudub mõistmine. - /Tsiteeritud Tn 12:10/ Õelad on valinud Saatan enda juhiks. Tema kontrolli all kasutatakse imeväärseid mõistuse jõudusid hävitustööks. Jumal on andnud

inimmõistusele suure väe, väe näidata, et Looja on kinkinud inimesele võimekuse teha suurt tööd kõige õiguse vaenlase vastu, väe näidata, et võitluses kurjuse vastu on võimalik saavutada võite. Neile, kes täidavad Jumala eesmärki, lausutakse sõnad: „See on hea, sina hea ja ustav sulane! Sa oled pisku üle ustav olnud, ma panen sind palju üle; mine oma Issanda rõõmusse!“ Inimorganismi on siis kasutatud tööks, mis on olnud inimkonnale õnnistuseks. Jumalat on austatud.

Kui aga need, kellele Jumal on usaldanud võimed, annavad end vaenlase kätte, siis muutuvad nad hävitavaks jõuks. Kui inimesed ei tee Jumalat esimeseks ja viimaseks ning ülimaks kõiges, siis hiilib sisse Saatan ning kasutab oma teenistuses seda mõistust, mis Jumalale pühendumise korral oleks võinud korda saata palju head. Saatana juhtimise all teevad siis inimesed võimsalt, meisterlikult kurja tööd. Jumal on kavandanud nende jaoks kõrged eesmärgid – astuda kontakti Tema mõistusega ning omandada selliselt haridus, mis teeks nad võimeliseks korda saatma õiguse tegusid. Nemat aga ei tea sellest haridusest midagi. Nad on abitud. Nende võimed ei juhi neid õiges suunas, sest nad on vaenlase kontrolli all (L 141, 1902).

13. Taanielil on aeg tõusta oma liisuosaks. - /Tsiteeritud Tn 12:9, 4, 13/ Taanielile on saabunud aeg, et talle antaks valgus, mis peab minema maailma nii nagu ei iial enne. Kui need, kelle jaoks Issand on teinud nii palju, kõnnivad valguses, siis kasvavad nende teadmised Kristusest ning Tema kohta käivatest prohvetikuulutustest sedamööda, kuidas nad liginevad selle maailma ajaloo lõpule (MS 176, 1899).
